STICHTING JUSTICE SQUARE

CEZAEVLERİNDEKİ HASTALIKLAR - ÖLÜMLER- İNTİHARLAR

TÜRK CEZAEVLERİ RAPORU
(2016 - 2024)

JUSTICE SQUARE

Cezaevlerindeki Hastalıklar- Ölümler-İntiharlar
TÜRK CEZAEVLERİ RAPORU
(2016-2024)

Yayın No. : 06

Dizgi ve Yayın: Stichting Justice Square Yayınları

COPYRIGHT © Stichting Justice Square Yayınları 2025

Bu eserin tüm yayın hakları **Stichting Justice Square'e** aittir.

Eserde yer alan fotoğraf, yazı, belge ve bilgilerin Stichting Justice Square'nin önceden yazılı izni olmaksızın, elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır.

Mevcut çalışma Stichting Justice Square bünyesinde kurulan Akademik Çalışmalar Grubu tarafından hazırlanmıştır.

İletişim bilgileri

Web : www.justicesquare.org

Email : info@justicesquare.org

Twitter : @SJusticeSquare

Instagram : @jjusticesquare

@jjusticesquareEN

HAKKIMIZDA

Türk hukukçular tarafından Amsterdam merkezli kurulan **Stichting Justice Square** temel insan hakları ve yaşanan hak ihlalleri konularında farkındalık oluşturmak ve bu alanlarda mücadele etmek için faaliyet yürüten bir sivil toplum kuruluşudur.

www.justicesquare.org

İÇİNDEKİLER

HAKKIMIZDA **3**

İÇİNDEKİLER **4**

KISALTMALAR **10**

GİRİŞ **11**

I. BÖLÜM: CEZAEVLERİNDE HASTA HÜKÜMLÜ VE TUTUKLULARA YÖNELİK ULUSAL VE ULUSLARARASI HUKUKİ GÜVENCELER **26**

A. GENEL OLARAK SAĞLIK HAKKI 26

B. TUTUKLU ve HÜKÜMLÜLERİN SAĞLIK HAKKINA YÖNELİK ULUSLARARASI MEVZUATTAKİ HUKUKİ GÜVENCELER 27

a. BM Mahpuslara Yönelik Muameleye İlişkin Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Nelson Mandela Kuralları) 28

b. Avrupa Cezaevi Kuralları 28

c. İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme (CAT) 29

d. Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi (ICCPR) 29

e. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) Cezaevi Sağlığı Rehberleri 29

f. İşkence ve İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Karşı Avrupa Komitesi (CPT) Standartları 30

g. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi Genel Yorum No. 21 30

h. İstanbul Protokolü 30

C. ULUSAL MEVZUATTAKİ TEMEL HUKUKİ GÜVENCELER 31

a. Genel Olarak 31

b. Muayene ve Tedaviye İlişkin Temel Esaslar 32

c. Tutuklu ve Hükümlülerin Muayenesinde Uyulması Gereken Temel İlke ve Esaslar 32

aa. İnsan Onuruna Uygun Bir Sağlık Hizmeti Verilmesi 34

1. Genel Olarak 34

2. Cezaevlerinde İnsan Onuruna Uygun Sağlık ve Tedavi Hizmeti Alma Hakkı 34

bb. Cezaevlerinde Sağlık Hizmetlerinin İnfazda Eşitlik İlkesi ve Ayrımcılık Yasağına Uygun Hareket Edilmesi 36

d. Hükümlü ve Tutukluların Tedavi Süreci 38

D. TÜRK YARGISININ HASTA TUTUKLU VE HÜKÜMLÜLERE BAKIŞ AÇISI 39

a. Bağımsız Yargıdan Rejim Yargısına Geçiş Süreci ve ortaya Çıkardığı Ağır Sonuçlar 39

b. Rejim Yargısının Ayrımcı ve Keyfi Uygulamalarının Cezaevlerine Yansımaları 40

c. Yüksek Yargının Ayrımcı Rejim Uygulamaları ve Hukuksuz Yargılamaları Meşrulaştırması 41

d. Anayasa Mahkemesinin Yaşanan Hak İhlallerini Örtbas Etme Çabası 42

aa. Genel Olarak 42

bb. Anayasa Mahkemesinin Cezasızlık Kültüründen Kaynaklı Hak İhlallerini Normalleştirdiği Örnek Vakalar 43

1. Sinan Büyükoral Kararı (B. No: 2019/17034, 14/9/2022) 44
2. Kadir Altınışık Kararı (B. No: 2021/18544, 15/11/2023) 45
3. Fatma Törer (B. No: 2017/14734, 16/9/2020) 48
4. Sinan Gülsu Kararı, (B. No: 2019/34602, 11/5/2022) 49
5. Şerif Ağu Kararı (B. No: 2019/14028, 18/1/2022) 51
6. Deniz Şah (5) Kararı, (B. No: 2020/13465, 21/11/2023) 52
7. Yusuf Özmen (B. No: 2019/13637, 30/6/2021) 53
8. Batuhan Gökçe Ve Diğerleri Kararı (B. No: 2018/36427, 06/10/2021) 56
9. Zehra Reyyan Güven Kararı : (B.No: 2021/4587, 22/04/2021) 58

cc. Anayasa Mahkemesi Kararlarının Değerlendirilmesi 59

E. CUMHURBAŞKANI TARAFINDAN HASTA HÜKÜMLÜLERİN CEZALARININ AFFEDİLMESİ ve UYGULAMADAKİ AYRIMCI KARARLAR 59

F. CEZAEVLERİNDEKİ SİSTEMATİK, AYRIMCI ve NEFRET SAİKLİ UYGULAMALARIN İNSANLIĞA KARŞI SUÇU OLUŞTURMASI 62

a. Genel Olarak İnsanlığa Karşı Suç Kavramı ve Bu Suçun Ortaya Çıkışı 62

b. Roma Statüsü Çerçevesinde İnsanlığa Karşı Suç Kavramı ve Türk Cezaevlerindeki Hak İhlallerinin Değerlendirilmesi 63

c. Türk Hukukunda İnsanlığa Karşı Suç Kavramı ve Türk Cezaevlerindeki Hak İhlallerinin Değerlendirilmesi 66

II. BÖLÜM: HASTA TUTUKLU ve HÜKÜMLÜLERE YÖNELİK AYRIMCI UYGULAMALAR NEDENİYLE TÜRKİYE ALEYHİNE VERİLEN KARARLAR ve ÇIKAN RAPORLAR 69

A. TÜRKİYE ALEYHİNE VERİLEN AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ KARARLARI 69

a. AİHM'nin Konuya Bakış Açısı 69

b. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) Türkiye Hakkında Verdiği Örnek İhlal Kararları 70

B. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER (BM) TARAFINDAN TÜRKİYE ALEYHİNE VERİLEN KARARLAR 71

a. Birleşmiş Milletler Kararları 71

aa. Birleşmiş Milletler Keyfi Gözaltı Çalışma Grubu: Görüş No. 38/2017 71

bb. İnsan Hakları Komitesi: Mukadder Alakuş Kararı 71

cc. İnsan Hakları Komitesi: Gökhan Açıkkollu Kararı 73

b. Birleşmiş Milletler Tarafından Hazırlanan Raporlar 74

aa. İşkenceye Karşı Komitenin Türkiye Hakkındaki Dördüncü Periyodik Raporu Üzerine Sonuç Gözlemleri (2016) 74

bb. BM Keyfi Gözaltı Çalışma Grubu Görüşü (Eylül 2022) 75

cc. BM İşkenceye Karşı Komitenin Türkiye Hakkındaki Beşinci Periyodik Raporu (14 Ağustos 2024) 75

dd. BM İnsan Hakları Komitesinin Türkiye'nin İkinci Periyodik Raporu 77

C. AVRUPA BİRLİĞİ TARAFINDAN HAZIRLANAN RAPORLAR 78

a. AB Genişleme Politikasına İlişkin 2018 Bilgilendirmesi (Türkiye Raporu 2018) 78

b. AB Genişleme Politikasına İlişkin 2020 Bilgilendirmesi (Türkiye Raporu 2020) 78

c. AB Genişleme Politikasına İlişkin 2021 Bilgilendirmesi (Türkiye Raporu 2021) 79

d. AB Genişleme Politikasına İlişkin 2022 Bilgilendirmesi (Türkiye Raporu 2022) 79

e. AB Genişleme Politikasına İlişkin 2023 Bilgilendirmesi (Türkiye Raporu 2023) 79

D. ULUSLARARASI İNSAN HAKLARI ÖRGÜTLERİNİN HASTA TUTUKLU VE HÜKÜMLÜLERE İLİŞKİN TÜRKİYE HAKKINDA DÜZENLEDİĞİ RAPORLAR 80
a. Amnesty International 80
b. Human Right Watch 81
c. Finlandiya Göçmenlik Bürosu Raporu 83

III. BÖLÜM: AĞIR HASTA TUTUKLU ve HÜKÜMLÜLERE YÖNELİK UYGULAMADA YAŞANAN TEMEL SORUNLAR 85

A. GENEL OLARAK CEZAEVLERİNDEKİ SAĞLIK HİZMETLERİNDE YAŞANAN TEMEL SIKINTILAR 85

B. HÜKÜMLÜ VE TUTUKLULARIN KELEPÇELİ ŞEKİLDE MUAYENE VE TEDAVİ EDİLMESİNDEN KAYNAKLI YAŞANAN SORUNLAR 86
a. Genel Kural Olarak Kelepçesiz Muayene İlkesi 86
b. Ağır Hasta Hükümlülerin Yatağa Kelepçelenmesi ve Yaşanan Hak İhlalleri 89
aa. Koçer Özdal 90
bb. L.H. 90
cc. Tahir Gürdal 90
dd. Veysel Atasoy 90
ee. Ali Aydeniz 91
ff. Mustafa Aytaç 92

C. AĞIR HASTA TUTUKLULARIN TAHLİYE EDİLMEMESİ ve UYGULAMADA YAŞANAN SORUNLAR 93
a. Genel olarak 93
b. Uygulamada Yaşanan Sorunlar Ve Hak İhlalleri 93

D. AĞIR HASTA HÜKÜMLÜLERİN CEZALARININ İNFAZININ ERTELENMEMESİ VE UYGULAMADA YAŞANAN SORUNLAR 93
a. Hükümlünün İnfazını Engelleyecek Bir Hastalığının Bulunmasına Halinde Cezanın Ertelenmesine İlişkin Temel Düzenlemeler 94
b. Hastalık Nedeniyle Hayatını Yalnız İdame Ettiremeyen Hükümlünün İnfazının Ertelenmesi ve Uygulamada Yaşanan Sorunlar 95
aa. Terör Hükümlülerinin Cezalarının Ağır Bir Hastalık veya Engellilik Nedeniyle Ertelenmesi 95
bb. Ağır Hasta Olmasına Rağmen İnfazı Ertelenmeyen Terör Hükümlülerine İlişkin Örnek Vakalar 97
1. Yüzde 89 Engelli Şerife Sulukan 97
2. 86 Yaşında Sedye ile Cezaevine Giden Yatalak Hükümlü Mustafa Said Türk 97
3. Ağır Hasta Nusret Muğla'nın Ölüme Terk Edilişi 98
4. Bilinci Kapalı Olarak Yoğun Bakımda Bulunan Yusuf Bekmezci'nin İnfazının Ertelenmemesi 99
5. 87 Yaşında Ağır Hasta Hükümlü Adem Cirit 100
6. Ağır ve Kronik Hasta Hanife Arslan 101
7. MS Hastası Kurmay Binbaşı Mehmet Gürler 102
8. Cezaevinde İki Defa Kalp Ameliyatı Olan Muharrem Cankılıç 103
9. Ülseratif Kolit Hastası Öğretmen Emre Turan 104
10. Dördüncü Evre Kanser Hastası Yusuf Özmen 105
11. İleri Seviye Böbrek Hastası Mehmet Parlak 107

E. HASTA HÜKÜMLÜLERİN DENETİMLİ SERBESTLİK ve KOŞULLU SALIVERİLMEDEN FAYDALANMASI ve UYGULAMADA YAŞANAN SORUNLAR 108
a. Hükümlülerin Hastalık, Engellilik veya Kocama Nedeniyle Hayatlarını Yalnız İdame Ettirememesi Halinde Denetimli Serbestlikten Faydalanabilmesi 108
b. Terör Hükümlülerinin Hastalık, Engellilik veya Kocama Nedeniyle Hayatlarını Yalnız İdame Ettirememesi Halinde Denetimli Serbestlikten Faydalanabilmesi 109
c. Terör Hükümlülerinin Koşullu Salıverilmeden Faydalanması 110
d. Ağır Hasta Terör Hükümlülerinin Denetimli Serbestlikten ve Koşullu Salıverilmeden Mahrum Bırakılması 111
aa. Kanser Hastası İhraç Hakim Mustafa Başer 113
bb. 84 Yaşında Ağır Hasta Hükümlü Halil Karakoç 113
cc. Cezaevinde 4 Ameliyat Geçiren Avukat Ali Odabaşı 115
dd. Malezya'dan Kaçırılarak Getirilen İsmet Özçelik'in Hasta Olmasına Rağmen Zeytin Çekirdeğinden Tespih Yaptığı İçin Denetimli Serbestlikten Mahrum Bırakılması 116

F. 2024 YILI İTİBARİYLE CEZAEVLERİNDEKİ HASTA TUTUKLU ve HÜKÜMLÜ BİLANÇOSU 117

IV. BÖLÜM: CEZAEVLERİNDEKİ YAŞANAN ÖLÜM OLAYLARI ve İNTİHARLAR 120

A. GENEL OLARAK 120

B. COVİD-19 SALGINI NEDENİYLE CEZAEVLERİNDE YAŞANAN SAĞLIK SORUNLARI 121

C. CEZAEVLERİNDE YETERSİZ SAĞLIK HİZMETLERİNDEN KAYNAKLI YAŞANAN ÖLÜM VAKALARI 123
a. Beyaz Sandalyede Ölüm: Mustafa Kabakçıoğlu 123
b. Kendi Ölümünü Haber Veren Tutuklu: Halime Gülsu 125
c. Tutuklu Yargıtay Üyesi Mustafa Erdoğan'ın Ölümüne Kadar Tahliye Edilmemesi 126
d. Eski HSK Üyesi Hakim Teoman Gökçe'nin Vefatı 127
e. Emniyet Müdürü Zeki Güven'in Şüpheli Ölümü 129
f. Denetimli Serbestlik Beklerken Vefat Eden Adil Somalı 132
g. Kötü Gözaltı ve Ceza İnfaz Kurumu Şartlarının Ölüme Sürüklediği Genç Polis Kadir Eyce 133
h. Ceza İnfaz Kurumunda Vefat Eden 73 Yaşındaki Fahrettin İşgüder 134
i. Tedavisi Yapılmadığı İçin Vefat Eden Eski Emniyet Müdürü Necip Bulut 134
j. Tek Kişilik Hücrede Hayatını Kaybeden Öğretmen Muzaffer Cengiz 136
k. Hasta Tutuklu Polis İsa Yaşar 136
l. KHK'lı Öğretmen Kemal Bilici 137
m. Cezaevinde Kansere Yakalanan Tuğgeneral Kemal Mutlum 138
n. İş İnsanı Ünal Takmaklı 139
o. İş İnsanı Vahyettin Yahya Bayat 139
p. Polis Müdürü Ahmet Tatar 140
q. İş İnsanı Hasan Hayri Alp 140
r. Doç. Dr. Ahmet Turan Özcerit 141
s. Albay Adnan Çetin 141
t. Coğrafya Öğretmeni Lokman Ersoy 142
u. Doktor Ali Özer 143
v. Diş Hekimi Mehmet İnam 143

w. İş İnsanı Mustafa Törer 143
x. İş İnsanı Ahmet Ok 143
y. İş İnsanı Ahmet Kemal Kaya 144

D. GÖZALTI MERKEZLERİNDEKİ HASTALARA YÖNELİK İŞKENCE ve KÖTÜ MUAMELELER ve YAŞANAN VAHİM VAKALAR 144
a. Genel Olarak 144
b. Gözaltında İşkence Sonrası Kalp Krizi Geçirerek Ölen Öğretmen: Gökhan Açıkkollu 146

E. CEZAEVLERİNDE MEYDANA GELEN İNTİHAR VAKALARI 148
a. 15 Temmuz Sonrası Türkiye'de Artan İntihar Vakaları 149
b. Cezaevlerinde ve Gözaltı Merkezlerinde Yaşanan İntiharlar 156
aa. Cezaevlerinde İntihar Olaylarının Genel Görünümü 156
bb. İntihar Vakalarının Nedenleri ve Psikolojik Etkenler 157
1. Kötü Cezaevi Koşulları 157
2. Sağlık ve Psikolojik Destek Hizmetlerinin Yetersizliği 157
3. Sivil Ölüme Terk ve Nefret Uygulamaları 157
cc. İntihar Vakalarının Azaltılması İçin Alınması Gereken Önlemler 158
c. Gözaltı Merkezlerindeki ve Cezaevlerindeki İntihar Vakaları 159
d. İstatistik Veriler ışığında Cezaevlerindeki İntiharlar 161
e. OHAL süreciyle Birlikte Cezaevlerinde Meydana Gelen Bazı İntihar Vakaları 163
aa. Yarbay İsmail Çakmak 163
bb. İnfaz Koruma Memuru Ömer Çubuklu 164
cc. Cumhuriyet Savcısı Seyfettin Yiğit 164
dd. Astsubay Önder Irmak 165
ee. Mühendis Burak Açıkalın 165
ff. Albay İrfan Kızılaslan 166
gg. Aysel Koç 167
hh. Garibe Gezer 167

F. CEZAEVİNDE VEYA GÖZALTINDA HASTALIK NEDENİYLE ÖLENLERE YÖNELİK İNSAN ONURUNA AYKIRI UYGULAMALAR 168
a. Hainler Mezarlığı 168
b. Kanlı Tabut 170

V. BÖLÜM: CEZAEVLERİNDEKİ HAMİLE, LOHUSA, HASTA ve ÇOCUKLU KADINLARA YÖNELİK HUKUKSUZ UYGULAMALAR 172

A. CEZAEVLERİNDEKİ HASTA, LOHUSA, HAMİLE VE ÇOCUKLU KADINLAR SORUNU 172

B. HAMİLE VEYA YENİ DOĞUM YAPMIŞ KADINLARIN TUTULMASI VE CEZALARININ İNFAZI VE YAŞANAN SORUNLAR 173
a. Genel Olarak 173
b. Terör Hükümlüleri Bakımından Durum 174

C. ANAYASA MAHKEMESİNİN HASTA, LOHUSA, HAMİLE VE ÇOCUKLU KADINLAR KADINLARIN HAK İHLALİ BAŞVURULARINDAKİ AYRIMCI TAVRI 174

D. CEZAEVLERİNDEKİ HAMİLE, LOHUSA VE ÇOCUKLU KADINLAR 176
a. Enis Bebek 178
b. Cezaevinde İkiz Bebeklerini Kaybeden Anne Nurhayat Yıldız 179

c. Doğumhane Kapısındaki Kolluk Kuvvetleri 181
d. 20 Aylık Bebeğiyle Tutuklanan Ayşe Ercengiz 182
e. Altı Çocuklu Anne-Babanın Birlikte Tutuklanması 183

E. ANNELERİYLE BİRLİKTE CEZAEVLERİNE MAHKUM EDİLEN ÇOCUK SAYISI 185

F. ÇOCUĞUNUN HASTALIĞI NEDENİYLE KADIN HÜKÜMLÜNÜN CEZASININ İNFAZININ ERTELENMESİ 187

G. ÇOCUĞUNUN HASTALIĞI NEDENİYLE TERÖR HÜKÜMLÜSÜ KADININ CEZASININ İNFAZININ ERTELENMESİ 189
a. Yusuf Kerim Sayın 189
b. Ahmet Burhan Ataç 191

SONUÇ **193**

KAYNAKÇA **202**

KISALTMALAR

AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
ATK	: Adli Tıp Kurumu
AYM	: Anayasa Mahkemesi
BİMER	: Başbakanlık İletişim Merkezi
Bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
CAT	: İşkenceye Karşı Komite
CGK	: Ceza Genel Kurulu
CİSST	: Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği
CGTHK	: Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
CPT	: Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi
Çev.	: Çeviren
HRW	: Human Rights Watch
İHD	: İnsan Hakları Derneği
KHK	: Kanun Hükmünde Kararnameler
md	: Madde
OHAL	: Olağanüstü Hal
s	: Sayfa
S	: Sayı
T	: Tarih
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TİHEK	: Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
TİHV	: Türkiye İnsan Hakları Vakfı
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TTB	: Türk Tabipler Birliği
Vd.	: Ve devamı
Vs.	: Ve sair
Y.	: Yıl

GİRİŞ

Bütün toplumlarda belli dönemlerde siyasal ve toplumsal gelişmelere bağlı olarak sistematik, ayrımcı ve nefret saikli politikaların ortaya çıktığı bilinen bir gerçektir. Türkiye'de belli dönemlerle belirli kişiler, grup ve oluşumlar ayrımcı politikaların hedefi haline gelmişlerdir. Türkiye'de demokratik toplum yapısının gelişmemesi ve kitlelerin siyasetin bir aracı haline dönüşmesi, her dönemde özellikle siyaset temelli, antidemokratik ve insanlık dışı uygulamaları benimseyen düşünce ve oluşumların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Türkiye'de, Erdoğan rejimi döneminde hakim olan antidemokratik eylem ve faaliyetler, önceki dönemlere kıyasla çok daha vahim insan hakları ihlallerine yol açmıştır. Bu rapor, Türkiye'nin demokratik değerlerden uzaklaştığı, ülkenin adeta açık bir cezaevine dönüştüğü ve temel insan hakları ihlallerinin her alanda yaşandığı bu süreçte, özellikle cezaevlerinde hasta tutuklu ve hükümlülerin durumu, meydana gelen ölümler, intiharlar ile hasta, lohusa ve çocuklu kadınların koşullarına dikkat çekmek amacıyla hazırlanmıştır. Ayrıca, bu ayrımcı ve nefret saikli faaliyetlerin insanlığa karşı suç niteliği taşıyan hukuki boyutu da ele alınmaktadır.

15 Temmuz sonrası cezaevlerinde yaşanan hak ihlallerinin bu rapora konu edilmesinin bir diğer sebebi, sistematik, ayrımcı ve nefret saikli ihlallerin halen ilk günkü ağırlığıyla devam etmesidir. Türkiye'de ulusal ve uluslararası kurumlarca hazırlanan raporlar bulunsa da, bu sorunların detaylı bir şekilde ele alınmadığı görülmektedir. Bu rapor, içerdiği onlarca vahim vaka ve detaylarla diğer çalışmalardan ayrılmaktadır. Rapor, Erdoğan rejiminin sistematik ve ayrımcı politikalarının, hasta tutukluların yetersiz sağlık hizmetleriyle bilinçli şekilde ölüme terk edilmesine nasıl yol açtığını açıkça ortaya koymaktadır.

Bu raporun içeriğinin daha iyi anlaşılabilmesi için, öncelikle Erdoğan rejiminin oluşum sürecine zemin hazırlayan gelişmeleri ve yaşanan önemli olayları kısaca özetlemek faydalı olacaktır.

Toplumsal farklılıkları bir zenginlik olarak görmek yerine yok edilmesi veya ötekileştirilmesi gereken unsurlar olarak değerlendiren antidemokratik oluşumlar ve onların siyasi uzantıları, her dönemde ötekileştirme, hak ihlallerini teşvik etme ve hoşgörüsüzlüğü savunma yönünde hareket etmişlerdir. Türkiye'de, Kürtler, Aleviler, Romanlar, Ermeniler, Hristiyanlar ve Yahudiler gibi toplumsal gruplar, geçmişten günümüze nefret söylemlerinin hedefinde yer almıştır. Son dönemde ise Suriyeliler başta olmak üzere diğer göçmen gruplar, savaş ve iç çatışmalar nedeniyle artan ötekileştirmenin odak noktası haline gelmiştir.

Türkiye'de her dönemde tekrar ortaya çıkma potansiyeline sahip ayrımcı devlet politikalarının ve nefret söylemlerinin son hedefi Gülen Hareketi olmuştur. Gülen Hareketi, eğitim ve kültür faaliyetleriyle ön plana çıkan, diyalog ve hoşgörüyü esas alan, çağdaş ve ılımlı bir İslam anlayışını benimseyen bir oluşumdur[1]. Bu özellikleriyle hareket, hem ülke içinde hem de uluslararası alanda geniş bir popülerlik kazanmıştır.

[1] Bknz. Özdalga, Elisabeth: 'Worldly Asceticism in Islamic Casting: Fethullah Gülen's Inspired Piety and Activism', Critique, no. 17 (Fall 2000): 83-104;Turam, Berna: 'Between Islam and the State: The Politics of Engagement: The Engagements between the Gülen Community and the Secular Turkish State', Doktora Tezi, McGil University, Montreal, 2001; Ergil, Doğu: Fethullah Gülen & The Gülen Movement İn 100 Questions, Blue

Bu popülerlik nedeniyle Erdoğan rejimi, iktidarının ilk yıllarında Gülen Hareketi ile iyi ilişkiler kurmuştur. Bunun temel sebeplerinden biri, Hareket'in eğitim, kültür ve sosyal faaliyetler sayesinde ulusal ve uluslararası alanda sahip olduğu olumlu imajdır. Ancak ilerleyen süreçte Gülen Hareketi, Erdoğan rejiminin radikalleşen siyasal İslam odaklı politikalarından, organize yolsuzluklarından ve otoriter liderlik tarzından rahatsızlık duymaya başlamıştır[2]. Erdoğan, tüm grupları kontrol etmek ve kendi politikaları doğrultusunda kullanmak isterken, Gülen Hareketi bu anlayışla bağdaşmadığı için net bir şekilde ayrışma yolunu tercih etmiştir.

Erdoğan rejimi, Gülen hareketinin insan kaynağını ortadan kaldırmak ve yürüttüğü eğitim ile kültür faaliyetlerini sekteye uğratmak amacıyla, 2013 yılı sonbaharında Gülen hareketi gönüllüleri tarafından kurulan dershanelerin kapatılmasını öngören bir yasa tasarısı hazırladığında, aradaki çatlak daha da büyüdü.

Devam eden süreçte, Erdoğan rejiminin bakanlarının, milletvekillerinin, bürokratlarının ve önde gelen Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) üyeleri ile ailelerinin suçlandığı, kabine değişikliğine ve parti içinde büyük çalkantılara yol açan dev rüşvet ve yolsuzluk skandalı patlak verdi. Türk yargısı ve kolluk güçleri, Erdoğan rejimini karıştığı ve kamuoyunda "17/25 Aralık büyük rüşvet ve yolsuzluk operasyonları" olarak bilinen operasyonlara tabi tutmaya başladı[3].

Erdoğan rejiminin karıştığı yolsuzluk ve rüşvet soruşturmalarının başladığı 17/25 Aralık soruşturmaları sonrasında, Gülen Hareketi, sistematik, planlı ve nihayetinde toplumsal dışlama ve silme amaçlayan ayrımcı ve nefret temelli politikaların ve uygulamaların hedefi haline gelmiştir. Hükümetin birçok bürokratı, bakanı, bakan çocukları ve ABD'de itiraflarıyla süreci doğrulayan İran asıllı Rıza Zarrab gibi şahısların dahil olduğu illegal faaliyetlere yönelik başlatılan emniyet ve yargı soruşturmaları, Türkiye'de yeni bir sürecin başlamasına yol açmıştır. Zira Erdoğan rejimi, bu operasyonlardan Gülen Hareketini sorumlu tutmaktadır.

Türkiye'de radikal ve siyasal İslam esaslı bir politika yürüten AKP rejimiyle uyum sağlayamayan ve rejimin iradesi altına girmeyi reddeden Gülen Hareketi, 17/25 Aralık soruşturmalarının ardından, ülke tarihinde görülmemiş yoğunlukta, geniş çaplı, sistematik, ayrımcı ve nefret saikli uygulamaların hedefi haline getirilmiştir. Bu uygulamalar, nihai olarak Gülen Hareketini yok etmeyi amaçlamaktadır.

Yolsuzluk ve rüşvet soruşturmalarının başladığı 17/25 Aralık sürecinden sonra Gülen Hareketini bitirmeye ve yok etmeye yönelik politikalar, bu kez 15 Temmuz darbe girişimi gerekçe gösterilerek devlet politikası haline dönüştürülmüştür. Zira Erdoğan rejimi, darbe girişiminden de Gülen Hareketini sorumlu tutmuştur.

Dome Press (17 Dec. 2012); Agai, Bekim: Fethullah Gülen Hareketinin Eğitime İslamî Etik Kazandırma Projesi, 27.02.2003, https://fgulen.com/tr/hayati-tr/hareketi-incelemeler/Bekim-Agai-Fethullah-Gulen-Hareketinin-Egitime-Islami-Etik-Kazandirma-Projesi

[2] Bağımsız Türkiye Komisyonu Üçüncü Raporu, Avrupa'da Türkiye Değişimin Kaçınılmazlığı, Mart 2014, s.25 vd., https://www.ab.gov.tr/files/ardb/evt/Avrupa_da_Turkiye_Degisiminin_kacinilmazligi_Bagimsiz_Turkiye_Komisyonu-Ucuncu_Raporu-2014-.pdf

[3] Detaylı bilgi için bknz: Wikipedia, ¨17-25 Aralık Yolsuzluk ve Rüşvet Operasyonu¨, https://tr.wikipedia.org/wiki/17-25_Aral%C4%B1k_Yolsuzluk_ve_R%C3%BC%C5%9Fvet_Operasyonu,

15 Temmuz Darbe Girişimi[4], darbe metninde yer alan ifadeyle "Yurtta Sulh Harekâtı," 15-16 Temmuz 2016 tarihlerinde, Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde kendilerini "Yurtta Sulh Konseyi" olarak tanımlayan bir grup asker tarafından Türkiye'de gerçekleştirilen bir askerî darbe girişimidir. Ancak darbe girişimi ve yöntemi, toplum ve ana muhalefet partileri tarafından sürekli olarak şaibeli bulunmuştur. Bu bağlamda, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), darbe girişimine ilişkin bu şaibeli durumu açıklamak amacıyla girişimi "kontrollü darbe" olarak tanımlamıştır.

Ayrıca, Erdoğan rejiminin, demokratik parlamenter sistemi yok etmek ve bir "tek adam" rejimi inşa etmek için 15 Temmuz darbe girişimini bir fırsata dönüştürdüğü sıklıkla ifade edilmiştir[5]. Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından oluşturulan 15 Temmuz Darbe Girişimini Araştırma Komisyonu[6], darbeyi aydınlatmak amacıyla dönemin Genelkurmay Başkanı Hulusi Akar ve MİT Müsteşarı Hakan Fidan'ı ısrarla komisyona davet etmesine rağmen, her iki isim de ifadeye gelmemiştir.

Daha da vahim olan, komisyonun hazırladığı ve büyük tartışmalara yol açan raporun teknik olarak tamamlanmamış olması gerekçesiyle yayımlanmamış olmasıdır. Bu konuda verilen bir soru önergesine yanıt olarak, dönemin TBMM Başkan vekili Süreyya Sadi Bilgiç şu açıklamayı yapmıştır[7]: "*15 Temmuz Darbe Girişimini Araştırma Komisyonunun 12 Temmuz 2017 tarihinde eski Meclis Başkanı İsmail Kahraman'a sunduğu rapor, tekemmül etmediğinden 26. Yasama Dönemi içinde bastırılarak dağıtılamamıştır. Komisyon tarafından tekemmül ettirilerek başkanlığımıza sunulan bir rapor bulunmamaktadır.*"

Bu durum, darbe girişimine ilişkin şüpheleri gidermesi beklenen raporun kamuoyundan gizlenmesi sonucunu doğurmuştur.

Darbe girişimine ilişkin dış ülkelerin hazırladıkları genel ve istihbari raporlar, Erdoğan rejiminin tezleriyle uyuşmamaktaydı. Bu noktada, Avrupa Birliği İstihbarat Merkezi EUINTCEN'in darbenin hemen ardından, Ağustos ayında hazırladığı raporda, Gülen'in şahsen darbe girişimiyle bir ilgisinin olmadığı ve Erdoğan rejiminin ordudaki tasfiye listesini 15 Temmuz'dan çok daha önce hazırlamakla suçlandığı belirtilmiştir. Haftalık *Der Spiegel* dergisine konuşan Almanya İstihbarat Servisi (BND) Başkanı Bruno Kahl, "*Darbe girişiminin arkasında Gülen hareketinin olduğuna dair yeterli kanıt bulunmadığını*" dile getirmiştir. Benzer şekilde, İngiltere Parlamentosu Dış İlişkiler Komisyonu, Mart 2017'de yayımladığı ve hükümete tavsiye niteliği taşıyan Türkiye raporunda, "*Dışişleri Bakanlığımız, Gülenciler ve darbe girişimindeki rolleri hakkında yeterli bilgiye sahip değildir*" ifadelerine yer vermiştir[8].

---

4 Detaylı bilgi için bknz: Wikipedia, ¨15 Temmuz Darbe Girişimi¨, https://tr.wikipedia.org/wiki/15_Temmuz_Darbe_Giri%C5%9Fimi

5 BBC, ¨ Kılıçdaroğlu: 15 Temmuz kontrollü darbe girişimidir¨, 3 Nisan 2017, https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-39478777

6 Türkiye Büyük Millet Meclisi Komisyon Tutanakları, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.tutanaklar?pKomKod=1021&pDonem=26&pYasamaYili=2

7 Diken, ¨Meclis Başkanlığı: Resmi olarak 15 Temmuz raporu yok¨, 18/07/2022, https://www.diken.com.tr/meclis-baskanligi-resmi-olarak-15-temmuz-raporu-yok/

8 Euro News, ¨Batılı istihbarat örgütlerinin 15 Temmuz raporları¨, 13/07/2017, https://tr.euronews.com/2017/07/13/batili-istihbarat-orgutlerinin-15-temmuz-raporlari

Türkiye'nin 15 Temmuz süreci öncesinde ve sonrasında yaşananlara ilişkin bilgilerin sunulmasının sebebi, Erdoğan rejiminin "tek adam" düzeninin ve teknik tanımıyla totaliter rejimin gelişim sürecinin, başta Gülen Hareketi olmak üzere, muhalif kesimlere yönelik ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal alanda gerçekleşen hak ihlallerinin anlaşılmasını sağlamaktır.

Recep Tayyip Erdoğan tarafından "Allah'ın bir lütfu" olarak kabul edilen[9] 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında, başta Gülen Hareketi mensupları olmak üzere muhalif kesimlere yönelik sistematik ve toplu gözaltı ile tutuklama kararları alınmış; rejim mahkemelerine dönüşen yargı mercileri tarafından ağır cezalara çarptırılmışlardır. Bu hukuksuz süreçte insanların yaşam hakkı, işkence ve kötü muamele yasağı, özgürlük ve güvenlik hakkı ile adil yargılanma hakkı gibi en temel hakları bir devlet politikası olarak ellerinden alınmıştır. İnsanlar, gerek cezaevlerinde gerekse sivil hayatta bu nefret politikasının etkisiyle sivil ölüme terk edilmiştir.

Türkiye'de devlet politikası haline gelen bu hukuksuz ve ayrımcı uygulamalar, toplumda ve devlet kurumlarında çeşitli şekillerde varlık göstermiştir. Yargı, adaletin sağlayıcısı olmaktan çıkmış; muhaliflerin kitlesel olarak gözaltına alınmasına ve tutuklanmasına aracılık eden bir rejim yargısına dönüşmüştür. Bu hukuksuz ve keyfi uygulamalar, devletin bütün kurumlarında bir plan çerçevesinde hayata geçirilmeye başlanmıştır.

15 Temmuz darbe girişiminden sonra ilan edilen Olağanüstü Hal (OHAL) sürecinin getirdiği kaotik ortamda, kamu görevlileri tarafından cezaevlerinde, gözaltı merkezlerinde ve sivil hayatta başta Gülen Hareketi mensupları olmak üzere muhalif kesimlere yönelik şiddet, tehdit, yaralama ve taciz gibi eylemler gerçekleştirilmiş; bunun yanı sıra doğrudan ayrımcı uygulamalara da gidilmiştir. Aynı şekilde, darbe girişiminden sonra ilan edilen OHAL'in oluşturduğu keyfilik ve cezasızlık kültürü neticesinde diğer muhalif kesimler de ağır bir şekilde etkilenmiştir.

Bu bağlamda, Cumhuriyet tarihinin en eski gazetelerinden biri olan ve laik ile sosyal demokrat bir çizgide yayın yapan *Cumhuriyet* Gazetesi'nin[10] yazar ve yöneticileri, 15 Temmuz darbe girişimi sonrası hiçbir somut delil bulunmamasına rağmen Gülen Hareketi ile ilişkilendirilmek suretiyle tutuklanmıştır. Benzer şekilde, CHP milletvekili Enis Berberoğlu ile Ahmet Altan, Mehmet Altan gibi birçok muhalif gazeteci, siyasetçi ve akademisyen de aynı hukuksuz uygulamalara maruz kalmıştır.

Gülen Hareketine yönelik başlatılan bu cadı avında, Erdoğan rejimi, 17/25 Aralık süreciyle başlayan politikalar çerçevesinde kendisine yönelik yolsuzluk iddialarını değersizleştirmek için operasyonlarda yer alan polisleri, hâkimleri ve savcıları Gülen Hareketi ile ilişkilendirerek hedef tahtasına oturtmuştur. Bu kapsamda, birçok yasal düzenleme yapılarak Gülen Hareketine yönelik operasyonların alt yapısı hazırlanmıştır. Bu konudaki ana düzenleme ise sulh ceza hâkimliklerine yöneliktir.

---

[9] DW, ¨Erdoğan İstanbul'da açıklama yaptı¨, 16 Temmuz 2016, https://www.dw.com/tr/erdo%C4%9Fan-i%CC%87stanbulda-a%C3%A7%C4%B1klama-yapt%C4%B1/a-19403922

[10] Wikipedia, Cumhuriyet (gazete), https://tr.wikipedia.org/wiki/Cumhuriyet_(gazete) "Erdoğan operasyonu yönettiğini ağzından kaçırdı", 22.07.2014,

Dönemin Başbakanı ve şimdiki Cumhurbaşkanı, bu operasyonların sulh ceza hâkimlikleri üzerinden yürütüleceğini kendi açıklamalarıyla açıkça ifade etmiştir. Sulh ceza hâkimliklerinin kurulması sürecinde Erdoğan'ın şu ifadeleri dikkat çekicidir:

> "*...Bir proje geliştiriyoruz. Bu işin altyapısını oluşturuyoruz. O bitince süreç hızlanacak. Onlar nasıl bize yüzlerce dava açtı, biz de onlara yüzlerce, binlerce dava açacağız. O zaman olay farklı gelişecek.*"

Sulh ceza hâkimliklerinin ilk operasyonuna ilişkin olarak ise Erdoğan, 21 Temmuz 2014'te şu açıklamayı yapmıştır:

> "*Yargı süreci başlıyor. Sulh Ceza Hakimleri bu süreci götürecek.*"

Bu açıklamalar, sulh ceza hâkimliklerinin kuruluş amacını açıkça ortaya koymaktadır[11].

Genel olarak, 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında başlatılan kitlesel gözaltı, tutuklama ve mal varlıklarına el koyma gibi ağır tedbirlerin ana hedefi Gülen Hareketi olmuştur. Sulh ceza hâkimlikleri bu sürecin ana aktörü haline gelmiştir. Erdoğan rejimi, 17/25 Aralık operasyonlarında olduğu gibi, 15 Temmuz darbe girişiminden de Gülen Hareketini sorumlu tutmuştur.

15 Temmuz darbe girişiminin yarattığı kaotik ortam ve çok iyi planlanmış ayrımcı politikalar sayesinde, Erdoğan rejimi Gülen Hareketi ile bağlantılı olduğunu değerlendirdiği herkesi kamusal ve sosyal alandan uzaklaştırmaya, dışlamaya, değersizleştirmeye ve gözaltı, tutuklama, mal varlıklarına el koyma gibi en ağır tedbirleri uygulamaya başlamıştır.

Bu tedbirleri uygulamaya koymak amacıyla, 20 Temmuz 2016 tarihinde OHAL ilan edilmiştir. OHAL sürecinde, sistematik ve planlı bir şekilde, Gülen Hareketi mensuplarını kamusal alandan ve özel sektörden tamamen yok etmek, mal varlıklarına el koymak ve tutuklanmalarını kolaylaştırmak amacıyla toplam 37 OHAL KHK'sı çıkarılmıştır. OHAL sürecinde çıkarılan KHK'larla liste usulü toplam 130.000'in üzerinde kamu görevlisi ihraç edilmiştir. Türkiye'de geçmiş dönemlerde de 1960 ve 1980 darbeleri yaşanmıştır; ancak KHK'larla liste usulü ihraçlar yalnızca 15 Temmuz sürecinde gerçekleştirilmiştir.

672 sayılı KHK[12] ile tek seferde 40.000'in üzerinde kamu çalışanı ihraç edilmiştir. Bunun dünyada bir başka benzeri bulunmamaktadır. Yine Türk ve dünya tarihinde, tek bir kararla en fazla yargı mensubunun ihracı, 28 Temmuz 2016 tarihinde Hâkimler ve Savcılar Kurulu (HSK) tarafından geçekleştirilmiştir[13]. HSK Genel Kurulu, 24/08/2016 tarihli ihraç kararnamesi ile tek seferde 2.847 hâkim ve savcıyı ihraç etmiştir. Bu ihraçların liste usulü olduğu, savunma hakkı tanınmadığı ve önceden hazırlanan fişleme listelerine dayandığı göz önünde bulundurulduğunda, Gülen Hareketine yönelik sistematik bir ayrımcı rejim uygulaması olduğu görülmektedir.

---

[11] "Erdoğan operasyonu yönettiğini ağzından kaçırdı", 22.07.2014, https://www.siyasetcafe.com/erdogan-operasyonu-yonettigini-agzindan-kacirdi-6005h.htm

[12] 672 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Kamu Personeline İlişkin Alınan Tedbirlere Dair Kanun Hükmünde Kararname, 01.09.2016, https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/09/20160901M1-1.htm

[13] Hâkimler Ve Savcılar Yüksek Kurulu, Genel Kurul Kararı, Karar No : 2016/426, Tutanak No : 17, Karar Tarihi: 24/08/2016, https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/08/20160825-5.pdf

OHAL sürecinde çıkarılan KHK'larla, Gülen Hareketi ile bağlantılı olduğu iddiasıyla 48 sağlık kuruluşu, 1.061 eğitim kuruluşu, 800 yurt, 223 kurs ve etüt merkezi, 155 vakıf, 1.595 dernek, 15 üniversite, 19 sendika ve 174 medya-yayın kuruluşu kapatılmıştır. Ayrıca, 985 ticari işletme Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna (TMSF) devredilmiştir.

Türkiye'de OHAL KHK'ları ile 70 gazete, 20 dergi, 34 radyo, 30 yayınevi ve dağıtım şirketi ile 33 televizyon kanalı da kapatılmıştır. Aynı şekilde, darbe girişimi öncesinde el konulup Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna (TMSF) devredilen Bank Asya isimli banka da kapatılmıştır[14].

OHAL dönemindeki Kanun Hükmünde Kararnameler (KHK) üzerinden ve Terörle Mücadele Kanunu kullanılarak el konulan mal varlıklarının değeri, OHAL'in ilan edildiği 21 Temmuz 2016 itibarıyla en az 32,24 milyar ABD doları civarında olduğu tahmin edilmektedir[15].

Erdoğan rejiminin kendisine muhalif gördüğü ve bir devlet politikası ile hedef haline getirdiği muhalif kesim ve gruplara yönelik yaşanan bu sistematik, planlı, hukuksuz ve ayrımcı rejim uygulamalarına cezaevlerinde de aynen devam edilmiştir. 20 Temmuz 2016 tarihinde ilan edilen olağanüstü hal bahane edilerek insanlar cezaevlerinde OHAL'in gerektirmediği ve ölçülülük ilkesinin de dışına çıkılmak suretiyle AİHS'nin 14. maddesinde düzenlenmiş olan eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağına ve 3. maddesindeki işkence, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele yasağına aykırı olarak keyfi, hukuksuz, sistematik ve planlı bir şekilde işkence, tecrit, kötü muamele, onur kırıcı ve ayrımcı davranış ve uygulamalara maruz kalmışlardır. Ayrımcı rejim politikalarının bütün uygulamaları burada acımasızca sergilenmiştir.

Erdoğan rejimi tarafından başlatılan cadı avında, başta Gülen hareketi ile bağlantılı kişiler olmak üzere yüz binlerce muhalif, terör soruşturmalarına, emsali görülmemiş kitlesel gözaltılara ve tutuklamalara maruz kalmıştır. Her alanda çok ağır hak ihlalleri yaşanmıştır. Bu husus birçok rapora ve araştırmaya konu edilmiştir. Bu bağlamda Demokrasi ve Atılım Partisinin (DEVA) "Hukuksuzluğun Sıradanlaşması" başlıklı raporunun ¨Silahlı Terör Örgütü Üyeliği Davaları" başlıklı kısmında ortaya konan veriler incelendiğinde, 2016-2020 yılları arasında Türkiye'de en az 1.576.566 kişi hakkında "silahlı terör örgütü" soruşturması açıldığı görülmektedir[16].

ABD 2021 Türkiye İnsan Hakları Raporunda da yer verildiği üzere İçişleri Bakanlığı, darbe girişiminin 5. yıl dönümü itibarıyla (2021), Gülen Hareketi ile bağlantılı olduğu iddiasıyla darbe girişiminden beri 312.121 kişinin gözaltına alındığını ve 99.123 kişinin tutuklandığını duyurmuştur[17].

Adalet Bakanı Yılmaz Tunç, 13 Temmuz 2023 tarihinde yaptığı açıklamada, Gülen Hareketine yönelik 15 Temmuz 2016 tarihinden itibaren:

---

14 Altıok, Zeynep: OHAL Bilançosu Hak İhlalleri Raporu, s.15-16, https://content.chp.org.tr/file/33743.pdf

15 Yıldız, Ali/Spencer, Leighann: The Erosion of Property Rights in Turkey, 28.05.2020, https://blog-iacl-aidc.org/2020-posts/2020/5/28/the-erosion-of-property-rights-in-turkey

16 Yeneroğlu, Mustafa: "Hukuksuzluğun Sıradanlaşması: Silahlı Terör Örgütü Üyeliği Yargılamaları¨, Eylül 2021, https://cdn.devapartisi.org/422/Hukuksuzlugun-Siradanlasmasi.pdf, s.2,

17 Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığı, 2021 İnsan Hakları Raporu–Türkiye, https://tr.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/91/Human_Rights_Report_TR.pdf?_ga=2.172647078.426733446.1687045156-2084181857.1687045156, s.10-11,

- 693 bin 162 kişi hakkında adli işlem yapıldığını,
- 67 bin 893 kişi hakkında soruşturmanın halen devam ettiğini,
- 122 bin 632 kişi hakkında mahkumiyet kararı verildiğini,
- Cezaevlerinde 12 bin 108 hükümlü, 2 bin 605 hükümlü ve 826 tutuklu olmak üzere toplam 15 bin 539 tutuklu ve hükümlünün bulunduğunu belirtmiştir[18].

İçişleri Bakanı Ali Yerlikaya ise, TBMM Plan ve Bütçe Komisyonunda 2025 yılı bütçe çalışmaları kapsamında, 20 Kasım 2024 tarihinde Mecliste yaptığı son konuşmada, 2024 yılının ilk on aylık döneminde Gülen Hareketine yönelik 4.177 operasyon yapıldığını, 6.727 kişinin gözaltına alındığını, 935 kişinin tutuklandığını ve 1.317 kişi hakkında adli kontrol kararı verildiğini açıklamıştır.

OHAL sürecinde Gülen Hareketine yönelik operasyonlarda hukuka aykırı emirleri yerine getiren, işkence, kötü muamele ve onur kırıcı davranışlarda bulunan, görev alanını aşarak insanlık dışı işlem, karar ve eylemlerde bulunan kamu görevlilerinin daha sonra sıkıntı çekmemesi ve yapılacak diğer operasyonlarda rahat olmalarını sağlamak için bu kamu görevlilerine OHAL KHK'ları ile "sorumsuzluk zırhı" getirilmiştir. Bununla kalınmamış peşinden sivil unsurlara bu sorumsuzluk zırhı giydirilmiştir. Bu kapsamda, ilk etapta 27 Temmuz 2016 tarihli 667 ve 668 sayılı KHK ile OHAL KHK'ları kapsamında bu süreçte karar alan ve görevleri yerine getiren kişilerin bu görevleri ve fiilleri nedeniyle hukuki, idari, mali ve cezai sorumluluğunun doğmayacağı düzenlenmiştir. Müteakip kanun hükmünde kararnamelerde de benzeri hükümlere yer verilmiştir.

Görüldüğü üzere, çıkarılan OHAL KHK'ları ile yüz binlerce insan işinden edilmiş ve tutuklanmıştır. Yüz binlerce insanın ihraç edilmesi ve tutuklanmış olması yetmezmiş gibi bu insanlar toplum nezdinde değersizleştirilmiş ve ötekileştirilmiştir. Bu kapsamda Erdoğan rejimi, "*fetö, fetö/pdy, fethullahçı terör örgütü, hain, darbeci, virüs, haşhaşi, ajan, kukla, dış güçlerin uşağı*" gibi kavramları sistematik ve planlı olarak rejim lehine olan her olayda veya hükümetin sıkıntıya girdiği her vakada kullanmaya başlamıştır.

Erdoğan rejiminin sistematik, ayrımcı ve nefret saikli politikaları, toplum nezdinde olduğu gibi kamu kurumlarında da etkisini göstermiştir. Bu bağlamda, her vatandaşa karşı bağımsız ve tarafsız bir duruş sergilemesi gereken yargı organları başta olmak üzere kamu kurum ve kuruluşları da bu sistematik, ayrımcı ve nefret saikli politikaların doğal sonucu olarak eşitlik ilkesine aykırı, ayrımcı ve taraflı olarak muamele etmeye; yerine göre işkence, kötü muamele ve benzeri eylemleri gerçekleştirmeye başlamışlardır. Bunun en bariz görüldüğü yer ise cezaevleri olmuştur.

Gülen Hareketi ile bağlantılı olduğu iddiasıyla tutuklananlar, yargılamaları halen devam etmesine karşın, cezaevine girdikleri ilk günden itibaren OHAL gerekçe gösterilerek

[18] Gazete Memur, ¨Bakan Tunç açıkladı: Cezaevinde 15 bin 539 FETÖ'cü bulunuyor¨, Temmuz 13, 2023, https://gazetememur.com/gundem/bakan-tunc-acikladi-cezaevinde-15-bin-539-fetocu-bulunuyor,sSU5_TNnRE2MvYwiwQU4nQ#google_vignette

ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkum olanların tabi olduğu kısıtlamalara maruz kalmışlardır. Bu bağlamda:

- Yazılı haberleşme, telefon ve açık görüş haklarının kısıtlanması,
- Ziyaretçi ve avukatla görüşlerin sınırlandırılması,
- Koridorda ve kameralar önünde tek tip tıraş uygulaması,
- Koğuş avlularının üzerinin tel örgülerle tamamen kapatılması,
- Koğuş dışına her çıkışta görevlilerin kola girme uygulaması,
- Açık görüşte ziyaretçilerin yanına oturma yasağı,
- Atölye faaliyetleri, mesleki edindirme kursları, eğitim kursları ve eğitim amaçlı internet kullanımı gibi toplu katılım gerektiren kültürel, sosyal ve spor etkinliklerinin durdurulması,
- Radyo bulundurmanın yasaklanması, gibi bir dizi haksız ve insanlık dışı uygulama ve muamelelere maruz kalmışlardır.

Dışarıda yaşatılan sivil ölüm uygulamalarının cezaevindeki yansımasında, insanların beton duvarlar arasında adeta ölümü beklemeleri istenmiştir. Normal uygulama ve çalışma esaslarının dışına çıkan cezaevi idareleri, tutukluları değersizleştirme, yıldırma ve itirafçı olmaya sevk etme amaçlı olarak, normal tutukluların sahip olduğu hakların hiçbirini OHAL döneminde Gülen Hareketi mensubu olduğu iddiasıyla tutuklananlara tanımamıştır.

Özgürlüğünden mahrum bırakılan insanlar cezaevlerinde ayrımcı ve keyfi uygulamalara maruz kalmışlardır. Bu uygulamaların bir kısmı OHAL KHK hükümlerine dayanarak, bir kısmı ise idari kararlarla gerçekleştirilmiştir. Birçok kişi insanlık suçu sayılabilecek işkence, kötü muamele, hakaret, tehdit ve benzeri eylemlere maruz kalmıştır. İnsanlar bilinçli bir tercihle kötü ve insanlık dışı cezaevi koşullarında tutulmuşlardır. Normalde maksimum 14-15 kişinin kalabileceği koğuşlarda 40-45 kişi barındırılmıştır. Birçok kişi, herhangi bir gerekçe gösterilmeden, peşinen cezalandırma amaçlı olarak tek kişilik hücrelere konulmuştur.

Çıkarılan KHK'lar ile tutuklu bulunan kişiler, ifade alma adı altında polis ve istihbarat birimleri tarafından cezaevinden çıkarılmış, hukuka aykırı sorgulamalara, işkencelere ve kötü muamelelere maruz kalmıştır.

Bu uygulamalar içerisinde en vahim olanı, hasta tutuklu ve hükümlülerin bilinçli bir politika ile tedaviye erişim ve sağlık imkanlarından mahrum bırakılarak ölüme terk edilmeleridir. Yüzlerce insan, cezaevinde kalamayacak kadar ağır hasta olmasına veya kronik rahatsızlıkları bulunmasına rağmen önce tutuklanmış, ardından cezaevlerinde ölüme terk edilmiştir. Aynı şekilde, birçok kişi cezaevinde ve gözaltı merkezlerinde uğradığı işkence, kötü muamele ve benzeri insanlık dışı koşulların etkisiyle kanser gibi ağır hastalıklara yakalanmıştır.

Erdoğan rejiminin ayrımcı politikalarının bir parçası olarak, adeta esir kamplarına dönüştürülen cezaevlerinde hasta tutuklu ve hükümlülere karşı insanlığa karşı suç niteliğinde eylemler gerçekleştirilmiştir. Hasta insanlar, sağlık ve tedavi imkanlarından bilinçli ve keyfi

olarak mahrum bırakılmış; hijyenden yoksun, kalabalık, havalandırmasız, ışıksız ve sağlıksız koğuşlarda tutulmuşlardır.

Diğer taraftan, cezaevlerinin yetersiz mimari yapısı, beslenme ve ısınma sorunları ile ayrımcı uygulamalar, yeni hastalıkların ortaya çıkmasına, mevcut hastalıkların ilerlemesine ve ölümlerin artmasına neden olmuştur. Hasta tutuklu ve hükümlüler, ağır ve kötü cezaevi koşullarında bilinçli olarak ölüme terk edilmiştir.

Cezaevlerindeki bu ağır ve insanlık dışı uygulamalar, intihar vakalarını da ciddi ölçüde arttırmıştır. Özellikle siyasi tutuklulara yönelik ayrımcı ve keyfi uygulamalar, gözaltı sürecinde ve sonrasında yaşanan işkenceler ve toplumda oluşturulan nefret iklimi intihar vakalarının artışında etkili olmuştur.

15 Temmuz sonrası nefret söylemiyle birlikte cezaevleri, Erdoğan rejiminin intikam alma merkezlerine dönüşmüştür. Tutuklanan veya hükümlü bulunan insanlar, insanlık dışı koşullarda barındırılmış; tek kişilik hücrelerde tecrite maruz bırakılmış; ziyaretçi kabul ve telefon hakları kısıtlanmış; sosyal ve kültürel aktivitelerden mahrum bırakılmıştır. Tahliye, infaz erteleme, denetimli serbestlik ve koşullu salıverme gibi haklar tanınmamış; hasta tutukluların infazları ertelenmemiş veya sağlık imkanlarından faydalanmalarına izin verilmemiştir.

Hazırlanan bu rapor, Erdoğan rejimi tarafından başta Gülen Hareketi mensupları olmak üzere muhalif tutuklu ve hükümlülere yönelik cezaevlerinde sistematik ve planlı bir şekilde gerçekleştirilen eylemlerin, Roma Statüsü'nün 7. ve Türk Ceza Kanunu'nun 77. maddesinde tanımlanan insanlığa karşı suç niteliğinde olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu nedenle, sayılan eylemler rapora konu edilmiştir. Erdoğan rejiminden farklı siyasi, felsefi ve dini görüşlere sahip olduğu gerekçesiyle toplumun belli bir kesimi, uluslararası hukuk ve anayasal hükümler yok sayılarak:

- Toplu gözaltı ve tutuklamalara,
- Ülke içinde ve dışında zorla kaçırılma ve kaybedilmelere[19],
- Gözaltında ve cezaevlerinde insanlık dışı muamele, işkence, çıplak arama, tecavüz ve zorla hamile bırakılma gibi eylemlere maruz bırakılmıştır[20].

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi Keyfi Tutuklamalar Çalışma Grubu, Gülen Hareketi gönüllüsü mağdurlarının başvuruları üzerine verdiği birçok kararında[21], öldürmeler ve işkenceler bir tarafa, Gülen Hareketine yönelik sadece kitlesel gözaltı ve tutuklama

[19] Justice Square, Türkiye'de Yaşanan Adam Kaçırma ve Kaybetme Vakaları, Amsterdam 2024, https://justicesquare.org/turkiyede-adam-kacirma-ve-kaybetme/

[20] Turkey; Individuals associated with the Gülen movement; The Finnish Immigration Service's fact-finding mission to Ankara and Istanbul 2 - 6 October 2023, p. 45, https://migri.fi/documents/5202425/5914056/FIS_Turkey_Individuals+associated+with+the+G%C3%BClen+movement_June_2024+(2).pdf/a14fa35f-a65a-9339-e331-fec99e9cd8c3/FIS_Turkey_Individuals+associated+with+the+G%C3%BClen+movement_June_2024+(2).pdf?t=1723630918594

[21] United Nations, Human Rights Council Working Group on Arbitrary Detention,https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Detention/Opinions/Session88/A_HRC_WGAD_2020_51_Advance_Edited_Version.pdf; https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Detention/Opinions/Session88/A_HRC_WGAD_2020_47_Advance_Edited_Version.pdf

kampanyasının bile insanlığa karşı suç teşkil edebileceğini açıkça vurgulamıştır. Aynı şekilde BM bağımsız uzmanı Alfred de Zayas, 26 Şubat 2021 tarihli makalesinde, Gülen Hareketi gönüllülerine yönelik saldırılarla soykırımın on aşamasından sekizinin (imha ve inkar hariç; sınıflandırma, simgeleme, ayrımcılık, dehümanizasyon, örgütlenme, kutuplaşma, hazırlık, zulüm) gerçekleştiğini belirtmiştir[22].

Kısaca, Gülen Hareketi gönüllülerine yönelik eylemlerin insanlığa karşı suç niteliği taşıdığında kuşku bulunmamaktadır. Cezaevlerinde ve gözaltı merkezlerinde işlenen ağır insanlık suçları sürecinde yargı, kolluk güçleri ve diğer kamu görevlileri tarafından gerçekleştirilen bu eylemler, verilen kararlarla meşrulaştırılarak cezasızlık kültürü hâkim kılınmıştır. Sistematik, ayrımcı ve nefret saikli politikaların bir sonucu olarak gerçekleştirilen keyfi tutuklamalar, gözaltılar, işkenceler, kötü muameleler ve adil yargılanma haklarının ihlaline yönelik uygulama ve eylemler, yargı tarafından meşru gösterilmeye çalışılmaktadır. Yargının bu tutumu, gerek cezaevlerinde gerekse sosyal hayatta cezasızlık kültürünün yaygınlaşmasına ve devlet pratiği haline gelmesine neden olmuştur.

Türkiye'de Erdoğan rejiminin oluşturduğu bu baskıcı, totaliter ve kaotik düzende, cezaevlerinde ve gözaltı merkezlerinde birçok insan bu insanlık suçlarının mağduru olmuştur. İnsan Hakları Derneğinin (İHD) güncel verilerine göre, 30 Kasım 2023 itibariyle hapishanelerde 651'i ağır olmak üzere toplam 1.517 hasta tutuklu ve hükümlü bulunmaktadır. Ulaşılan raporlardan da anlaşılacağı üzere, birçok siyasi tutuklu ve hükümlü ağır hasta olmasına rağmen tahliye edilmeyerek ölüme terk edilmektedir.

MED-TUHADFED verilerine göre, cezaevlerinde 2021 yılında 52, 2022 yılında 78, 2023 yılında 43 ve 2024 yılının ilk altı ayında 26 kişi yaşamını kaybetmiştir[23]. Adalet Bakanlığının verilerine göre ise 2018-2023 yılları arasında toplam 2.258 tutuklu ve hükümlü cezaevlerinde yaşamını kaybetmiştir. Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (CİSST) verilerine göre, hapishanede hayatını kaybeden tutuklu ve hükümlü sayısı 2019 yılında 107, 2020 yılında 95, 2021 yılında 128, 2022 yılında 101 ve 2023 yılında ise 108'dir[24].

Benzer şekilde, OHAL süreciyle birlikte cezaevlerindeki intihar oranları da artmıştır. Ağırlaşan cezaevi şartlarını, baskıları, tehditleri ve işkenceleri kaldıramadığı için yüzlerce insan bu süreçte intihar etmiştir. Adalet Bakanlığının açıkladığı verilere göre, cezaevlerinde sadece 2016 yılında 66 kişi intihar etmiş; darbe girişiminin yaşandığı 15 Temmuz 2016 tarihinden 19 Ekim 2017 tarihine kadar ise 40 kişi intihar etmiştir[25].

CHP milletvekili Veli Ağbaba'nın 20 Nisan 2017 tarihinde kamuoyuna açıkladığı "**OHAL Sürecinde Gerçekleşen İntiharlar**" başlıklı raporda[26], darbe girişimi sonrasında ilan edilen

---

[22] Alfred de Zayas: Crimes Against Humanity in Erdogan's Turkey, 26.02.2021, https://www.realclearreligion.org/articles/2021/02/26/crimes_against_humanity_in_erdogans_turkey_661936.html

[23] Mezopotamya Ajansı, ÖHD ve MED TUHAD-FED'den 'Cezaevleri Hak İhlalleri Raporu', 27 Nisan 2024, https://mezopotamyaajansi.net/tum-haberler/content/view/240335

[24] Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (CİSST), Hapishane İstatistikleri, https://cisst.org.tr/hapishane-istatistikleri/

[25] Birgün, ¨Cezaevlerinde intihar edenlerin sayısı artıyor¨, 20.10.2017, https://www.birgun.net/haber/cezaevlerinde-intihar-edenlerin-sayisi-artiyor-185609

[26] Cumhuriyet, ¨OHAL öldürüyor: Sayı 35'e yükseldi¨, 29.04.2017, https://www.cumhuriyet.com.tr/amp/haber/ohal-olduruyor-sayi-35e-yukseldi-730232

olağanüstü hal koşullarındaki ilk dokuz ayda görevlerinden ihraç edilen, tutuklanan veya soruşturmaya tabi tutulan kişilerden 35'inin intihar ettiği belirtilmiştir. Bu kişiler arasında 17 polis, 4 asker, 4 öğretmen, 2 infaz koruma memuru, 1 rehberlik uzmanı, 1 kaymakam, 1 cami imamı, 1 savcı, 1 mühendis, 1 öğrenci, 1 doktor ve 1 diş hekimi bulunmaktadır. Meydana gelen intiharlardan yedisi cezaevinde, biri nezarethanede gerçekleşmiştir.

Son yapılan araştırmalara göre[27], Gülen Hareketi ile ilişkili olduğundan bahisle hakkında işlem yapılan 92 kişi intihar etmiştir. Aynı şekilde, çocuğu, annesi, babası veya bir yakını ihraç edilen, gözaltına alınan veya tutuklanan; ağır baskılara maruz kalan; toplumdan dışlanan ve ötekileştirilen yüzlerce aile bireyi de bu süreçte intihar etmiştir.

Bu sayısal veriler, cezaevlerindeki ağır ve insanlık dışı koşulları, bu koşulların yarattığı vahim ve yıkıcı sonuçları açıkça ortaya koymaktadır. Zaten raporda ele alınan cezaevlerindeki hastalıklar, ölümler ve intiharlar, birçok ulusal ve uluslararası raporda da yer almıştır. Ancak, ayrımcı rejim uygulamaları nedeniyle sağlıklarını kaybederek vefat eden veya intihar eden kişilerin tam sayısı halen bilinmemektedir. Bunun temel nedenlerinden biri, Erdoğan rejiminin kamuoyunu bu konuda bilgilendirmemesidir. Uluslararası ve ulusal insan hakları kuruluşlarının çalışmaları sayesinde sınırlı veriler elde edilebilmektedir.

Amnesty International'ın ***"Turkey: Amnesty International's Brief On The Human Rights Situation"***[28] başlıklı raporunda, tutuklu gazeteciler, aktivistler ve KHK ile ihraç edilenlerin sağlık hizmetlerine erişiminin kısıtlı olduğu ve hücre hapsi uygulamalarının psikolojik sorunları artırdığı vurgulanmıştır. 2021/22 raporu[29], cezaevlerinde acil tıbbi bakım eksikliğini ve Adli Tıp görevlilerinin yetersizliğini ele alırken, 2022/23 raporu[30] ise işkence ve kötü muamele iddialarına dikkat çekmiştir.

Benzer şekilde, Human Rights Watch'un (HRW) *"A Blank Check: Turkey's Post-Coup Suspension of Safeguards Against Torture"* başlıklı Ekim 2016 raporunda[31], OHAL kapsamında geniş yetkilerle desteklenen ve yargı güvenliği verilen birimlerin kötü muamele uygulamalarını yaygınlaştırdığı belirtilmiştir. Gözaltında ölümler ve intihar vakaları gözlemlenmiş, ancak bağımsız denetim yapılmamıştır.

HRW'nin *"***Turkey: COVID-19 Puts Sick Prisoners at Grave Risk***"* adlı raporu[32], ölümcül risk altındaki ağır hasta tutukluların erken şartlı tahliye veya ev hapsi

---

[27] Solidarity with Others, Erdoğan Rejiminin Nefret Söylemi:"Fetö", Nisan 2023, https://tr.solidaritywithothers.com/_files/ugd/b886b2_a19495c590774e08a3bec5433be47b02.pdfs.27

[28] Amnesty International, ¨Turkey: Amnesty International's Brief On The Human Rights Situation, 1 February 2019, https://www.amnesty.org/en/documents/eur44/9747/2019/en/

[29] Amnesty International Report 2020/21: **The state of the world's human rights",** April 7, 2021, https://www.amnesty.org/en/documents/pol10/3202/2021/en/

[30] Amnesty International Report 2022/23: The state of the world's human rights", March 27, 2023,https://www.amnesty.org/en/documents/pol10/5670/2023/en/

[31] Human Rights Watch, "A Blank Check: Turkey's Post-Coup Suspension of Safeguards Against Torture", October 25, 2016, https://www.hrw.org/report/2016/10/26/blank-check/turkeys-post-coup-suspension-safeguards-against-torture

[32] HRW', ¨Turkey: COVID-19 Puts Sick Prisoners at Grave Risk¨, https://www.hrw.org/news/2020/04/03/turkey-covid-19-puts-sick-prisoners-grave-risk#:~:text=(Istanbul)%20%E2%80%93%20An%20examination%20of,arrest%20despite%20their%20conviction%20under

düzenlemelerinden terörle mücadele yasası nedeniyle mahrum bırakıldıklarını vurgulamaktadır.

Human Rights Watch'ın 2024 raporunda[33], 2016'dan itibaren polis ve jandarmanın gözaltında ve cezaevlerinde işkence ve kötü muamele iddialarını titizlikle araştırmadığı, faillerin yeterince kovuşturulmadığı belirtilmiştir. **Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi** (CPT), 2016'dan bu yana Türkiye'ye üç ziyaret gerçekleştirmiş ve 2017 ile 2019'daki ziyaretlerinde tanımlanan kötü cezaevi koşulları, aşırı kalabalık ve kötü muameleye ilişkin raporların yayınlanmasına izin verildiğini belirtmiştir[34] .

Finlandiya Göçmenlik Bürosu tarafından hazırlanan ve Haziran 2024'te kamuoyuna açıklanan "**Türkiye; Gülen hareketiyle ilişkili bireyler**" başlıklı raporda, gözaltındaki kadınların maruz kaldığı tecavüzlerden açıkça bahsedilmektedir. Rapora göre, darbe sonrasında gözaltına alınan birçok kadın ağır işkence, tecavüz, kötü muamele ve tehdit gibi eylemlere maruz kalmıştır[35]. Raporda ayrıca cezaevlerinin durumu ele alınmakta ve siyasi faaliyetleri nedeniyle hapsedilen bireylerin, ayrımcılığa en fazla uğrayan grup olduğu belirtilmektedir. Tahliyelerin, yetkililerin keyfi bir şekilde bireyin "*pişmanlık duymadığı*" ve "*aynı faaliyetleri tekrar gerçekleştirebileceği*" değerlendirmesine dayalı olarak ertelendiği vurgulanmıştır. Raporda, Türkiye'de 651 ağır hasta tutuklu ve hükümlü ile yaklaşık 1550 hasta tutuklu ve hükümlü bulunduğu tespit edilmiştir.

Uluslararası kurumlar ve ulusal insan hakları kuruluşlarının hazırladığı bu raporlar, cezaevlerindeki insan hakları ihlallerini açıkça ortaya koymaktadır. Ancak Erdoğan rejiminin baskıcı tutumu nedeniyle bu ihlallerin ulusal ve uluslararası kamuoyuna yeterince yansımadığı görülmektedir.

Bu kapsamda, Türkiye'deki cezaevlerinde hasta tutuklu ve hükümlülerin durumu, meydana gelen intiharlar ve ölümler gibi insanlık dışı uygulamalara dikkat çekmek amacıyla bu çalışma hazırlanmıştır. Ayrıca, bu ağır koşullar nedeniyle işlenen insanlık suçlarına ön ayak olan faillerin ortaya çıkarılması, bu hukuksuz ve ayrımcı politikalarla mücadele edilmesi ve Erdoğan rejiminin siyasi tutuklu ve hükümlülere yönelik keyfilik, nefret ve ayrımcılık esaslı politikalarının dünya kamuoyuna duyurulması hedeflenmektedir.

Stichting Justice Square bünyesinde hazırlanan bu raporda, hasta tutuklu ve hükümlülerin durumuna, meydana gelen ölümlere ve intiharlara dikkat çekmek, yaşanan hak ihlallerinin hukuki niteliğine vurgu yapmak amaçlanmıştır.

Rapor, beş bölümden oluşmaktadır. **İlk bölüm** olan "*Cezaevlerinde Hasta Hükümlü ve Tutuklulara Yönelik Ulusal ve Uluslararası Hukuki Güvenceler*", hasta tutuklu ve hükümlülerin haklarını korumayı amaçlayan ulusal ve uluslararası hukuki çerçeveyi incelemektedir. Bu bölümde, Türk Anayasası, Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) gibi metinlerle

[33] "Human Rights Watch 2024 Türkiye Raporu, https://www.hrw.org/world-report/2024/country-chapters/turkey

[34] "Human Rights Watch 2021 Türkiye Raporu, https://www.hrw.org/world-report/2021/country-chapters/turkey#8d3ef8

[35] Mazlumder 2 Ekim ve 23 Aralık 2023; Bir insan hakları temsilcisi Organizasyon 3 Ekim 2023.

hasta tutuklu ve hükümlülerin sağlık hakkını güvence altına alan evrensel ilkeler, direktifler, protokoller ve kararlara yer verilmiştir.

Ayrıca, cezaevlerinde yaşanan hak ihlallerine karşı yerel mahkemelerin, yüksek yargının ve Anayasa Mahkemesi'nin keyfi tutumları örnek kararlarla ele alınmıştır. Cumhurbaşkanı'nın hasta hükümlülere yönelik anayasal özel af yetkisini siyasi tutuklu ve hükümlülere karşı ayrımcı şekilde kullandığı hususu da değerlendirilmiştir. Cezaevlerindeki hasta tutuklu ve hükümlülere yönelik ağır, sistematik ve yoğun hak ihlalleri, insanlığa karşı suç bağlamında incelenmiştir.

Raporun **"Hasta Tutuklu ve Hükümlülere Yönelik Ayrımcı Uygulamalar Nedeniyle Türkiye Aleyhine Verilen Kararlar ve Çıkan Raporlar"** başlıklı **ikinci bölümünde**, Türkiye'nin hasta tutuklu ve hükümlülere yönelik ayrımcı uygulamaları nedeniyle aldığı uluslararası eleştiriler, hazırlanan raporlar ve verilen yargı kararları ele alınmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) ve Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kurumların Türkiye aleyhine verdiği kararlar incelenmiş, Avrupa Birliğinin yıllık raporlarının ilgili bölümlerine yer verilmiştir. Ayrıca, Amnesty International ve Human Rights Watch (HRW) gibi uluslararası sivil toplum kuruluşlarının raporlarındaki hasta tutuklulara yönelik ayrımcı ve kötü muamele uygulamaları konusundaki endişeleri de detaylandırılmıştır. Bu bölümde yer alan kararlar ve raporlarla amaçlanan, Türkiye'nin cezaevlerine ilişkin ulusal ve uluslararası mevzuatla çizilmiş hukuki, siyasi ve ahlaki yükümlülüklerini yerine getirmediğini vaka örnekleriyle ortaya koymaktır.

Raporun **"Ağır Hasta Tutuklu ve Hükümlülere Yönelik Uygulamada Yaşanan Temel Sorunlar"** başlıklı **üçüncü bölümünde**, hasta tutuklu ve hükümlülerin cezaevlerindeki günlük yaşamlarında ve tedavi süreçlerinde karşılaştıkları sorunlar detaylandırılmıştır. Bu bölümün amacı, ağır hasta tutuklu ve hükümlülerin sağlık hizmetlerine erişimlerinde yaşanan sorunları ve uğradıkları hak ihlallerini örnek vakalarla ele almaktır. Ağır hasta tutuklu ve hükümlülerin tahliye, infaz erteleme, denetimli serbestlik ve koşullu salıverilme gibi haklardan bilinçli tercihlerle mahrum bırakıldığı örneklerle açıklanmıştır.

Ayrıca:

- Hasta tutuklu ve hükümlülerin gerekli tedavilerin yapılmaması,
- Adli Tıp Kurumunun taraflı raporları,
- Cezaevlerindeki sağlık personeli yetersizliği,
- İlaç temininde yaşanan sıkıntılar,
- Cezaevlerinin insanlık dışı fiziki koşulları,
- Hasta tutuklu ve hükümlülerin kelepçeli olarak tedaviye zorlanması, hususları da örnek vakalarla ele alınmıştır.

Ayrıca cezaevindeki hasta tutuklu ve hükümlülere ilişkin istatistiki verilere de yer verilmiştir.

Raporun **"Cezaevlerinde Yaşanan Ölüm Olayları ve İntiharlar"** başlıklı **dördüncü bölümünde** cezaevlerinde artan ölüm ve intihar vakaları incelenmektedir. Bu bölümün amacı,

cezaevleri ve gözaltı merkezlerinde, özellikle siyasi tutuklu ve hükümlülerin ölüm ve intihar gerçekliğini örneklerle ortaya koymaktır. Bölümdeki tespitlere göre, ölüm olaylarının büyük bir kısmı sağlık hizmetlerinin yetersizliği ve tıbbi ihmallerle ilişkilidir. İntihar vakaları ise cezaevlerinde yaşanan psikolojik baskılar, devlette ve toplumda hakim olan nefret söylemi, kötü muamele ve izolasyonun bir sonucu olarak ele alınmıştır. Rapor, cezaevlerinde artan intihar oranlarına dikkat çekerek hükümlü ve tutuklulara yönelik psikolojik destek sistemlerinin yetersizliğini vurgulamaktadır.

Bu bölümde ayrıca:

- İntihar ve ölüm vakalarının büyük bir kısmının cezaevi idaresinin ihmaliyle bağlantılı olduğu,
- Kötü muamele, psikolojik baskı ve izolasyonun mahpuslar arasında ruhsal ve fiziksel çöküşe neden olduğu,
- Ölüm ve intihar vakalarına yönelik şikayetlerde idari ve yargısal denetimlerin yetersiz kaldığı, hususlarına da yer verilmiştir.

Ayrıca, cezaevlerinde meydana gelen işkence ve kötü muamele sonrası siyasi tutukluların maruz kaldığı "hainler mezarlığı" gibi insanlık onuruna aykırı uygulamalar da detaylandırılmıştır.

Raporun **“Cezaevlerindeki Hamile, Lohusa, Hasta ve Çocuklu Kadınlara Yönelik Hukuksuz Uygulamalar”** başlıklı **beşinci bölümünde**, kadın tutuklu ve hükümlülerin cezaevlerinde yaşadığı özel zorluklar ele alınmıştır. Bu bölümde, çocuklarıyla birlikte cezaevinde kalan kadınların karşılaştığı zorluklar, hem anne hem de babası aynı anda tutuklanan çocukların durumu, anne veya babası tutuklanan hasta çocukların yaşadığı sorunlar ve kaçma ya da delilleri karartma şüphesi bulunmamasına rağmen hamile, hasta ve lohusa kadınların tutuklanarak cezaevine gönderilmesi gibi hukuksuz uygulamaların anneler ve çocuklar üzerindeki fiziksel ve psikolojik etkileri örnek vakalarla ele alınmıştır.

Ayrıca:

- Hasta, hamile ve lohusa kadınların yetersiz sağlık hizmetlerine maruz kalması,
- Doğum süreçlerinde insanlık dışı koşullarla karşılaşmaları,
- Çocuklu kadınların temel ihtiyaçlarının karşılanmaması, gibi sorunlar da örnek vakalarla tartışılmıştır.

Raporun bu bölümlerinde, açık kaynaklarla teyit edilmiş, yaşanan sorunları detaylandıran vahim vakalara yer verilmiştir. Ancak, Türk cezaevlerinde burada belirtilenlerden daha fazla sorunun yaşandığı bilinen bir gerçektir. Cezaevlerine yönelik kapsamlı bir durum tespiti ancak Türkiye’de demokratik bir yönetimin ve hukukun üstünlüğünün hakim olduğu bir ortamda mümkün olabilecektir. Bununla birlikte, raporda yaklaşık 100 vaka ele alınarak mevcut durumun anlaşılmasına katkı sağlanmıştır.

Rapor’da ayrıca, cezaevlerinde işkence, kötü muamele, çıplak arama, hakaret, tehdit, nefret söylemi, tek kişilik hücrelerde tecrit, aileden uzak cezaevlerine nakletme ve yetersiz fiziki koşullarda barındırma gibi ağır hak ihlallerinin de bulunduğu belirtilmiştir. Bu sorunların

temelinde Erdoğan rejiminin siyasi tutuklu ve hükümlülere yönelik ayrımcı, keyfi ve sistematik politikaları yatmaktadır. Ancak, ihlal alanlarının çokluğu dikkate alınarak bu raporda bu hususlar detaylı olarak ele alınmamıştır. Stichting Justice Square olarak ileriki çalışmalar kapsamında bu hak ihlalleri de raporlaştırılacaktır.

Rapor'un odaklandığı hasta tutuklu ve hükümlülerin sorunlarına, ölümlere, intiharlara ve kadınların durumuna ağırlıklı olarak Gülen Hareketi ile bağlantılı tutuklu ve hükümlü vakaları yer verilmesinin temel nedeni, 17/25 Aralık rüşvet ve yolsuzluk operasyonlarıyla başlayan ve 15 Temmuz darbe girişimiyle birlikte bir devlet politikası haline gelen Gülen Hareketine yönelik kitlesel yok etme ve toplumdan silme faaliyetlerinin mağduriyet ve hak ihlali oranlarını diğer gruplara kıyasla artırmasıdır.

15 Temmuz darbe girişimi sürecinden bu yana, kitlesel gözaltı ve tutuklama oranları en yüksek seviyeye ulaşmış, cezaevlerindeki tutuklu sayısı bakımından en yoğun grup Gülen Hareketi ile bağlantılı kişiler olmuştur. Gülen Hareketinin son 8 yılda, Türkiye'de diğer siyasi grupların 40-50 yılda yaşadığı insan hakları ihlallerinin çok daha fazlasını yaşadığı istatistiklerle de sabittir. Bu nedenle uluslararası insan hakları kuruluşları, özellikle bu dönemde Gülen Hareketine yönelik hak ihlallerini ayrıntılı olarak raporlamaktadır.

Rapor, Türkiye cezaevlerinde yaşanan hak ihlallerinin kapsamını ve ciddiyetini ortaya koymakta ve ulusal ile uluslararası hukuki güvencelere rağmen hasta tutuklu ve hükümlülerin, kadınların ve diğer dezavantajlı grupların insanlık onuruna aykırı uygulamalara maruz kaldığını göstermektedir.

I. BÖLÜM:

CEZAEVLERİNDE HASTA HÜKÜMLÜ VE TUTUKLULARA YÖNELİK ULUSAL VE ULUSLARARASI HUKUKİ GÜVENCELER

A. GENEL OLARAK SAĞLIK HAKKI

Sağlık hakkı, ulusal ve uluslararası mevzuatta açıkça güvence altına alınmış bir temel hak olmasına rağmen, Türkiye'de cezaevlerindeki hasta tutuklu ve hükümlüler bu hakkın ihlal edildiği uygulamalara maruz kalmaktadır.

Sağlık hakkı, insanın sırf insan olmasından kaynaklanan ve onuruna yaraşır asgari bir yaşam standardını sürdürebilmesi için gerekli olan sağlık hizmetlerinden faydalanma ve bunlara erişim hakkını içeren önemli bir haktır. Sosyal ve ekonomik haklar arasında düzenlenmiş olmasına karşın, sağlık hakkı yaşam hakkı ile maddi ve manevi bütünlüğü koruma hakkı gibi temel haklarla yakından bağlantılıdır ve insan yaşamı için vazgeçilmezdir.

Çağdaş sosyal devlet anlayışının en temel hizmetlerinden biri olarak sağlık hakkına vurgu yapan uluslararası belgeler, bu hakkın en yüksek standartlarda sunulması gerektiğini belirtmektedir. Aynı şekilde, Anayasamızda da sağlık hakkı ekonomik ve sosyal haklar arasında düzenlenmiştir[36].

Bu niteliği nedeniyle sağlık hakkı, devlete hem pozitif hem de negatif yükümlülükler yükleyen haklar arasında yer almaktadır. Devlet, sağlık hakkını yerine getirmek için pozitif bir edimde bulunmak zorundayken, kişilerin vücut bütünlüğü yönünden kendi kararlarını verebilmeleri ve istemedikleri takdirde tıbbi müdahaleye maruz kalmamaları hakkın negatif boyutunu teşkil etmektedir.

Aşağıda ayrıntılı olarak inceleneceği üzere, sağlık hakkı çerçevesinde ulusal ve uluslararası mevzuat, devlete şu temel görevleri yüklemektedir:

- Sağlığın bozulmasına yol açan nedenleri ortadan kaldırmak,
- Sağlığı geliştirmek, salgın ve meslek hastalıklarını önlemek,
- Bebek ölümlerini azaltmak ve çocukların sağlıklı gelişimini sağlamak,
- Çevre sağlığını ileriye taşımak,
- Hasta bireylerin sağlık kuruluşlarına erişimini ve her türlü sağlık hizmetinden faydalanmalarını temin etmek.

Bu düzenlemeler, sağlık hakkının kapsamını ve devletin yerine getirmekle yükümlü olduğu sorumlulukları açıkça belirlemektedir[37].

---

[36] Döner, Ayhan/Kelek, Mücahit: ¨Negatif Yükümlülükler Açısından Sağlık Hakkı¨, EÜHFD, C. XIX, S. 3–4 (2015), s.3-4

[37] Bulut,Nihat: Sanayi Devriminden Küreselleşmeye Sosyal Haklar, XII Levha Yayınları, 2009, s.209-210; Döner/Kelek, s.7

Sağlık hakkı, diğer insan haklarında olduğu gibi, devletlere sağlık hakkına saygı duyma, bu hakkı koruma ve gereklerini yerine getirme sorumluluğu yüklemektedir. Devletin bu görev ve sorumlulukları çerçevesinde, her bireyin kendi sağlık durumuna, sağlık hizmetlerine ve bunların kullanımına dair bilgilere erişim hakkı bulunmaktadır[38]. Ayrıca, bilimsel araştırma ve teknolojik yeniliklerle elde edilen bilgilere erişim de bir haktır.

Sağlık bakım hizmetleri ve sağlayıcıları, hastaların dinsel, etnik ve dilsel özelliklerini dikkate alarak bilgi sunmalıdır. Bunun yanı sıra, bürokratik engellerin kaldırılması, sağlık sağlayıcılarının eğitilmesi ve bilgi sağlayıcı materyallerin hazırlanarak dağıtılması, bilgilerin kolay erişilebilir kılınması için önemlidir. Bir hasta, klinik dosyalarına ve tıbbi kayıtlarına doğrudan erişme, bu dokümanlardan örnek alma, içeriklerine dair bilgi edinme, soru sorma ve içeriklerdeki hataların düzeltilmiş halini talep etme hakkına sahiptir.

Sağlık hakkı, tüm bireylerin bu imkânlardan kapsayıcı ve güvence altında faydalanmasını sağlamalıdır. Bu gelişmeler, bir yandan hizmet sunumuna yönelik yeni model ve uygulamaları beraberinde getirirken, diğer yandan engelliler, kadınlar, çocuklar, yaşlılar, mülteciler, etnik gruplar, tutuklu ve hükümlüler gibi hassas gruplara yönelik sağlık hizmetlerine ilgiyi artırmıştır. Özellikle tutuklu ve hükümlüler, kısıtlılık durumlarından dolayı sağlık hizmetlerine erişimlerini kendileri dışındaki unsurlara bağımlı olarak sürdürmektedirler. Bu nedenle, diğer hassas gruplara kıyasla sağlık haklarının kullanımında daha özel bir konumda bulunmaktadırlar.

Bu düzenlemeler, sağlık hakkının her birey için erişilebilir ve kapsayıcı olmasını sağlamanın önemini bir kez daha göstermektedir[39].

Türkiye'de son dönemde, gözaltındaki kişiler ile cezaevlerindeki tutuklu ve hükümlülerin sağlık hakkını etkin bir şekilde kullanmalarında ve sağlık imkanlarına erişimlerinde ciddi sorunlar yaşandığı görülmektedir. Özellikle terör suçları kapsamında ayrımcı uygulamalara sıklıkla başvurulduğu tespit edilmiştir. Anayasa ve iç mevzuatta bu konuda birçok güvence bulunmasına rağmen, sistemik hak ihlallerinin devam ettiği dikkat çekmektedir.

Bu bölümde, hükümlü ve tutuklular ile gözaltındaki kişilerin sağlık hakkına ilişkin ulusal ve uluslararası mevzuatta yer alan güvenceler ele alınacaktır.

B. TUTUKLU VE HÜKÜMLÜLERİN SAĞLIK HAKKINA YÖNELİK ULUSLARARASI MEVZUATTAKİ HUKUKİ GÜVENCELER

Özgürlüğünden yoksun bırakılan tutuklu ve hükümlülerin yaşam hakkının korunması, ilgili devletin temel yükümlülüklerinden biridir. Bu yükümlülük, birçok uluslararası sözleşmede açıkça hüküm altına alınmıştır. Kişi özgürlüğünden mahrum olsa da dışarıdaki özgür bireylerle

[38] Zengin, Nazmi: "Sağlık Hakkı" ve Sağlık Hizmetlerinin Sunumu, Sağlıkta Performans ve Kalite Dergisi, Y.2010, C. 1, S. 1, s.44 - 52

[39] Arslan, Serdar/Aslantürk, Hüsnunur/Ulucan Özkan, Elvan/Öztürk, Yusuf: ¨Tutuklu Ve Hükümlülerin Sağlık Hizmet Sunumuna İlişkin Tedavi Taleplerinin Ve Şikâyetlerinin Değerlendirilmesi¨, Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi, Y.2017, s. 10, s.10-25

eşdeğer bir şekilde, kesintisiz olarak sağlık hizmeti alma ve bu hizmetlere erişim hakkına sahiptir.

Bu bağlamda, tutuklu ve hükümlülerin sağlık hizmeti alma ve bunlara erişim hakkına ilişkin aşağıda yer alan belgelerin incelenmesi faydalı olacaktır.

a. BM Mahpuslara Yönelik Muameleye İlişkin Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Nelson Mandela Kuralları)

Nelson Mandela Kuralları olarak da bilinen **"Mahpuslara Yönelik Muameleye İlişkin Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları"**, 17 Aralık 2015 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından tutuklu ve hükümlülere insani muamele sağlanması amacıyla kabul edilmiştir. Bu kurallar, tutuklu ve hükümlülerin toplumdaki sağlık hizmetleriyle aynı standartlarda sağlık hizmetlerinden yararlanması ve bu hizmetlere ücretsiz erişim sağlanması gerektiğini vurgulamaktadır[40].

Nelson Mandela Kuralları, cezaevlerindeki tutuklu ve hükümlülerin haklarının yanı sıra, ilgili devletlerin yükümlülüklerini en ayrıntılı şekilde ele alan belgelerden biridir. Bu kurallar, özellikle BM Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi, BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi ve BM İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Küçültücü Muamele ve Cezaya Karşı Sözleşme gibi uluslararası belgelere atıfta bulunmaktadır.

Kuralların 1. maddesinde şu hüküm yer almaktadır: "*Bütün mahpuslar, doğuştan sahip oldukları insanlık onuru ve değeri gözetilerek saygı ile muamele görecektir. Gerekçesi ne olursa olsun hiçbir mahpus işkence, zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleye maruz bırakılamaz ve tüm mahpuslar bu tür muamelelerden korunur. Mahpusların, personelin, hizmet sağlayıcıların ve ziyaretçilerin emniyeti ve güvenliği her zaman sağlanır.*" Bu düzenleme, tutuklu ve hükümlülerin temel haklarının evrensel standartlara uygun bir şekilde korunması gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Nelson Mandela Kuralları'nın 24. maddesine göre, tutuklu ve hükümlülere sağlık hizmeti sağlanması devletin bir sorumluluğudur. Bu kişiler, toplumda mevcut sağlık hizmet standartlarına sahip olmalı ve yasal statüleri nedeniyle ayrımcılığa uğramaksızın ücretsiz olarak gerekli sağlık hizmetlerine erişebilmelidir.

b. Avrupa Cezaevi Kuralları

Hükümlü ve tutuklulara yönelik muamelelere ilişkin ilke ve asgari standartların belirlendiği **Avrupa Cezaevi Kuralları**, 2006 yılında Avrupa Konseyi tarafından kabul edilmiş ve 2020 yılında revize edilmiştir. Bu kurallar, hükümlü ve tutukluların toplumda mevcut olan sağlık hizmetleriyle eşdeğer sağlık hizmetlerinden yararlanmasının önemine vurgu

[40] The United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules), https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Nelson_Mandela_Rules-E-ebook.pdf

yapmaktadır. Aynı zamanda, gerekli tıbbi tedavi ve desteğe erişimlerinin sağlanması gerektiğini belirtmektedir[41].

Kurallara göre:

- Cezaevi yetkilileri, tüm hükümlü ve tutukluların sağlığını korumalı ve onları, hukuki durumları nedeniyle ayrımcılığa uğramaksızın mevcut sağlık hizmetlerine erişebilir hale getirmelidir.
- Cezaevlerindeki sağlık hizmetleri, tutuklu ve hükümlülerin bedensel veya ruhsal hastalıklarını teşhis ve tedavi etmek için gerekli tüm tıbbi, cerrahi ve psikiyatrik hizmetleri sağlamalıdır (Md. 40).
- Doktorlar, hükümlülerin beden ve ruh sağlığını koruma konusunda, toplumdaki sağlık bakım standartlarına uygun bir şekilde, hasta olan tüm hükümlülerin düzenli tıbbi bakımını sağlamalıdır (Md. 43).

Bu düzenlemeler, hükümlü ve tutukluların sağlık hakkının korunmasında uluslararası standartların önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.

c. İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme (CAT)

İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme (CAT), Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1984 yılında kabul edilmiştir. Bu sözleşme, taraf devletlere işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezalara karşı koruma yükümlülüğü getirmektedir. Özellikle hasta ve engelli hükümlü ile tutukluların insanca muamele görmesini ve gerekli tıbbi bakımı almalarını sağlamak, sözleşmenin temel ilkeleri arasında yer almaktadır[42].

d. Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi (ICCPR)

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1966 yılında kabul edilen **Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi (ICCPR)**, hükümlü ve tutuklular da dahil olmak üzere tüm bireylerin insanca muamele görme hakkını garanti etmektedir. Sözleşmenin 10. maddesine göre, özgürlüğünden mahrum bırakılan tüm kişilere insanca ve insan onuruna saygı gösterilerek muamele edilmelidir. Bu gereklilik, yeterli tıbbi bakım sağlanmasını da kapsamaktadır[43].

e. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) Cezaevi Sağlığı Rehberleri

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), hükümlü ve tutukluların cezaevi sağlığı için rehberler geliştirmiştir. Bu rehberler, bakım eşdeğerliği ilkesini vurgulamaktadır. Bu ilke, hükümlü ve

---

[41] Council of Europe, The European Prison Rules, https://search.coe.int/cm#{%22CoEIdentifier%22:[%2209000016809ee581%22],%22sort%22:[%22CoEValidationDate%20Descending%22]}

[42] United Nations, Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT), 10 December 1984, General Assembly resolution 39/46, https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-against-torture-and-other-cruel-inhuman-or-degrading

[43] International Covenant on Civil and Political Rights, Adopted 16 December 1966, General Assembly resolution 2200A (XXI), https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights

tutukluların genel nüfusla aynı sağlık hizmeti standartlarına sahip olmaları gerektiğine vurgu yapmaktadır. Ayrıca, rehberlerde kronik hastalıkları veya zihinsel sağlık sorunları olan veyahut özel ihtiyaçları olan hükümlü ve tutuklular için özel sağlık hizmetlerinin sağlanması gerektiği belirtilmektedir[44].

f.İşkence ve İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Karşı Avrupa Komitesi (CPT) Standartları

İşkence ve İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele ya da Cezaya Karşı Avrupa Komitesi (CPT) standartlarına göre, özgürlüklerinden mahrum bırakılan kişilere yönelik sağlık hizmetleri, CPT'nin görev alanıyla doğrudan ilgilidir. Avrupa Konseyi tarafından geliştirilen CPT standartları, hasta veya engelli hükümlü ve tutuklular da dahil olmak üzere, tutuklu ve hükümlülere yönelik muamele konusunda ayrıntılı rehberler sunar. Standartlar, uygun tıbbi bakım sağlanmasının, tutuklu ve hükümlülerin onuruna saygı gösterilmesinin ve insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamelenin yasaklanmasının önemini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, yetersiz sağlık hizmetlerinin hızla insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele durumlarına yol açabileceği, belirtilen standartlarda ifade edilmiştir.

g. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi Genel Yorum No. 21

1992 yılında BM İnsan Hakları Komitesi tarafından kabul edilen Genel Yorum No. 21, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin (ICCPR) 10. maddesini yorumlamakta ve hükümlü ile tutukluların insanca muamele görme standartlarını açıklamaktadır. Yorum, yeterli tıbbi bakım sağlanmasının, insani koşulların korunmasının ve hükümlü ile tutukluların onuruna saygı gösterilmesinin gerekliliğini vurgulamaktadır. Yorum'un 2. maddesi, özellikle Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 10. maddesinin 1. paragrafının, taraf devletin hukukuna uygun olarak ve yetkisi dahilinde özgürlüklerinden yoksun bırakılan herkese uygulanacağını belirtmektedir. Bu durum, hapishanelerde, hastanelerde (özellikle ruh ve sinir hastalıkları hastanelerinde), gözaltı kamplarında, rehabilitasyon merkezlerinde ve diğer benzeri yerlerde bulunanları da kapsamaktadır. Yoruma göre, taraf devletler, yetkileri altında bulunan ve özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerin yer aldığı tüm kurum ve kuruluşlarda bu maddede belirtilen ilkeye uyulmasını güvence altına almalıdır.

h. İstanbul Protokolü

1999 yılında Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen İstanbul Protokolü, işkence ve kötü muamele iddialarının soruşturulması ve belgelenmesi için uluslararası rehberler sunmaktadır. Tam adı "**İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı, Aşağılayıcı Muamele veya Cezaların Etkili Biçimde Soruşturulması ve Belgelendirilmesi için El Kılavuzu**" olan İstanbul Protokolü, özellikle işkence veya kötü muameleye maruz kalan tutuklu ve hükümlülere tıbbi bakım sağlanmasının ve sağlık ihtiyaçlarının karşılanmasının önemini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, İstanbul Protokolü, işkencenin araştırılması ve dokümantasyonu açısından ilk uluslararası kılavuz olarak kabul edilmektedir.

---

[44] World Health Organization (WHO), Health in Prisons, A WHO Guide To The Essentials İn Prison Health, https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/107829/E90174.pdf?sequence=1&isAllowed=y

C. ULUSAL MEVZUATTAKİ TEMEL HUKUKİ GÜVENCELER

a. Genel Olarak

Yaşam hakkının ayrılmaz bir parçası olan sağlık hakkı, iç mevzuatımızda başta Anayasa olmak üzere birçok kanunda güvence altına alınmıştır. Bu bağlamda, anayasal güvencelerin yanı sıra, özellikle tutuklu ve hükümlüler ile gözaltında bulunanların sağlık hakkını güvence altına alan özel düzenlemeler de bulunmaktadır. Bu güvencelerin temel nedeni, bireylerin sağlığının korunması ve yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli tedbirlerin alınmasıdır.

Anayasa'nın "Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması" başlıklı 56. maddesinin 1. fıkrasında, "*Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir." ve 3. fıkrasında ise, "Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak iş birliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler.*" ifadelerine yer verilerek, devletin bu konudaki yükümlülüğü açıkça düzenlenmiştir. Ayrıca, Anayasa'nın 60. maddesine göre, "*Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar*." ifadesiyle kişinin sağlık hakkı açısından önemli bir diğer güvence de düzenlenmiştir.

Öte yandan, Anayasa'nın "Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı" başlıklı 17. maddesinin birinci fıkrasında, herkesin yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahip olduğu; üçüncü fıkrasında ise kimseye işkence ve eziyet yapılamayacağı, kimsenin insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tâbi tutulamayacağı belirtilmiştir.

Bu bağlamda, Anayasa Mahkemesi bir kararında, "*... Sağlık hakkı Anayasa'nın 17'nci maddesinde düzenlenen '... yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ...' hakkı ile çok sıkı bağlantı içindedir. Dolayısıyla devlet, ekonomik ve sosyal alandaki görevlerini yerine getirirken uygulayacağı sınırlamalarda 'yaşama hakkını' ortadan kaldıran düzenlemeler yapamayacaktır.*" demek suretiyle, sağlık hakkının Anayasa'nın 17. maddesindeki yaşama ve maddi ve manevi varlığı koruma ve geliştirme hakkıyla sıkı bir bağlantı içinde olduğuna vurgu yapmıştır.

Belirtilen anayasal hükümler, bireylerin sağlığına kavuşmak için en temel haklarından biri olan tedaviye ve ilaca erişim haklarının anayasal güvence altına alındığını göstermektedir. Bu bağlamda, Anayasa'da getirilen bu güvenceler, bütün vatandaşlar için olduğu gibi, tutuklu ve hükümlüler bakımından da geçerlidir. Tutuklu ve hükümlüler, özgürlük ve güvenlik hakları sınırlansa da diğer temel hak ve özgürlüklerden, normal vatandaşlar gibi, yararlanmaya devam ederler.

Anayasa'nın devlete sağlık hakkı bağlamında yüklediği bu görev ve sorumluluklar, tutuklu ve hükümlüler açısından, başta 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun olmak üzere birçok kanun, yönetmelik ve genelge ile hüküm altına alınmıştır. Yine bu kanunda, tutuklu ve hükümlülerin hastalık hâlinde muayene ve tedavilerinin nasıl yapılacağı hususu ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Kanunun 71 ve 78. maddelerinde, hükümlünün beden ve ruh sağlığının korunması, hastalıklarının tanısı için muayene ve tedavi

olanaklarından, tıbbi araçlardan yararlanma hakkına sahip olduğu belirtilmiş; "Sağlık denetimi" başlıklı 79. maddesinde ise hükümlülerin rutin sağlık denetimlerinin usul ve esasları belirlenmiştir.

b. Muayene ve Tedaviye İlişkin Temel Esaslar

Tutuklu ve hükümlülerin cezaevinde ve tahliye sonrası hayatlarında sağlıklı bir yaşama sahip olabilmeleri için, cezaevlerinde etkin bir sağlık hizmeti almaları büyük önem taşımaktadır. 5275 sayılı Kanun'da, tutuklu ve hükümlülerin hastalık hâlinde muayene ve tedavilerinin nasıl yapılacağı ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir.

Kanunun 71 ve 78. maddelerine göre, hükümlüler beden ve ruh sağlığının korunması ile hastalıklarının tanısı için muayene ve tedavi olanaklarından ve tıbbi araçlardan yararlanma hakkına sahiptir. Hükümlü veya tutukluların acil ya da olağan muayene ve tedavileri öncelikle cezaevinin revirinde kurum hekimi tarafından yapılır. Muayene ve tedavinin cezaevi kurumunda mümkün olmaması durumunda, hükümlü ve tutuklular devlet veya üniversite hastanelerinin mahkûm koğuşlarında tedavi edilir.

Kanunun 57. maddesine göre, bulunduğu yere en yakın tam teşekküllü devlet veya üniversite hastanelerinin hükümlü koğuşuna yatırılan hükümlü ve tutukluların, başka hastanelere sevki sağlık kurulu raporuyla yapılır. Acil ve yaşamsal tehlike bulunması hâlinde, sevk işlemi biri hastalığın uzmanı olmak üzere iki uzman hekim tarafından hazırlanıp başhekim tarafından onaylanan bir raporla gerçekleştirilir. Bu durumda da, öncelikli olarak en yakın ve hükümlü koğuşu bulunan devlet veya üniversite hastaneleri tercih edilir.

Hükümlü veya tutuklunun kontrol ve tedavisinin hastanede devam etmesi gerekiyorsa, bu durum sağlık kurulu raporuyla belgelendirilmesi gerekir[45].

Kanun'da düzenlenen bir diğer önemli konu, hükümlülerin rutin sağlık denetimidir. Kanun'un "**Sağlık denetimi**" başlıklı 79. maddesi uyarınca, kurum hekimi, kurumu ayda en az bir kez denetleyerek genel ve özel önlem alınması gereken hastalıklar ile kurumda sağlık koşulları yönünden alınması gereken önlemleri içeren bir rapor düzenler ve bu raporu kurum yönetimine sunar.

Bu bağlamda, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), özellikle salgın hastalıkların önlenmesinde sağlık denetiminin önemine kararlarında sıkça vurgu yapmaktadır. Mahkeme, bulaşıcı hastalıkların yayılmasının, özellikle cezaevlerinde, ciddi bir halk sağlığı sorunu olduğunu ifade etmiştir. Bu nedenle, tutuklu ve hükümlülerin cezaevine yerleştirilmelerinin ardından, kendi rızaları doğrultusunda, makul bir süre içinde hepatit veya HIV/AIDS virüsü taramasından ücretsiz bir şekilde faydalandırılmaları gerekmektedir[46].

c. Tutuklu ve Hükümlülerin Muayenesinde Uyulması Gereken Temel İlke ve Esaslar

5275 sayılı Kanun'un "Hapis cezalarının infazında gözetilecek ilkeler" başlıklı 6. maddesinde, hapis cezalarının infazında dikkate alınacak diğer temel ilkelere yer verilmiştir. Kanun koyucunun cezaların infazı için belirlediği usul ve ilkeler, cezaların infazıyla elde

---

45 Aras, Bahattin/Güverçin, Sezgin: İnfaz Hukuku, 2. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2024, s.607 vd.

46 AİHM Cătălin Eugen Micu/Romanya Kararı, Başvuru No:55104/13, K.T:05/01/2016

edilmek istenen temel amacın gerçekleşmesi, hükümlünün ıslahı ve topluma yeniden kazandırılması, ayrıca hürriyetten yoksun kalmayı gerektiren bir hapis cezasının infazının keyfiliğe kurban gitmemesi, temel hak ve özgürlüklerin ihlal edilmemesi açısından önemlidir.

Cezaevleri, idarenin veya toplumun intikam hissini tatmin etme amacı taşımaz. Aksine, cezayı gerektiren ihlal eyleminin tekrarlanmaması adına bireyi ıslah etme ve cezanın etkin ve hızlı infazı yoluyla, gerek hükümlünün gerekse diğer kişilerin bu eylemlerini önlemeyi amaçlar. Bu noktada, hapis cezalarının infazında iyileştirmenin temel ölçütü, hükümlünün infaz sürecinde gösterdiği pişmanlık ve bu süreçte uygulanan programlara uyum gösterme hususundaki gayret ve başarısıdır. Ancak bunun elde edilmesi, hükümlünün istek ve çabasına bağlı olduğundan, infaz rejiminin bu isteği ve çabayı teşvik edecek şekilde düzenlenmesi gerekir.

Diğer taraftan, 2006 tarihli Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Üye Devletlere Avrupa Cezaevi Kuralları Hakkında REC (2006) 2 Sayılı Tavsiye Kararı'nın "Temel İlkeler" başlıklı bölümünde infaza ilişkin esaslar şu şekilde düzenlenmiştir:

- Özgürlüğünden yoksun bırakılan herkese, insan haklarının gerektirdiği şekilde saygılı davranılmalıdır.
- Özgürlüğünden yoksun bırakılan kişiler, kendilerini mahkûm eden ya da tutuklayan bir karar ile hukuken ellerinden alınmayan bütün haklarını muhafaza ederler.
- Özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilere getirilen kısıtlamalar, asgari gereklilikte ve haklarında hükmedilen kararın meşru amacıyla orantılı olmalıdır.
- Kaynakların eksikliği, tutuklu ve hükümlülerin insan haklarını ihlal eden cezaevi koşullarını mazur gösteremez.
- Cezaevi yaşamı, genel toplum yaşamının olumlu yönlerine mümkün olabildiğince yaklaşmalıdır.
- Bütün hapsedilme biçimleri, özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin özgür toplumla yeniden bütünleşmelerini kolaylaştıracak şekilde düzenlenmelidir.
- Dışarıdaki sosyal servislerle işbirliği ve toplumun mümkün olabildiğince cezaevi yaşamına katılımı teşvik edilmelidir.
- Cezaevi personeli önemli bir kamu hizmetini yerine getirmektedir ve bu personel, işe alımda, eğitimde ve tutuklu ve hükümlüler bakımından yüksek standartları sürdürmeyi mümkün kılan çalışma koşullarına sahip olmalıdır.
- Bütün cezaevleri, düzenli olarak resmi denetime ve bağımsız izlemeye tabi tutulmalıdır.
- Cezaların, kanunun belirlediği ilkeler çerçevesinde infaz edildiğinin takibi ve hükümlünün sahip olduğu hakların farkına varabilmesi için, tutuklu ve hükümlüye sahip oldukları haklar yazılı olarak derhal bildirilmelidir. Aynı şekilde, tutuklu ve hükümlünün okur-yazar olmaması durumunda, söz konusu haklar kendisine sözlü olarak bildirilmelidir.

Anayasa, yasalar ve uluslararası sözleşme ve belge hükümleri dikkate alındığında, cezaların infazında bu ilkelerin esas alınması gerekmektedir. Özellikle de tutuklu veya hükümlünün doğrudan yaşam hakkını ilgilendirmesi nedeniyle, hükümlü ve tutukluların tedavi ve sağlık hizmeti alma sürecinde ivedilikle takip edilmesi gerekmektedir.

aa. İnsan Onuruna Uygun Bir Sağlık Hizmeti Verilmesi

1. Genel Olarak

AİHM'nin 3. maddesinin bir gereği olarak, cezaların infazında gözetilmesi gereken bir diğer temel ilke ise infazın insan onuruna uygun olması ilkesidir. 5275 sayılı Kanun'un "İnfazda temel ilke" başlıklı 2. maddesinin ikinci fıkrasında, ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazında zalimane, insanlık dışı, aşağılayıcı ve onur kırıcı davranışlarda bulunulamayacağı hükme bağlanmıştır. Bu noktadaki temel amaç ve mücadele, infazın insanileştirilmesidir.

Kanun'un "**Hapis cezalarının infazında gözetilecek ilkeler**" başlıklı 6. maddesi uyarınca da hürriyeti bağlayıcı cezanın zorunlu kıldığı hürriyetten yoksunluğun, insan onuruna saygının korunmasını sağlayan maddi ve manevi koşullar altında olması gerekir.

Diğer taraftan, sosyal devlet olmanın bir gereği olarak, tutuklu ve hükümlü açısından sosyal adaletin ve sosyal yardımın cezaevi koşullarında uygulanabilir olması gerekir. Zira sosyal devlet, cezaevindeki hükümlüye kendi özel bakımını sağlaması için gerekli şartları sunmayı garanti eder. Bu noktada, infaz görevi yerine getirilirken devlet, sosyal ve diğer katılımları dengeleyecek yardımı garanti edecek ve gücü ölçüsünde tutuklu ve hükümlü için insan onuruna saygı çerçevesinde gerekli olan tedbirleri alacaktır.

Hukuk devleti ilkesinin hayatın her alanında gözetilmesi gerektiği dikkate alındığında, cezaevleri de doğal olarak bu kapsama girer. Hukuk devleti olmanın gereği olarak cezaların, insan onuruna saygı ilkesi çerçevesinde infaz edilmesi gerekir. Kişinin yargılama sonunda suçlu kabul edilmesi durumu dahi, onurunun yok sayılması sonucunu doğurmamalıdır. Cezasının infazı sırasında suçlunun bir insan olduğu, nesne olmadığı göz ardı edilmemelidir. İnsan onuru, demokrasinin ve hukuk devletlerinin vazgeçilmez bir parçasıdır.

İnsan onuruna saygı ilkesi gereğince, cezaevinde tutuklu ve hükümlüler, insan onuruna aykırı davranış ve uygulamalara maruz bırakılamaz ya da işkence veya insanlık dışı kötü muamelelere tabi tutulamaz. Suçlunun suçu veya cezası ne olursa olsun, bu tür uygulamalar insanlığa karşı işlenmiş eylemler olacaktır. Tutulma koşulları, tutulanlara yapılan uygulamalar, ayrımcı davranışlar, devlet görevlileri tarafından sarf edilen hakaretamiz ifadeler, kişiye normal olmayan bazı şeyleri yedirme, içirme gibi aşağılayıcı muameleler, insan onuru ve haysiyetiyle bağdaşmayan muameleler olarak ortaya çıkabilir.

2. Cezaevlerinde İnsan Onuruna Uygun Sağlık ve Tedavi Hizmeti Alma Hakkı

Cezaevinde tutulmanın pratik gerekleri çerçevesinde, mahkûmların sağlık ve esenliklerinin yeterli bir şekilde güvence altına alınması ve gerekli tıbbi yardımın sağlanması gerekmektedir. Bu hususlar, hükümlü ve tutukluların sağlık hakkının, insan onuruna yakışır koşullarda sağlanabilmesi için gereklidir. Bu çerçevede, hasta bir kişinin uygun olmayan fiziki ve tıbbi koşullarda tutulması veya infazı engelleyecek bir hastalığı olmasına rağmen kişinin cezaevinde tutulmaya devam edilmesi, Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasına aykırı bir muamele niteliğindedir. Anayasa Mahkemesi tarafından verilen Hüseyin Yılmaz Kararı'nda da

vurgulandığı üzere, Anayasa'nın söz konusu hükmü, cezaevinde tutulan bir hükümlü veya tutuklunun içinde bulunduğu şartların insan onuruna yakışır bir şekilde olmasını da koruma altına almaktadır. İnfazın yöntemi ve infaz sürecindeki davranışların, mahkûmları özgürlükten mahrum kalmanın doğal sonucu olan kaçınılmaz elem seviyesinden daha fazla sıkıntılı veya eziyetli bir duruma sokmaması gerekir.

Tutuklu ve hükümlülerin hasta olmaları durumunda, devletin, kontrolü altında tuttuğu bu kişilere gerekli tıbbi yardımı sağlama yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu yükümlülüğün hiç veya gerektiği gibi yerine getirilmemesi sonucunda kişinin yaşamı veya vücut bütünlüğü bakımından tehlike arz eden acil bir duruma, ağır veya uzun süreli acı çekmesine sebebiyet verilmesi ya da belirtilen sonuçlar ortaya çıkmamakla birlikte, kişinin tıbbi yardımdan mahrum kalmış olması nedeniyle yaşadığı stres, huzursuzluk veya aşağılanma hissinin -olayın kendine has koşulları çerçevesinde- insan haysiyeti ile bağdaşmayan muamele düzeyine ulaşacak ciddiyette olması halinde, Sözleşme'nin 3. ve Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasının ihlali gündeme gelecektir.

AİHS'nin 3. maddesinden kaynaklanan yükümlülükler çerçevesinde, cezaevi idaresi, kendi gözetim ve sorumluluğu altındaki tutuklu ve hükümlülere insan onuruna yaraşır koşullarda gerekli sağlık hizmetini sağlamakla mükelleftir. Tutuklu ve hükümlülerin sağlıklarının güvence altına alınabilmesi için gerekli tıbbi yardım sağlanmalıdır. İdarenin yükümlülüğü, özellikle infazı engelleyecek bir hastalığa sahip tutuklu ve hükümlülerle ilgili olarak, gerekli tedbir ve kararların ivedi bir şekilde alınmasını da kapsamaktadır. AİHM'nin Kudla/Polonya Kararı'nda vurgulandığı üzere, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3. maddesi uyarınca devlet, bir kişinin insan onuruyla bağdaşan koşullarda alıkonmasını sağlamak, tedbirin infazına yönelik yöntemlerin kişiyi, alıkonmanın doğasında kaçınılmaz olarak bulunan sıkıntı düzeyini aşacak yoğunlukta ıstırap ve zorlukla maruz bırakmamasını temin etmekle yükümlüdür. Bunun yanında, infazın pratik gereklilikleri göz önünde bulundurularak, kişiye gerekli tıbbi yardımı sağlamak ve sağlık ve refahının yeterince güvence altına alındığını temin etmek devletin sorumluluğundadır.

Raffray Taddei/Fransa Kararı; Anoreksi ve Munchausen sendromu olarak da adlandırılan, hastalık taklidi yapma ihtiyacıyla nitelendirilen bir akıl hastalığı dâhil birtakım tıbbi sorunları bulunan başvuran, devam eden tutukluluğu ve sağlık sorunlarına yönelik olarak kendisine uygun tedavinin sağlanmaması nedeniyle şikâyette bulunmuştur. Mahkeme, özellikle başvuranın sağlık durumu nedeniyle uygun bir tesiste kendisine özel bakım sağlanmasına yönelik gerekliliğin yetkililerce yeterince dikkate alınmadığını vurgulamış; hassas olmasına rağmen nakil işlemlerinin gerçekleştirilmesi ve erteleme talebinin ardından uzun bir belirsizlik yaşanmasının, başvurucuyu tutukluluğun tabiatında kaçınılmaz olarak bulunan sıkıntı seviyesini aşan zorluğa maruz bırakabileceğini belirtmiştir. Bu nedenlerle Mahkeme, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3. maddesi kapsamında insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele yasağının ihlal edildiğine karar vermiştir.

Gülay Çetin/Türkiye Kararı'nda ise; ileri evre kanser hastası olan ve hastalığı nedeniyle bir hastanenin cezaevi koğuşunda hayatını kaybeden başvurucuya ilişkin olarak Mahkeme, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3. maddesi kapsamında insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele yasağı gereğince, tutuklu ve hükümlülerin sağlıklarının bazen, özellikle de durumu uzun vadede cezaevi ortamına uygun olmayan bir kişinin devam eden tutulmasıyla ilgili bir

sorun ortaya çıktığında, insani tedbirler gerektirdiğini belirtmiştir. Mahkeme somut davada, başvuranın kesinleşen mahkûmiyetinin hem öncesinde hem de sonrasındaki durumunun, 3. maddeye aykırı olarak insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele teşkil ettiğine hükmetmiştir. Ayrıca, tutuklu olarak yargılandığı esnada ciddi bir hastalığı bulunan mahkûmlara uygulanan koruyucu tedbirler bakımından gerekli nitelikleri taşımaması sebebiyle, ayrımcılık yasağını düzenleyen 14. madde ile birlikte ele alındığında, başvuranın ayrımcılığa uğradığına karar vermiştir.

Son olarak, Mahkeme, kararların bağlayıcılığı ve infazını düzenleyen Sözleşme'nin 46. maddesi uyarınca, Türk yetkililere, tutuklu olarak yargılanan ya da kesinleşmiş mahkûmiyeti ve tedavi edilemez hastalığı bulunan tutukluların sağlıklarının korunmasına yönelik tedbirler almalarını tavsiye etmiştir.

bb. Cezaevlerinde Sağlık Hizmetlerinin İnfazda Eşitlik İlkesi ve Ayrımcılık Yasağına Uygun Hareket Edilmesi

Cezaevlerinde sunulan sağlık hizmetlerinde uyulması gereken bir diğer temel ilke, eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağıdır. 5275 sayılı Kanun'un "İnfazda temel ilke" kenar başlıklı 2. maddesinde, ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazına ilişkin kuralların hükümlülerin ırk, dil, din, mezhep, milliyet, renk, cinsiyet, doğum, felsefi inanç, milli veya sosyal köken, siyasi veya diğer fikir ve düşünceleri ile ekonomik güçleri ve diğer toplumsal konumları açısından ayrım yapılmaksızın ve hiçbir kimseye ayrıcalık tanınmaksızın uygulanacağı belirtilmiştir. Aynı şekilde, ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazında zalimane, insanlık dışı, aşağılayıcı ve onur kırıcı davranışlarda bulunulamayacağı da hüküm altına alınmıştır. Bu düzenlemelerin temel amacı, infazın insanileştirilmesidir.

Adı geçen maddenin gerekçesinde de ifade edildiği üzere, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 14. maddesi, diğer uluslararası sözleşmeler ve bildiriler ile Anayasa'nın 10. maddesinde öngörülen "*cinsiyet, ırk, renk, din, mezhep, milliyet, siyasi ve fikri kanaat, milli ve sosyal köken, bir azınlığa mensup olma, servet, doğum gibi nedenlerle ayrım yapılmayacağı*" ilkesi, hükümlü ve tutuklular açısından da aynen geçerlidir.

Anayasa'da "kanun önünde eşitlik" olarak ifade edilen bu ilke doğrultusunda, infaz sırasında aynı statüde yer alan hiçbir hükümlüye ırk, renk, din, mezhep, milliyet, siyasi veya diğer fikir ve düşünceler, milli ve sosyal köken, azınlık statüsü, doğum, ekonomik güç veya diğer toplumsal konumlar gibi nedenlerle ayrıcalık tanınmaması veya farklı bir uygulama yapılmaması amaçlanmıştır. Ancak, ceza ve tedbirlerin hükümlünün kişiliğine uygun bir şekilde uyarlanması amacıyla bireyselleştirme yapılması, elbette ki bu ilkeye aykırı sayılmaz. Aksine, infazın beklenen sonuçları verebilmesi bakımından her bir hükümlü için iyi bir bireyselleştirme programı uygulanmalıdır.

İyi bir bireyselleştirme programı, hükümlünün sosyalleşmesini sağlamanın yanı sıra suçlu kişilikten uzaklaşarak toplumla bütünleşmesine de katkı sunar. Bu süreç, hem hükümlünün hem de kurumun ödev ve yükümlülüklerini yerine getirmesiyle mümkün hale gelebilir. Hükümlünün gelecekte sosyal sorumluluk sahibi olması ve suç işlemeden yaşamını sürdürmesi isteniyorsa, cezanın infazında bu bireyselleştirme programına azami dikkat gösterilmelidir.

Hükümlünün infaz aşamasında anayasal güvence altına alınmış haklarına yönelik getirilen sınırlamaların açık ve net bir şekilde belirlenmesi, ayrıca hükümlünün konumunun

tereddüde mahal vermeyecek şekilde ortaya konulması da hukuk devleti ilkesinin bir gereğidir. Cezanın infazıyla birlikte, kişi dokunulmazlığı, bilgi alma hakkı, ifade özgürlüğü, haberleşmenin gizliliği ve mülkiyet hakkı gibi haklarda kısıtlamalar gündeme gelir. Aynı şekilde, cezanın infazının insan onuruna saygılı bir şekilde gerçekleştirilmesi de hukuk devleti açısından son derece önemlidir. Bu nedenle, temel haklara yapılan müdahalelerin kanunla açık ve net bir şekilde düzenlenmesi zorunludur.

AİHM içtihatlarına göre, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin hükümleri cezaevinin kapısında sona ermez. Hükümlü ve tutuklular, özgürlük hakkı dışında, Sözleşme kapsamında güvence altına alınan tüm temel hak ve özgürlüklerden yararlanmaya devam ederler. Sözleşmede belirtilen haklara getirilen her türlü kısıtlama, geçerli bir gerekçeye dayanmak zorundadır. Ancak bu gerekçeler, suçun önlenmesi ve düzenin sağlanması gibi mahkûmiyet koşullarından kaynaklanan güvenlik kaygılarını içerebilir.

Eşitlik ilkesinin doğal bir sonucu olarak, cezanın infazı aşamasında ayrımcılık yasağına ilişkin esasların titizlikle gözetilmesi gerekir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), bazı tutuklu ve hükümlülerin, diğer bazı kategorilerdekilerden farklı muamele görmelerine neden olan belirli cezaevi rejimlerinin uygulanması ya da hapis cezalarının diğer yönlerine ilişkin ayrımcılık iddialarını bu ilkeler doğrultusunda değerlendirmiştir.

Bu bağlamda, Mahkeme Varnas/Litvanya Kararı'nda, eş ziyareti hususunda hükümlülere kıyasla tutuklulara yapılan farklı muamelenin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 14. maddesi kapsamında gerekçelendirilmediğine karar vermiştir. Mahkeme ayrıca, uygun tesislerin olmamasının eş ziyareti yapılamamasını haklı kıldığı iddiasını kabul etmemiştir. Özetle, yetkililerin hükümlülere kıyasla tutuklulara karşı yapılan farklı muameleye dair makul ve nesnel bir gerekçelendirme sağlayamadıklarını belirleyen Mahkeme, bu uygulamayı ayrımcı bir tutum olarak değerlendirerek hak ihlali kararı vermiştir.

15 Temmuz sonrası dönemde, cezaevleri, nefret söylemleri ve ayrımcı uygulamalar nedeniyle insan hakları ihlallerinin yoğunlaştığı yerler haline gelmiştir. Tutuklanan ya da hükümlü bulunan kişilerin insanlık dışı koşullarda tutulması, tek kişilik hücrelerde tecride maruz kalmaları, ziyaretçi kabulü ve telefon haklarının kısıtlanması, sosyal ve kültürel etkinliklerden mahrum bırakılmaları, yeterli sağlık imkanlarının sağlanmaması gibi uygulamalar bu dönemde sıklıkla gündeme gelmiştir. Ayrıca, koşulları karşılamalarına rağmen denetimli serbestlik veya koşullu salıverilmeden yararlandırılmamaları, hasta tutukluların infazlarının ertelenmemesi ve sağlık hizmetlerinden mahrum bırakılmaları bu sürecin en vahim sonuçlarından biridir.

Bu süreçte, devletin nefret söylemlerine dayalı politikaları, cezaevlerinde bulunan masum bireyleri ayrımcı uygulamalara tabi tutmuş ve bu kişileri fiziksel ölüm riskiyle karşı karşıya bırakmıştır. 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında Gülen Hareketine mensup olma iddiasıyla yürütülen soruşturmalar kapsamında, sağlık koşulları cezaevinde tutulmaya uygun olmayan birçok kişi tutuklanmıştır. Kötü cezaevi koşulları ve yetersiz tedavi hizmetleri, cezaevindeki bireylerin sağlıklarının daha da kötüleşmesine neden olmuş ve birçok kişinin bilinçli bir şekilde ölüme terk edilmesine yol açmıştır.

Cezaevlerinde Gülen Hareketi mensubu olduğu iddiasıyla tutuklu ya da hükümlü olarak bulunan kişilere gerekli sağlık yardımlarının ve tedavilerinin yapılmaması, yaygın bir idari uygulama haline gelmiştir. Bu durum, açıkça ayrımcı bir cezaevi rejiminin varlığına işaret

etmektedir. Devlet, bireylerin yaşam hakkını koruma yükümlülüğüne aykırı olarak, insanların cezaevlerinde ölümüyle sonuçlanabilecek hukuksuz uygulamaları sürdürmektedir.

d. Hükümlü ve Tutukluların Tedavi Süreci

Hükümlü ve tutukluların muayene ve tedavi hizmetleri; 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, 30.04.2009 tarihli Sağlık Bakanlığı ile Adalet Bakanlığı arasında imzalanan "**Ceza İnfaz Kurumlarındaki Sağlık Hizmetlerinin Düzenlenmesi Hakkında Protokol**", 26.01.2017 tarihli "Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetim, Dış Koruma, Hükümlü ve Tutukluların Sevk ve Nakilleri İle Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesi Hakkında Protokol" ile Adalet Bakanlığı'nın 172 No'lu Genelgesi çerçevesinde gerçekleştirilmektedir.

Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğünün 06.01.2020 tarihli "Ceza İnfaz Kurumunda Barındırılanların Uluslararası Standartlarda İnsan Hakları Merkezli Sağlığa Erişimi ve Tedavileri, Tedavi Nedeniyle Nakilleri, Ceza Tehiri İşlemleri" konulu 172 No'lu Genelgesinin ikinci kısmında, hükümlü ve tutukluların hastalık ve tedavilerine ilişkin uyulması gereken esaslar ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

Buna göre:

• **Sağlık hizmetleri ve koşullarının düzenlenmesi**: Hükümlülerin acil veya olağan muayene ve tedavileri, cezaevinde görevli kurum hekimi veya aile hekimi tarafından yapılır. Yapılan tüm muayene ve tedavi sonuçları, sağlık dosyasında muhafaza edilir.

• **Muayene sırasında güvenlik tedbirleri**: Kurumda, hükümlünün muayene veya tedavisi sırasında sağlık personeli dışında görevli bulundurulmaz. Ancak güvenlik amacıyla ve konuşmaların duyulmayacağı şekilde, kurum idaresi tarafından gerekli tedbirler alınır.

• **Hastane muayene ve tedavileri**: Hükümlü ve tutukluların hastanelerdeki muayeneleri, firara karşı engellerin bulunduğu muhafazalı muayene odalarında gerçekleştirilir. Hastaneye sevk edilen hükümlü ve tutuklular, yatarak tedavi edilmeleri gerektiği takdirde, o hastanede bulunan hükümlü koğuşuna yatırılarak tedavi edilirler.

Diğer taraftan, hükümlü koğuşları ve servisleri, hastanelerde bulunan hükümlü koğuşları ve servisleri cezaevlerinin bir bölümü olarak kabul edilir ve bu alanlarda infaz mevzuatı uygulanır. Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmeliğin 99. maddesinin dördüncü fıkrası uyarınca, hastanede yatarak tedavi görmesi gereken hükümlü veya tutukluların tedavisini yapan hekimin raporuyla zorunlu olduğu belirtilmesi halinde, eşi, annesi, babası, kardeşi ya da bunların olmaması durumunda Cumhuriyet Başsavcılığının uygun gördüğü bir aile yakını, refakatçi olarak hastanın yanında bulundurulabilir.

Mevcut mevzuat hükümleri değerlendirildiğinde, devletin, hükümlülerin sağlık hizmetlerini yeterli ve ivedi bir şekilde karşılamak konusunda pozitif yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu kapsamda, devletin sağlığa erişim hakkı ile ilgili olarak yerine getirmesi gereken temel görevler şunlardır:

- **Amaca uygun ve yeterli fiziki mekân sağlanması**: Kurumlarda yürütülecek sağlık hizmetleri için uygun ve yeterli fiziki mekânların sağlanması ve bu mekânların hizmete uygun şekilde düzenlenmesi,

- **Tıbbi donanım ve araç-gereç temini**: Sağlık hizmetlerinin aksamadan yürütülebilmesi için gerekli tıbbi donanım ve diğer araç-gereçlerin temin edilmesi,

- **Bakım, onarım ve temizlik hizmetleri**: Sağlık hizmeti sunulan mekânların genel bakım, onarım, temizlik ve güvenlik hizmetlerinin düzenli şekilde yürütülmesi,

- **Yeterli personel görevlendirilmesi**: Hapishanelerde sağlık hizmetlerinin etkin bir şekilde yürütülmesi için yeterli sayıda ve nitelikte personel görevlendirilmesi,

- **Mevzuata uygun sevk işlemleri**: Hastaneye veya diğer sağlık birimlerine sevk edilmesi gereken hükümlü ve tutuklular için ilgili mevzuata uyulmasının sağlanması.

Bunun yanı sıra, **Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi (CPT)**, hükümlülerin sağlık hizmeti alma hakkını özellikle takip ettiği konular arasında değerlendirmektedir. Özgürlüklerinden mahrum bırakılmış kişilere sunulan sağlık hizmetleri, doğrudan CPT'nin görev alanına girmektedir.

Cezaevlerindeki yetersiz sağlık hizmetleri, hızla "insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele" olarak tanımlanabilecek koşulların ortaya çıkmasına yol açabilir. Bununla birlikte, cezaevlerinde sunulan sağlık hizmetleri, kötü muamelenin önlenmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Ayrıca, sağlık hizmetlerinin niteliği ve kapsamı, cezaevindeki genel yaşam koşulları üzerinde olumlu bir etki doğurmaktadır.

D. TÜRK YARGISININ HASTA TUTUKLU VE HÜKÜMLÜLERE BAKIŞ AÇISI

a. Bağımsız Yargıdan Rejim Yargısına Geçiş Süreci ve ortaya Çıkardığı Ağır Sonuçlar

Türkiye'de 17/25 Aralık rüşvet ve yolsuzluk operasyonları sonrası başlayan ve 15 Temmuz darbe girişimiyle devam eden süreçte, Erdoğan rejimi, başta Gülen Hareketi olmak üzere muhalif kesimi baskı altına almak, toplumsal, kamusal, siyasal ve ekonomik hayattan silmek ve yok etmek amacıyla sistematik ve planlı olarak birtakım kanuni ve idari düzenlemeler yapmıştır. Öncelikle bilinmelidir ki, bu süreçte yapılan düzenlemeler temelde yargı üzerinden gerçekleştirilmiştir. Başta Hakimler ve Savcılar Kurulu olmak üzere birçok temel kurumun yapısı değişmiş ve birçok yeni kanuni düzenleme getirilmiştir. Bütün bunların temel sebebi, Erdoğan rejiminin bütün erkleri kendi kontrolü altında toplama isteğidir.

Kurumsal yapısına yönelik yapılan anayasal ve yasal değişikliklerle devlet, hukuk devleti olmaktan ziyade bir rejim devletine dönüşmüştür. Türkiye, erklerin ve kurumların bağımsızlığından ziyade, erklerin tek elde birleşmesi ve kontrolü gibi antidemokratik bir sürece evrilmiştir. Devlet düzeninin Erdoğan rejimine dönüşmesinin doğal sonucu olarak, iktidar mekanizmasının bütün unsurları bu politikayı benimsemiştir. Aynı şekilde, 17/25 Aralık süreci sonrası kontrolüne aldığı yargı gibi kurumlar tarafından da hükûmet ayrımcı ve nefret politikaları bir tez olarak benimsenmiş ve Erdoğan rejiminin propaganda söylemleri, neredeyse kelimesi kelimesine verilen yargı kararlarına yansımıştır.

15 Temmuz darbe girişimi sonrası ilan edilen OHAL sürecinde yaklaşık 5.000 hâkim ve savcı ihraç edilmiştir. İhraç edilenlerin yerine ise, basitleştirilmiş sınav ve politikleşen mülakat koşullarıyla yaklaşık 15.000 hâkim ve savcı mesleğe alınmıştır. Dolayısıyla, yargıda kadrolaşma süreci tamamlanmış ve rejim yargısının bütün unsurları hazır hale getirilmiştir. Yargı, rejimin kalkanı ve kurtarıcısı haline getirilmiştir.

Bağımsız ve tarafsız olması gereken, milleti adına verdikleri kararlarla vatandaşların temel hak ve özgürlüklerine yönelik saldırıları korumak, gerektiğinde bu saldırıları cezalandırmak ve onlara hukuk güvenliği sağlamakla görevli olan hâkim ve savcılar da bu süreçte, Erdoğan rejiminin ortaya koyduğu hukuksuz ve ayrımcı politikaları icra etmeye başlamışlardır. Yargı mekanizmalarından hukuki kararlardan ziyade, Erdoğan rejiminin beklentilerine uygun ve rejimin hukuksuz uygulamalarını meşrulaştıran kararlar verilmeye başlanmıştır.

15 Temmuz darbe süreciyle birlikte, yargı tarafından hazırlanan binlerce sayfalık iddianameler, hükûmetin siyasi söylemlerinin gerekçelere yansıtıldığı hukuka aykırı kararlar, adliye binalarında hak arama çabasında olan insanların karşılaştıkları hukuka aykırı uygulamalar, cezaevlerinde kalanlara ve onların ziyaretçilerine uygulanan sistematik kötü muameleler, işkenceler, çıplak aramalar, ayrımcı uygulamalar ve bu uygulamalara karşı yapılan yargısal başvurularda verilen kararlar, çok vahim bir tablo ortaya koymaktadır. Bu süreçte yaşanan söz konusu hukuka aykırılıkları meşrulaştıran karar ve uygulamalar, yargı eliyle, ayrımcı ve nefret uygulamalarının meşrulaşmasına neden olmuştur.

b. Rejim Yargısının Ayrımcı ve Keyfi Uygulamalarının Cezaevlerine Yansımaları

Rejim kontrolündeki yargı, yargılama sürecinin her aşamasında verdiği kararlarla sürekli tartışmalara neden olmuştur. OHAL sürecindeki sistematik insan hakları ihlallerinin merkezinde yer alan kurumlardan biri de yargı olmuştur. Binlerce insana yönelik hukuksuz operasyonlar, gözaltılar, tutuklamalar ve kötü cezaevi koşullarında tutulma gibi birçok hukuksuz uygulama yargı eliyle gerçekleşmiştir. Gözaltında veya cezaevlerindeki işkence, kötü muamele ve ayrımcı uygulamalara yönelik ya da soruşturma ve kovuşturma süreçlerindeki hukuksuz uygulamalara yönelik olarak yerel mahkemelere, istinaf mahkemelerine ya da yüksek yargı mercilerine yapılan başvuruların neredeyse tamamı Erdoğan rejiminin beklenti ve politikaları çerçevesinde sonuçsuz bırakılmıştır. Yargıdaki bu vahim durum, bu çalışmanın konusuyla birlikte değerlendirildiğinde, cezaevlerindeki işkence, kötü muamele, hastalık durumları veya kötü cezaevi koşulları nedeniyle gerek başsavcılıklara gerekse başta infaz hakimliklerine, ağır ceza mahkemelerine ve esas mahkemelerine yapılan başvurulardan sonuç alınamadığı daha net bir şekilde görülecektir. Hasta tutuklu ve hükümlülerin etkili sağlık hizmeti alma, tahliye, denetimli serbestlik ve infaz erteleme noktasındaki talepleri kabul görmemiştir. Zira yargıda Erdoğan rejiminin belirlediği ayrımcı ve nefret politikaları hâkim olduğundan, bu süreçte özellikle terörle mücadele bahanesiyle tutuklu bulunan kişilere yönelik tavır, rejimin tavrıyla paralellik arz etmiştir.

Cezaevleri, hükümlüler bakımından kesinleşen cezanın infaz edildiği bir kurum olmasına rağmen, 15 Temmuz sonrası başlayan ayrımcı uygulamalarla birlikte Erdoğan rejiminin intikam alma merkezlerine dönüşmüşlerdir. Tutuklanan veya hükümlü bulunanların

insanlık dışı koşullarda barındırılması, tek kişilik hücrelerde tecrite maruz kalması, ziyaretçi kabul ve telefon haklarının kısıtlanması, sosyal ve kültürel aktivitelerden mahrum bırakılması, yeterli sağlık imkanı sağlanmaması[47], ağır hasta tutuklu ve hükümlülerin ölüme terk edilmesi, ağır psikolojik baskı ve tehditlerden dolayı insanların intihara sürüklenmesi, koşulları bulunmasına rağmen denetimli serbestlik ve koşullu salıverilmeden faydalandırılmaması, hasta tutukluların infazlarının ertelenmemesi gibi hukuksuz uygulamalar bu dönemin en vahim, nefret saikli ve ayrımcı cezaevi uygulamalarıdır.

15 Temmuz sonrası ayrımcı rejim politikalarının bütün uygulamaları cezaevlerinde maalesef acımasızca sergilenmiştir. Bütün bu uygulamalar içerisinde en vahim olanı ise hasta tutuklu ve hükümlülerin bilinçli bir politika ile tedaviye erişim ve sağlık imkânlarından mahrum bırakılarak ölüme terk edilmeleridir. Yüzlerce insan cezaevinde kalamayacak kadar ağır hasta olmasına veya kronik ağır hastalıkları olmasına rağmen önce tutuklanmış ve daha sonra cezaevlerinde ölüme terk edilmiştir. Hastalıkları nedeniyle tahliye edilmeyen hükümlülerin denetimli serbestlik ve koşullu salıverilme hakları da hukuka aykırı gerekçelerle ellerinden alınmıştır. Adeta hasta hükümlülerin cezaevinde ölümü istenmiştir.

Bu bağlamda örnek verilecek olursa, Sincan F1 Cezaevinde 1 Mayıs 2015 tarihinden beri tutuklu bulunan ihraç hakim Mustafa Başer'in çok uzun zaman önce denetimli serbestlik hakkı kazanmış olmasına ve mesane kanseri olmasına rağmen, kanunen hak kazandığı denetimli serbestlik hakkından faydalandırılmamıştır. Ağır bir ameliyat sonrası, bu defa 27 Eylül 2022 tarihi itibarıyla koşullu salıverilme hakkı kazanmasına rağmen, bu haktan da faydalandırılmamıştır. Cezaevlerinde aynı durumda bulunan binlerce mahkûm denetimli serbestlik ve koşullu salıverilme imkânlarından faydalandırılmasına rağmen, ihraç hakim Mustafa Başer bu yasal haklardan faydalandırılmamıştır. Bunun temel sebebi, Mustafa Başer'in şu anki Erdoğan rejiminin bakan ve bürokratlarının karıştığı 17/25 Aralık operasyonlarını gerçekleştiren polislerin tahliyesine karar vermiş olmasıdır. Başer, bu nedenle ayrımcı ve nefret uygulamalarına maruz bırakılmaktadır. Hukuksuz olarak tek kişilik hücrede cezasını infaz etmesi yetmezmiş gibi, intikam ve nefret saikiyle ağır kanser hastası bilerek ölüme terk edilmektedir. Bu konuda karar verme konumunda olan cezaevi idaresi ve yargı mensupları tamamen nefret saikiyle aleyhe karar vermektedirler. Sayın Başer, 3. evre kanser hastası olmasına karşın, bu nefret saikiyle bilinçli olarak ölüme terk edilmektedir.

c. Yüksek Yargının Ayrımcı Rejim Uygulamaları ve Hukuksuz Yargılamaları Meşrulaştırması

15 Temmuz darbe girişimi gerekçesiyle ilan edilen OHAL sürecinde çıkarılan OHAL KHK'ları ile Türkiye tamamen kuralsız bir hale getirilmiş, ayrımcı rejim uygulamalarının hayatın her alanında hâkim olduğu bir rejim ortaya çıkmıştır. Türkiye'de gerek OHAL KHK'ları ve gerekse yargılama makamlarının uygulamalarıyla oluşan bu hukuksuz düzene karşı adaleti işletmekle yükümlü olan Anayasa Mahkemesi, Yargıtay ve Danıştay, bu işlevlerini yerine getirmek bir yana, Erdoğan rejiminin bu hukuksuz uygulamalarına topyekûn meşruiyet kazandıran kararlar vermiş ve bu yönde kamuoyuna ihsası rey içeren açıklamalar yapmışlardır.

Türk yargısında 17/25 Aralık süreciyle başlayan yargının dizayn sürecinin önemli bir

[47] Aras, s.5 vd

sonucu olarak, içtihatlarıyla yasama, yürütme ile yerel mahkemelere yol gösterici olması gereken yüksek mahkemeler, Erdoğan rejiminin dayattığı esaslar çerçevesinde hareket etmeye ve siyaset kurumunun arzuladığı şekilde kararlar vermeye başlamıştır. Yüksek mahkemeler, yaklaşık 100 yıllık geçmiş uygulama ve içtihatlarından vazgeçerek Erdoğan rejiminin arzuladığı şekilde kararlar vermeye yönelmiştir. Bu süreçte yüksek yargı eliyle bir meşrulaştırma yaşanmıştır. Bunun en bariz örneği, Yargıtay ve Anayasa Mahkemesinin silahlı terör örgütünün varlığının ve örgüt üyeliğinin belirlenmesinde geçmiş uygulamalarından vazgeçmeleri ve anayasal güvenceleri ortadan kaldıran yeni kararları olmuştur.

Bunun dışında, gerek cezaevlerinde gerekse soruşturma ve kovuşturma aşamalarında yaşanan hak ihlalleri ve Anayasa ile yasalara aykırılıklar nedeniyle yüksek yargı organlarına yapılan başvuruların sonuçsuz kaldığı görülmektedir. Yargıtay ve Danıştayın yargılama süreçlerinin adil bir şekilde yürütülmesi ve evrensel hukuk hükümlerine göre karar verilmesi noktasında yol gösterici ve denetleyici olması gerekirken, yerel mahkemelerin ve istinaf mercilerinin hukuksuz karar ve uygulamalarına onay vermişlerdir. İçtihat makamı olmaktan ziyade bir örtbas merci haline gelmişlerdir.

Türk yargısının en karanlık döneminde, Yargıtay ve Danıştay, insanların anayasal güvenceleri bertaraf edilerek kendilerine yönelik en ağır koruma tedbirleriyle yürütülen disiplin ve ceza soruşturmalarında meydana gelen hukuksuzlukları, geçmiş istikrarlı kararlarından vazgeçmek suretiyle görmezden gelmişlerdir. Her iki mahkeme de ceza ve disiplin süreçlerindeki hukuksuzlukları engelleme ve ortadan kaldırmaktan ziyade, Erdoğan rejiminin kullandığı dil ve anlayış ile bunları meşrulaştırmaya çalışmışlardır. Yüksek mahkemeler, geçmişte AİHM kararları çerçevesinde şekillenen içtihat ve uygulamalarını, özellikle OHAL döneminin oluşturduğu kaostan faydalanarak terk etmiş ve Erdoğan rejiminin beklenti ve arzularına yönelik içtihatlar üretmeye başlamıştır. Özellikle AİHM'nin Alpaslan Altan ve Hakan Baş kararlarında açıkça vurguladığı üzere, yüksek mahkemeler tamamen anayasal güvenceleri ortadan kaldıran hukuksuz uygulama ve kararlarla bu süreci idare etmeye çalışmaktadırlar.

Yüksek mahkemelerin bu hukuk tanımaz tavırları, alt derece mahkemelere keyfi uygulama yapma yolunu açtığı gibi, bireyler üzerinde de bir baskı ve yıldırma aracı haline dönüşmüştür. AİHM'nin bu süreçteki haksızlıklara ilişkin vermiş olduğu başta Osman Kavala, Selahattin Demirtaş ve Yüksel Yalçınkaya hakkındaki ihlal kararları, yerel mahkemeler tarafından uygulanmamış ve yok sayılmıştır. Bu süreçteki en büyük kayıp ise Avrupa Birliği uyum süreciyle birlikte Türk yargısının elde ettiği kazanımların kaybolması, hukuksuzluğun ve keyfiliğin Türk yargısına hâkim olmaya başlamasıdır.

Yüksek yargının ayrımcı tutum ve uygulamalarının en çok etkilediği kişiler ise cezaevlerindeki hasta tutuklu ve hükümlüler olmuştur. Yerel mahkemeler tarafından hukuksuzca tutuklanan ve hükmen tutuklu bırakılan binlerce hasta tutuklu, hükümle birlikte Yargıtaya tahliye talebinde bulunmalarına rağmen, Yargıtayın bu konuda yerel mahkemelerden daha acımasız hareket ettiği görülmektedir.

d. Anayasa Mahkemesinin Yaşanan Hak İhlallerini Örtbas Etme Çabası

aa. Genel Olarak

Yüksek yargının hukuk tanımaz tavrı, Anayasa Mahkemesi için de geçerlidir. Evrensel hukuk kurallarına açıkça aykırı olan kanun hükümlerine yönelik yapılan iptal başvuruları ve anayasal hakların ihlal edilmesi nedeniyle yapılan bireysel başvurular, Anayasa Mahkemesi tarafından gerekçesiz veya hukuka uygun olmayan sözde gerekçelerle reddedilmektedir. Özellikle iç ve dış kamuoyundan gelen baskılardan dolayı bazen hak ihlali kararları verse de, Anayasa Mahkemesi esasında Erdoğan rejiminin sistemli ve planlı yürüttüğü nefret politikalarının ve ayrımcı rejim uygulamalarının bir noktada koruyucusu ve kollayıcısı olma fonksiyonunu devam ettirmiştir.

Anayasa Mahkemesi, 10 Ocak 1991 tarih ve K.1991/1 sayılı kararıyla olağanüstü hâl KHK'larının ancak olağanüstü hâl süresince uygulanabileceğine karar vermiştir. 15 Temmuz darbe teşebbüsünden sonra çıkarılan olağanüstü hâl KHK'larına karşı da Anayasa Mahkemesinde iptal davası açılmış, ancak Anayasa Mahkemesi 12 Ekim 2016 tarih ve E.2016/166, K.2016/159 sayılı kararıyla 1991'deki içtihadından dönmüş ve olağanüstü hâl KHK'larını denetleme yetkisine sahip olmadığına karar vermiştir. Böylece Türkiye'de en yüksek mahkeme olan Anayasa Mahkemesi de, OHAL kararlarının yargıya götürülemeyeceğini, iptali için Anayasa Mahkemesine başvuru yapılamayacağını açıklamıştır. Diğer bir ifadeyle, geçmişte OHAL KHK'sı ile kanunlarda değişiklik yapılamayacağı, disipline dair hükümlerde değişiklik ve düzenleme getirilemeyeceği ve OHAL KHK'larının sadece OHAL sürecinde geçerli olacağı, bu kuralların ihlali halinde her zaman Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenebileceğine dair 1991 tarihli içtihadından vazgeçmiştir.

Anayasa Mahkemesinin, cezaevlerinde, gözaltı merkezlerinde ve yargılama süreçlerinde uğranılan hak ihlalleri nedeniyle yapılan bireysel başvurularda verdiği kararlarla, asıl fonksiyonundan nasıl uzaklaştığı görülmektedir. Bunun en büyük kanıtı ise, Erdoğan rejimini memnun etme adına yapılan başvurularda verdiği **"kabul edilmezlik"** kararlarına karşı AİHM'ye yapılan başvurularda, AİHM tarafından ağır ihlal kararları verilmesidir; bu, bunun en bariz örneğidir. Bu bağlamda Türk yargısı bakımından ağır ithamlar içeren ve dönüm noktası olan Yalçınkaya kararı bu hususu çok güzel özetlemektedir[48].

bb. Anayasa Mahkemesinin Cezasızlık Kültüründen Kaynaklı Hak İhlallerini Normalleştirdiği Örnek Vakalar

Cezaevindeki infaz sürecinin etkin, ıslah edici ve onarıcı olarak tamamlanabilmesi için öncelikle infaz yer ve koşullarının insan onuruna uygun olması gerekmektedir. Hükümlü ve tutuklunun insan onuruna aykırı ve kötü koşullarda ıslahı veya topluma kazandırılması söz konusu değildir. Hükümlü ve tutuklunun cezasını infaz ettiği fiziki koşulların işkence veya eziyet niteliğinde ya da insan onuruna aykırı olmaması gerekir. İnsan onuruna uygun koşullarda barınma, hasta tutuklu ve hükümlülerin etkin sağlık hizmeti alma ve tedavi edilme hakkı, hükümlü ve tutuklu için bir hak olduğu kadar Devlet bakımından da bir yükümlülüktür.

Bu süreçte ağır hastalık hallerine rağmen insanların hukuksuz olarak tutuklanması, ağır hastaların tedavilerinin bilinçli bir şekilde aksatılması, cezaevinde tedavisi mümkün olmayan ağır hasta tutuklu ve hükümlülerin cezaevinde tedaviye zorlanmaları, kelepçeli şekilde taşınmaları ve yine bu şekilde tedavi ve muayenelerinin yapılması, rutin kullanılan ilaçların

[48] Justice Square, Violation Decisions Against Türkiye By The ECtHR Post-15 July (May 2024), https://justicesquare.org/violation-by-the-ecthr-15-july-may-2024/

hastalara verilmemesi veya geç temin edilmesi, hasta tutuklu ve hükümlülerin insan sağlığına uygun olmayan kapasitenin üstünde kalabalık, ısı, ışık, havalandırma gibi fiziki koşullar bakımından yetersiz koşullarda barındırılması, bu dönemde cezaevlerinde karşılaşılan en vahim durumlardır. Bu vahim durumların ortaya çıkardığı hak ihlalleri için Anayasa Mahkemesine yapılan başvurular da maalesef sonuçsuz kalmıştır.

Anayasa Mahkemesinin hak ihlallerine karşı bu hukuk tanımaz tavrı, cezaevlerinde veya gözaltı merkezlerinde yaşanan işkence, kötü muamele ve hasta tutuklulara yönelik hak ihlal başvurularında da kendisini göstermiştir. Konunun anlaşılması bakımından aşağıda bazı örnek vakalara yer verilmiştir.

1. Sinan Büyükoral Kararı (B. No: 2019/17034, 14/9/2022)

Başvuru, kanser hastası başvurucunun cezaevinde tutulması nedeniyle kötü muamele yasağının ihlal edildiği iddiasına ilişkindir. Başvurucu, Gülen Hareketine üye olma iddiasıyla İzmir Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından yürütülen soruşturma kapsamında 31/3/2017 tarihinde tutuklanarak Menemen T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumuna yerleştirilmiştir. İzmir 14. Ağır Ceza Mahkemesince yapılan yargılama sonucunda, başvurucu 4/4/2018 tarihinde isnat edilen suç nedeniyle 9 yıl hapis cezasına mahkûm edilmiştir.

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Atatürk Eğitim ve Araştırma Hastanesince başvurucu hakkında düzenlenen 26/3/2019 tarihli sağlık kurulu raporunda, nazofarenks (üst yutak kanseri) tanılı hastanın durumunun hayati tehlike arz edebileceği, kemoradyoterapi süresince infazın tehirinin gerektiği, hastalığın sürekli ve ağır hastalık olduğu ve başvurucunun cezaevinde hayatını idame ettiremeyeceği hususları belirtilmiştir. Başvurucu 15/5/2019 tarihli başvuru formunda, sağlık kurulu raporuna istinaden tahliye talebiyle 6/5/2019 tarihinde İzmir Cumhuriyet Başsavcılığına, Karşıyaka İnfaz Hakimliğine ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına dilekçe yazdığını ancak talebine cevap verilmediğini belirtmiş ve Anayasa Mahkemesinden tedbir talebinde bulunmuştur.

Anayasa Mahkemesi tarafından Ceza İnfaz Kurumuna başvurucunun sağlık durumu, tedavisi ve tutma koşullarına ilişkin 24/5/2019 tarihinde yazılan yazıya verilen cevap ve rapordaki başvurucunun üst yutak kanseri olduğu ve bu kapsamda tedavi edilmesinin planlandığına dair yazıya istinaden Anayasa Mahkemesi Birinci Bölüm tarafından 29/5/2019 tarihli tedbir talebi hakkında ara karar ile tedbir talebinin kabulüne, başvurucunun kemoradyoterapiden istifadesi ve hastalığının gerektirdiği tedavinin uzmanlaşmış bir hastanede yapılabilmesi için gerekli tedbirlerin derhâl alınmasına karar verilmiştir. Kararda, başvurucunun cezaevinde kalmasının hayati bir risk teşkil edip etmeyeceği yönünde Adli Tıp Kurumundan rapor istenmediği gibi, başvurucunun tahliye talebi konusunda da bir karar verilmediği, başvurucunun cezaevinde kalmasının yaşamı üzerinde ciddi sonuçlar doğurabileceği sonucuna ulaşıldığı belirtilmiştir. Başvurucu, Mahkemece Yargıtay bozma ilamı sonrasında tanzim olunan 31/5/2019 tarihli tensip tutanağında verilen ara karar ile tahliye edilmiştir.

Dosyanın esasını inceleyen Anayasa Mahkemesine göre, başvurucu, sağlık kurulu raporunun Mahkemeye ulaştığı 3/4/2019 tarihinden sonra 31/5/2019 tarihinde tahliye edilmiştir. Başvurucunun tahliyesi, Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru tarihi olan 15/5/2019 tarihinden kısa bir süre sonra gerçekleşmiştir. Başvurucunun Ceza İnfaz

Kurumunda tutulduğu süre içinde gerekli muayene, tahlil, tetkik ve tedavi hizmetlerinin verildiği anlaşılmaktadır. Başvurucu, rahatsızlığının Ceza İnfaz Kurumunun şartları veya yetkililerin uygulamalarından kaynaklanan nedenlerle ilerlediği ve özgürlükten yoksun bırakılmanın doğasında bulunan ızdırap ile acının ötesinde bir ızdırap ve acıya maruz kaldığına dair herhangi bir delil sunmamıştır. Başvurucunun tedavi veya kontrollerinin ihmal edilmesi nedeniyle sağlık durumunun kötüleştiği yönünde bir tespit de yapılmamıştır. Bununla birlikte, başvurucunun tedbir talebi kabul edilmiş ve başvurucunun sağlık kurulu raporu doğrultusunda kemoradyoterapiden istifadesi ve hastalığının gerektirdiği tedavinin uzmanlaşmış bir hastanede yapılabilmesi için gerekli tedbirlerin derhâl alınması yönünde tedbir kararı verilmiştir. Başvurucunun Anayasa Mahkemesinin tedbir kararının uygulanmadığına ilişkin bir iddiası da bulunmamaktadır. Başvurucu, tedbir ara kararından iki gün sonra tahliye edilmiştir.

Mahkeme tarafından, yukarıdaki gerekçe ve tespitler ışığında, başvurucunun hastalığına rağmen cezaevinde tutulması nedeniyle kötü muameleye maruz kaldığı yönündeki iddiasının açıkça dayanaktan yoksun olduğu sonucuna varılmıştır.

Görüldüğü üzere, ağır hasta olmasına rağmen Anayasa Mahkemesine tedbir talebiyle başvuru yapmış olan başvurucunun haksız olarak tutukluluğunun devam etmesi, başlı başına bir hak ihlali olduğu açık olmasına rağmen, bu hususta hiçbir eleştiri ve değerlendirme yapılmamıştır. Ağır kanser hastası başvurucunun tahliye olmasını bir lütuf olarak değerlendirmiş ve diğer hâk ihlali iddialarını değerlendirmeye dahi almamış ve kabul edilemez olduğuna karar vermiştir[49].

2. Kadir Altınışık Kararı (B. No: 2021/18544, 15/11/2023)

Başvuru, başvurucunun sağlık durumu elverişsiz olmasına rağmen hükmen tutukluluk hâlinin devam ettirilmesi nedeniyle kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı ile kötü muamele yasağının ihlal edildiği iddialarına ilişkindir. Yargıtay üyesi olarak görev yapan başvurucu Kadir Altınışık, 18/7/2016 tarihinde silahlı terör örgütüne üye olma suçundan gözaltına alınmış, 20/7/2016 tarihinde müsnet suçtan tutuklanmıştır. Başvurucu hakkında açılan kamu davasının Yargıtay 9. Ceza Dairesi tarafından ilk derece mahkemesi sıfatıyla yapılan yargılaması sonucunda verilen 27/3/2019 tarihli kararla başvurucunun Gülen Hareketi üyesi olduğu gerekçesiyle 10 yıl hapis cezasıyla cezalandırılmasına ve tutukluluk hâlinin devamına karar verilmiştir.

Başvurucu, göz rahatsızlığı ve Parkinson hastalığı nedeniyle 14/5/2020 tarihli dilekçeyle tahliye talep etmiş; 9. Ceza Dairesi ise talebin reddine karar vermiştir. Başvurucunun itirazı üzerine Yargıtay 10. Ceza Dairesi başvurucu hakkında sağlık raporu temin edilmesi sonrasında tahliye talebinin değerlendirilmesine karar vermiştir. Bunun üzerine temin edilen 3/11/2020 tarihli Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesinin sağlık raporunda özetle başvurucunun Parkinson, glokom ve kalıtsal retinal distrofi hastalıkları bulunduğu, görme kaybı nedeniyle cezaevi koşullarında yaşamını devam ettirebilmek için kısmi desteğe ihtiyaç duyduğu, Parkinson hastalığı bakımından cezaevi koşullarının yaşamını tehlikeye sokmadığı ve hayatını yalnız başına idame ettirebileceği, cezaevinde kalma koşullarının her iki hastalığını ilerletmeyeceği, Parkinson hastalığının cezaevinde tedavisinin mümkün olduğu, göz rahatsızlığının ise kanıtlanmış tedavisinin bulunmadığı tespitlerine yer verilmiştir. Söz konusu

[49] Sinan Büyükoral Kararı, B. No: 2019/17034, K.T: 14/9/2022, https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2019/17034

sağlık raporu üzerine 9. Ceza Dairesi başvurucunun tahliye talebinin reddine karar vermiş, başvurucunun itirazı ise 10. Ceza Dairesi tarafından 14/1/2021 tarihinde reddedilmiştir.

Ret kararı üzerine başvurucu, 23/2/2021 tarihinde bireysel başvuruda bulunmuştur. Başvurucu, aynı zamanda %90 görme kaybı bulunduğunu ve cezaevinde kalmaya devam etmesi hâlinde tamamen kör olacağını, alternatif tedavilerle hastalığının ilerlemesinin durdurulma ihtimalinin bulunduğunu belirterek tahliye edilmesi amacıyla tedbir talebinde bulunmuştur.

Anayasa Mahkemesi, 1/6/2021 tarihli ara kararla başvurucunun maddi ve manevi bütünlüğünün korunması bağlamında Adli Tıp Kurumuna sevkinin sağlanarak hakkında kapsamlı bir rapor alınması gerektiğini belirtmiş, ayrıca Hastanenin sağlık raporu doğrultusunda başvurucunun sağlık durumuna uygun koşullarda tutulması için gerekli tedbirlerin derhâl alınması gerektiğini ifade etmiştir.

Sonuç olarak Anayasa Mahkemesi; başvurucunun tahliye edilmesine yönelik tedbir talebinin reddine, maddi ve manevi bütünlüğünün korunması için gerekli tedbirlerin alınmasına yönelik tedbir talebinin ise kabulüne ve Hastane raporu doğrultusunda sağlık durumuna uygun koşullarda tutulması için gerekli tedbirlerin alınmasına karar vermiştir.

Verilen tedbir kararına istinaden başvurucu tahliye edilmemiş ve tedbir kararı sonrasında başvurucunun kaldığı Konya/Ereğli T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumundan iletilen yazıda başvurucu hakkında verilen tedbir kararı sonrasında gerçekleştirilen sağlık hizmetleri ayrıntılı olarak bildirilmiştir. Tedbir kararından yaklaşık 1 yıl 4 ay sonra, Yargıtay Ceza Genel Kurulu tarafından 29/9/2022 tarihli bir karar verilmiş ve başvurucu hakkındaki mahkûmiyet kararı bozulmuştur. Başvurucu hakkında yurt dışı çıkış yasağı şeklinde adli kontrol tedbiri uygulanarak tahliyesine karar verilmiştir. Başvurucu, bu karar doğrultusunda aynı tarihte tahliye edilmiştir.

Ağır hastalık durumu ve haksız tutukluluk gerekçesiyle bireysel başvuru yapan başvurucu, sağlık durumu göz önünde bulundurularak adli kontrol kararı uygulanarak tahliye edilmesi gerektiğini, ancak hukuka aykırı şekilde hükmen tutukluluğunun devamına karar verilmesinin kişi hürriyeti ve güvenliği hakkını ihlal ettiğini ileri sürmüştür. Bu nedenle başvurucunun iddiaları, kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı çerçevesinde incelenmiştir.

Başvuruyu esastan inceleyen Mahkemeye göre, Anayasa'nın 19. maddesi, ağır hastalık durumu nedeniyle kişinin salıverilmesini güvence altına almamaktadır; kişinin ağır hasta olması, tutukluluğunu hukuka aykırı hale getirmemektedir. Tek başına yaşamını sürdüremeyecek derecede hasta olan kişilerin cezaevinde tutulmaya devam edilmesi, diğer anayasal haklarla ilgili güvencelere aykırı sonuçlar doğurabilir. Ancak bu durum, Anayasa'nın 19. maddesinde yer alan güvencelere doğrudan bir etki yaratmamaktadır. Mahkeme açıklanan gerekçelerle başvurunun bu kısmının *açıkça dayanaktan yoksun olması* nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.

Görüldüğü üzere burada Mahkeme, başvurucunun ağır hastalık halinin sabit olmasına rağmen, AİHM'nin 5. maddesi, Anayasa'nın 19. maddesi ve CMK'nın 100. maddeleri bağlamında başvurucunun tutuklu kalmasını gerektirecek somut hiçbir delil ve kaçma şüphesi ortaya konulmadığı hâlde, tutuklu yargılanması ile ilgili herhangi bir değerlendirme yapmamıştır. Mahkeme, genel olarak Anayasa'nın 19. maddesinin, ağır hastalık hâlinde kişinin

salıverilmesini güvence altına almadığını ifade etmiştir. Ancak, ağır hastalık durumu ve yaşam hakkının tehlikeye girmesi gibi bir durumda, başvurucunun kaçma ve delilleri karartma şüphesinin bulunmadığı sabit olmasına rağmen, Anayasa'nın temel ilkelerinden biri olan ölçülülük ilkesini ve tutuklamanın sadece son çare olarak başvurulması gerektiğini dikkate almamıştır. Başvurucu, tedbir kararından 1 yıl 4 ay sonra tahliye edilmiş olmasını bir lütuf olarak değerlendirerek, Anayasa'nın 19. maddesi ve AİHM'nin 5. maddesi bağlamında etkili bir haksız tutukluluk değerlendirmesi yapmaktan bilinçli olarak kaçınmıştır.

Başvurucu, gözündeki görme kaybının körlük derecesine ulaştığını sağlık raporlarıyla teyit ettirmesine rağmen, cezaevinde tutulmaya devam edilerek etkin alternatif tedavi yöntemleriyle tedavi edilmesinin engellenmesi nedeniyle kör olma riskiyle karşı karşıya kalmış ve tahliye talebinin reddedilmesi nedeniyle kötü muamele yasağının ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Mahkemeye göre, infazın yöntemi ve süreci, mahkûmların özgürlükten mahrum kalmanın doğal sonucu olan kaçınılmaz elem seviyesinden daha fazla bir sıkıntıya ya da eziyete yol açmamalıdır. Cezaevinde tutulmanın pratik gerekleri çerçevesinde mahkûmların sağlık ve esenlikleri gibi hususların yeterli şekilde güvence altına alınması ve mahkûmlara gerekli tıbbi yardımın sağlanması, insan onuruna yakışır koşulların sağlanması için gereklidir.

Hukuka uygun olarak özgürlüğü kısıtlanan herkesin insan onuruna uygun tutulma koşullarına sahip olma hakkı bulunduğu gibi, alınan tedbirlerin uygulanma koşulları da kişiyi tutukluluğa bağlı kaçınılmaz üzüntü seviyesini aşacak yoğunlukta bir ümitsizliğe sokmamalıdır (Fatih Hilmioğlu, B. No: 2014/648, 18/9/2014, § 65). Ayrıca, Anayasa'nın tutuklu bir kimsenin sağlık gerekçesiyle serbest bırakılması için herhangi bir genel zorunluluk getirmediği, ancak doğal olarak ortaya çıkan fiziksel veya ruhsal rahatsızlıklardan kaynaklanan acıların, tutukluluk koşullarından dolayı artması durumunda yetkililerin sorumlu tutulabileceği ve bu tür durumların Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrası kapsamında değerlendirilebileceği belirtilmiştir.

Mahkemeye göre, somut olayda başvurucunun cezaevinde kaldığı süre boyunca devletin gerekli sağlık hizmetini sağlamadığına dair özel bir şikâyeti bulunmamaktadır. Bunun yanı sıra başvurucu, başvuru formunda cezaevindeki olağan koşullar dışında tutulma koşullarına ilişkin bir iddia da ileri sürmemiştir. Başvurucunun şikâyeti, sağlık hizmetine erişimle ilgili olmayıp, sadece sağlık durumuna dayanarak cezaevinde tutulmaya devam edilmesine ilişkindir. Dolayısıyla, başvurucunun cezaevinde tutulmasının sağlık durumu üzerindeki etkisinin değerlendirilmesiyle sınırlı bir inceleme yapılacaktır.

Mahkeme, başvurucunun ihlal başvurusundaki anlatımlarının aksine, rahatsızlığının cezaevi şartları veya yetkililerin uygulamalarından kaynaklanan bazı nedenlerle kötüleştiğini iddia etmediğini ve doğal olarak özgürlükten yoksun bırakılma nedeniyle ortaya çıkan ızdırap ve acının ötesinde bir ızdırap ve acıya maruz kaldığını somut olgularla desteklemediğini belirtmiştir. Halbuki başvurucu, gözündeki görme kaybının körlük derecesine ulaştığını sağlık raporlarıyla teyit ettirmesine rağmen, cezaevinde tutulmaya devam edilerek etkin alternatif tedavi yöntemleriyle tedavi edilmesinin engellenmesi nedeniyle kör olma riskiyle karşı karşıya kaldığını açıkça dile getirmiştir. Bu husus mahkemenin kararının 20. paragrafında da

özetlenmiş olmasına rağmen, Mahkeme bu durumu görmezden gelmiştir. Mahkeme bu yönde hak ihlali olmadığına hükmetmiştir[50].

Kararda vahim olan hususlardan biri de Mahkemenin, '*Bu tespitler kapsamında kesinleşmiş mahkûmiyet hükmü nedeniyle özgürlüğünden yoksun bırakılan bir kimsenin sağlık gerekçesiyle serbest bırakılması için hiçbir genel zorunluluk bulunmadığı da dikkate alındığında, 29/9/2022 tarihinde tahliyesine karar verilen başvurucunun rahatsızlığına rağmen tahliye edildiği tarihe kadar hükmen tutukluluk hâlinin devam ettirilmesi nedeniyle kötü muameleye maruz kaldığı yönündeki iddiasının açıkça dayanaktan yoksun olduğu sonucuna varılmıştır*' şeklindeki tespitidir. Zira kararda açıkça belirtildiği üzere, başvurucu hakkında kesinleşmiş bir mahkûmiyet hükmü bulunmamaktadır ve verilen mahkûmiyet hükmü, Yargıtay Ceza Genel Kurulu tarafından bozulmuştur. Zaten bu bozma sonrası tutuklu sıfatıyla tahliye edilmiştir. Hükmen tutuklu bırakılsa da, ilgili merciinin Anayasa'nın 19. ve AİHM'nin 5. maddesi bağlamında tutukluluk değerlendirmesi yapmasına bir engel yoktur. Yüksek mahkeme, bu noktada haksız tutuklama ve bunun ortaya çıkardığı diğer hak ihlallerini örtbas etmek amacıyla maddi gerçekle uyuşmayan tespitlerde bulunmuştur.

3. Fatma Törer (B. No: 2017/14734, 16/9/2020)

Başvuru, cezaevinde meydana gelen şüpheli ölüm olayı hakkında yürütülen ceza soruşturmasının etkisizliği nedeniyle yaşam hakkının ihlal edildiği iddiasına ilişkindir. Başvurucunun eşi M.T., Gülen Hareketine üye olduğu iddiasıyla İskenderun Cumhuriyet Başsavcılığınca başlatılan soruşturma kapsamında 23/7/2016 tarihinde gözaltına alınmış ve 27/7/2016 tarihinde tutuklanmıştır. M.T., 27/7/2016 günü saat 22.37'de İskenderun T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumuna teslim edilmiştir. M.T., infaz kurumuna alındıktan bir gün sonra, saat 06.30 civarında yatağında ölü bulunmuştur.

Eşi M.T.'nin vefatı nedeniyle Anayasa Mahkemesine başvuran başvurucu; eşi M.T.'nin ifade alma ve sorgu işlemleri için bekletildiği emniyet, Cumhuriyet Başsavcılığı ve Sulh ceza hâkimliği aşamalarında, talep etmesine rağmen M.T.'ye yemek verilmediğini, verilse bile şeker hastası olması göz ardı edilerek tüm öğünlerde simit ve paketlenmiş hazır meyve suyu verildiğini, M.T.'ye şeker ve kalp hastalıklarının tedavisi için avukatının verdiği ilaçların ceza infaz kurumu tarafından alınmadığını, bu hususların Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından araştırılmadığını, M.T.'nin adliyede, adliye öncesinde ve emniyet aşamalarında durumunun araştırılmadığını, görevli memurların ve savcıların ifadelerine başvurulmadığını, kamera kayıtlarının incelenmediğini, ölüm sebebi olarak belirlenen kalp ve damar hastalığına olumsuz koşulların neden olup olmadığının araştırılmadığını, ilaçların kullandırılmamasının ölüme etkisinin incelenmediğini ileri sürerek Anayasa'nın 3., 13., 15., 17. ve 36. maddelerinde güvence altına alınan haklarının ihlal edildiğini iddia etmiştir.

Mahkemenin genel gerekçesine göre, devletin yaşam hakkı kapsamındaki pozitif yükümlülüklerinin usule ilişkin yönü, kasten veya saldırı ya da kötü muameleler sonucu meydana gelen ölüm olaylarında sorumluların tespitine ve cezalandırılmalarına imkân verebilecek nitelikte cezai soruşturmalar yürütülmesini gerektirir. (Prg. 39)

[50] Kadir Altınışık Kararı, B. No: 2021/18544, K.T: 15/11/2023, https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2021/18544

Mahkeme bu genel açıklamalardan sonra başvurucunun ölümüne ilişkin süreci değerlendirirken, başvurucunun eşini ölümüne ilişkin iddiaları araştırmadan hak ihlal olmadığına karar vermiştir[51]. Mahkeme tarafından özellikle;

- Şeker hastası olması nedeniyle insülin ilacı kullanması gereken M.T.'ye verilen yemeklerin sağlığı üzerinde olumsuz etkileri konusunda bir araştırma yapılmadığı,
- Emniyet ve adliye aşamasında insülin iğnesi kullanan M.T.'nin cezaevi girişinde hangi gerekçelerle ilaçlarının içeri alınmadığının araştırılmadığı, bu noktada tanık ifadeleriyle konunun geçiştirildiği,
- Cezaevi kayıtlarından, düzenli olarak insülin ilacı kullanması gereken başvurucunun ilaçlarının alınmadığı ve cezaevi doktorlarınca da bu noktada başvurucuya insülin iğnesi yapılmadığı açık olmasına rağmen, bu ilaçların cezaevine alınmamasının ölüme olan etkisinin araştırılmadığı,
- Cezaevi girişinde kayıt aşamasında tutukluların kronik rahatsızlıklarının veya düzenli olarak kullanmaları gereken ilaçların olup olmadığının sorulması ve buna göre ivedi tedbirlerin alınması gerekirken, Anayasa Mahkemesine gönderilen kayıtlardan da anlaşıldığı üzere, bu noktada bir tespit yapılmadan M.T.'nin koşuğa alındığı ve bu nedenle insülin ilaçlarının temin edilmediği ancak bu hususların araştırılmadığı

görülmektedir. Bu kadar vahim bir kronik rahatsızlığı bulunan ve düzenli olarak insülin iğnesi kullanması gereken bir kişinin ilaçlarının cezaevine alınmaması ve cezaevi doktoru tarafından da kendisine insülin iğnesi yapılmaması, başlı başına bir ihmal ve kötü muamele olmasına rağmen Mahkeme bu konuda bir değerlendirme yapmamıştır. Mahkeme, genel geçer ifadelerle OHAL sürecinin keyfi uygulamalarını görmezden gelerek, ihmal gösteren ve nefret saikiyle insanların ölümüne sebep olan uygulamalara imza atan kamu görevlilerini koruma yoluna gitmiştir.

4. Sinan Gülsu Kararı, (B. No: 2019/34602, 11/5/2022)

Başvuru; bir tutuklunun, kronik hastalığı olduğu belirtilmesine rağmen kullanmak zorunda olduğu ilaçlarının zamanında temin edilmemesi, hastaneye sevk işlemlerinin geciktirilmesi ve gerekli tedavinin yapılmaması sonucu hayatını kaybetmesi ile bu ölüm olayı hakkında etkili bir ceza soruşturması yürütülmemesi nedeniyle yaşam hakkının ihlal edildiği iddiasına ilişkindir.

Başvurucunun kardeşi Halime Gülsu, 20/2/2018 tarihinde Gülen hareketine üye olduğu iddiasıyla gözaltına alınmıştır. Mersin İl Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele (TEM) Şube Müdürlüğünde görevli kolluk görevlileri, 28/2/2018 tarihinde Halime Gülsu'nun ifadesini almış ve 3/3/2018 tarihinde Mersin Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından ifadesi alındıktan sonra Halime Gülsu tutuklanmaya sevk edilmiştir. Halime Gülsu, alınan ifadesi sırasında **sistematik lupus eritematozus** (*bağışıklık sisteminin vücuda ait bazı maddeleri yabancı olarak algılaması sonucu vücut genelinde kronik iltihabi reaksiyon başlatması durumu*) hastalığının bulunduğunu belirterek, bu durumun dikkate alınmasını talep etmiştir. Talepleri dikkate alınmayan Halime Gülsu, aynı gün Mersin

[51] Fatma Törer Kararı, B. No: 2017/14734, K.T: 16/9/2020, https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2017/14734

Sulh Ceza Hakimliğince yapılan sorgunun ardından tutuklanmış ve Tarsus Kapalı Kadın Ceza İnfaz Kurumuna konulmuştur.

Ağır ve kronik bir hasta olmasına rağmen haksız bir şekilde tutuklanan Halime Gülsu, cezaevinde tedavisinin ivedi ve etkin bir şekilde yapılamaması nedeniyle 24/4/2018 tarihinde Başbakanlık İletişim Merkezine (BİMER), Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğüne ve Ceza İnfaz Kurumuna birer dilekçe göndermiştir. Gülsu, dilekçelerinde; gözaltı işlemleri sırasında TEM Şubesi kolluk görevlilerinin acele etmeleri nedeniyle ancak bir haftalık ilacını alabildiğini, asıl kullanması gereken ilacı alamadığını sonradan fark ettiğini, ailesine ilaçları temin etmeleri için bilgi vermesine izin verilmediğini ve bir aylık süreçte bazı ilaçlarını bir iki hafta alamadığını belirtmiştir.

Ayrıca, hastalığının takip gerektiren bir hastalık olduğunu, ilaçlarının uzman doktor tarafından ayarlanması gerektiğini, romatoloji bölümüne sevki yapıldığı hâlde dilekçe tarihi itibarıyla henüz götürülmediğini, hijyenin hastalığının seyri açısından çok önemli olduğunu, doktora zamanında götürülmediğini, revir taleplerinin dikkate alınmadığını, yapılması gereken tetkiklerin yapılmadığını ve tedavisinin aksadığını ifade etmiştir. Ölümcül bir hastalığı olmasına rağmen, Ceza İnfaz Kurumu görevlilerinin kendisini ciddiye almadığını ve tedavide geç kalınabileceğini dile getirmiştir.

Bütün başvurularına rağmen tedavi ve hastaneye sevk süreçleri çok uzun sürmüş ve her geçen gün Halime Gülsu'nun durumu daha da kötüleşmiştir. Ceza İnfaz Kurumunda, 27/4/2018 günü saat 23.00'da rahatsızlanan Halime Gülsu'nun, 112 Acil Servis ekiplerince yapılan muayenesinin ardından Tarsus Devlet Hastanesi Acil Polikliniğine sevki sağlanmış ve burada tedavi altına alınmıştır. Yapılan muayene ve tetkikler sonucunda anormal bir bulgu olmadığı belirtilerek taburcu edilen Halime Gülsu, Ceza İnfaz Kurumunun ring aracına götürüldüğü anda fenalaşmış, bu durum üzerine hastaneye tekrar alınmış ancak yapılan tüm müdahalelere rağmen hayatını kaybetmiştir.

Başvurucu, kardeşi Halime Gülsu'nun gözaltına alındığı günden öldüğü güne kadar geçen süre zarfında görevli olan ve ifadesini alan, ilaçlarını teslim etmeyen polis memurlarından, ilaçlarını geç temin eden Ceza İnfaz Kurumu yönetiminden, Tarsus Devlet Hastanesinde ve Ceza İnfaz Kurumunda görevli doktorlardan, ayrıca Mersin Şehir Hastanesinde kardeşini muayene eden romatoloji doktorundan şikâyetçi olmuştur. Tarsus Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından yürütülen soruşturma neticesinde, kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilmiş ve bu karar kesinleşmiştir.

Hak ihlalleri nedeniyle Anayasa Mahkemesine yapılan bireysel başvuruyu değerlendiren anayasa Mahkemesi, Tarsus Cumhuriyet Başsavcılığının 21/3/2019 tarihinde Ceza İnfaz Kurumu görevlileri hakkında görevi ihmal suçundan verilmiş kovuşturmaya yer olmadığı kararına itiraz edip etmediğine ilişkin bir belgeye bireysel başvuru dosyası kapsamında ulaşılamadığı gerekçesiyle başvurunun bu kısmının başvuru yollarının tüketilmemesi nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir[52]. Mahkeme bu konuda herhangi bir araştırma yapmamış ve sadece bireysel başvuru formunda buna ilişkin bir belge

[52] Sinan Gülsu Kararı, B. No: 2019/34602, K.T:11/5/2022, https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2019/34602

olmadığından bahisle karar vermiştir. Böylece doğrudan ağır hasta olan Halime Gülsu'nun ilaçlarını ve tedavisini geciktirerek ölümüne sebep olan kişileri koruma yolunu seçmiştir.

Halime Gülsu ölümünü haber veren bir tutukludur. Ve bunu her yere yazdığı dilekçelerle göstermiştir. Dilekçesinde ilaçlarının bittiğini ve yaklaşık bir haftadır kullanması gereken ilaçları kullanmadığını, Ceza İnfaz Kurumu yönetimince ilaçların temin edilerek kendisine verilmediğini belirtmiştir. CİMER ve diğer kurumlara yazmış olduğu dilekçesinde yer alan ***¨Burada günlük aldığım ilaç bitti ve haftalık olan ilacımı hala alamamış durumdayım****. Cezaevi kuralları gereği revire çıkmak için defalarca sayısını dahi hatırlayamadığım ve üzerine **'Acil'** ibaresi düştüğüm dilekçelerime cevap verilmedi ve revire de götürülmedim."* ifadesi yaşanılan ihmali açıkça ortaya koymaktadır.

Görüldüğü üzere, İngilizce öğretmeni Halime Gülsu, kronik SLE (*Sistemik Lupus Eritematozus*) hastası olmasına rağmen tamamen hukuka aykırı bir şekilde tutuklanmıştır. Hukuksuz bir şekilde tutuklanmasının ardından düzenli olarak kullanması gereken ilaçları verilmemiş, tedavi talepleri karşılanmamış ve bu ihmaller sonucunda bilinçli bir şekilde ölüme terk edilmiştir.

Nefret politikasının bir parçası olarak insanların cezaevlerinde insanlık dışı uygulamalara maruz bırakılması ve bu tür ağır vakaların ölümle sonuçlanması adeta rutin bir uygulama hâline gelmiştir. Ne yazık ki, tüm bu hukuksuz ve keyfi uygulamaları gerçekleştiren kamu görevlileri Anayasa Mahkemesi tarafından koruma altına alınmıştır.

5. Şerif Ağu Kararı (B. No: 2019/14028, 18/1/2022)

Başvuru, sağlık sorunları bulunmasına rağmen özgürlüğünden yoksun bırakılmanın kötü muamele yasağını ihlal ettiği iddiasına ilişkindir. Başvurucu, Gülen Hareketine üye olduğu iddiasıyla Antalya 2. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından 15/3/2018 tarihinde 8 yıl 9 ay hapis cezasına mahkûm edilmiş ve hükmen tutukluluğunun devamına karar verilmiştir. Yargılama dosyasının Yargıtaya gönderilmesi aşamasında, başvurucu 30/3/2019 tarihinde karaciğer nakli operasyonu geçirmiştir.

Başvurucu, karaciğer nakli nedeniyle hastanede yoğun bakım ünitesinde tedavi gördüğünü, kendisine refakat eden eşinin kanser hastası olduğunu ve bu durumun ailesinin psikolojisini olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Ayrıca, hastanenin tutuklu koğuşunda ihtiyaçlarının güçlükle karşılandığını, Ceza İnfaz Kurumuna dönmesi hâlinde yaşamının tehlikeye gireceğini, iyileşme sürecinde cezaevi koşullarının yetersiz kalacağını ifade etmiştir. Buna rağmen, kaçma şüphesine ilişkin somut bir gerekçe olmaksızın, standart ifadelerle tutukluluğunun sürdürüldüğünü belirterek, kötü muamele ve ayrımcılık yasağı ile yaşam ve aile hayatına saygı haklarının ihlal edildiğini ileri sürmüştür.

Başvurucu hakkında, karaciğer naklinin ardından 1/4/2019 tarihinde Antalya Eğitim ve Araştırma Hastanesi tarafından bir sağlık raporu düzenlenmiştir. Bu raporun ardından, 8/4/2019 tarihinde Adli Tıp Kurumu tarafından bir sağlık kurulu raporu hazırlanmıştır. Adli Tıp Kurumu raporunda, "*hastanın cezaevi koşullarında kalmasının uygun olmadığı ve cezasının 6 ay süreyle infazının ertelenmesinin uygun olduğu*" belirtilmiştir. Ayrıca, ertelenme süresinin sonunda yeniden sağlık kontrolü yapılması gerektiği ifade edilmiştir.

Ancak Antalya Bölge Adliye Mahkemesi, 9/4/2019 tarihli ek kararıyla başvurucunun tutukluluk hâlinin devamına karar vermiştir. Kararın gerekçesinde şu ifadeler yer almıştır:

"Sanığa atılı suç, mevcut delil durumu, almış olduğu ceza miktarı, Adalet Bakanlığı Adli Tıp Kurumu Başkanlığı 3. İhtisas Kurulunun 08/04/2019 tarihli sağlık kurulu raporunda; sanığın nakil sonrası cezaevinde kalmasının sağlığı açısından uygun olup olmayacağı yönünde herhangi bir mütalaanın mevcut olmaması, sanığın hâlihazırda hastane koşullarında yatılı olarak tedavi görmesi, tedavi sonrasında her aşamada sanık hakkında yeniden rapor düzenlenebilecek ve tutukluluk durumu yeniden değerlendirilebilecek olması, sanığın kaçma ihtimalinin bulunması ve adli kontrol tedbirlerinin yetersiz kalacağı dikkate alınarak tutukluluk hâlinin devamına karar verilmiştir."

Başvurucu, bu karara itiraz etmiş, ancak Antalya Bölge Adliye Mahkemesi 3. Ceza Dairesi 17/4/2019 tarihli kararıyla itirazı reddetmiştir. Bunun üzerine, başvurucu 26/4/2019 tarihinde bireysel başvuruda bulunmuş ve tedbir talebinde bulunmuştur.

Başvuruyu değerlendiren Mahkemeye göre, suç isnadına bağlı olarak özgürlüğünden yoksun bırakılan bir kimsenin sağlık gerekçesiyle serbest bırakılması için hiçbir **genel zorunluluk** bulunmadığı, hasta bir kişinin cezaevinde tutulmasının ancak cezaevi koşulları veya uygulanan tedbirlerin kişiyi olağanın üzerinde sıkıntıya sokacak nitelikte olması hâlinde kötü muamele olarak nitelendirilebileceği ve bu kapsamda somut bir delil olmadığı dikkate alındığında, başvurucunun **cezaevinde tutulmasının** tek başına kötü muamele olarak nitelendirilemeyeceği değerlendirilmiştir[53].

Görüldüğü üzere, bu vakada da Adli Tıp Kurumunun raporuna rağmen, başvuruyu değerlendiren Anayasa Mahkemesinin ayrımcı tutumu net olarak görülmektedir. Adli birçok hukuksuz karar veren Adli Tıp Kurumunun bile, başvurucunun cezasının ertelenmesinin veya tahliyesinin yerinde olacağına dair raporuna rağmen, karaciğer nakli gibi ağır bir ameliyat geçiren, ciddi rahatsızlığı bulunan ve yakın bir tedavi gerektiren başvurucunun ihlal başvurusunu genel geçer ifadelerle kabul etmemiştir.

6. Deniz Şah (5) Kararı, (B. No: 2020/13465, 21/11/2023)

Başvuru, cezaevinde bulunan başvurucunun sevk edildiği hastanede kelepçe ile muayeneye zorlanması ve olay hakkında yürütülen ceza soruşturmasının etkili olmaması nedeniyle kötü muamele yasağının ihlal edildiği iddiasına ilişkindir. Başvurucu, silahlı terör örgütü (DHKP-C) adına anayasal düzeni cebir ve şiddet yoluyla değiştirmeye teşebbüs, kişinin yerine getirdiği kamu görevi nedeniyle kasten öldürmeye teşebbüs, resmî belgede sahtecilik ve sair suçlar nedeniyle Bolu F Tipi Yüksek Güvenlikli Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda bulunmaktadır.

Başvurucu, Ceza İnfaz Kurumunda kalp rahatsızlığına bağlı olarak yaşadığı şikâyetlerin artması üzerine 3/2/2020 tarihinde Köroğlu Devlet Hastanesine sevk edilmiştir. Aynı tarihte yapılan muayenesi kapsamında başvurucuya **holter** (Kalp ritim bozukluklarını tespit etmek için kullanılan bir tür taşınabilir elektrokardiyografi cihazıdır. Bu cihaz, bir kişinin kalp atışını devamlı bir şekilde kaydeder ve bu kayıt belirli bir süre boyunca yapılır.) takılmasına karar verilmiştir. Başvurucu, kendisine eşlik eden kolluk görevlilerinden holterin takılmasından önce kelepçesinin açılmasını talep etmiştir. Kolluk görevlileri, başvurucuya kazağını çıkarması için kelepçesinin açılacağını ancak sonra yeniden takılacağını bildirmiştir. Başvurucunun

[53] Şerif Ağu, Kararı, B. No: 2019/14028, K.T: 18/1/2022, https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2019/14028

yeniden kelepçe takılmasını ve bu şekilde muayeneyi kabul etmemesi sebebiyle holter takılmamıştır.

Başvurucu, 4/2/2020 tarihli dilekçeyle kendisini kelepçeyle muayene olmaya zorlayan uzman jandarma personeli hakkında Bolu Cumhuriyet Başsavcılığına (Başsavcılık) suç duyurusunda bulunmuştur. Başvurucu, kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilmesi ve karara yaptığı itirazların reddedilmesi nedeniyle Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunmuştur.

Başvuruyu değerlendiren Mahkeme, diğer siyasi tutuklulara ilişkin verdiği kararlarda olduğu gibi genel gerekçesini sıraladıktan sonra idareden gelen açıklamaları temel alarak olayda Anayasa'nın 17. maddesinde güvence altına alınan kötü muamele yasağının ihlal edilmediğine karar vermiştir[54]. Mahkeme burada da idarenin tutmuş olduğu ve somut hiçbir gerekçe içermeyen hükümlünün tehlikeli olduğuna dair tutanakları ve mahkumiyet hükmündeki suçları esas almıştır. Mahkeme hükümlünün elbiselerin çıkarması için kelepçelerin çıkarılması mümkün olmasına ve herhangi bir somut tehlike oluşmamasına rağmen, cihazın kullanıldığı sırada kelepçenin takılmamasının nasıl bir tehlike oluşturacağına dair bir gerekçeye yer vermeden karar vermiştir. Bu tip kararlarda Anayasa Mahkemesinin siyasi tutuklu ve hükümlüleri hastalık ve tedavi halinde de peşinen tehlikeli hükümlü statüsünde değerlendirdiği görülmektedir.

7. Yusuf Özmen (B. No: 2019/13637, 30/6/2021)

Başvuru, sağlık durumu dikkate alınmadan tutuklama kararı verilmesi, cezaevinde tutulmaya kesin olarak uygun olmayan sağlık durumuna rağmen tutukluluğun devam ettirilmesi ve cezaevindeki tutma koşullarının tutuklunun sağlık durumuna uygun olmaması nedeniyle kötü muamele yasağının ihlal edildiği iddialarına ilişkindir.

Başvurucu Yusuf Özmen, Gülen Hareketine yönelik soruşturmalar kapsamında 26/2/2018 tarihinde silahlı terör örgütü yönetme suçundan tutuklanarak Iğdır B Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumuna gönderilmiştir. Sorgu sırasında başvurucu; başka hususlar yanında sağlık durumu nedeniyle hastanede sürekli kontrol altında tutulması gerektiğini, tutuklanması durumunda sağlık durumunun kötüleşeceğini ve tedavisine devam etmek istediğini beyan etmiştir. Hakimlik, karar verirken başvurucunun sağlık durumuna yönelik iddialarını da dikkate almadan, başvurucu tarafından sunulan raporların (Bu raporların hangi sağlık merkezleri tarafından verildiği ve içeriklerinin ne olduğu tespit edilememiştir.) tutuklamaya engel olmadığı sonucuna varmıştır.

Başvurucu, tutuklanmasından önceki sağlık durumuna ve hastalığının ağırlığına ilişkin bazı belgeleri Anayasa Mahkemesine sunmuştur. Bu belgelerden, testis malign (kötü huylu) neoplazmı (ur) tanısı ile başvurucunun Atatürk Üniversitesi Sağlık Araştırma ve Uygulama Merkezine (Üniversite Hastanesi) yatırılıp 22/5/2017 tarihinde sol inguinal (kasık, kasıkla ilgili) orşiektomi (testis çıkarımı) ameliyatı olduğu, başvurucu için üç kür bep kemoterapisi planlandığı, başvurucunun iki kür bep kemoterapisi aldığı, 14/8/2017 tarihi itibarıyla başvurucunun takip ve tedavisinin devam ettiği anlaşılmıştır.

[54] Deniz Şah (5) Kararı, B. No: 2020/13465, K.T: 21/11/2023, https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2020/13465

Radyolojik görüntülemeye ilişkin 3/1/2018 tarihli rapora göre sağ hilus (göbek) inferior (aşağı, alt) kesimden alt loba giden vasküler (damarsal, damarla ilgili) yapılar komşuluğunca uzanım gösteren nispeten düzgün kenarlı 26x16x30 mm ebatlarında minimal (en az) regresyon (gerileme) gösteren (eski boyut 20x28x40 mm) hipodens görünüm, lezyon komşuluğunda sağ akciğer alt lob lateral (yan, dış yan) ve medial (iç yan, orta) bazal segmentlerde fokal (yerel, odaksal) aerosyon artışı, normalden büyük karaciğer, sol böbrek orta zonda (bölge, kuşak) 6 mm çapında hipodens kistik görünüm ve sağ paraaortik alanda büyüğü 36x20 mm ebatlı olan, belirgin boyut ve natür değişikliği göstermeyen (eski boyut 35x20 mm) birkaç LAP (lenfadenopati, lenf bezi büyümesi) izlenmiştir. Patnos Devlet Hastanesince düzenlenen 28/3/2018 tarihli özürlü sağlık kurulu raporunda başvurucunun özür durumuna göre tüm vücut fonksiyon kaybının %81 olduğu belirtilmiştir.

Başvurucu almış olduğu raporlara istinaden defalarca ameliyatın ve aldığı kemoterapilerin hastalığının tedavisinde yetersiz kaldığını, tutuklanmasından önce ikinci bir ameliyat için İstanbul'da bulunan özel bir hastaneye sevk edildiğini, tutuklama kararı verilmesiyle tedavi hakkının kısıtlandığını, cezaevinin şartlarının mağduriyetine neden olduğunu ve düzenli olarak aylık yapılması gereken tetkiklerini yaptıramadığını belirterek tahliye talebinde bulunmuştur. Başvurucunun tahliye talepleri, cezaevinde tutulmasının hayatı için sakınca oluşturduğuna ilişkin sağlık kurulu raporu olmadığı ve tedavi amacıyla sağlık merkezlerine sevk edilebileceği, belirtilerek reddedilmiştir.

Üniversite Hastanesince düzenlenen 3/8/2018 tarihli raporda özetle; başvurucunun daha önce testis kanseri nedeniyle ameliyat olduğu, yapılan tetkiklere göre *retroperitoneal* (karın zarı arkasıyla ilgili) bölgede lenf nodlarına ve akciğere metastaz yaptığı, *retroperitoneal* bölgedeki lenf nodlarının gittikçe büyüdüğü, dolaysıyla hastalığının ilerlediğinin saptandığı, belirtilerek; bu durumda en iyi tedavinin mevcut kitlelerin cerrahi olarak çıkarılması olduğu, operasyon kararı alındığı, cerrahi tedavi için Ankara Üniversitesi İbni Sina Hastanesi Üroloji Ana Bilim Dalına sevkinin uygun görüldüğü, operasyon gerçekleşirse ameliyat sonrası raporuna göre yeni bir kemoterapi veya radyoterapi protokolünün alınması gerekebileceği, başvurucunun tedavisinin hapishane şartlarında devam etmesi büyük risk taşıdığından tedavinin normal şartlarda devam etmesinin hayati önem taşıdığı ve cezanın infazının tedavi sonrasına ertelenmesinin uygun olduğu açıklanmıştır.

Ankara Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesince düzenlenen 18/9/2018 tarihli sağlık kurulu raporunda;

- Başvurucunun hastalığının lenf nodu metastazı yapmış testis tümörü olduğu,
- Karın içindeki lenf nodlarının alınması ve patolojik örneklenmesi anlamına gelen operasyonun yapılması gerektiği,
- Tedavi sonrasındaki onkolojik takibinin poliklinik düzeyinde ayaktan yapılması gerektiği,
- Onkolojik takibin sıklığının tıbbi onkoloji kliniğince değerlendirilmesi gerektiği,
- Cezasının infazına rahatsızlığıyla ilgili uzmanın bulunduğu bir merkezde devam edilmesinde zorunluluk bulunduğu önemle belirtilmiştir.

Numune Hastanesinin 27/9/2018 tarihinde yapılan başvuruya istinaden düzenlediği 15/10/2018 tarihli sağlık kurulu raporunda başvurucunun cezasının cezaevinde infazı halinde hayati tehlikesi mevcut olduğunun altı çizilmiştir.

Başvurucu kanser hastalığı ile mücadele ederken, kendisi hakkında 8/12/2018 tarihinde Ceza Mahkemesi tarafından silahlı terör örgütüne üye olma suçundan 10 yıl 5 ay hapis cezası çarptırılmış; kaçma şüphesinin bulunması, İhtisas Kuruluna yazılan müzekkereye henüz cevap verilmemesi ve başvurucunun cezaevinde tutulmasında sakınca olup olmadığının tespitine yönelik işlemlerin devam etmesi sebebiyle tutukluluk hâlinin devamına karar vermiştir.

Anayasa Mahkemesi, 15/5/2019 tarihinde başvurucunun tedavisinin derhâl sağlanması ve cezaevinde kalmasının hayati bir risk teşkil edip etmeyeceği yönünde Adli Tıp Kurumundan rapor için gerekli tedbirlerin alınması yönünde karar vermiştir.

İhtisas Kurulunca düzenlenen 5/7/2019 tarihli raporda, başvurucunun testis kanseri tanısıyla tedavisiz izlendiğine, metastazın ekarte edilemediğine ve akciğerdeki lezyonlar nedeniyle başvurucunun sağlık durumunun takip edilmesine ilişkin tıbbi belgelere atıf yapılarak tedavinin ve önerilen aralıklarla düzenli poliklinik kontrollerinin sağlanarak cezaevi şartlarında infaza devam edebileceği ve hayatını tek başına sürdürebileceği açıklanmış; ancak hastalıklarının ilerlemesi ve vasfının değişmesi durumunda ve son sağlık kurulu raporunun gönderilmesi hâlinde konunun yeniden değerlendirileceği ifade edilmiştir. Sözü edilen rapor 9/7/2019 tarihinde Ceza Mahkemesine gönderilmiştir.

Yargıtay 16. Ceza Dairesi 13/9/2019 tarihinde, başvurucu hakkında düzenlenen sağlık kurulu raporunu esas alarak başvurucu hakkında yurt dışına çıkamaması yönünde adli kontrol tedbiri uygulanması suretiyle başvurucunun tahliyesine karar vermiştir. Başvurucu tahliyesinden yaklaşık bir buçuk yıl sonra kesinleşen cezasının infazı için 6/3/2021 tarihinde Erzurum Ceza İnfaz Kurumuna alınmıştır.

Cezaevinde bulunduğu sırada Üniversite Hastanesince verilen 16/3/2021 tarihli sağlık kurulu raporunda başvurucunun hastalığı nedeniyle infazın ertelenmesinin uygun olacağı belirtilmiştir.

İhtisas Kurulunca verilen 21/4/2021 tarihli raporda ise yaptıkları muayenedeki bulgulara dayanan 26/4/2021 tarihli raporda başvurucunun hayatını yalnız başına sürdürebileceği, tedavisi ve önerilen aralıklarla düzenli poliklinik kontrollerinin sağlanarak cezaevi şartlarında cezanın infazına devam edilebileceği ve hastalığın ilerlemesi veya vasfının değişmesi durumunda yeniden değerlendirme yapılabileceği ifade edilmiştir.

Başvurucu Anayasa Mahkemesine gönderdiği 18/5/2021 tarihli dilekçesinde; dördüncü evre kanser olduğunu, ayrıca kalp hastalığının bulunduğunu, cezaevinde tutulmasında sakınca bulunduğuna ilişkin sağlık raporlarına istinaden 13/9/2019 tarihinde tahliye edildiğini; bu süreçte gördüğü tedaviler, ailesinin moral desteği, iyi beslenmesi ve bulunduğu ortamın temizliği gibi sebeplerle hastalığının kararlı hâle geldiğini ancak hakkında verilen mahkûmiyet hükmünün kesinleşmesi üzerine yeniden cezaevine alındığını; COVID-19 küresel salgınının sağlığı için yüksek risk oluşturduğunu, tedavisi için sık sık sağlık kuruluşlarına götürüldüğünden 75 gündür tek başına karantina altında tutulduğunu, bu durumun kendisini yıprattığını, akciğerlerindeki lezyon yüzünden koğuş temizliğini yapamadığını, son tetkiklere

göre hastalığının yeniden nüksetmeye başladığını ve böbrek üstü lenflerinde tekrar artış olduğunu, buna rağmen cezaevinde kalmasında sakınca bulunmadığına ilişkin sağlık raporu düzenlendiğini ve hastalığını yenebilmesi için ailesinin moral desteğine ihtiyacı olduğunu, belirterek, ivedilikle tahliye edilmesini ya da infazının ertelenmesini veya mahkumiyetinin ev hapsine dönüştürülmesini istemiştir.

Başvurucunun yukarıda özetlenen tutuklanma ve cezaevindeki ağır hastalığı ile mücadele süreci, gerek savcılık ve mahkemeler gerekse sağlık kurumları tarafından görmezden gelinmiştir. Ağır cezaevi koşullarında ağır hastalığı ile mücadele etmek zorunda kalmıştır. Başvurucunun ağır hastalık halinde tutuklu olarak cezaevinde uzun süre kalması ve sonrasında tekrar hükmün infazı için hasta halde cezaevine alınması, başlı başına ağır bir hak ihlali olmasına rağmen, adaletsizliği görüp düzeltmesi beklenen Anayasa Mahkemesi de bu hak ihlalini görmezden gelmiştir.

Yukarıda özetlenen süreç, vahim bir hastalık vakası olmasına rağmen, Anayasa Mahkemesi, başvurucunun sağlık durumunun cezaevinde tutulmasına kesin olarak uygun olmaması nedeniyle kötü muamele yasağının ihlal edildiğine ilişkin iddia yönünden, Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasında güvence altına alınan kötü muamele yasağının ihlal edilmediğine karar vermiştir.

8. Batuhan Gökçe Ve Diğerleri Kararı (B. No: 2018/36427, 06/10/2021)

Başvuru, eski hakim ve HSK üyesi olan Teoman Gökçe'nin cezaevindeki şüpheli ölümü hakkında yürütülen ceza soruşturmasının etkisizliği nedeniyle yaşam hakkının; anayasal güvencelere aykırı olarak tutuklama kararı verilip tutukluluğun devam ettirilmesi nedeniyle kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının; gözaltı ve tutukluluğa ilişkin süreçlerdeki tutma koşulları nedeniyle de kötü muamele yasağının ihlal edildiği iddialarına ilişkindir.

Başvurucu Samiye Gökçe'nin eşi, diğer başvuruculaın babası Teoman Gökçe, 15 Temmuz darbe girişimi sırasında Ankara Batı Adliyesinde hâkim olarak görev yapmaktaydı. Gökçe darbe girişiminden hemen sonra 17/7/2016 tarihi, saat 20.35 sıralarında yakalanıp gözaltına alınmış ve sonrasında 21/7/2016 tarihinde, başta anayasayı ihlal suçu olmak üzere birçok suçtan tutuklanmıştır. Tutuklanan Gökçe, Sincan T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumuna yerleştirilmiştir. 2010 ve 2014 yılları arasında HSK üyeliği yapan Gökçe, koşulları bulunmamasına rağmen haksız yere tutuklanması yetmezmiş gibi cezaevinde de keyfi ve ayrımcı uygulamalar bağlamında tek kişilik hücrede tecrite maruz bırakılmıştır. Gökçe'nin gerek haksız tutuklama ve gerekse tek kişilik hücrede tutulma nedeniyle yaptığı itirazları sonuçsuz kalmıştır.

Cezaevindeki hukuksuz uygulamalar ve haksız tutuklama nedeniyle Gökçe, 23/2/2017 (B. No: 2017/13228) ve 11/4/2017 tarihlerinde (B. No: 2017/21163) olmak üzere Anayasa Mahkemesine iki adet bireysel başvuru yapmıştır.

Gökçe'nin rahatsızlanması nedeniyle 02/04/2018 tarihinde cezaevinde vefat ettiği ailesine bildirilmiştir. Ceza İnfaz Kurumu görevlilerince düzenlenen tutanağa göre; 02/04/2018 tarihinde, saat 17.11 sıralarında, A-üst 7 No.lu odanın acil çağrı butonuna basılması üzerine, infaz koruma memurları derhâl söz konusu odada tutulan İ.T.A. ile görüşüp Teoman Gökçe'nin rahatsızlandığı öğrenmiştir. A-üst 8 No.lu odanın mazgalından içeriye bakınca Teoman Gökçe'yi yerde yatar vaziyette gören blok nöbetçisi olan infaz koruma memuru, merkez kontrol

odasındaki görevlilerle irtibat geçip, cankurtaran çağırmalarını istemiştir. Cankurtaran saat 17.14 sıralarında talep edilmiştir. İnfaz koruma memuru A.A. Teoman Gökçe'ye suni teneffüs ve kalp masajı yapmıştır. Saat 17.18 sıralarında Teoman Gökçe bir sedye yardımıyla cankurtaranın geleceği yere götürülmüştür. Cankurtaranın geldiği 17.32'ye kadar suni teneffüs ve kalp masajına devam edilmiştir. Cankurtaran görevlilerince yapılan tıbbi müdahale sonrasında Teoman Gökçe, hasta nakline refakat edecek jandarmaların gelmesiyle saat 17.38 sıralarında Ankara Ceza İnfaz Kurumları Kampüs Devlet Hastanesine götürülmek üzere cankurtaranla yola çıkarılmıştır. Düzenlenen tıbbi bir belgeye göre; Gökçe, saat 17.45 sıralarında bilinci kapalı ve damar yolu açık bir hâlde hastaneye getirilmiş; darp, kesi ya da ası izi tespit edilmemiş ve nabız alınamamıştır. Yaklaşık 45 dakika süre yeniden canlandırma çabalarının sonuç vermemesi sonucunda Teoman Gökçe, saat 18.30 itibarıyla ölü olarak kabul edilmiştir.

Başvurucu Samiye Gökçe, 14/5/2018 tarihinde eşinin tek kişilik odaya alınmasına karar veren kamu görevlileri ile eşinin rahatsızlanmasının ardından olaya müdahil olan veya olması gereken kamu görevlileri hakkındaki şikâyetlerini içerir bir dilekçeyi Başsavcılığa sunmuştur. Başvurucu özellikle, eşi Gökçe'nin Anayasal güvencelere aykırı olarak tutuklanması, kötü cezaevi koşullarında barındırılması, tek kişilik hücrede tecrite maruz bırakılması, gözaltında ve cezaevinde ağır baskılara maruz kalması, eşinin tutulduğu tek kişilik hücrede kalp krizi veya bilinç kaybı gibi durumlarda yardım çağırmak için kullanılabilecek mekanik ve dijital bir uyarı sisteminin bulunmaması, var olan sistemin kalp krizi anında kullanılmasının mümkün olmadığının ortaya çıkması, eşinin rahatsızlanması sonrası seri müdahale yapılmaması hususlarında ayrıntılı şikayetlerde bulunmuştur.

Başvurucular, yakınlarının ölümü hakkında yürütülen ceza soruşturmasında eksiklikler bulunduğunu belirterek Anayasa'nın 2., 17., 19. ve 141. maddelerinin ihlal edildiğini iddia etmişlerdir.

Başvuruculara göre; Anayasa Mahkemesi yapmış olduğu inceleme neticesi Teoman Gökçe'nin ölmesi ve başvuruculaların da mirası reddetme süresinden sonraki otuz günlük başvuru süresi içinde başvuruya devam etmek istediklerine ilişkin taleplerini bildirmemeleri nedeniyle başvurunun incelenmesinin sürdürülmesini haklı kılan bir neden bulunmadığı gerekçesiyle Teoman Gökçe tarafından yapılan 2017/13228 ve 2017/21163 sayılı başvuruların düşmesine; başvurucular tarafından yapılan kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı ile kötü muamele yasağının ihlal edildiğine yönelik 2018/15806 sayılı başvurunun ise başvuruculaların olayın doğrudan mağduru olmadıkları gerekçesiyle, kişi bakımından yetkisizlik nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verildiğini belirtmiştir.

Mahkemeye göre başvuruculaların şikâyetlerinin kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı ile kötü muamele yasağının ihlal edildiğine yönelik olduğu ve başvuruya konu edilen soruşturma kapsamında verilen nihai kararın öğrenilmesinden itibaren otuz günlük başvuru süresi içinde dile getirilmeyen iddiaların Anayasa Mahkemesi tarafından incelenmesi mümkün olmadığından, burada değerlendirilecek olan iddiaların yalnızca başvuru formunda dile getirilen iddialar olabileceğin değerlendirmiştir[55].

[55] Batuhan Gökçe Ve Diğerleri Kararı B. No: 2018/36427, K.T: 06/10/2021), https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2018/36427

Anayasa Mahkemesi kararında sadece ölüm olayını doğrudan incelemiş, Teoman Gökçe'yi ölüme götüren, cezaevi koşulları, psikolojik baskı, yeterli yaşam koşullarının sunulmaması gibi birçok açıdan inceleme yapmadan başvuruyu reddetmiştir. Ayrıca Yüksek Mahkeme, Teoman Gökçe'nin tek kişilik odada tutulması neticesinde meydana gelen ölümde, tutma koşullarının etkili olup olmadığı, gecikmiş olarak yapılan müdahalenin yetersizliği ve Teoman Gökçe'yi ölüme götüren nedenlerin İhtisas Kurulu raporunda tartışılmamasına ilişkin gerekli incelemeyi yapmadan karar vermiştir.

9. Zehra Reyyan Güven Kararı : (B.No: 2021/4587, 22/04/2021)

Başvuru, eski Emniyet Müdürü Zeki Güven'in tutuklandıktan 40 gün sonra tek kişilik hücrede kalp krizi geçirerek ölmesi olayına ilişkin olarak, Anayasa'da öngörülen güvencelerin yerine getirilmemesi nedeniyle; kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının, din ve vicdan özgürlüğünün, Emniyet güçlerinde işkence ve kötü muamele yapılması yönünden kötü muamele yasağının, ifade özgürlüğünün, kalp krizi sırasında müdahalede bulunulmaması yönünden yaşam hakkının, tuzlu yemekler verilmesi, ölenin sağlığını koruması için kurum hekiminin belirleyeceği besinlerin temin edilmemesi ve etkili ceza soruşturması yürütülmemesi yönünden yaşam hakkının ihlal edildiği iddialarına ilişkindir.

Cezaevinde kalp krizi geçirerek öldüğü açıklanan Güven'in yakını tarafından yapılan başvuruda, Zeki Güven'in cezaevindeyken sorgulanmak üzere hapisten çıkarıldığı, Emniyete götürüldüğü ve işkence gördüğü iddia edilmiştir. Geçirdiği öne sürülen kalp krizi esnasında müdahalede bulunulmadığı, ihmali olanlar için soruşturma açılmadığı, ilaçlarının geç temin edildiği ve uzun süre diyet yemeği verilmediği yönünde detaylı iddialarda bulunulmuştur.

Başvuruyu değerlendiren Mahkeme tarafından verilen 22 Nisan 2021 tarihli kararda:

- Anayasa'da öngörülen güvencelerin yerine getirilmemesi nedeniyle kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının, din ve vicdan özgürlüğünün, Emniyet güçlerinde işkence ve kötü muamele yapılması yönünden kötü muamele yasağının ve ifade özgürlüğünün ihlal edildiği iddialarının kişi bakımından **yetkisizlik,**
- Kalp krizi sırasında müdahalede bulunulmaması yönünden yaşam hakkının ihlal edildiği iddiasının başvuru yollarının tüketilmemesi,
- Tuzlu yemekler verilmesi, ölenin sağlığını koruması için kurum hekiminin belirleyeceği besinlerin temin edilmemesi ve etkili ceza soruşturması yürütülmemesi yönünden yaşam hakkının ihlal edildiği iddiasının açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle **kabul edilemez** olduğuna karar verilmiştir[56].

Mahkeme, diğer kararlarında olduğu gibi bu dosyada da bu kadar vahim ve şüpheli bir ölüm nedeniyle yapılan başvuruyu, iki sayfalık matbu bir gerekçeyle kabul edilemez olarak değerlendirmiştir. Hasta olduğu bilinmesine ve bu yönde cezaevi idaresine talepte bulunulmasına rağmen kendisine ısrarla tuzlu yemekler verilmesi, ölenin sağlığını koruması için kurum hekiminin belirleyeceği besinlerin temin edilmemesi ve etkili ceza soruşturması

[56] Zehra Reyyan Güven Kararı, B.No: 2021/4587, K.T: 22/04/2021, https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Ara?BasvuruAdi=+Zeki+G%C3%BCven

yürütülmemesi yönünden yaşam hakkının ihlal edildiği iddiasını ise hiçbir araştırma yapmadan dayanaktan yoksun bulmuştur.

Mahkemenin ne kadar kötü niyetli hareket ettiği bu noktada çok net anlaşılmaktadır. Zaten iki hakimle alelacele verilmiş olan bu kararda, amacın işlenen cinayetin örtbas edilmesi olduğu açıkça görülmektedir.

cc. Anayasa Mahkemesi Kararlarının Değerlendirilmesi

Yukarıdaki örnek vakalardan da anlaşılacağı üzere, cezaevlerinde, başta Gülen hareketine üye oldukları iddiasıyla tutuklu ve hükümlü bulunanlar olmak üzere, OHAL sürecinde siyasi tutuklulara yönelik ayrımcı ve keyfi uygulamalar nedeniyle ağır koşullara maruz bırakılan birçok hasta tutuklu ve hükümlü, cezaevinde veya tahliyesinden çok kısa bir süre sonra vefat etmiştir. Birçok ağır hasta, tahliye ve infazın ertelenmesi koşullarını taşımasına rağmen, keyfi ve ayrımcı uygulamalar nedeniyle hâlâ cezaevlerinde yaşam savaşı vermektedir.

Bu hak ihlallerine yönelik Anayasa Mahkemesine yapılan ihlal başvurularında ise mahkemenin, hukuksuzluğu gidermek yerine, genel ve hukuksuz gerekçelerle cezaevlerindeki keyfi ve ayrımcı uygulamalara meşruiyet kazandırdığı görülmektedir. Anayasa Mahkemesinin, 15 Temmuz sonrası gözaltında ve cezaevinde yaşanan ölüm, intihar, işkence, kötü muamele ve benzeri iddialara ilişkin başvurulara yönelik özellikle usul yönünden ret kararları verdiği, dosyalardaki birçok iddiayı incelemediği, cezaevinde yaşanan ölüm, intihar, işkence, kötü muamele ve benzeri iddialarla ilgili zamanında başvuru yapılmaması sebebiyle başvuruları reddettiği anlaşılmaktadır.

15 Temmuz sonrası oluşturulan ortamda, insanların haklarını savunmaya çalıştıklarında farklı suçlamalarla karşılaşabildikleri, mahkemelerin yapılan başvuruları örgütsel faaliyetler çerçevesinde yapıldığı yönünde delilsiz ve temelsiz iddialarla baskı altına aldığı, savcılıkların ve mahkemelerin bu tür yorumları nedeniyle insanların haklarını ararken "*Acaba başka bir suçlama ile karşılaşacak mıyım?*" endişesiyle yasal haklarını kullanmakta tereddüt ettikleri, başvurusu reddedilenler hakkında iftira suçundan suç duyurusunda bulunulduğu görülmektedir.

Ayrıca tanıkların dinlenmediği, şüphelilerin avukatlarıyla görüşmelerinin kısıtlandığı, bu nedenle işkence, kötü muamele ve benzeri keyfi uygulama iddialarının ortaya çıkmasının zaman aldığı; adli muayene esnasında, kanunlara aykırı olarak, şüpheli ile birlikte kolluk kuvvetlerinin de muayeneye girmesi sebebiyle işkence iddialarının rapora yazılmasının engellendiği; savcılık ve mahkemelerin işkence iddialarına ilişkin yapılan başvuruları incelemediği ve görmezden geldiği görülmektedir.

Ağır hasta tutuklu ve hükümlülerin zamanında etkin ve hızlı sağlık hizmeti alamamaları, ağır hastalık hâline rağmen tahliye edilmemeleri veya cezanın infazının ertelenmemesi nedeniyle oluşan hak ihlallerine de aynı şekilde kayıtsız kalındığı anlaşılmaktadır.

E. CUMHURBAŞKANI TARAFINDAN HASTA HÜKÜMLÜLERİN CEZALARININ AFFEDİLMESİ VE UYGULAMADAKİ AYRIMCI KARARLAR

Bilindiği üzere, Cumhurbaşkanının özel af yetkisi Anayasa'nın 104. maddesinde düzenlenmiştir. Düzenlemede, "*Sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebiyle kişilerin*

cezalarını hafifletir veya kaldırır." hükmü yer almaktadır. Burada Cumhurbaşkanının özel af yetkisine konu olan sürekli hastalık, sakatlık ve kocama kavramları, anayasal düzeyde yeteri kadar açıklanmadığı gibi, kanun veya daha alt düzeydeki normlarda da açıklanmamıştır.

Af yetkisine konu edilen bu kavramlar, 14.04.1982 tarih ve 2659 sayılı Adli Tıp Kurumu Kanunu'nun mülga 16. maddesi ve bu maddenin yerini alan 4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 17. maddesi ile sürekli hastalık, engellilik ve kocama sebepleri nedeniyle belirli kişilerin cezalarının hafifletilmesi veya kaldırılmasına ilişkin işlemler hakkında bilimsel ve teknik görüşlerini bildirmekle görevlendirilen Adli Tıp Üçüncü İhtisas Kurulu kararlarıyla ve Cumhurbaşkanlarının takdir yetkisi ile uygulama alanı bulmaktadır.

Özel af yetkisinin ayrıntılara yer vermeden Anayasa'da düzenlenmesi ve konunun kanun düzeyinde de ele alınmaması sebebiyle, özel af sürecine ilişkin esaslar Adalet Bakanlığı Genelgelerinde düzenlenmektedir. Bu bağlamda Cumhurbaşkanının özel af yetkisi mevcut durumda 02.01.2023 tarih 2023/20-1 sayılı genelge çerçevesinde yürütülmektedir[57].

Öte yandan bu zamana kadar 79'u 1961 Anayasası dönemine, 493'ü 1982 Anayasası dönemine (03.05.2023 tarihine kadar Resmi Gazete'de yayımlananlar) ait olmak üzere toplam 572 özel af kararnamesi çıkarılmıştır[58].

Cumhurbaşkanının *"sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebiyle kişilerin cezalarını hafifletmesi veya kaldırması"* yetkisinin niteliği itibariyle bireysel özel aftır. Ayrıca Cumhurbaşkanının özel af yetkisi kişi veya konu sınırlamasına tabi değildir. Cumhurbaşkanının özel af yetkisine yönelik bir kısıtlama olmadığı ifade edilebilir. Ayrıca 2023 tarihli genelgede özel af talebinden hükümlü veya kanuni temsilcisinin vazgeçmesi halinde özel af sürecinin devam edeceği vurgulandığı gibi Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından özel af sürecinin resen başlatılmasının mümkün olduğuna vurgu yapılmıştır.

Anayasanın 10. maddesinde düzenlenen eşitlik ilkesi aynı hukuki durumda bulunanların aynı kurallara tâbi olmasını gerektirir. Bunun yanında kişilerin dil, din, mezhep, cinsiyet, siyasi görüş gibi farklılıklarından ötürü ayrımcılığa uğratılmaması da yine eşitlik ilkesinin bir sonucudur[59]. Eşitlik ilkesi idarenin işlem ve eylemlerinde riayet etmesi gereken Anayasal ilkelerden biridir. Eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı ilke idarenin bir parçası olan Cumhurbaşkanının işlem ve kararlarında geçerli olan bir durumdur. Cumhurbaşkanının bu noktada takdir hakkını kullanırken Anayasal ilkelere uygun ve ayrımcılık yapmadan kullanması gerekir. Diğer bir ifade ile; Cumhurbaşkanın, aynı şekilde ağır hasta olan ve bu noktada Adli Tıp Kurumu tarafından da aynı tespitler yapılmış olan iki hükümlünün özel aftan faydalanması sürecinde adil, eşitlikçi ve ayrımcılık yapmadan bir değerlendirme yapması beklenir.

Cumhurbaşkanını özel af yetkisine ilişkin temel mevzuat hükümleri yukarıda özetlenmiş olmakla birlikte uygulamanın bu doğrultuda yürütülmediği görülmektedir. Özellikle son dönem Cumhurbaşkanlığı kararnameleriyle affa uğrayan profilleri incelendiğinde bir ayrımcılık

---

57 Güler, Fatih. "Türk Siyasal Hayatında Cumhurbaşkanının Bireysel Özel Af Yetkisi ve Uygulaması", İnsan ve Toplum Dergisi, 14/3 (2024), 181-209. https://www.insanvetoplum.org/turk-siyasal-hayatinda-cumhurbaskaninin-bireysel-ozel-af-yetkisi-ve-uygulamasi.

58 Güler, s. 185

59 Yıldırım, Turan/ Göçgün Muhammed: ¨İdarenin Düzenleyici İşlemlerinde Eşitlik İlkesi¨, İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 3 (2), Güz 2016 s. 39 vd.

yapıldığı ve belirli bir dosyanın hükümlülerine yönelik toplu bir takdir hakkı kullanıldığı görülmektedir. Buna karşılık en az bu kişiler kadar ağır hasta olan ve bu yönde raporları bulunmasına rağmen Cumhurbaşkanlığından talep ettikleri özel af talepleri reddedilen yüzlerce ağır hasta hükümlü bulunmaktadır.

Bu bağlamda 28 Şubat davası hükümlüsü eski komutanlar sürekli hastalık ve kocama hali nedeniyle 16 Mayıs 2024 tarihli Cumhurbaşkanı kararlarıyla affedilmiştir. Buna göre 28 Şubat davası hükümlüleri eski komutanlar;

- Fevzi Türkeri kocama hali,
- Yıldırım Türker sürekli hastalık durumu,
- Cevat Temel Özkaynak kocama hali,
- Erol Özkasnak sürekli hastalık durumu,
- Çevik Bir, Aydan Erol ve Çetin Doğan da kocama hali nedeniyle affedilmiştir[60].

Sağlık sorunları sebebiyle hükmü kesinleşmiş sanıklardan Çevik Bir, 1 Ağustos 2022'de; Aydan Erol 1 Kasım 2022'de; Çetin Saner 9 Kasım 2022'de; Hakkı Kılınç 17 Şubat 2023'te tahliye edilmişti. Cezası onaylanan emekli Hava Korgeneral Vural Avar 19 Aralık 2022'de 85 yaşında iken Sincan Cezaevinde hayatını kaybetmişti. 26 Ocak 2023'te İlhan Kılıç ve Kenan Deniz'in; 3 Mart 2023'te Hakkı Kılınç, Ahmet Çörekçi ve İdris Koralp'in kalan cezası, Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 104. maddesinin 16. fıkrasından kaynaklanan yetkiye dayanılarak kocama sebebiyle kaldırılmıştır.

28 Şubat paşalarının affı sonrası ana muhalefet partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Özgür Özel *¨Ben Erdoğan'dan 28 Şubat paşalarını istedim. Hallettiler, teşekkür telefonu açtım."* şeklinde açıklamada bulunmuştur[61].

28 Şubat paşalarının özel affa konu edilen hastalıklarının niteliği tam olarak bilinmemekle birlikte hepsinin toplu olarak bu özel af kararına konu edilmemesi ve Ana muhalefet lideri Özgür Özel'in açıklamaları dikkate alındığında bunun bir Anayasal uygulamadan çok siyasi uzlaşı nedeniyle verildiği görülmektedir.

Bu noktada İnsan Hakları Derneğinin hazırladığı Rapora göre, 2018 yılı başından 2023 yılı sonuna kadar 522 tutuklu ve hükümlü yaşamını yitirmiştir. Tespit edilebildiği kadarıyla 2022 yılında hapishanelerde 76 kişi yaşamını yitirmiş olup, bunlardan 35'inin hastalıkları nedeniyle hayatını kaybettiği tespit edilmiştir. 2023 yılı içerisinde ise en az 42 tutuklu ve hükümlünün yaşamını yitirdiği anlaşılmaktadır. 2023 yılı içerisinde vefat ettiği tespit edilen 42 mahkumdan 23'ünün hastalıkları nedeniyle -beşi tahliye edildikten kısa süre sonra olmak üzere- vefat ettiği tespit edilmiştir[62]. Ancak, hapishanelerdeki tüm hak ihlallerinde olduğu gibi yoğun bilgi/veri eksikliği nedeniyle gerçeğin bunun çok üzerinde olduğu da bilinen bir gerçektir.

---

60 https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2024/05/20240517.pdf

61 Artı Gerçek, ¨'28 Şubat paşalarını istedim'…¨, 07 Ekim 2024 , https://artigercek.com/makale/28-subat-pasalarini-istedim-319426

62 İnsan Hakları Derneği, Türkiye Hapishaneleri Hak İzleme Raporu 2023, s.40, https://www.ihd.org.tr/wp-content/uploads/2024/06/2023-Y%C4%B1l%C4%B1-Hapishane-Raporu.pdf

Cezaevlerindeki 2022 yılında 80 yaş üstü tutuklu ve hükümlülerden Nusret Muğla, Yusuf Bekmezci, Abdo Baran ve Vural Avar hastalıkları nedeni ile hapishanede yaşamlarını yitiren ve kamuoyuna isimleri mal olan kişilerdir. Bu kişiler ile ilgili gerek kendileri ve gerekse avukatları vasıtasıyla yapılan başvurular karşılıksız kalmış ve bu kişiler ağır hastalıkları sebebi ile cezaevlerinde yaşamlarını yitirmişlerdir[63].

Gelinen noktada, Cumhurbaşkanlığı af yetkisinin, muhalif belirli kişilere uygulanmamasının bilinçli bir tercih olduğu anlaşılmaktadır. Af yetkisinin eşitlik ilkesinden uzaklaşılarak, siyasi uzlaşmaya malzeme edildiği ve belli başlı dosya sanıklarına toplu olarak uygulandığı görülmektedir.

F. CEZAEVLERİNDEKİ SİSTEMATİK, AYRIMCI VE NEFRET SAİKLİ UYGULAMALARIN İNSANLIĞA KARŞI SUÇU OLUŞTURMASI

a. Genel Olarak İnsanlığa Karşı Suç Kavramı ve Bu Suçun Ortaya Çıkışı

Bütün toplumlarda insan ilişkilerini düzenleyen hukuk kuralları her zaman var olmuştur. Ancak, hukuk kurallarının uygulama alanının yalnızca ulus devletlerin sınırlarıyla sınırlı kalamayacağı gerçeği, 20. yüzyılda yaşanan iki dünya savaşı sonunda açıkça anlaşılmıştır. Bu savaşlar neticesinde ortaya çıkan büyük vahşet ve yıkım, devletleri uluslararası alanda birçok düzenleme yapmaya mecbur bırakmıştır. Bu alanlardan biri de hukuk olmuştur.

Her iki dünya savaşının ortaya çıkardığı sonuçlar, uluslararası hukuka tesir ettiği gibi, bu hukukun uygulanmasını sağlayacak uluslararası kuruluşların ortaya çıkmasına da zemin hazırlamıştır.

Uluslararası ceza hukuku alanında yapılan çalışmaların neticesinde dört grup suç belirlenmiştir. Bunlar; soykırım suçu, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve saldırganlık suçlarıdır. İnsanlığa karşı suçlar, ilk defa Nazilerin eylemlerine yanıt olarak Nuremberg Statüsü'nde yer aldıktan sonra, çeşitli uluslararası metinlerde evrilerek günümüzde en ayrıntılı tanımını Roma Statüsü'nde bulmuştur.

İnsanlığa karşı suçlar kavramı, ilk defa bir uluslararası metne Nuremberg Mahkemesi Şartı olarak girmesinden sonra Tokyo, Eski Yugoslavya ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi statülerinde de yer bulmuş ve son şeklini Roma Statüsü'nde almıştır[64]. İnsanlığa karşı suç, tüm insanlığı mağdur etmek, insanoğluna düşmanlık etmek gibi anlamlara gelmektedir[65]. Bir eylemin insanlığa karşı suç sayılması için bir bölge ya da ülkede, herhangi bir sivil topluluğa karşı yaygın veya sistematik bir saldırının parçası olarak uygulanıyor olması gerekmektedir. Diğer bir ifade ile; kamusal ya da özel bir otoritenin dahil olduğu, genel politika haline gelen, organize ve düzenli bir sistemin izlenerek kitlesel bir mağdur grubuna karşı

---

63 İnsan Hakları Derneği, ¨Hasta Mahpuslarla İlgili Cumhurbaşkanlığının Af Yetkisini Düzenleyen Adalet Bakanlığı Genelgesi Hakkındaki Görüşümüz¨, 4 Ocak 2023, https://www.ihd.org.tr/hasta-mahpuslarla-ilgili-cumhurbaskanliginin-af-yetkisini-duzenleyen-adalet-bakanligi-genelgesi-hakkindaki-gorusumuz/

64 Seymen Çakar, Ayşen: İnsanlığa Karşı Suçlar, TBB Dergisi, Y. 2012, S.103, s.194-195

65 Geras, Norman: Crime Against Humanity-Birth of a Concept, Manchester University Press, 2011, s. 34,35

doğrudan, ağır bir ciddiyeti olan büyük çapta, devamlı ve geniş kapsamlı bir eylemin gerçekleştirilmesidir[66].

Roma Statüsü'nde insanlığa karşı suçların failleri hakkında sınırlayıcı bir düzenleme yer almamaktadır. Dolayısıyla insanlığa karşı suçların faili herkes olabilir. Devlet görevlisi ya da sivil kişiler olabilir. Kişi ya da kişilerin insanlığa karşı suçu, devlete bağlı bir görevli olarak veya devletin açık veya açık olmayan onay ve teşviki ile işlemesi bir zorunluluk değildir. Roma Statüsü'nün 7. maddesinin 2. paragrafının (a) bendinde "*bir örgüt veya devlet politikasının uzantısı*" denilerek failin devlet görevlisi veya sivil biri olabileceği belirtilmiştir.

Roma Statüsü'ne göre 7. maddede sayılan fillerin insanlığa karşı suç oluşturabilmesi için, failin sistematik olarak veya yaygın bir şekilde bu fiilleri işlemesi ve bu fillerin herhangi bir sivil topluluğa karşı belli bir plan doğrultusunda yapıldığını bilmesi gerekmektedir.

b. Roma Statüsü Çerçevesinde İnsanlığa Karşı Suç Kavramı ve Türk Cezaevlerindeki Hak İhlallerinin Değerlendirilmesi

Uluslararası hukukta insanlığa karşı suçların düzenlenmiş olduğu ilk uluslararası belge, 1945 tarihinde toplanan Londra Konferansı sonunda açıklanan, Nuremberg Mahkemesini kuran Londra Antlaşması'dır. Nuremberg Mahkemesi ile başlayan insanlığa karşı suç kavramı ve yargılamaları, Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi ile devam etmiş ve 17 Temmuz 1998 tarihli Roma Statüsü' nün 7. maddesi ile son halini almıştır[67].

Roma Statüsü 123 ülke tarafından kabul edilmiştir. AB üyesi ülkelerden Roma Statüsü'nü onaylamayan ülke yoktur. Statüye taraf olan devletler iç hukuklarında mevzuatlarını Roma Statüsü'ne göre düzenlemişlerdir. Türkiye her ne kadar Roma Statüsü'ne taraf olmamış ise de 2006 yılında yürürlüğe giren 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 77. maddesinde insanlığa karşı suçları ve 78. Maddesinde ise soykırım suçunu düzenlemiştir.

Roma Statüsü'nün 7. maddesinde insanlığa karşı suçlar düzenlenmiştir. Maddedeki düzenlemeye göre, bu tüzüğün amaçları bakımından *"insanlığa karşı suçlar,"* herhangi bir sivil nüfusa karşı yaygın veya sistematik bir saldırının parçası olarak işlenen eylemleri kapsadığı hüküm altına alınmıştır. Roma Statüsü madde 7/1'e göre insanlığa karşı suçlar, *"herhangi bir sivil nüfusa karşı yaygın veya sistematik bir saldırının parçası olarak ve bilinerek işlenen (maddede sayılan) eylemleri"* kapsamaktadır. Roma Statüsü'nün 7. maddesinde sayılan ve insanlığa karşı suç oluşturan eylemler şunlardır:

- Adam öldürme,
- Topyekûn imha etme,
- Köleleştirme,

---

[66] Kirsten, Anderson; "How Effective is the International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance Likely to be in Holding Individuals Criminally Responsible for Acts of Enforced Disappearance?", Melbourne Journal of International Law, Vol.7, s. 258

[67] Seymen Çakar, Ayşen: ¨İnsanlığa Karşı Suçlar¨, TBB Dergisi, Y.2012, S. 103, s.176

- Nüfusun sürgün edilmesi veya zorla nakli,
- Uluslararası hukukun temel hükümlerini ihlal ederek hapsetme veya fiziksel özgürlükten başka biçimlerde mahrum etme,
- İşkence,
- Irza geçme, cinsel kölelik, zorla fuhuş, zorla hamile bırakma, zorla kısırlaştırma veya benzer ağırlıkla diğer cinsel şiddet şekilleri,
- Paragraf 3'te tanımlandığı şekliyle, herhangi bir tanımlanabilir grup veya topluluğa karşı, bu paragrafta atıf yapılan herhangi bir eylemle veya Mahkemenin yetki alanındaki herhangi bir suçla bağlantılı olarak siyasi, ırki, ulusal, etnik, kültürel, dinsel, cinsel veya evrensel olarak uluslararası hukukta kabul edilemez diğer nedenlere dayalı zulüm,
- Zoraki kayıplar,
- Irk ayrımcılığı,
- Kasıtlı olarak ciddi ıstıraplara ya da bedensel veya zihinsel veya fiziksel sağlıkta ciddi hasara neden olan benzer nitelikteki diğer insanlık dışı eylemler.

İnsanlığa karşı suçların barış ya da savaş zamanında işlenmesi arasında bir fark yoktur. Herhangi bir sivil topluluğa karşı gerçekleştirilen saldırı, Statü'nün 7. maddesindeki unsurları taşıyorsa, barış ya da savaş zamanında olması fark etmeksizin, insanlığa karşı suç kapsamında değerlendirilecektir[68].

Görüldüğü üzere Roma Statüsü' nün "*İnsanlığa Karşı Suçlar"* başlıklı 7. maddesi uyarıca *'insanlığa karşı suçlar,'* herhangi bir sivil nüfusa karşı yaygın veya sistematik bir saldırının parçası olarak işlenen eylemleri kapsamaktadır. Bu bağlamda belirli bir grubun sistematik, yaygın ve planlı olarak;

- Uluslararası hukukun temel hükümlerini ihlal ederek tutuklama tedbirlerine,
- Cezaevinde ve gözaltı merkezlerinde işkenceye, kötü ve insanlık dışı muameleye,
- Cezaevinde ve gözaltı merkezlerinde ırza geçme, cinsel istismar, zorla fuhuş, zorla hamile bırakma, zorla kısırlaştırma veya benzer ağırlıkla diğer cinsel şiddet şekillerine,
- Kasıtlı olarak ciddi ıstıraplara ya da bedensel veya zihinsel veya fiziksel sağlıkta ciddi hasara neden olan benzer nitelikteki diğer insanlık dışı eylem ve uygulamalara

maruz kalması halinde gerçekleştirilen eylemler Statü'nün 7. maddesi bağlamında insanlığa karşı suç oluşturacaktır.

Bu belirtilen eylemler Erdoğan rejimi tarafından cezaevlerinde başta Gülen Hareketi mensupları olmak üzere muhalif tutuklu ve hükümlere yönelik sistematik ve planlı geçekleştirilmiştir. Bu durum esasen, gerçekleştirilen eylemlerin, Roma Statüsünün 7 ve Türk

[68] Seymen Çakar, s.180

Ceza Kanunu'nun 77. maddesinde tanımlanan insanlığa karşı suç niteliğinde olduğunu ortaya koymaktadır. Başta Gülen Hareketi mensuplarına yönelik olarak siyasal, felsefi ve dini görüş farklılıklarından bahisle uluslararası hukuk ve Anayasal hükümler ve güvenceler yok sayılarak kitlesel tutuklama ve gözaltılar gerçekleştirilmiştir. Ülke içinde ve ülke dışında yüzlerce zorla kaçırılma ve kaybedilme[69] vakası yaşanmıştır. Gülen Hareketi mensupları gözaltı merkezlerinde ve cezaevlerinde bedensel, zihinsel ve fiziksel olarak sağlıklarında hasara neden olabilecek insanlık dışı muamelelere, işkencelere, çıplak aramalara, tecavüzlere, zorla hamile bırakılmalara[70] maruz bırakılmışlardır. Hasta tutuklu ve hükümlüler kasıtlı olarak sağlık ve tedavi hizmetlerinden mahrum bırakılmışlardır. Bundan dolayı birçok ölüm meydana gelmiştir. Cezaevlerinde baskılardan ve kötü muamelelerden dolayı yüzlerce insan girdiği bunalımlardan dolayı intihar etmiştir. Psikolojik sorunlar ile hayatlarına devam etmeye çalışan insanların sayısı oldukça fazladır.

Diğer taraftan **Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi Keyfi Tutuklamalar Çalışma Grubu**, Gülen Hareketi gönüllüsü mağdurlarının başvuruları üzerine verdiği birçok kararında[71], öldürmeler ve işkenceler bir tarafa, Gülen Hareketine yönelik sadece kitlesel gözaltı ve tutuklama kampanyasının bile insanlığa karşı suç teşkil edebileceğini açıkça vurgulamıştır. Aynı şekilde BM bağımsız uzmanı **Alfred de Zayas,** 26 Şubat 2021 tarihli makalesinde; bu zamana kadar Gülen Hareketi gönüllülerine yönelik saldırılarla soykırımın on aşamasından sekizinin *(İmha ve inkar hariç; sınıflandırma, simgeleme, ayrımcılık, dehümanizasyon, örgütlenme, kutuplaşma, hazırlık, zulüm)* gerçekleşmiş olduğunu belirtmiştir[72]. Kısaca, Gülen Hareketi gönüllülerine yönelik eylemlerin insanlığa karşı suç niteliği taşıdığına ilişkin herhangi bir kuşku bulunmamaktadır.

Cezaevlerinde ve gözaltı merkezlerinde devlet pratiği haline gelen insanlık dışı kötü muamele, işkence, çıplak arama, tecavüz, taciz, zorla hamile bırakma gibi eylemlerde kişi neredeyse işkence, insanlık dışı ve aşağılayıcı muameleden korunma, yaşam hakkı, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı, adil ve kamuya açık (şeffaf) yargılanma hakkı, gerçeği bilme hakkı, hukuki statüsünün tanınması ve hukuk önünde eşit korunma hakkı gibi en temel hak ve korumalardan mahrum bırakılmaktadır[73].

---

[69] Justice Square, Türkiye'de Yaşanan Adam Kaçırma ve Kaybetme Vakaları, Amsterdam 2024, https://justicesquare.org/turkiyede-adam-kacirma-ve-kaybetme/

[70] Turkey; Individuals associated with the Gülen movement; The Finnish Immigration Service's fact-finding mission to Ankara and Istanbul 2 - 6 October 2023, p. 45, https://migri.fi/documents/5202425/5914056/FIS_Turkey_Individuals+associated+with+the+G%C3%BClen+movement_June_2024+(2).pdf/a14fa35f-a65a-9339-e331-fec99e9cd8c3/FIS_Turkey_Individuals+associated+with+the+G%C3%BClen+movement_June_2024+(2).pdf?t=1723630918594

[71] United Nations, Human Rights Council Working Group on Arbitrary Detention,https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Detention/Opinions/Session88/A_HRC_WGAD_2020_51_Advance_Edited_Version.pdf; https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Detention/Opinions/Session88/A_HRC_WGAD_2020_47_Advance_Edited_Version.pdf

[72] Alfred de Zayas: Crimes Against Humanity in Erdogan's Turkey, 26.02.2021, https://www.realclearreligion.org/articles/2021/02/26/crimes_against_humanity_in_erdogans_turkey_661936.html

[73] Gündoğan, Gündoğan, Şerife: Devletin Bireyin Yaşam Hakkını Koruma Yükümlülüğü Çerçevesinde Zorla Kaybetme, İstanbul Şehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ağustos 2016, s.69

Hukuksuz olarak gözaltı, tutukluluk ya da kaçırılma evrelerinde kaybedilen kişilerin genellikle işkenceye maruz kaldıkları, insanlık dışı ve aşağılayıcı muameleye tabi tutuldukları da bir gerçektir. Bu sistematik uygulamalar cezaevlerinde ise bilinçli bir tercihle sağlık haklarından mahrum bırakma, hasta tutuklu ve hükümlülerin ağır ve yaşam hakkını tehlikeye sokan koşullarda barınmaya zorlama şeklinde varlığını devam ettirmiştir.

Bu sistematik, yoğun, nefret saikli politika ve uygulamalar sonucunda birçok ölüm ve intihar vakası meydana gelmiştir. Tutuklanan kişi özgürlüğünden yoksun bırakıldığı, karanlık bir belirsizliğe gömüldüğü için özgürlük ve güvenlik hakkı da yok sayıldığı gibi, insanlık dışı muamele ve işkence yasağına da aykırı uygulamalarla kişinin yaşam hakkı da ihlal edilmiştir. Cezaevleri, Erdoğan rejimi tarafından intikam merkezlerine ve betondan tabutlara dönüştürülmüştür.

Diğer taraftan özgürlüğünden yoksun bırakma eyleminin herhangi bir üçüncü kişi tarafından değil, doğrudan ya da dolaylı olarak devletle bağlantılı kişilerce yapılması yeterlidir. Bu kişiler cezaevi görevlileri gibi devletin resmi görevlileri olabileceği gibi, devletin emri, desteği hatta rızası, göz yummasıyla hareket eden kişiler ya da gruplar da olabilir. Önemli olan, resmi görevli olmasa bile, bu eylemi yerine getiren kişi ya da kişilerin, bir şekilde dolaylı olarak da olsa devletle bağlantılı veya onun adına ve hesabına hareket ediyor olmasıdır[74].

c. Türk Hukukunda İnsanlığa Karşı Suç Kavramı ve Türk Cezaevlerindeki Hak İhlallerinin Değerlendirilmesi

İnsanlığa karşı suç, Türk Ceza Hukuku'nda müstakil olarak özel bir suç tipi olarak tanımlanmıştır. Türk Ceza Kanunu'nda düzenlenmiştir. TCK'nın 77. maddesi şu şekildedir:

(1) Aşağıdaki fiillerin, siyasal, felsefi, ırki veya dini saiklerle toplumun bir kesimine karşı bir plan doğrultusunda sistemli olarak işlenmesi, insanlığa karşı suç oluşturur:

a) Kasten öldürme.

b) Kasten yaralama.

c) İşkence, eziyet veya köleleştirme.

d) Kişi hürriyetinden yoksun kılma.

e) Bilimsel deneylere tabi kılma.

f) Cinsel saldırıda bulunma, çocukların cinsel istismarı.

g) Zorla hamile bırakma.

h) Zorla fuhşa sevketme.

(2) Birinci fıkranın (a) bendindeki fiilin işlenmesi halinde, fail hakkında ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına; diğer bentlerde tanımlanan fiillerin işlenmesi halinde ise, sekiz yıldan az olmamak üzere hapis cezasına hükmolunur. Ancak, birinci fıkranın (a) ve (b) bentleri kapsamında işlenen kasten öldürme ve kasten yaralama suçları açısından, belirlenen mağdur sayısınca gerçek içtima hükümleri uygulanır.

---

[74] Gündooğan, s.71

(3) Bu suçlardan dolayı tüzel kişiler hakkında da güvenlik tedbirine hükmolunur.

(4) Bu suçlardan dolayı zamanaşımı işlemez.

Görüldüğü üzere maddede, bir planın uygulanması suretiyle ve siyasal, felsefi, ırki veya dinsel saiklerle nüfusun sivil bir grubuna karşı, sürgün etme, esir hâline getirme, kitle hâlinde ve sistematik olarak kişileri öldürme; insanların kaçırıldıktan sonra yok edilmeleri, işkence veya insanlık dışı işlemlere veya biyolojik deneylere tâbi kılma; zorla hamile bırakma, zorla fuhşa sevk etme fiillerinin işlenmesi insanlığa karşı suç sayılmıştır.

5237 sayılı TCK'da yer alan tanım ile Roma Statüsü'ndeki suç arasındaki en belirgin fark **manevi unsura** ilişkindir. Roma Statüsü'nde insanlığa karşı suçların işlenebilmesi için genel kast yeterli görülüyorken, 5237 sayılı TCK'da özel kastın varlığı aranmıştır. 5237 sayılı TCK'ya göre; insanlığa karşı suçlar siyasal, felsefi, ırki veya dini nedenlere dayanan ayrımcı saiklerle işlenmelidir[75].

Özellikle, 15 Temmuz darbe girişimi sonrası yaşanan süreçteki hukuksuz yakalamalar, gözaltılar, tutuklamalar, işkenceler, adam kaçırma ve kaybetmelerin bir plan dahilinde ve hükümet tarafından *"muhalif suçlu"* ilan edilen Gülen Hareketine yönelik yapılmış olması ve medya üzerinden yapılan linç uygulamaları birlikte değerlendirildiğinde; yapılanların insanlığa karşı suç olduğu açıkça görülmektedir. Zira bu eylemler Roma Statüsünün 7. ve Türk Ceza Kanunu'nun 77. maddesinde tanımlanan insanlığa karşı suçun unsurlarını barındıran eylemlerdir.

Türkiye'de Erdoğan rejimi, kendisine muhalif gördüğü bir sivil topluluğu *¨FETÖ/PDY¨* olarak adlandırmış ve sayıları yüz binleri aşan bu topluluğu silahlı terör örgütü ilan ederek; terörist, darbeci, vatan haini olarak yaftalamış ve suçlamıştır. Sonrasında bu Hareket mensupları, siyasal, felsefi veya dini saiklerle, bir plan doğrultusunda sistemli olarak gözaltılara, tutuklama tedbirlerine; cezaevlerinde ve gözaltı merkezlerinde işkencelere, çıplak aramalara, tecavüzlere ve hamile bırakma eylemlerine[76] maruz kalmıştır. Hasta tutuklu ve hükümlüler bilinçli olarak ölüme terk edilmiştir. Dolayısıyla Gülen Hareketi mensuplarına yönelik bu sistematik, yoğun ve bir plan dahilinde gerçekleştirilen bu eylemler TCK'nın 77. maddesi bağlamında da insanlığa karşı suçu oluşturmaktadır.

Sorun yukarıda belirtilen hukuksal düzenlemeler çerçevesinde incelendiğinde; gazetecilere, milletvekillerine, iş adamlarına, akademisyenlere, hakim ve savcılara, doktorlara, öğretmenlere, din görevlilerine, esnaflara, ev hanımlarına, öğrencilere vb. Kısaca toplumun her kesiminden insana yönelik *"darbeci," "vatan haini"* ya da "*terörist*" iftiralarıyla başlatılan hukuka aykırı sistematik gözaltılar, tutuklamalar, cezaevlerinde yaşanan hak ihlalleri, işkence

---

[75] Koç Başar, Cansu: Roma Statüsü Bağlamında İnsanlığa Karşı Suçlarda Devlet Politikası, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul 2019, s.236

[76] Turkey; Individuals associated with the Gülen movement; The Finnish Immigration Service's fact-finding mission to Ankara and Istanbul 2 - 6 October 2023, p. 45, https://migri.fi/documents/5202425/5914056/FIS_Turkey_Individuals+associated+with+the+G%C3%BCl en+movement_June_2024+(2).pdf/a14fa35f-a65a-9339-e331-fec99e9cd8c3/FIS_Turkey_Individuals+associated+with+the+G%C3%BClen+movement_June_2024+(2).pdf?t=1723630918594

ve kötü muameleler, adam kaçırmalar ve kaybetmeler vb. bir bütün olarak Roma Statüsü ve TCK'nın 77. maddesi kapsamında insanlığa karşı suçtur.

Erdoğan rejimi tarafından insanlığa karşı suçlar işlenirken, Anayasa'nın temel ilkeleri ve en temel bireysel haklar, bilinçli bir şekilde rafa kaldırılmıştır. Başta Anayasa Mahkemesi olmak üzere, yargının bütün mekanizmaları ile diğer kamu kurum ve kuruluşları da bu hukuksuz ara dönemin koruyuculuğuna soyunmuştur. İşlenen insanlığa karşı suçların failleri haline gelmişlerdir.

II. BÖLÜM:

HASTA TUTUKLU ve HÜKÜMLÜLERE YÖNELİK AYRIMCI UYGULAMALAR NEDENİYLE TÜRKİYE ALEYHİNE VERİLEN KARARLAR ve ÇIKAN RAPORLAR

A. TÜRKİYE ALEYHİNE VERİLEN AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ KARARLARI

a. AİHM'nin Konuya Bakış Açısı

Devletlerin doğrudan tutuklu ve hükümlülerin sağlık sorunları nedeniyle serbest bırakılması yükümlülüğü bulunmamakla birlikte çok istisnai ve ciddi koşullarda, iyi bir ceza adaletinin gerçekleştirilmesi adına insani nitelikli birtakım tedbirlerin alınması ve gerekli olması halinde kişinin tahliyesine karar verilmesi mümkündür. AİHM'nin **Gülay Çetin ve Türkiye** kararında da vurguladığı üzere, kişilerin klinik tablosu özgürlükten yoksun bırakılmayı gerektiren infaz şekillerinde dikkate alınması gereken unsurlardan biridir[77].

AİHM'ye göre cezaevi hastanelerinde verilen sağlık hizmeti, her zaman halkın istifade ettiği en iyi sağlık kurumlarıyla aynı düzeyde olmasa da taraf devletlerin tutuklu ve hükümlülere gerekli tıbbi yardımı sağlayarak, onların sağlığını ve iyiliğini yeterince koruma yükümlülüğü bulunmaktadır[78]. AİHM, cezaevinde kanser hastası olan hükümlünün yeterli tıbbi tedavi görememesi ve hastalığının ilerlemesine rağmen cezasının infazının sürdürülmesinin yanı sıra hükümlüye kemoterapi esnasında kelepçe takılmasını insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele yasağına aykırı bulmuştur[79].

Diğer taraftan Mahkemece Salakhov ve Islyamova/Ukrayna Kararında da vurguladığı üzere, tutuklu ve hükümlü hastaların yeterli sağlık ve tedavi imkanlarından yararlanamaması sonucunda hayatını kaybetmesi durumunda, davalı devletler yaşam hakkını koruma yükümlülüğünü yerine getirmediklerinden Sözleşme'nin 2. maddesinin ihlali söz konusu olacaktır[80]. Aynı şekilde fiziksel veya ruhsal rahatsızlıkları olan şahısların gözaltında, tutukevi veya cezaevinde intihar olayları da taraf devletlerin AİHS'nin 2 ve 3. maddeleri kapsamında sorumluluklarını doğurabilmektedir[81].

Öte yandan özgürlüklerinden mahrum bırakılmış kişilere sunulan sağlık hizmetlerini doğrudan kendi görev alanı içerisinde telakki eden Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesinin (CPT) de belirttiği gibi *"Yetersiz sağlık hizmetleri insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele"* teriminin kapsamına giren koşulların hızla ortaya çıkmasına neden olabilir. Yeterli tıbbi tedavinin sağlanmaması Sözleşmenin 3.

---

77 AİHM, Gülay Çetin v. Türkiye Kararı, B. No. 44084/10, KT.05.3.2013, Prg.102.
78 AİHM Khudobin/Rusya Kararı, B. No: 59696/00, K.T: 26/10/2006 Prg. 93
79 AİHM, Mouisel / Fransa Kararı, B. No: 67263/96, K.T:14/11/2002, Prg. 36-48
80 AİHM Salakhov ve Islyamova/Ukrayna Kararı, B. No: 28005/08, K.T:14/03/2013, Prg. 164-183
81 AİHM Ketreb / Fransa Kararı, B. No:38447/09, K.T: 19/07/2012

maddesi kapsamına giren bir muamele olarak değerlendirilebilir. Nitekim AİHM Melnick/Ukrayna Kararında,[82] cezaevi yetkililerinin başvurucunun verem hastalığının teşhis ve tedavisindeki yetersizlikleri Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlaline katkı sağlayan unsurlar arasında sayılmıştır[83].

AİHM Pilcic/Hırvatistan Kararında[84] ise böbrek taşı nedeniyle acil olmamakla birlikte sorundan kurtulması için ameliyat olması gerektiği doktorlar tarafından tavsiye edilen ve yetkililer tarafından durumu bilinen hükümlü başvurucunun, 4 yıl gibi uzun bir dönem zaman zaman gelen bu böbrek ağrılarından tamamen kurtulması için ameliyat edilmemesini, başvurucuya gerekli tıbbi tedavi verme yükümlülüğüne aykırı bulmuş ve Sözleşme'nin 3. maddesi kapsamında insanlık dışı aşağılayıcı muamele yasağının ihlal edildiğine karar vermiştir[85].

b. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) Türkiye Hakkında Verdiği Örnek İhlal Kararları

Bu noktada çalışmanın amacına uygun olarak özellikle yakın tarihte Türkiye aleyhine verilen ihlal kararlarına yer verilmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), Türkiye'deki cezaevlerinde tutuklu ve hükümlülerin sağlık hakkının ihlali nedeniyle Türkiye aleyhine çeşitli kararlar vermiştir. AİHM, sağlık hizmetlerindeki yetersizlik ve ihmallerin mahkûmların yaşam hakkını ihlal edebileceğini ve insanlık dışı muamele teşkil edebileceğini vurgulamıştır. Bu tür kararlar, çoğunlukla cezaevi koşullarında sağlık hizmeti sunumundaki eksiklikler, acil tıbbi müdahaleye erişim sorunları ve özellikle kronik rahatsızlıkları olan mahkûmlara yönelik yetersiz tedavi gibi sebeplerle alınmıştır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine göre Sözleşme'nin 3. maddesi kapsamında Devlet, bir kişinin insan onuruna saygıya uygun koşullarda tutulmasını, tedbirin uygulanma şekli ve yönteminin kişiyi tutukluluğun özünde var olan kaçınılmaz düzeyde acıyı aşan bir yoğunlukta sıkıntıya ve zorluğa maruz bırakmamasını ve hapis cezasının uygulanmasına ilişkin talepler dikkate alındığında, sağlığının ve refahının uygun bir şekilde güvence altına alınmasını sağlamalıdır. Bu bağlamda mahkeme **5 Mart 2013 tarihli Gülay Çetin**, Türkiye Kararında bu husussa vurgu yapmıştır.

Söz konusu dava, adam öldürme gerekçesiyle mahkûm edilen ileri evre kanser hastası Gülay Çetin'in başvurusuyla ilgilidir. Başvuran özellikle, tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakılmasının, cezasının ertelenmesinin veya Cumhurbaşkanı affı verilmesinin yetkililerce reddedildiğini ve bu durumun fiziksel ve ruhsal sıkıntısını artırdığını iddia etmiştir. Başvuran, hastalığı nedeniyle bir hastanenin cezaevi koğuşunda hayatını kaybetmiştir.

Başvuruyu Sözleşme'nin 3. maddesi bağlamında değerlendiren mahkeme, tutuklu ve hükümlülerin sağlıklarının bazen, özellikle durumu uzun vadede cezaevi ortamına uygun

---

82 AİHM Melnik/Ukrayna Kararı, Başvuru No: 72286/01, K.T:28.03.2006

83 Ülkü, Muhammet Murat: "AİHS'nin 3. Maddesi Kapsamında Devletin Hürriyetini Kısıtladığı Kişilerin Gözaltı-Tutma Koşullarına Yönelik Pozitif Yükümlülükleri", Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, S.13, Nisan 2013, s.274

84 AİHM Pilcic/Hırvatistan Kararı, Başvuru No:33138/06, K.T:17.01.2008

85 Doğru, Osman/Nalbant, Atilla: İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Açıklama ve Önemli Kararlar, C.1, Avrupa Konseyi - T.C. Yargıtay Başkanlığı Yayını, Ankara 2012., s.163

olmayan bir kişinin devam eden tutulmasıyla ilgili bir sorun ortaya çıktığında, insani tedbirler gerektirdiğini belirtmiştir. Mahkeme, somut davada başvuranın mahkûmiyetinin hem öncesinde hem de sonrasında, 3. maddeye aykırı olarak insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele teşkil ettiğine karar vermiştir. Ayrıca, tutuklu olarak yargılandığı esnada ciddi bir hastalığı bulunan mahkûmlara uygulanan koruyucu tedbirler bakımından gerekli nitelikleri taşımaması sebebiyle, 14. madde (ayrımcılık yasağı) ile birlikte ele alındığında, başvuranın ayrımcılığa uğradığına hükmetmiştir.

Son olarak mahkeme, 46. madde (kararların bağlayıcılığı ve infazı) uyarınca, Türk yetkililerin, tutuklu olarak yargılanan ya da kesinleşmiş mahkûmiyeti bulunan ve tedavi edilemez hastalığı bulunan tutukluların sağlıklarının korunmasına yönelik tedbir almalarını tavsiye etmiştir.

B. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER (BM) TARAFINDAN TÜRKİYE ALEYHİNE VERİLEN KARARLAR

a. Birleşmiş Milletler Kararları

Bilindiği üzere Türkiye, Birleşmiş Milletler MSHS'ye ve İhtiyari Protokol'e taraftır. Bu kapsamda Türkiye; Komitenin, Sözleşme'nin ihlal edilip edilmediğini tespit etme yetkisini tanımıştır ve Sözleşme'nin 2. maddesi uyarınca, Türkiye sınırları içinde bulunan ve yargı yetkisine tabi olan tüm bireylere Sözleşme'de tanınan hakları güvence altına almayı ve bir ihlalin gerçekleştiği tespit edildiğinde etkili ve uygulanabilir bir hukuk yolu sağlamayı taahhüt etmiştir.

Birleşmiş Milletler Keyfi Gözaltı Çalışma Grubu, İnsan Hakları Komitesi ve İşkenceye Karşı Komite (CAT), Türkiye'de özellikle 15 Temmuz darbe girişimi sonrası tutuklu ve hükümlülerin sağlık durumlarına ilişkin çeşitli raporlar yayınlamıştır. Bu raporlar, hasta mahkumların yeterli tıbbi bakım alamadığına, kötü muamele ve işkenceye maruz kaldıklarına dair bulgular içermektedir. Bu bağlamda özellikle 15 Temmuz sonrası BM'nin ilgili komitelerine yapılan başvurular neticesinde verilen kararlara yer verilecektir.

aa. Birleşmiş Milletler Keyfi Gözaltı Çalışma Grubu: Görüş No. 38/2017

2017 yılında, Birleşmiş Milletler Keyfi Gözaltı Çalışma Grubu, Türkiye'deki birkaç kişinin, ciddi sağlık sorunları olanların da dahil olduğu tutukluluk koşulları hakkında bir görüş yayınladı. Çalışma Grubu, keyfi tutukluluğun ve yetersiz tıbbi bakımın uluslararası insan hakları standartlarını ihlal ettiğini belirlemiştir[86].

bb. İnsan Hakları Komitesi: Mukadder Alakuş Kararı

Başvurucu Mukadder Alakuş Gülen Hareketine yönelik soruşturmalar kapsamında, silahlı terör örgütü üyeliği suçlamasıyla 4 Eylül 2018 tarihinde gözaltına alınmıştır. Gözaltında bulunduğu bir gün boyunca kendisine yemek, su ve düzenli olarak kullanmak zorunda olduğu

[86] Human Rights Council Working Group on Arbitrary Detention , Opinion No. 38/2017 concerning Kursat Çevik (Turkey), 16 June 2017, A/HRC/WGAD/2017/38, https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Detention/Opinions/Session78/A_HRC_WGAD_2017_38.pdf

ilaçları verilmemiştir. Başvurucu, bir kısım sağlık sorunlarından mustariptir. Başvurucu, spondilartroz, psoriatik artrit, safra kesesi taşı, diş problemleri, kronik astım ve bronşit gibi sağlık sorunlarına sahiptir. Öğretmen olan başvurucu bir de menisküs ameliyatları geçirmiştir. Spondilartroz hastalığının durumu, düzenli ilaç kullanımı, fizyoterapi ve uzman doktor ziyaretlerini içeren önemli bir tıbbi takip gerektirmektedir.(2.1) Söz konusu problemlerinden bir kısmı önemli ölçüde tıbbi gözetim gerektirmektedir. Başvurucunun durumu, tutuklanmasını takip eden birkaç ay boyunca yerde bir şilte üzerinde uyumaya zorlandığı ve ilaçlarına erişemediği için kötüleşmiştir.

Başvurucu Eylül ve Ekim 2018 tarihleri arasında, cezaevi yönetimine uzman bir doktoru ziyaret etmek için taleplerde bulunmuş, ancak bu talepler cevapsız kalmıştır. Keza, Manisa Ağır Ceza Mahkemesine tutukluluk koşulları, ilaç ve tedaviye erişim eksikliği ve ayrıca tıbbi nedenlerle şartlı tahliye talebiyle ilgili dilekçeler göndermiş, ancak herhangi bir sonuç alamamıştır. 23/11/2018 tarihinde, başvurucunun avukatı cezaevi yönetimine başvurarak başvurucunun eklem kemiği hastalığı için tedavi talebinde bulunmuştur. 23 Eylül 2019 tarihinde, başvurucunun eşi cezaevi yönetiminden eşinin uzman bir doktora görünmesine izin verilmesini talep etmiştir. 5 Ekim 2019'da Cumhurbaşkanlığı İletişim Ofisine bir talep daha göndererek eşi için uygun tedavi talebinde bulunmuştur. Bu bağlamda başvurucu, tutukluluk koşulları ve sağlık durumuyla ilgili olarak cezaevi idaresine sayısız kere dilekçe vermiş ancak herhangi bir sonuç alamamıştır. Cezaevi yetkililerine sunduğu taleplere ek olarak, Manisa Ağır Ceza Mahkemesi, Bölge Adliye Mahkemesi ve Yargıtay nezdinde konuyla ilgili şikayetlerde bulunmuştur.

Başvurucunun durumunun her geçen gün daha kötüye gitmesi ve tüketilen iç hukuk yollarının hiçbirinden sonuç alınamaması üzerine konu Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesine (Komite) sunulmuştur. Bu bağlamda, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin (MSH Sözleşmesi veya Sözleşme) 6, 7, 9, 10, 14, 15, 18, 19, 21, 22, 25, 26 ve 27 maddelerinin ihlal edildiği ileri sürülmüştür.

Birçok ihlal konusunda karar veren Komite, başvurucunun sağlık durumu ve cezaevi koşulları bakımından da ihlal karar vermiştir. Komite, taraf Devlet'in, başvurucunun polis nezaretinde ve Eskişehir H Tipi Cezaevindeki tutulma koşullarına ilişkin iddialarını çürütecek herhangi bir bilgi sunmadığını gözlemlediği belirtmektedir. Komite, taraf Devlet'in Eskişehir L Tipi Cezaevindeki mevcut alanla ilgili verdiği bilginin, başvurucunun hücresini paylaştığı mahkumların sayısı veya başvurucunun kullanabileceği özel alan hakkında bilgi vermeksizin genel terimlerle sunulduğunu not etmektedir. Komite ayrıca, taraf Devlet'in başvurucunun uyuma koşulları, yeterli beslenmeye erişiminin olmaması ve tuvaletlerin erişilemezliği ile ilgili iddiasını, dizinin durumu ve bir bakıcının yokluğu göz önüne alındığında, çürütmediğini not etmektedir.

Açıklanan koşullar altında ve taraf Devlet tarafından konuyla ilgili daha fazla bilgi veya açıklama yapılmaması nedeniyle Komite, bazı asgari gerekliliklerin yerine getirilmediği ve taraf Devlet'in başvurucunun Sözleşme'nin 10 (1) maddesi kapsamındaki haklarını ihlal ettiği sonucuna varmıştır. (10.5)

Komite, başvurucunun, polis gözetimindeyken yiyecek, su veya ilaç sağlanmadığı; Eskişehir L tipi Ceza İnfaz Kurumu ve Eskişehir H-Tipi Ceza İnfaz Kurumunda aşırı kalabalık

bir hücrede tutulduğu ve yedi kişilik bir hücreyi on dört mahkumla paylaştığı iddialarını not eder. Ayrıca, yerde bir yatakta uyuduğu, tıbbi olarak önerilen bir diyetten yoksun olduğu ve özel sağlık durumu dikkate alınmadan sıcak su ve erişilebilir tuvaletlerden yoksun kaldığı iddialarını not eder. (10.4)

Tutuklunun insan onuruna uygun koşullarda barındırılması temel bir insan hakkı olduğu ve bunu sağlamak noktasında devletin pozitif yükümlülüğü bulunduğundan Komite burada da Devletin yükümlüklerini yerine getirdiğini ispat etmesini istemiştir. Ancak başvurucunun iddia ve delillerine karşılık taraf Devlet tarafından fazla bilgi veya açıklama yapılmaması nedeniyle Komite, bazı asgari gerekliliklerin yerine getirilmediği ve taraf Devlet'in başvurucunun 10 (1) maddesi kapsamındaki haklarını ihlal ettiğine kanaat getirmiştir[87].

cc. İnsan Hakları Komitesi: Gökhan Açıkkollu Kararı

BM İnsan Hakları Komitesi, 30/11/2022 tarihli ve 3730/2020 sayılı kararında 15 Temmuz darbe girişiminden hemen sonra Gülen Hareketine yönelik soruşturmalar kapsamında gözaltına alınan **Gökhan Açıkkollu**'nun gözaltında uğradığı işkence, kötü muamele ve ölümüne ilişkin önemli tespit ve ihlallere yer vermiştir. 15 Temmuz darbe girişimi sonrası 3/07/2016 tarihinde gözaltına alınan öğretmen Gökhan Açıkkollu, gözaltına alınırken ve gözaltındayken şiddete uğramıştır. Çeşitli tarihlerde düzenlenen doktor raporlarında, başvurucunun uğradığı kötü muameleler kayıt altına alınmıştır. Gökhan Açıkkollu, geçirdiği ciddi panik ataklar üzerine 28/07/2016 ve 31/07/2016 tarihlerinde acile kaldırılmıştır. Acil servis kayıtlarına göre, Açıkkollu 05/08/2016 tarihinde nezarethane kalp krizi geçirmiş ve hayatını kaybetmiştir.

Açıkkollu, gözaltında uğradığı işkence ve kötü muameleler sonucu hayatını kaybetmiş ve Açıkkollu'nun ölümüyle ilgili savcılık takipsizlik kararı verilmiştir. Takipsizlik kararından sonra, **Gökhan Açıkkollu'**nun yaşam hakkına ve ölümünden sonraki soruşturma surecine ilişkin ihlallerin tespiti adına, eşi Mümüne Acikkollu tarafından Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesine başvuru yapılmıştır.

Komiteye göre, gözaltı esnasında doğal olmayan şartlarda gerçekleşen bir can kaybı, ancak devletin Sözleşme'nin 6. maddesi altındaki yükümlülüklerine uygunluğunu ortaya koyan kapsamlı, hızlı ve tarafsız bir soruşturma temelinde çürütülebilecek bir durum olup, bu tür bir kayıp devlet makamlarınca yaşamın elden alınması karinesine yol açmaktadır. Kötü davranılan kişinin fiziksel ve ruhsal sağlığını ciddi biçimde etkileyebilecek ve yaşamdan mahrum bırakılma tehlikesini doğurabilecek işkence ve kötü muamele gibi, 7. madde tarafından kesinlikle yasaklanan eylemlere karşı gerekli korumayı herkese sağlamak, taraf devletin sorumluluğundadır (8.4).

Komite, dosyadaki mevcut bilgiler temelinde, yetkililerin işkence iddialarından haberdar olmalarına rağmen; bu iddialara, başvurucunun eşinin vücudundaki belirgin izlere ve tıbben bildirilen psikolojik semptomlara dayalı olarak resen bir soruşturma yürütüldüğüne dair yeterli bir açıklama bulunmadığını değerlendirmektedir. Komite, mevcut davanın şartlarında ve

[87] UN Human Rights Committee, Alakuş v. Türkiye, CCPR/C/135/D/3736/2020, 15 November 2022, https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2FC%2F125%2FD%2F2980%2F2017&Lang=en

özellikle, birçok vesileyle tanıklık edilen kötü muamele izleri ile ciddi soruşturmaların yürütüldüğüne dair Taraf devletin bilfiil açıklama yapamaması ışığında, başvurucunun iddialarına gerekli önemin verilmesi gerektiğini değerlendirmektedir.

Komite, mevcut sağlık sorunları dikkate alındığında, Taraf devletin Sözleşme'nin 6 ve 7. maddelerine aykırı olarak başvurucunun eşini işkence ve kötü muameleden korumakta ve nihayetinde gözaltındayken hayatını korumakta gerekli özeni göstermediği sonucuna varmaktadır (8.5).

Gökhan Açıkkollu'nun gözaltındayken ölümüyle sonuçlanan işkence ve kötü muameleye tabi tutulduğu yönündeki iddialarına ilişkin olarak Komite, yaptığı değerlendirme neticesinde:

- Başvurucunun kocasının gözaltında tutulmasının ve akabinde nezarethanede ölümünün hukukiliğine itiraz etmede Anayasa Mahkemesi önündeki bireysel başvuru yolunun uygulamada etkili olacağının Taraf Devlet tarafından ispatlanmadığına,
- Türkiye'de 2 Ağustos 2016'da ülke çapında ilan edilen olağanüstü hal sonrasında yürürlüğe giren askıya alma bildiriminin (derogasyon) keyfi tutuklamaya karşı temel güvenceleri askıya alamayacağına,
- Taraf Devlet'in, Gökhan Açıkkollu'nun 3 Ağustos 2016 tarihinde yapılan tıbbi muayenesi sırasında, gözaltındayken fiziksel ve psikolojik travmaya maruz kaldığı yönündeki iddialarının derhal, tarafsız ve kapsamlı bir şekilde soruşturulduğunu ortaya koyamadığına,
- Taraf Devlet'in, Sözleşme'nin 6. ve 7. maddelerine aykırı olarak, Gökhan Açıkkollu'yu işkence ve kötü muameleden korumak ve önceden var olduğu bilinen sağlık sorunlarını göz önünde bulundurarak gözaltındayken hayatını korumak için gerekli özeni göstermediğine,
- Taraf Devlet'in, işkence iddialarına ve Gökhan Açıkkollu'nun ölümüne ilişkin kapsamlı ve tarafsız bir soruşturma yürütüldüğünü gösteremediğine; soruşturma sırasında gözaltında bulunan diğer tanıkların ifadelerinin hangi gerekçeyle dikkate alınmadığını ya da ölümünden önceki işkence iddialarının neden zamanında etkili bir şekilde soruşturulmadığını gerekçelendiremediğine,[88]

karar vermiştir.

b. Birleşmiş Milletler Tarafından Hazırlanan Raporlar

aa. İşkenceye Karşı Komitenin Türkiye Hakkındaki Dördüncü Periyodik Raporu Üzerine Sonuç Gözlemleri (2016)

İşkenceye Karşı Komite, Türkiye'nin dördüncü periyodik raporu üzerine yaptığı sonuç gözlemlerinde, hasta tutukluların muamelesi konusunda ciddi endişelerini dile getirmiştir.

[88] UN Human Rights Committee, 30/11/2022, CCPR/C/136/D/3730/2020, https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g23/012/81/pdf/g2301281.pdf?token=lpkEbBqhWC01HJqBDh&fe=true

Komite, yetersiz tıbbi bakım, kötü tutukluluk koşulları ve sağlık sorunları bulunan tutuklu ve hükümlülerin kötü muameleye maruz kaldığına ilişkin çok sayıda vaka tespit etmiştir. Türkiye'yi bu sorunları derhal çözmeye ve uluslararası standartlara uygun politikalar benimsemeye çağırmıştır.

Komite, cezaevlerindeki aşırı kalabalığın ve yetersiz sağlık hizmetlerinin, infaz sisteminde kronik bir sorun olmaya devam ettiğini belirtmiştir. Ayrıca, taraf Devletin özgürlüğün kısıtlanmasına alternatif önlemleri yeterince uygulamayarak cezaevlerindeki nüfusun dramatik artışını hafifletmekte yetersiz kaldığını ifade etmiştir.

Komite, incelenen dönemde gözaltı tesislerindeki intiharlar ve diğer ani ölümlerle ilgili eksiksiz bilgi sağlanamamasından duyduğu üzüntüyü dile getirmiştir. Bu bağlamda, Türkiye'den aşağıdaki adımları atmasını talep etmiştir:

- Özgürlüğünden yoksun bırakılan tüm kişilerin zamanında ve uygun tıbbi tedavi almasını sağlamak;
- Sağlık hizmetinin kasıtlı olarak reddedildiği iddialarına ilişkin bağımsız ve hızlı soruşturmalar yapmak ve bu tür davranışlardan sorumlu cezaevi görevlilerini kovuşturmaya veya disiplin işlemine tabi tutmak;
- Gözaltında gerçekleşen ölüm vakaları ve bu ölümlerin nedenlerine dair ayrıntılı bilgi sağlamak;
- Gözaltında meydana gelen tüm ölüm vakalarını bağımsız bir organ tarafından derhal ve tarafsız bir şekilde soruşturulmasını sağlamak için gerekli önlemleri almak, noktasında gerekli tedbirleri almasını tavsiye etmiştir[89].

bb. BM Keyfi Gözaltı Çalışma Grubu Görüşü (Eylül 2022)

Birçok sivil toplum kuruluşu ve siyasetçi, tutuklu ya da hükümlülerin terör suçundan cezaevinde bulunması durumunda, cezaevi yönetimi tarafından kendilerine ve ziyaretçilerine karşı hukuka aykırı bir şekilde çıplak arama uygulandığını bildirmişlerdir[90].

Ayrıca, Terörle Mücadele Kanunu çerçevesinde verilen yetkiye dayandırıldığı iddiası ile Başsavcılara kamu güvenliğine tehdit oluşturduğu yönünde kanaat getirdikleri mahkumları, sağlık raporlarına rağmen salıverilmesine müsaade edilmemiştir. Eski HDP Eş Genel Başkan Yardımcısı Aysel Tuğluk terör örgütü üyeliği suçlamasıyla 5 yıldır cezaevinde bulunmaktaydı. Demans ve erken evre Alzheimer hastası olduğu yönünde raporu olmasına rağmen tahliye talebi reddedildiği bildirilmiştir[91].

cc. BM İşkenceye Karşı Komitenin Türkiye Hakkındaki Beşinci Periyodik Raporu (14 Ağustos 2024)

---

89 İşkenceye Karşı Komite: Türkiye'nin Dördüncü Periyodik Raporu Üzerine Sonuç Gözlemleri (2016) , https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/content/143-iskenceye-kars-komite/

90 Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığı Demokrasi, İnsan Hakları ve Çalışma Bürosu, "2022 İnsan Hakları Uygulamaları Ülke Raporları, 2022 İnsan Hakları Raporu - Türkiye Yönetici Özeti", s.8, https://tr.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/91/insan-haklari-raporu-turkiye-bolumu-2022.pdf,

91 Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığı, "2022 İnsan Hakları Uygulamaları Ülke Raporları Demokrasi, İnsan Hakları ve Çalışma Bürosu 2022 İnsan Hakları Raporu - Türkiye Yönetici Özeti", s.11, https://tr.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/91/insan-haklari-raporu-turkiye-bolumu-2022.pdf,

BM İşkenceye Karşı Komite, Türkiye'nin beşinci periyodik raporunu 17 ve 18 Temmuz 2024 tarihlerinde yapılan 2123. ve 2125. toplantılarında ele almış ve 25 Temmuz 2024 tarihinde yapılan 2134. toplantısında mevcut sonuç gözlemlerini kabul etmiştir. Komite Türkiye'ye yönelik işkence, kötü muamele ve diğer insanlık dışı eylemler nedeniyle duyduğu endişeleri dile getirmiş ve aşağıdaki konularda Türkiye'ye yönelik tavsiye ve taleplerine yer vermiştir[92].

- **Gözaltı Koşulları:**

Komite, Türkiye'nin gözaltı koşullarını iyileştirme çabalarına devam etmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca, mahkumların hücre dışındaki sosyal etkileşimlerine ve yalnız hapsedilmenin istisnai durumlar dışında kullanılmamasına dikkat çekmektedir.

- **Gözaltında Ölüm Vakaları:**

Gözaltında meydana gelen ölümlerin yetersiz bir şekilde soruşturulduğuna dair endişeler dile getirilmiştir. Komite, Türkiye'nin bu ölümleri bağımsız bir şekilde ve Minnesota Protokolü'ne uygun olarak soruşturmasını önermektedir.

Gözaltında ölümlerin yetersiz bir şekilde soruşturulduğuna ve yapılan soruşturmaların maktulün aile üyelerinin, yasal temsilcilerinin ve bağımsız sivil toplum kuruluşlarının yeterince katılımını sağlamadığını bildirmiştir. Devlet tarafından gözaltında ölümlerle ilgili sağlanan verilerin eksikliğinden ve bu ölümlerle ilgili kamuya raporlama yapılmamasından dolayı üzüntü duyduklarını bildirmiştir. Komite bu başlık altında son olarak Devlet'in tüm gözaltında ölümleri derhal ve tarafsız bir şekilde, bağımsız bir organ tarafından, adli tıp incelemeleri de dahil olmak üzere soruşturması ve ilgili durumlarda gereken yaptırımları uygulaması gerektiğini, tüm gözaltı yerlerinde ölümler, nedenleri ve soruşturmaların sonuçlarına ilişkin güncel ve ayrıntılı veri tutmalı ve kamuya açık raporlaması gerektiğini açıklamıştır.

- **İşkence ve Kötü Muamele İddiaları:**

Komite, 2016'daki darbe girişimi sonrası işkence iddialarının arttığını, gözaltı merkezlerinde dayak, cinsel saldırı ve elektrik şoku gibi kötü muamelelerin sıklıkla görüldüğünü vurgulamaktadır.

Komite, devlette işkence ve kötü muamelenin, özellikle gözaltı merkezlerinde, genel bir biçimde devam ettiği yönündeki iddialardan ciddi endişe duyduğunu rapor etmiştir. Bu iddialar arasında güvenlik ve istihbarat görevlilerinin dayak, cinsel saldırı ve taciz uygulamaları; bazı durumlarda elektrik şoku ve su işkencesi gibi yöntemlere başvurduğu belirtilmektedir.

Komite, 2016'daki darbe girişimi sonrasında, 2023'te ülkenin güneydoğusunda meydana gelen depremlerin ardından ve terörle mücadele operasyonları bağlamında işkence ve kötü muamele iddialarının artış göstermesinden özellikle kaygı duymaktadır. Ayrıca, Terörle Mücadele Kanunu'nun uluslararası standartlara aykırı bir biçimde temel yasal güvenceleri -

[92] UN Committee against Torture, Experts of the Committee against Torture Commend Türkiye on its Strong Commitment to Fight Violence against Women, Ask about Life Sentences in Prison and the Communication of Detainees with Family Members, 18 July 2024, https://www.ohchr.org/en/news/2024/07/experts-committee-against-torture-commend-turkiye-its-strong-commitment-fight-violence

örneğin, avukata erişim ve gözaltı yasallığının denetimi- sınırlamak amacıyla kullanıldığı yönündeki endişeler devam etmektedir.

Bu bağlamda Komite, Devlete aşağıdaki hususları hatırlatmıştır:

- Tüm İddiaların Soruşturulması: Tüm işkence ve kötü muamele iddialarını hızlı, tarafsız, etkin ve bağımsız bir şekilde soruşturmalıdır. Şüpheli faillerle hiyerarşik bağlantısı olmayan makamların soruşturma başlatmasını sağlamalıdır. Bu tür eylemlerde bulunduğundan şüphelenilen kişilerin soruşturma süresince derhal görevden uzaklaştırılmasını temin etmelidir.
- Faillerin Yargılanması ve Cezalandırılması: İşkence veya kötü muamelede bulunanların yargılanmasını sağlamalı ve suçlu bulunmaları halinde eylemlerinin ağırlığına uygun cezalar almalarını güvence altına almalıdır. Mağdurların veya aile üyelerinin uygun tazminat ve telafi mekanizmalarından faydalanmalarını sağlamalıdır.
- Mevzuatın Gözden Geçirilmesi: Terörle ilgili iç mevzuatı gözden geçirerek, terörle mücadele politikalarını Sözleşme ile uyumlu hale getirmelidir.

Ayrıca Komite tarafından bu iddiaların bağımsız bir şekilde soruşturulması gerektiği belirtilmiştir[93].

dd. BM İnsan Hakları Komitesinin Türkiye'nin İkinci Periyodik Raporu

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi, Türkiye'nin ikinci periyodik raporuna ilişkin nihai gözlemlerini (CCPR/C/TUR/CO/2) 7 Kasım 2024 tarihinde yayımlamıştır. Raporda, Türkiye'deki birçok insan hakları ihlaline dikkat çekilmiş ve çeşitli endişeler dile getirilmiştir.

Komite'nin dile getirdiği başlıca endişeler şunlardır:

- Cezaevlerindeki Aşırı Kalabalık ve Yetersiz Koşullar: Cezaevlerinin aşırı kalabalık olmaya devam ettiği vurgulanmıştır. Mahkûmların yeterli sağlık hizmeti, içme suyu, gıda, ısıtma, havalandırma ve aydınlatmaya erişimlerinin bulunmadığı ve kötü sıhhi koşullardan muzdarip oldukları belirtilmiştir.
- Uzun Süreli Hücre Hapsi ve Siyasi Mahkûmlar: Uzun süreli hücre hapsi uygulamalarının devam ettiği, özellikle siyasi mahkûmlar için daha ağır tutukluluk koşullarının söz konusu olduğu ifade edilmiştir.
- 7242 Sayılı Kanun'un Ayrımcı Hükümleri: Cezaevi nüfusunu azaltmayı hedefleyen 7242 sayılı Kanun'un ayrımcı hükümler içerdiği ve terörizmle suçlanan siyasi mahkûmların denetimli serbestlik ve şartlı tahliyeye erişim konusunda diğer mahkûmlarla eşit muamele görmediği belirtilmiştir(31)94. Komite, bu uygulamaların uluslararası insan hakları standartlarına aykırı olduğunu vurgulamıştır.

---

93 https://www.ohchr.org/en/news/2024/07/experts-committee-against-torture-commend-turkiye-its-strong-commitment-fight-violence

94 Human Rights Committee, Concluding observations on the second periodic report of Türkiye, CCPR/C/TUR/CO/2, 7 November 2024, https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2FC%2FTUR%2FCO%2F2&Lang=en

C. AVRUPA BİRLİĞİ TARAFINDAN HAZIRLANAN RAPORLAR

a. AB Genişleme Politikasına İlişkin 2018 Bilgilendirmesi (Türkiye Raporu 2018)

OHAL süreci sonrası AB tarafından hazırlanan Türkiye Raporunda Türkiye'deki cezaevlerinin insanlık suçu sayılacak eylemlerin merkezi haline geldiği gözler önüne serilmiştir. Raporda cezaevi sistemi ile ilgili olarak, aşırı kalabalık ve kötüleşen cezaevi koşulları derin bir endişe kaynağı olduğu vurgulanmıştır.

Bunun yanı sıra:

- Cezaevlerindeki nüfusta, cezaevinde bulunan her 100.000 kişi için 290 kişi oranında bir artış olduğu ve cezaevi nüfusunun hâlihazırda 234.673 olduğu;
- Rapor tarihi itibarıyla, tutuklu anneleriyle birlikte kalan çocuk sayısının 600'ün üzerinde olduğu;
- Psikolog, sosyal hizmet görevlisi ve sosyolog eksikliğinin, cezaevinde bulunanların rehabilitasyonunu olumsuz yönde etkilemeye devam ettiği;
- Türkiye'deki cezaevlerinde, tutukluların haklarına keyfi sınırlamalar getirilmesi ve disiplin tedbirleri olarak işkence, kötü muamele ve hücre hapsi uygulanması dâhil, insan hakları ihlalleri olduğu;
- Hasta tutukluların tıbbi bakım hizmetlerine erişiminin sıklıkla engellendiği tespitlerine yer verilmiştir.

Ayrıca, raporda cezaevi koşullarının izlenmesinden sorumlu devlet çatısı altındaki kurulların, darbe girişiminin ardından ya feshedildiği ya da büyük oranda etkisiz kaldığı ve bundan dolayı ceza infaz memurları ile cezaevi idarelerinin büyük ölçüde denetimsiz şekilde faaliyet gösterdiği açıkça belirtilmiştir[95].

b. AB Genişleme Politikasına İlişkin 2020 Bilgilendirmesi (Türkiye Raporu 2020)

Hazırlanan raporda, cezaevlerindeki yoğunluğun artması ve kötüleşen cezaevi koşullarının endişe kaynağı olmaya devam ettiği bildirilmiştir. Cezaevlerinde 236.755 kişilik kapasite olmasına rağmen, hüküm giymiş ve giymemiş tutuklulardan oluşan cezaevi nüfusu, Temmuz 2020 itibarıyla 249.600'dür. Cezaevlerinde 405'i tutuklu anneleriyle birlikte kalan toplam 2.500 çocuk bulunmaktadır.

Olağanüstü hâlin kaldırıldığı tarihten itibaren Türkiye, terör suçlaması nedeniyle tutuklu bulunanların toplam cezaevi nüfusuna oranına ilişkin istatistikleri yayımlamamaktadır. Adalet Bakanlığı verilerine göre, toplam cezaevi nüfusunun %13'ünden fazlası terörle bağlantılı suçlar nedeniyle cezaevinde bulunmaktadır.

Cezaevlerinde bulunan tutukluların ve hükümlülerin haklarına keyfi sınırlamalar getirilmesi, suçun cezasız kalması, tıbbi bakım hizmetlerine erişimin reddedilmesi, işkence, kötü muamele, açık görüşmelerin engellenmesi ve hücre hapsi uygulaması dâhil, insan hakları

[95] Avrupa Komisyonu, AB Genişleme Politikasına İlişkin 2018 Bilgilendirmesi, 2018 Türkiye Raporu, Strazburg, 17.4.2018, https://www.ab.gov.tr/siteimages/pub/komisyon_ulke_raporlari/2018_turkiye_raporu_tr.pdf

ihlalleri olduğu yönündeki iddialar artmıştır. Hükümlü ve tutuklular ile avukatları, şikâyetlerinin birçoğunun ele alınmadığını ve yaşam koşullarında iyileşme olmadığını belirtmiştir.

Mevcut raporlara göre, 2017'nin başından Ağustos 2019'a kadar 73 kişi cezaevlerinde hayatını kaybetmiş olup, bu kişilerden 39'u hasta mahkûmlardır. TİHEK gibi cezaevi izleme kurullarının da sorunların giderilmesinde fayda sağlayamadığı bildirilmiştir[96].

c. AB Genişleme Politikasına İlişkin 2021 Bilgilendirmesi (Türkiye Raporu 2021)

Raporda, aşırı kalabalıklaşan ve kötüleşen cezaevi koşullarının derin bir endişe kaynağı olmaya devam ettiği ve Türkiye'nin Avrupa Konseyinin en aşırı kalabalıklaşma oranına sahip ülkesi olduğu (mevcut 100 kişilik yere 127 tutuklu/mahkûm) vurgulanmıştır. Yeni İnsan Hakları Eylem Planı, cezaevlerindeki yaşam koşullarını iyileştirmeye ve çocukların refahını sağlamaya yönelik genel bir taahhüt içermektedir. Raporda, cezaevlerinde tutukluların haklarına keyfi sınırlamalar getirilmesi, tıbbi bakım hizmetlerine erişimin reddedilmesi, işkence, kötü muamele, açık görüşmelerin engellenmesi ve hücre hapsi uygulaması dâhil olmak üzere, insan hakları ihlalleri olduğu yönündeki iddiaların devam ettiği de özellikle belirtilmiştir[97].

d. AB Genişleme Politikasına İlişkin 2022 Bilgilendirmesi (Türkiye Raporu 2022)

Rapora göre, tutuklu ve hükümlü hasta mahkûmların sağlık hizmetine ve tıbbi bakım hizmetlerine ulaşabilmelerini gerektiren kararların genellikle geciktirilmesi ya da reddedilmesi, cezaevinde birçok ölüme neden olmuş; ayrıca bu kararların geciktirilmesi, tahliyeden hemen sonra da ölümlere yol açmıştır. Tutuklu ve hükümlülere yönelik raporları sunmakla yükümlü olan Adli Tıp Kurumunun, Adalet Bakanlığına bağlı faaliyet göstermesi ve tıbbi raporları genellikle göz ardı etmesi nedeniyle bağımsız olduğu yönünde ciddi şüpheler ve endişeler bulunduğu bildirilmiştir. Ulusal önleme mekanizması olarak çalışması gereken TİHEK ile cezaevi izleme kurulları, yaşanan ihlalleri düzeltmek için etkin bir işlev sağlamadığı, kurulların çalışmalarının şeffaf olmadığı ve barolar ile diğer kuruluşlar tarafından bu kurulların denetlenemediği raporda yer almıştır[98].

e. AB Genişleme Politikasına İlişkin 2023 Bilgilendirmesi (Türkiye Raporu 2023)

Cezaevindeki hasta tutuklu ve hükümlülere ilişkin verdiği "cezaevinde kalabilir" raporlarıyla sürekli eleştiri konusu olan Adli Tıp Kurumu raporda ele alınmıştır. Adli Tıp Kurumunun aldığı raporlarda bağımsızlığına ilişkin ciddi şüpheler bulunduğu, cezaevinde bulunan hasta tutuklu ve hükümlülerin tedavilerinin sürdürülebilmesi için tıbbi bakım hizmetlerine erişimlerinde zorluklar yaşandığı bildirilmiştir. Sağlık hizmetine ulaşımda güçlükler yaşanması sebebiyle cezaevlerinde ve hükümlü ve tutukluların tahliyelerinden sonra ölümler

---

96 Avrupa Komisyonu, AB Genişleme Politikasına İlişkin 2020 Bilgilendirmesi (Türkiye Raporu 2020)", sayfa 35, 06.10.2020 https://www.ab.gov.tr/siteimages/trkiye_raporustrateji_belgesi_2020/turkey_report_30.10.2020.pdf-

97 Avrupa Komisyonu, ¨AB Genişleme Politikasına İlişkin 2021 Bilgilendirmesi (Türkiye Raporu 2021)", s. 32, https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/2021_turkiye_raporu_tr.pdf

98 Avrupa Komisyonu, ¨AB Genişleme Politikasına İlişkin 2022 Bilgilendirmesi (Türkiye Raporu 2022)", sayfa 34-35, 12.10.2022, https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/2022_turkiye_report_tr_27.11.2022_22.05.pdf

yaşanmıştır. Ayrıca intihar iddialarına ve infaz koruma memurları tarafından ayrımcı muamele yapıldığı ve çıplak arama yapıldığına ilişkin birçok şüphe bulunduğu raporda yer almıştır[99].

D. ULUSLARARASI İNSAN HAKLARI ÖRGÜTLERİNİN HASTA TUTUKLU VE HÜKÜMLÜLERE İLİŞKİN TÜRKİYE HAKKINDA DÜZENLEDİĞİ RAPORLAR

a. Amnesty International

Amnesty International'ın 2016 sonrası Türkiye cezaevleri raporları, cezaevlerindeki şüpheli ölümler ve intihar vakalarına dair önemli insan hakları ihlallerini ortaya koymaktadır. Raporlarda, özellikle 15 Temmuz 2016 darbe girişiminden sonra tutuklu ve hükümlülerin üzerinde artan baskıya dikkat çekilmiştir. Cezaevlerinde kapasite aşımı, kötü muamele, yetersiz sağlık hizmetleri ve ağırlaşan fiziksel koşullar nedeniyle birçok ölüm ve intihar vakasının yaşandığı bildirilmektedir.

Amnesty International özellikle ***¨Turkey: Amnesty International's Brief On The Human Rights Situation***¨[100] adlı raporunda, tutuklu gazeteciler, aktivistler ve KHK ile ihraç edilenler de dahil olmak üzere geniş bir mahkum kesiminin sağlık hizmetlerine erişiminin kısıtlı olduğunu, hücre hapsi uygulamalarının psikolojik sorunları artırdığını vurgulamıştır. Ayrıca, pandemi döneminde sağlık hizmetlerinin daha da yetersiz hale geldiğini, birçok mahkumun tedaviye erişemediğini ve kötü koşulların intiharlara yol açan önemli bir etken olduğunu belirtmiştir .

Amnesty International'ın açıkladığı 2022/23 raporunda[101], İşkence ve diğer türde kötü muameleye ilişkin ciddi ve güvenilir iddiaların bulunduğu belirtilmektedir. İşkence ve diğer türde kötü muamele kısmında '*Görgü tanıkları, Nisan ayında İstanbul'daki Marmara (eski adıyla Silivri) Cezaevinde kalabalık bir gardiyan grubunun mahkumları dövdüğünü ve intihara sürüklediğini bildirmiştir. Ferhan Yılmaz adlı bir mahkumun, gardiyanlar tarafından işkence ve diğer türde kötü muameleye maruz bırakıldığı iddia edildikten sonra Nisan ayında hastanede öldüğü; raporda yer almıştır. Diğer on mahkumun da gardiyanların kendilerini dövdüğünü bildirmeleri üzerine ülke çapındaki farklı cezaevlerine nakledildiği öne sürüldü. Silivri İlçe Cumhuriyet Başsavcılığı iddialarla ilgili soruşturma başlatıldığını duyurdu ancak yıl sonunda henüz sonuç belli değildi*.' denilmektedir.

Amnesty International'ın açıkladığı 2021/22 raporunda[102], Ocak ayında Diyarbakır'da bir sulh ceza hakimliğinin, Mehmet Sıddık Meşe'nin Aralık 2020'de Diyarbakır 3 No'lu T Tipi Cezaevinde gardiyanlar tarafından ağır şekilde dövüldüğüne ilişkin iddialar hakkında verilen takipsizlik kararına itirazını reddettiğine ve yıl boyunca Diyarbakır Barosuna aynı cezaevindeki tutuklulardan benzeri işkence iddialarının bildirildiğine yer verilmiştir. Aralık ayında, terörle bağlantılı suçlar nedeniyle Kandıra Cezaevinde bulunan Garibe Gezer'in hücresinde ölü

---

[99] Avrupa Komisyonu, "AB Genişleme Politikasına İlişkin 2023 Bilgilendirmesi (Türkiye Raporu 2023)", 08.11.2023, sayfa 33, https://www.ab.gov.tr/siteimages/resimler/2023%20T%C3%BCrkiye%20Raporu.pdf,

[100] Amnesty International, ¨Turkey: Amnesty International's Brief On The Human Rights Situation, 1 February 2019, https://www.amnesty.org/en/documents/eur44/9747/2019/en/

[101] Amnesty International Report 2022/23: The state of the world's human rights", March 27, 2023,https://www.amnesty.org/en/documents/pol10/5670/2023/en/

[102] **Amnesty International Report 2021/22: The state of the world's human rights",** March 29, 2022, https://www.amnesty.org/en/documents/pol10/4870/2022/en/

bulunduğu ve Gezer'in intihar ettiğinin iddia edildiği belirtilmiştir. Gezer'in, ölümünden önce infaz koruma memurları tarafından sistematik olarak işkenceye ve cinsel saldırıya maruz bırakıldığını ve savcılığın, iddialara ilişkin dosyada takipsizlik kararı verdiğine de yer verilmiştir.

Amnesty International'ın açıkladığı 2021/22 raporunda[103] cezaevlerinde acil tıbbi bakıma erişim ve adli tıp görevlileri tarafından muayene edilme konusunda sıkıntılar yaşandığına vurgu yapılmıştır. Bu kapsamda Diyarbakır Cezaevinde tutuklu yargılanan Mehmet Sıddık Meşe'nin gardiyanlar tarafından ağır fiziksel şiddete uğradığı; Meşe'nin acil tıbbi bakıma erişmesine ve adli tıp görevlileri tarafından muayene edilmesine izin verilmediği ve savcılık yetkililerinin yıl sonu itibariyle iddialara ilişkin bağımsız bir soruşturma başlatmadığı hususlarına yer verilmiştir.

b. Human Right Watch

Human Rights Watch (HRW), 2016 sonrası Türkiye cezaevlerindeki intihar ve şüpheli ölümlere dair birçok önemli bulguya yer vermiştir. Özellikle 15 Temmuz 2016 darbe girişiminin ardından, Olağanüstü Hal (OHAL) döneminde çıkarılan kararnamelerin, gözaltında işkence ve kötü muamele vakalarını artırdığı ifade edilmektedir.

"***A Blank Check: Turkey's Post-Coup Suspension of Safeguards Against Torture"*** başlıklı Ekim 2016 tarihli raporda[104], OHAL kapsamında güvenlik güçlerine geniş yetkiler verilmesi ve yargı denetimlerinin sınırlanmasıyla birlikte kötü muamelenin yaygın hale geldiği vurgulanmıştır. Raporda, darbe soruşturmaları kapsamında gözaltında alınan bazı kişilerin ölüm ve intihar vakalarının gözlemlendiği, ancak bağımsız bir denetimin yapılmadığı belirtilmiştir.

HRW'nin raporlarında, ayrıca mahkumların sağlık hizmetlerine erişimde büyük zorluklar yaşadıkları, darbe soruşturması kapsamında tutuklu olanların sıklıkla aşırı kalabalık hücrelerde kötü koşullara maruz kaldıkları ve yeterli sağlık desteği alamadıkları ifade edilmektedir. Bu ortam, özellikle ruhsal sorunları tetikleyen bir faktör olarak gösterilmekte; bu durumun cezaevinde intihar vakalarını artırdığı bildirilmektedir. Pandemi döneminde, zaten kısıtlı olan sağlık hizmetlerinin daha da zor erişilir hale gelmesiyle birlikte, insan hakları ihlalleri daha da belirginleşmiştir.

HRW'nin verileri, bu süreçte cezaevlerinde ölümler ve intiharlar üzerine yeterince bilgi sağlanmadığına işaret etmekte ve uluslararası toplumun bu konuda daha fazla denetim ve önlem alması çağrısında bulunmaktadır[105].

HRW'nin ¨***Turkey: COVID-19 Puts Sick Prisoners at Grave Risk***¨ adlı Raporunda[106], altta yatan sağlık sorunları nedeniyle KOVİD-19 karşısında ölümcül risk altında bulunan

---

[103] **Amnesty International Report 2020/21: The state of the world's human rights",** April 7, 2021, https://www.amnesty.org/en/documents/pol10/3202/2021/en/

[104] Human Rights Watch, "A Blank Check: Turkey's Post-Coup Suspension of Safeguards Against Torture", October 25, 2016, https://www.hrw.org/report/2016/10/26/blank-check/turkeys-post-coup-suspension-safeguards-against-torture

[105] Human Rights Watch, Turkey: Emergency Decrees Facilitate Torture, October 25, 2016, https://www.hrw.org/news/2016/10/25/turkey-emergency-decrees-facilitate-torture

[106] HRW', ¨Turkey: COVID-19 Puts Sick Prisoners at Grave Risk¨, https://www.hrw.org/news/2020/04/03/turkey-covid-19-puts-sick-prisoners-grave-

yüzlerce tutuklu ve hükümlüden bazılarına ilişkin vakaları incelediğini; söz konusu incelemenin Türkiye'deki yetkililerin yeni geliştirdikleri erken şartlı tahliye veya ev hapsi planlarına, ölümcül risk altında bulunan tutuklu ve hükümlülerin terörle mücadele yasası kapsamındaki suçlardan hüküm giymiş olması nedeniyle mahrum bırakılmaları konusunda duydukları endişeyi dile getirmiştir.

Raporda, Türkiye'nin binlerce devlet memurunu, avukatı, siyasetçiyi, aktivisti ve gazeteciyi; şiddet içeren suçlar işledikleri, şiddet eylemlerini kışkırttıkları veya yasa dışı silahlı örgütlere lojistik destek sağladıkları iddialarına karşın, delil bulunmamasına rağmen tutuklayıp mahkûm ettiği belirtilmiştir. Raporda ayrıca, kanun tasarısında terörle mücadele yasası kapsamındaki suçlar için getirilen genel istisna nedeniyle; kronik sağlık sorunlarına sahip bu tutuklulara veya hükümlülere COVID-19 karşısında ölümcül risk altında bulunmalarından sebeple bir ayrıcalık tanınmadığı ifade edilmiştir.

Yine Raporda, CPT'nin Türkiye ziyaretinden sonra, başta İnsan Hakları Derneği ve Özgürlük İçin Hukukçular Derneği olmak üzere, Türkiye'de insan hakları alanında çalışan bir çok sivil toplum örgütü de, yüzlerce hasta mahkuma ilişkin İnsan Hakları İzleme Örgütünün de gördüğü yeni listeler hazırlamış, zamanında ve yeterli sağlık hizmetlerine erişimin olmaması ile sağlık durumları cezaevinde tutulmaya elverişli olmayan mahkumların cezalarının infazının ertelenmesinde karşılaştıkları engeller gibi konulardaki endişelerini defalarca dile getirdiklerine yer verilmiştir.

HRW'nin hazırladığı 2024 raporunda; "2016'dan bu yana polis ve jandarmanın gözaltında ve cezaevinde işkence ve kötü muamele iddialarını titizlikle hazırlamadığını ve faillerin yeterince kovuşturulmadığını bildirmiştir. Ayrıca Ahmet Güreşçi adlı bir kişinin, kendisi ve kardeşinin işkenceye maruz kaldıktan sonra Hatay ilinin Altınözü ilçesinde jandarma tarafından gözaltında ölü bulunduğunu ve jandarma ile ilgili soruşturmanın halen devam ettiğini" bildirmiştir[107].

HRW'nin hazırladığı 2023 raporunda; "*Eylül 2020'de Güneydoğu'daki köylerinde TSK tarafından gözaltına alınıp, bir helikopterle götürülmelerinin ardından, aileleri tarafından hastanede ağır yaralı olarak bulunan Osman Şiban ve Servet Turgut adlı iki Kürt erkeğe yapılan işkence nedeniyle, askeri personel hakkında yetkililer tarafından bir soruşturma açılmış olduğunu gösteren herhangi bir emarenin bulunmadığını, Turgut'un aldığı yaralar yüzünden öldüğünü, ve halen Şiban köyünde PKK üyelerine yardım ettiği iddiasıyla "terör örgütü üyeliği" suçlamasıyla yargılandığını*" raporunda yer vermiştir. [108]

HRW nin hazırladığı 2022 raporunda; "*Son beş yılda artan polis gözetiminde ve hapishanelerde işkence ve kötü muamele iddialarına yönelik açılan savcılık soruşturmalarında ilerleme kaydedilmediğini, benzer iddiaların çok azının güvenlik güçlerinin yargılanmasıyla sonuçlandığını ve genel olarak ceza verilmediğini belirtmiştir. Ayrıca raporda Anayasa Mahkemesi, Mayıs 2021 tarihinde verdiği iki kararında kötü muamele yasağının ihlal edildiğine*

risk#:~:text=(Istanbul)%20%E2%80%93%20An%20examination%20of,arrest%20despite%20their%20conviction%20under

[107] "Human Rights Watch 2024 Türkiye Raporu, https://www.hrw.org/world-report/2024/country-chapters/turkey

[108] "Human Rights Watch 2023 Türkiye Raporu, https://www.hrw.org/tr/world-report/2023/country-chapters/383631#2a5507

ve 2016 yılında yapılan ve o sırada savcılıkların takipsizlik kararı verdiği iki suç duyurusu hakkında yeni soruşturma açılmasına hükmettiğini, bu kararlardan ilkinin A.A isimli erkek bir öğretmenin Afyon ilinde, polis gözetiminde işkence ve tecavüze maruz kaldığı iddiasıyla, diğerinin ise E.B isimli yine erkek bir öğretmenin, Antalya ilinde polis tarafından acilen ameliyat olmasını gerektirecek ölçüde işkence gördüğüne ilişkin yaptığı suç duyurusuna ilgili olduğunu belirtmiştir. İstanbul'da özel güvenlik görevlisi Birol Yıldırım'ın 5 Haziran'da polis tarafından darp edildiğinin kamera görüntülerinin yayınlanmasından haftalar sonra Yıldırım'ın polis gözetiminde ölmesiyle ilgili yürütülen dosyada, bir komiser yardımcısının tutuklandığını, aynı davada söz konusu komiser yardımcısıyla birlikte 11 polis memurunun da yargılanmasının devam ettiğini" belirtilmiştir. 17 yaşındaki Kadir Aktar'ın 19 Şubat'ta Maltepe Çocuk Hapishanesinde ölümünün nasıl gerçekleştiğine ilişkin soruşturmanın sürdüğünü, ölümün medyaya intihar olarak yansımış olan Aktar'ın tıbbi kayıtlarının polis gözetiminde iken kötü muameleye maruz kaldığına ilişkin önemli kanıtlar sunduğu rapor edilmiştir[109].

HRW'nin hazırladığı 2021 raporunda; son dört yıldır polis ve asker tarafından gözaltı merkezlerinde ve hapishanelerde işkence, kötü muamele ve zalimce ve insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele eylemlerde bulunduğuna ilişkin iddialardaki artış, Türkiye'nin bu alanda daha önceki ilerlemesini geriye attığını, hedef alınanlar arasında siyasi ve adi suçlarla suçlanan kişilerin de yer aldığı, savcıların bu tür iddialarla ilgili anlamlı soruşturmalar yürütmediğini ve suçlanan güvenlik güçleri üyeleri ve kamu görevlileri için yaygın bir cezasızlık kültürü olduğu, son dört yılda bildirilen yaklaşık iki düzine zorla kaybetme vakasıyla ilgili etkili bir soruşturma yapılmadığı, Şubat ve Haziran 2020'de, Şubat 2019'da kaybolduktan aylar sonra Ankara'da polis gözetiminde yeniden ortaya çıkan altı erkekten ikisinin, mahkeme duruşmalarında kaçırıldıklarını, işkence gördüklerini ve Gülen hareketiyle bağlantıları olduklarını itiraf eden ifadeleri imzalamaya zorlandıklarını belirtmiştir.

Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi (CPT), Temmuz 2016 darbe girişiminden bu yana Türkiye'ye üç ziyaret gerçekleştirdiğini, Ağustos ayında, Türk Hük*u*meti, polis gözetiminde kötü muamele ve cezaevlerindeki aşağılayıcı koşullar ve aşırı kalabalığı tanımlayan 2017 ve 2019 ziyaretlerinden iki CPT raporunun yayınlanmasına izin verdiğini belirtmiştir.[110]

c. Finlandiya Göçmenlik Bürosu Raporu

Darbe sonrasında gözaltına alınan birçok kadın ağır işkence, tecavüz, kötü muamele, tehdit vb. eylemlere maruz kalmıştır. Bu noktada, Finlandiya Göçmenlik Bürosu tarafından hazırlanan ve Haziran 2024'te kamuoyuna açıklanan ***"Türkiye; Gülen hareketiyle ilişkili bireyler"*** başlıklı raporda, gözaltındaki kadınların maruz kaldığı tecavüzlerden açıkça bahsedilmektedir. KHK Mağdurları Platformu ve diğer kaynaklardan alınan bilgilere göre, en az 12 kadın gözaltında hamile bırakılmış ve bazıları doğum yapmak zorunda kalmıştır. Gözaltındaki kadınlar ayrıca polis memurlarıyla oral seks gibi diğer insanlık dışı eylemlere de maruz kalmıştır.

---

[109] "Human Rights Watch 2022 Türkiye Raporu, https://www.hrw.org/tr/world-report/2022/country-chapters/turkey#38508f

[110] " Human Rights Watch 2021 Türkiye Raporu, https://www.hrw.org/world-report/2021/country-chapters/turkey#8d3ef8

Raporda, bazı kaynakların verdiği bilgilere göre, Gülen Hareketiyle ilişkili olduğu iddia edilen kişiler muhtemelen hala kaçırma, zorla kaybetme, işkence ve diğer kötü muamele gibi ağır insan hakları ihlallerine hedef olmaktadır.[111] [112]

Raporda yer verilen İnsan Hakları Derneğinin tespitlerine göre (İHD), işkence ve kötü muamele iddialarının azalmış olmasına rağmen, derneğe bu tür iddiaları içeren başvuruların gelmeye devam ettiğini belirtmektedir. Örneğin, Gülen hareketiyle 'iltisakı ve irtibatı' olduğu gerekçesiyle tutuklanan kadınların işkence ve kötü muameleye maruz kaldıklarına dair raporlar bulunmaktadır. Raporda dile getirilen bir diğer husus ise cezaevlerinin durumudur. İHD, terör ile ilişkili bireyler gibi siyasi faaliyetleri nedeniyle hapsedilen bireylerin en çok ayrımcılığa uğrayan grup olduğunu; bu bireylerin tahliyelerinin, yetkililerin (keyfi) söz konusu bireyin *¨pişmanlık duymadığı¨* ve *¨aynı faaliyetleri tekrar gerçekleştirebileceği¨* yönündeki subjektif değerlendirmelerine dayanarak ertelenebildiğini belirtmektedir. İHD verilerine yer verilen raporda, dernek tarafından toplanan verilere göre, Türkiye'de 651 ağır hasta olmak üzere yaklaşık 1550 hasta tutuklu ve hükümlü bulunduğu tespit edilmiştir. İHD, hasta tutuklu ve hükümlülerin tahliye edilmemesinin hem onlar hem de aileleri için işkence anlamına geldiğini, çünkü gerçekten tedaviye ihtiyaçları olduğunda ailelerinden uzakta bulunan yüksek güvenlikli cezaevlerinde kalmak zorunda kaldıklarını belirtiyor.[113] [114].

[111] Gergerlioğlu 3 Ekim 2023; İHD 2 Ekim ve 22 Kasım 2023

[112] Mazlumder 2 Ekim ve 23 Aralık 2023; Bir insan hakları temsilcisi Organizasyon 3 Ekim 2023.

[113] İHD 2 Ekim ve 22 Kasım 2023

[114] Turkey; Individuals associated with the Gülen movement; The Finnish Immigration Service's fact-finding mission to Ankara and Istanbul 2 - 6 October 2023, p. 45, https://migri.fi/documents/5202425/5914056/FIS_Turkey_Individuals+associated+with+the+G%C3%BClen+movement_June_2024+(2).pdf/a14fa35f-a65a-9339-e331-fec99e9cd8c3/FIS_Turkey_Individuals+associated+with+the+G%C3%BClen+movement_June_2024+(2).pdf?t=1723630918594

III. BÖLÜM:

AĞIR HASTA TUTUKLU ve HÜKÜMLÜLERE YÖNELİK UYGULAMADA YAŞANAN TEMEL SORUNLAR

A. GENEL OLARAK CEZAEVLERİNDEKİ SAĞLIK HİZMETLERİNDE YAŞANAN TEMEL SIKINTILAR

Tutuklu ve hükümlülerin sağlık ve tedavi hizmetlerine erişimlerinde ciddi sorunlar yaşandığı ve özellikle belli suçlardan tutuklu ve hükümlü olanlara yönelik ayrımcı ve keyfi uygulamalara gidildiği, insan hakları örgütleri ve medya organları aracılığı ile kamuoyuna yansımaktadır. Tutuklu ve hükümlülerin sağlık hizmetine ulaşmada ve hizmetin alınması esnasında ciddi hak ihlallerine maruz kaldığı ve tedavilerin aksadığı dile getirilmektedir[115].

Bu kapsamda, İnsan Hakları Derneğinin 01.04.2021 tarihli açıklamasına göre; Türkiye'de 300 bin civarında tutuklu ve hükümlü bulunmaktadır. Bunların 604'ü ağır olmak üzere 1605 hasta tutuklu ve hükümlü bulunmaktadır.

İlgili bölümlerde izah edildiği üzere uluslararası standartlar, sözleşmeler ve protokoller, sağlık hizmetlerinin, toplumun her kesimine olduğu gibi özgürlüğü kısıtlanmış bireylere de eşit bir şekilde uygulanması noktasında devlete pozitif bir sorumluluk yüklemektedir. Bu pozitif yükümlülüklere rağmen cezaevi yönetimlerinin keyfi ve ayrımcı uygulamaları sağlık hizmetlerinin ciddi aksamasına neden olmaktadır. Aynı şekilde cezaevlerindeki yönetimsel sorunlar, sağlık hizmetlerindeki yetersizlik ve aşırı yoğunluk cezaevlerinde sağlık hakkına erişimde yaşanan sıkıntıların artmasına neden olmaktadır. Bu kapsamda cezaevlerinin birçoğunda yeterli sağlık hizmeti ve personelinin olmaması, sağlık personelinin zamanında 24 saatlik nöbet tutmuyor olması ya da acil ambulans hizmetlerinin olmaması veya muayene ve tedavi merkezlerine zamanında ya da düzenli götürülmemesi nedeniyle, başta kalp krizleri olmak üzere, akut müdahale ile önlenebilir hastalıklar nedeniyle ölümler yaşanmaktadır.

Cezaevlerinde kalan hasta tutuklu ve hükümlülerin sağlık haklarına erişimine büyük engellerden birisi kelepçeli şekilde muayene ve tedavi edilmeye zorlanmalarıdır. Hükümlü veya tutuklu ileri seviyede ağır hasta olmasına veya koma halinde olmasına rağmen kelepçeli olarak tedaviye zorlanmakta ve yatağa kelepçeli halde tutulmaktadır.

Diğer taraftan terörden tutuklulara ve hükümlülere getirilen kısıtlama ve keyfi uygulamaların terörle mücadele ve buna yönelik tedbir alma amacını fazlasıyla aştığı ve yaşam

[115] Ankara Tabip Odası: "Cezaevlerinde Sağlık Hakkı İnsan Hakkıdır", 31.08.2021, https://ato.org.tr/basin-aciklamalari/2021-basin-aciklamalari/print:page,1,524-cezaevlerinde-saglik-hakki-insan-hakkidir.html

hakkını doğrudan hedef aldığı açıktır. Ağır hastaların ve kronik rahatsızlığı olan hastaların hastane sevkleri dış güvenlik sorunları, ödenek yokluğu, vb. çeşitli gerekçelerle yapılmamakta ya da geciktirilmektedir. Ayrıca cezaevi nakilleri sonrası başka cezaevine gönderilen tutuklu ve hükümlülerin nakledildikleri yer hastanelerinde hastanın takibini yapacak uzman hekiminin bulunmaması ciddi sorunlara neden olmaktadır. Özellikle kanser hastası olan ve kronik hastalığı bulunan tutuklu ve hükümlülerin tedavilerinin ciddi manada aksadığı görülmektedir.

Öte yandan kronik veya ağır hastalığı nedeniyle cezaevinde kalması uygun olmayan tutuklu ve hükümlülerin bu durumunun tespiti adına Adli Tıp Kurumuna sevklerinin ya hiç yapılmadığı ya da gecikerek yapıldığı görülmektedir. Aynı şekilde Adli Tıp Kurumuna sevk edilenler için, kurum tarafından verilen raporlarında, başta cezaevi idaresi olmak üzere, ilgili idari kurumlar ve yargı mercilerince ivedi olarak işleme konulmadığı görülmektedir. Birçok vakada Adli Tıp Kurumu veya Adalet Bakanlığı tarafından belirlenen hastane tarafından cezaevinde kalması uygun olmadığı yönünde rapor verilmesine karşın bu kişilerin tahliye edilmedikleri görülmektedir.

Cezaevlerindeki olumsuz sağlık koşulları, yetersiz sağlık ve tedavi hizmetleri, yönetimsel hatalar ve ayrımcı uygulamalar nedeniyle; hasta tutuklu ve hükümlüler ya cezaevlerinde ya da durumlarının ağırlaşmasının ardından tahliye edildikten kısa bir süre sonra yaşamlarını yitirmektedirler. Cezaevinde kalamayacak durumda olan ve infazlarının bir an önce ertelenmesi gereken ağır ve kronik hastalıkları olan tutukluların ve hükümlülerin sorunları, sağlığa erişimdeki eşitsizlikler, gerekli sağlık hizmeti sağlamaya elverişli olmayan fiziki koşullar ve tecrit uygulamalarının tetiklediği olumsuzluklarla daha da artmaktadır.

B. HÜKÜMLÜ VE TUTUKLULARIN KELEPÇELİ ŞEKİLDE MUAYENE VE TEDAVİ EDİLMESİNDEN KAYNAKLI YAŞANAN SORUNLAR

a. Genel Kural Olarak Kelepçesiz Muayene İlkesi

Hükümlü ve tutuklulara 5275 sayılı Kanun'un 50. maddesindeki ve Yönetmelikteki düzenleme uyarınca muayene ve tedavi sırasında ancak doktorun talimat ve gözetiminde olmak üzere tıbbî nedenlerle kelepçe takılabilir. Diğer bir ifade ile, kurum revirinde veya sağlık kuruluşunda ya da cezaevi kampüsü içerisinde bulunan semt polikliniklerinde hükümlü veya tutuklu hakkında uygulanacak muayene, teşhis ve tedavi sırasında, muayene, teşhis ve tedavi işlemlerinin güvenli bir şekilde yerine getirilmesi için zorunlu görülmesi hâlinde cezaevi tabibi veya hekimin talep ve gözetiminde kelepçe takılabilir. Dolayısıyla, hükümlü ve tutuklular kelepçesiz olarak muayene ve tedavi alanına alınmaları gerekmektedir. Burada önemli olan bir diğer husus ise hükümlü veya tutukluların muayene veya tedavi için bekletildikleri nezarethanede kelepçenin takılı kalmasını gerekli kılan somut bir tehlike ve güvenlik sorunu bulunmadığı sürece kelepçelerin çıkarılması gerektiğidir.

Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı arasında 26 Ocak 2017 tarihinde imzalanan Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetim, Dış Koruma, Hükümlü ve Tutukluların Sevk ve Nakilleriyle Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesi Hakkında Protokolün muayenelerde güvenliğin ve hasta mahremiyetinin sağlanması ile ilgili olan 38'inci maddesindeki düzenleme uyarınca esasen muayenelerin, firara karşı engellerin bulunduğu muhafazalı odalarda yapılması gerekir. Bu tip muhafazalı odalarda hükümlü ve tutuklu kelepçesiz bir şekilde içeriye alınır ve jandarmanın da muayene esnasında oda dışında bulunarak gerekli güvenlik tedbirlerini alması

gerekir. Jandarma ancak doktorun yazılı olarak talep etmesi halinde muayene odasında bulunabilir.

Buna karşılık muhafazalı muayene odaları bulunmayan hastanelerde tutuklu ve hükümlüler için muhafazalı muayene odaları yapılıncaya kadar jandarmanın muayene odası içinde doktorla hasta arasında geçecek konuşmaları duymayacak uzaklıkta bulunarak koruma tedbirini alması gerekir. Ancak muhafazalı muayene odası bulunmayan ve doktor-hasta arasında geçecek konuşmaların duyulmayacak kadar genişlikte muayene odası bulunmayan yerlerde hükümlü muayenelerinde özellikle jandarma kuvvetleri ile hekimler arasında hasta mahremiyeti ile ilgili çeşitli sorunlarla karşılaşılmaktadır[116].

Özellikle Jandarma Genel Komutanlığının, Cezaevlerinin Dış Koruması Sevk ve Nakil Hizmetleri Yönergesi'nde yer alan "*Kelepçeler ölüm, yaralanma, kalp krizi, ağır hastalık gibi zaruri haller dışında kesinlikle açılamaz*" ve "*Zorunlu ihtiyaçları birer birer ve hiçbir şekilde kelepçeleri açılmaksızın gerekli tedbirleri alındıktan sonra giderilir*" ifadeleri Kanun, İnfaz Yönetmeliği ve Üçlü Protokol ile uluslararası belge ve sözleşmelerdeki hükümlere açıkça aykırıdır.

Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesinin (CPT) 9-21 Haziran 2013 tarihleri arasında Türkiye'de gerçekleştirdiği ziyaretlere ilişkin hazırladığı Rapora göre, tıbbi müdahale gören bir tutuklu ve hükümlüye kelepçe takmak tıp etiği ve insan onuru açısından kabul edilemez. Komite, bu tarz uygulamaların sonlandırılması için adım atılmasını tavsiye etmektedir[117]. Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesinin (CPT) Genel Raporuna göre, sivil hastanenin kullanılması halinde, güvenlik düzenlemeleri konusu ortaya çıkacaktır. CPT bu bağlamda, tedavi almak üzere hastaneye gönderilen tutukluların gözetim nedenleriyle hastane yataklarına ya da diğer eşyalara fiziksel olarak bağlanmamaları gerektiğini vurgulamaktadır. Güvenlik ihtiyaçlarını yeterli bir şekilde karşılayacak başka yollar bulunabilir ve bulunmalıdır; bu tür hastanelerde bir gözetim biriminin oluşturulması bu çözümlerden bir tanesi olabilir.

Aynı şekilde Türkiye'nin taraf olduğu ve İstanbul Protokolü olarak bilinen BM'nin İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı, Aşağılayıcı Muamele veya Cezaların Etkili Biçimde Soruşturulması ve Belgelendirilmesi için El Kılavuzu'nda önemli hükümler bulunmaktadır.

İstanbul Protokolü'nün 124'üncü maddesinde; *"Her alıkonulan, mahremiyetine saygı gösterilen bir ortamda muayene edilmelidir. Polis ya da diğer kolluk güçleri hiçbir zaman muayene odasında bulunmamalıdır. Bu usule ilişkin önlemden sadece muayeneyi yapan hekim, eğer alıkonulanın sağlık personeline karşı ciddi bir güvenlik riski oluşturduğu yönünde ikna edici bir delili olduğunu düşünüyorsa vazgeçilebilir. Böyle bir durumda, muayene eden hekimin talebi üzerine, muayene esnasında polis ya da diğer kolluk kuvvetleri değil, sağlık kurumunun güvenlik personeli hazır bulunmalıdır. Bu koşulda da, güvenlik personeli hastaya göre işitme mesafesinin dışında, yani yalnızca görüş mesafesinin içinde olmalıdır."* denilmektedir. Türkiye'nin taraf olduğu İstanbul Protokolü, Anayasa'nın 90. maddesi gereğince

[116] Tıraşçı/Uysal/Altınal/Akın/Durmaz, s.405-409

[117] Avrupa İşkencenin Önlenmesi Komitesi, 9-21 Haziran 2013 Türkiye Ziyareti Raporu, (CPT/Inf (2015) 6, Prg. 94., https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/ uploads/ 2015/05/08/2015-06-inf-eng.pdf,

kanun hükmündedir. Buradan da anlaşılabileceği gibi aslında 3'lü Protokol ile İstanbul Protokolü arasında çelişki bulunmaktadır.

Türk Tabipler Birliğinin (TTB) Aralık 1994'te Tutuklu ve Hükümlülere Yönelik Sağlık Hizmetleri ile İlgili Bildirge'sinde ise şu noktalara dikkat çekilmiştir:

- Muayeneler sırasında hastaların kelepçeleri açtırılmalı, klinik özgürlük koşullarına ve hasta haklarına uygun tam bir ortam sağlanmalıdır.
- Bunun için muayene ortamlarında hasta ve sağlık personeli dışında kimse bulunmamalıdır. Bu hasta ve hekimin hakkı ve hekimin görevidir.
- Mahkûmların hasta yataklarına zincirlenmesi, kelepçelenmesi veya birtakım tıbbi girişimlerin bunların eşliğinde gerçekleştirilmesi mutlaka engellenmelidir.
- Hasta odalarında jandarma ve gardiyan bulundurulmamalıdır. Hastane ve eklentilerinde yetki ve sorumluluk hekimindir. Hekimler bu yetkilerini hekim dışı kişilere devredemez.
- Muayenenin yapıldığı ve mahkûm yatışının olduğu servislerde gerekli sayıda sağlık personeli bulundurulmalıdır.
- Tüm hekimler bu tutumu almakla yükümlüdür, bu tutumlardan dolayı zarar gören hekimler bu durumu acilen en yakın tabip odası ve TTB'ye bildirmelidirler.

Görüldüğü üzere Türk Tabipler Birliğinin İstanbul Protokolü çerçevesinde belirlediği kurallar dâhilinde hareket etmek hükümlü bakımından bir hak doktor bakımından ise hem hak hem de görevdir. Ankara Tabip Odası İnsan Hakları Komisyonunun *"Mahkûm ve Tutuklu Muayeneleri, İstanbul Protokolü"* başlıklı yazısında da belirtildiği üzere hükümlü ve tutuklunun muayenesinin diğer kişilerin göremeyeceği ve duyamayacağı bir ortamda yapılması, muayene esnasında doktor ile muayene edilen kişinin yalnız kalmaları ve muayenenin doktor ve hasta ilişkileri çerçevesinde gerçekleştirilmesi esastır. Güvenlik güçleri hiçbir biçimde muayene odasında bulunmamalıdır. Doktorun mahkûm ve tutukluyu muayenesi esnasında, kişinin içinde bulunduğu her türlü kısıtlılık ortadan kaldırılmalıdır. Doktor asla kişiyi kelepçeli, yatağa zincirlenmiş veya benzeri bir durumda muayene ve tedavi etmemelidir. Muayene odası sadece doktor ve hastaya ait bir ortamdır. Burada doktor öncelikle kendi mesleğini yürütmekle görevlidir. Kolluk kuvvetleri bu odanın dışında güvenlik tedbirlerini almak zorundadır. Hekimlik mesleğinin nasıl yapılacağı konusu hukuki ve adli hükümlere göre değil hekimliğin evrensel değerleri, TTB Hekimlik Meslek Etiği Kuralları, Tıbbi Deontoloji Tüzüğü, Hasta Hakları Yönetmeliği, Uluslararası Sözleşmeler ve İstanbul Protokolü'nde tanımlanmış olup bu esaslara göre yürütülmesi gerekir[118].

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Salakhov ve Islyamova/Ukrayna Kararında[119] HIV pozitif olan başvurucu, hastanede tedavi olurken yatağa kelepçe ile bağlanmıştır. Mahkeme, tutuklu ve hükümlülere kelepçe takılmasının kelepçenin hukuka uygun bir tutma kararıyla ilgili

[118] Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (CİSST), Hekimler İçin Uluslararası ve Ulusal Mevzuatta Mahpusun Sağlık Hakkı, TCPS Kitaplığı, Broşür 1, İstanbul 2016, https://docplayer.biz.tr/59406354-Hek-mler-c-n-uluslararasi-ve-ulusal-mevzuatta-mahpusun-sa-lik-hakki.html,

[119] AİHM Salakhov ve Islyamova/Ukrayna Kararı, B. No:28005/08, K.T:14/03/2013, Prg.155-157.

olarak uygulanması ve makul ölçüde gerekli olandan fazla güç kullanmayı içermemesi veya kişinin kelepçeli halini kamuya ifşa etme amacı taşımaması halinde AİHS'nin 3'üncü maddesi bakımından bir sorun doğurmayacağını belirtmiş; ancak başvurucunun şiddete başvurduğuna veya kaçmaya teşebbüs ettiğine dair bir gösterge bulunmadığını, üstelik bir polis memurunun sürekli olarak başvurucuya hastanede eşlik ettiğini vurgulamıştır. Dahası, AİHM'e göre ağır bir hastalığı bulunan başvurucunun ne kadar zayıf ve hasta olduğunun anlaşılması için özel bir tıbbi yeterlilik de gerekli değildir. Mahkeme, başvurucunun kötü sağlık durumunu göz önünde bulundurarak başvurucuya güvenlik gerekçesiyle kelepçe takılmasının haklı bir neden olarak kabul edilemeyeceğine ve dolayısıyla insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele yasağının ihlal edildiğine hükmetmiştir.

AİHM Mouisel/Fransa Kararında[120] ise, kanser hastası olan başvurucu, kemoterapi seansları sırasında ayaklarından kısıtlanmış, bir el bileğinden kelepçe ile yatağa sabitlenmiştir. Hükumet, başvurucunun adli sicil kaydını ve ailesine yakın bir yerdeki hastanede tedavi olmasını gerekçe göstererek başvurucunun firar etme girişiminde bulunabileceğini öne sürmüş, başvurucuya tedavi sırasında güvenlik gerekçesiyle kelepçe takılmasının haklı bir nedeni olduğunu savunmuştur. Mahkeme, sıkıntılı kemoterapi seansları için hastaneye götürülen başvurucunun fiziksel güçsüzlüğünü göz önünde bulundurarak uygulanan güvenlik önlemini orantısız bulmuştur. Mahkeme, başvurucunun adli siciline rağmen, firar etmesine veya şiddete başvuracağına ilişkin ciddi kanıtların bulunmadığına dikkat çekerek Sözleşme'nin 3'üncü maddesinin ihlal edildiğine hükmetmiştir.

AİHM Henaf/Fransa Kararında[121], güvenlik riski oluşturmayacağı düşünülen yaşlı ve hasta hükümlünün ertesi gün ameliyat edileceği hastaneye kelepçeli olarak sevk edildikten sonra odasının kapısında bekleyen iki güvenlik görevlisine rağmen yatağa ayağından zincirle bağlanmış olarak tutulmasını insanlık dışı muamele yasağına aykırı bulmuştur.

AİHM'nin kararlarında da görüleceği üzere hasta tutuklu ve hükümlülerin muayene ve tedavilerinde haklı ve makul bir gerekçe bulunmadan kelepçe takılması orantısız bir müdahale olması nedeniyle Sözleşme'nin 3'üncü maddesi kapsamında kötü muamele niteliğindedir. Mahkemeye göre hastalığı ve hastalığının ağırlık derecesi açıkça belli olan birisine orantısız önlemler uygulamak hukuka aykırı olacağı gibi hakkaniyete de uygun düşmeyecektir. Zira alınan önlemlerin, kişiyi tutukluluğa bağlı kaçınılmaz üzüntü seviyesini aşacak yoğunlukta bir sıkıntıya sokmaması gerekir. Mevzuat ve AİHM'nin konuya bakış açısına rağmen uygulamada hükümlü ve tutukluların hastaneye sevk ve tedavilerinde orantısız ve haklı bir gerekçe olmadan kelepçe takıldığı hazırlanan bir kısım raporlara da yansımıştır[122].

b. Ağır Hasta Hükümlülerin Yatağa Kelepçelenmesi ve Yaşanan Hak İhlalleri

Tutuklu ve hükümlülerin muayenesi sırasında jandarmanın muayene odasında bulunması ya da muayenenin hükümlü ya da tutuklu kelepçeli iken gerçekleştirilmesi veya yatağa kelepçelenerek tedavi edilmesi özgürlüğünden mahrum kalmış kişilerin yaşadığı sağlık

120 AİHM, Mouisel v. Fransa, B. No: 67263/01, K.T:14/11/2003, Prg.35-47
121 AİHM Henaf/Fransa Kararı, B. No. 65436/01, K.T:27.11.2003
122 Cezaevlerinde Tespit Edilen Sorunlar ve Çözüm Önerileri, https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2020/elazig_muhalefet_serhi_2.pdf,

hakkı ve kötü muamele yasağı ihlallerinin başında gelmektedir[123]. Özellikle muhalif ve siyasi tutuklu ve hükümlülere yönelik kelepçeli muayene ve tedavi uygulamasının bir devlet pratiğine dönüştüğü görülmektedir[124]. Bu alanda kamuoyuna bir çok örnek yansımaktadır. Konunun anlaşılması bakımından aşağıda birkaç vahim vakaya yer verilecektir.

aa. Koçer Özdal

Bu bağlamda İnsan Hakları Derneği (İHD) Ankara Şube Hapishaneler Komisyonunun İç Anadolu Bölgesi'ndeki hapishanelerde yaşanan hak ihlallerine dair raporunda Bafra T Tipi Hapishanesinden kanser tedavisi için Sincan F Tipi Cezaevine 9 Temmuz 2018'de sevk edilen Koçer Özdal'ın tedavi sürecinde yatağa kelepçeli olarak tutulduğu, yoğun bakımda olmasına rağmen bu uygulamanın devam ettirildiği, 27 Ağustos 2018'de hayatını kaybettiği ve hasta tutuklunun bileğinde kelepçeden kaynaklı yaralar tespit edildiği de belirtilmiştir[125].

bb. L.H.

Kapalı cezaevinde hükümlü olarak bulunan L.H. 20 Şubat 2019 tarihinde hastaneye sevk edilmiş ve burada yaklaşık 36 gün boyunca komada kalmış ve bu süre boyunca kelepçe takıldığı tespit edilmiştir. Yoğun bakımda kelepçe takılmasının kötü muamele yasağının ihlali olduğundan bahisle Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumuna (TİHEK) yapılan başvuruda Kurum "*Hükümlü veya tutuklu olmayan hastalarla birlikte aynı bölümde tedavi görmektedir. Bu nedenle sağ kolu kelepçe ile yatağın demirine güvenlik gerekçesiyle sabitlenmiştir. Ayrıca Jandarma 24 saat boyunca izlemektedir.*" Hastane yönetiminin, kuruma verdiği yazılı görüşte jandarmanın sözlü olarak uyarıldığı ifade edilirken İl Jandarma Komutanlığı tarafından ise tutuklulukta kelepçe takılmaması konusunda uyarı yapılmadığını belirtilmiştir. TİHEK Kurulu tutuklunun yoğun bakımda kelepçeyle tedavi görmesi nedeniyle İl Jandarma Komutanlığı ve hastane tarafından "*kötü muamele yasağının ihlal edildiğine*" karar vermiştir[126].

cc. Tahir Gürdal

Van F Tipi Yüksek Güvenlikli Cezaevinde yaklaşık 10 yıldır tutuklu olan ağır hasta hükümlü Tahir Gürdal, tedavi edilmek üzere Diyarbakır 1 No'lu Yüksek Güvenlikli Cezaevine sevk edildikten sonra, kaldırıldığı Gazi Yaşargil Eğitim ve Araştırma Hastanesinde 19 gün boyunca yatağa kelepçeli bir şekilde tedavi altına alınmış. Hastalık nedeniyle cezası ertelenen Gürdal tahliyesinden 13 gün sonra hayatını kaybetmiştir[127].

dd. Veysel Atasoy

Kanun Hükmünde Kararname ile ihraç edilen polis memuru Veysel Atasoy, tutuklu bulunduğu Tavşanlı Cezaevinde rahatsızlanması üzerine, Tavşanlı Devlet Hastanesi ve Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi Evliya Çelebi Eğitim ve Araştırma Hastanesine kaldırılmıştır. 12 Eylül 2020'de kaldırıldığı Tavşanlı Devlet Hastanesinde 9 gün, Kütahya Devlet

---

123 Türk Tabipler Birliği, ¨Özgürlüğünden Yoksun Kalan Kişilerin Muayenesi Hakkında Bilgi Notu¨, 21.09.2022, https://www.ttb.org.tr/haber_goster.php?Guid=ec0bcd00-39ad-11ed-8917-d6bd30b70801

124 İnsan Hakları Derneği , Ankara Şubesi İç Anadolu Bölgesi Hapishaneleri 2023 Yıllık Rapor, 19 Nisan 2024, s.115

125 Evrensel, ¨Yoğunda bakımda bile kelepçeli muayene¨, 29 Ekim 2018, https://www.evrensel.net/haber/364674/yogunda-bakimda-bile-kelepceli-muayene,

126 Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, Toplantı Tarihi / Sayısı : 17.07.2019 / 92, Karar Numarası : 2019 / 43, https://www.tihek.gov.tr/public/images/kararlar/A44D01.pdf

127 Tr724 Haber, ¨Kanser hastası mahpus cezası ertelendikten 13 gün sonra vefat etti¨, 10 Aralık 2022, https://www.tr724.com/kanser-hastasi-mahpus-cezasi-ertelendikten-13-gun-sonra-vefat-etti/

Hastanesinde ise **25 gün** kaldıktan sonra yaşamını yitirmiştir. Yaklaşık **35 gün** boyunca kelepçeli bir şekilde hastanede yatan Atasoy, hayatını yatağa kelepçeli bir şekilde kaybetmiştir. Atasoy'un kelepçeli olarak 35 gün yatağa bağlanmasına ilişkin yapılan suç duyurusu, kamu görevlileri hakkında soruşturma açılması izni verilmediğinden reddedilmiştir[128].

ee. Ali Aydeniz

Benzer bir vakada, Gülen Hareketine yönelik soruşturmalar kapsamında hükümlü olan işçi emeklisi Ali Aydeniz'e, ağır hastalıkları nedeniyle sevk edildiği Bayrampaşa Devlet Hastanesi tarafından 18 Eylül 2017 tarihinde şeker, tansiyon, kolesterol ve kalp hastalıkları nedeniyle **yüzde 91** engelli olduğuna dair Sağlık Kurulu raporu verilmiştir. Aynı hastane 7 Ocak 2021 tarihinde savcılığın talebi üzerine yaptığı incelemede ***'toplamda yüzde 31 engelli'*** raporu vermiştir. Adli Tıp Kurumu da 1 Şubat 2021 tarihli raporunda, Aydeniz'in toplam özür oranını **yüzde 31** olarak tespit etmiş, raporda, hayatını tek başına idame ettirebileceği, dolayısıyla cezaevinde kalmasına engel bir durum olmadığını belirtmiştir. Bu gerekçelerle infaz erteleme talepleri reddedilen Aydeniz, cezasını infaz etmek üzere cezaevine gönderilmiştir. Metris cezaevinde bulunan Aydeniz, ağır ve kronik rahatsızlıkları nedeniyle Metris Cezaevi'nden sevkedildiği Başakşehir Çam ve Sakura Şehir Hastanesinde 10 Kasım 2021 tarihinde by-pass ameliyatı olmuş, şekere bağlı olarak sol ayağı bilekten kesilmiştir. Sağ ayağında da bir parmağı eksik olan Aydeniz, hastanede yoğun bakım ve nekahet günlerini yatağa kelepçeli olarak geçirmiştir. Kendi başına ayağa kalkamayan ve koltuk değneği olmaksızın yürüyemeyen Aydeniz, buna rağmen insan onuruna aykırı ve kötü muamele niteliğinde bir uygulamayla yatağa kelepçeli olarak tedaviye zorlanmıştır[129].

[128] Yeni Yaşam Gazetesi, ¨İHİK, kelepçeli ölümde ihmal görmedi!¨ 13 Eylül 2022, https://yeniyasamgazetesi6.com/ihik-kelepceli-olumde-ihmal-gormedi/

[129] Yüzde 91 engelli, bir ayağı kesik, kalp ameliyatlı ama yatağa kelepçeli… SUÇU: "FETO KIZINI KORUMAK", 22/12/2021, https://www.ahmetdonmez.net/yuzde-91-engelli-bir-ayagi-kesik-kalp-ameliyatli-ama-yataga-kelepceli-sucu-feto-kizini-korumak/

ff. Mustafa Aytaç

Afyon'da Gülen hareketine yönelik soruşturmalar kapsamında, ihtiyaç sahibi KHK'lı ailelere para yardımı yaptığı, sohbet toplantıları düzenlediği gerekçesiyle, terör örgütü üyeliği suçlaması dahilinde 18 Ekim 2022 tarihinde tutuklanan Mustafa Aytaç'a 7 yıl 6 ay hapis cezası verilmiştir. Afyon 1 Nolu T Tipi Cezaevinde tutuklu bulunan ve kendisine lenf kanseri teşhisi konulan makine mühendisi Mustafa Aytaç, durumu ağırlaştığı için Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hamatoloji bölümüne sevk edilmiş, burada kemoterapi tedavisine alınan Mustafa Aytaç'a hastane yatağında kelepçe takılmıştır.

Aytaç'a hastane tarafından verilen *"Ölüm riski mevcuttur"* raporu sebebiyle, infazın hastalık nedeniyle ertelenmesi ve tahliye için Adli Tıp Kurumuna başvuru yapılmasına rağmen herhangi bir sonuç alınamamıştır.[130]

[130] Kronos, ¨Kemoterapi gören genç mühendise hastane yatağında kelepçe taktılar¨, 05 Ağustos 2024, https://kronos37.news/kemoterapi-goren-genc-muhendise-hastane-yataginda-kelepce-taktilar/

C. AĞIR HASTA TUTUKLULARIN TAHLİYE EDİLMEMESİ VE UYGULAMADA YAŞANAN SORUNLAR

a. Genel olarak

Hasta hükümlüler noktasında yaşanan sıkıntıların benzerleri hasta tutuklular bakımından da yaşanmaktadır. Haklarında kesinleşmiş bir mahkumiyet hükmü bulunmamasına ve yaşam hakları ciddi tehlike altında olmasına rağmen yargı mercileri tarafından hasta tutuklular tahliye edilmemek suretiyle ayrı bir cezalandırmaya tabi tutulmuşlardır. Tutuklular bakımından cezaevinde kalmayı engelleyecek bir hastalığın ortaya çıkması halinde, tutukluların tahliye edilmesine ilişkin açık bir düzenleme bulunmamakla birlikte, gerek 5271 sayılı Kanun'un 100. ve devamı maddeleri ile 5275 sayılı Kanun'un 116. maddesi bu konuda yol gösterici niteliktedirler.

5275 sayılı Kanun'un 116. maddesinin (1) numaralı fıkrası uyarınca, hükümlüler için öngörülen Kanun'un 16. maddesi çerçevesinde, hastalık nedeniyle infazın ertelenmesi hususu tutuklular açısından da uygulanabilir. Aynı şekilde 4.12.2004 tarih ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 101. maddesi kapsamında tutukluluğun ölçülü olup olmadığının belirlenmesinde ve 109. maddesi uyarınca tutukluluk yerine adli kontrol tedbirinin uygulanmasında mahkeme tarafından tutuklunun sağlık durumunun her tutukluluk incelemesinde değerlendirilmesi gerekir. Bu bağlamda tutukluluk incelemesinde tutuklunun cezaevinde kalmasını engelleyecek bir hastalığının varlığı 5275 sayılı Kanun'un 16. maddesinde belirtilen sağlık kuruluşları tarafından tespit edilmiş olması halinde 5271 sayılı Kanun'un 101. maddesi kapsamında tutukluluğun ölçülü olup olmadığının belirlenmesi ve 109. maddesi uyarınca tutukluluk yerine adli kontrol tedbirinin uygulanması gerekecektir.

b. Uygulamada Yaşanan Sorunlar Ve Hak İhlalleri

Özellikle 15 Temmuz darbe süreci ve sonrasında ilan edilen OHAL ile birlikte başta Gülen Hareketi olmak üzere muhalif kesime yönelik toplu gözaltı ve tutuklamalar gerçekleştirildiği bilinen bir gerçektir. OHAL'in getirdiği keyfilikle insanların hukuka aykırı ve yetersiz gerekçelerle tutuklandıkları, bu süreçte AİHM tarafından verilen binlerce hak ihlali kararı ile sabit hale gelmiştir[131]. Geçici bir koruma tedbiri olan tutuklamanın, istisnai olması gerektiğinden uzaklaşılarak, esas hale getirildiği bu süreçte, birçok insan hastane koridorlarında gözaltına alınıp, tutuklanmıştır. Yaşam hakkının bariz bir şekilde tehlikede olduğu ağır hastalar, bu şekilde bilinçli olarak ölüme terk edilmişlerdir. Hiçbir kaçma şüphesi ve delilleri karartma ihtimalleri olmayan hastalar, alelacele tutuklanmışlardır. Yoğun bakımda olan bazı ağır hasta tutuklular hastanelerde tutulmuş ve tahliye edilmemişlerdir. Bu noktada yaşanmış binlerce örnek bulunmaktadır. Bu bağlamda konunun anlaşılması bakımından sonraki kısımda örnek vakalara yer verilecektir.

D. AĞIR HASTA HÜKÜMLÜLERİN CEZALARININ İNFAZININ ERTELENMEMESİ VE UYGULAMADA YAŞANAN SORUNLAR

[131] Öztürk, Kadir: Hukuka Aykırı Tutuklama İle İlgili AİHM'den Yeni Karar, https://www.trkadirozturk.com.tr/post/aihm-bylock-tutuklama-5/

a. Hükümlünün İnfazını Engelleyecek Bir Hastalığının Bulunmasına Halinde Cezanın Ertelenmesine İlişkin Temel Düzenlemeler

Hastalık hali doğrudan yaşam hakkını ilgilendirmesi nedeniyle infazın her aşamasında takibin, gerekli tedbirlerin ve müdahalelerin yapılmasını gerektirmektedir. Bu nedenle infaz aşamasında hükümlünün infazının ertelemesini gerektiren veya infazı engelleyen bir hastalığının varlığının tespit edilmesi halinde 5275 sayılı Kanun'un 16 ve 81. maddelerine göre hareket edilmelidir.

Kanun'un 81. maddesine göre kurum hekimi veya görevli hekim tarafından yapılan muayene ve incelemeler sonucunda hükümlünün cezasını yerine getirmesine engel olabilecek hastalığının saptanması halinde, durum, kurum yönetimine bildirilir. Bu bildirim üzerine 5275 sayılı Kanun'un 16. maddesindeki hükümlere göre hükümlünün hastalığının niteliğine göre infazın ertelenmesine karar verilecektir[132].

Hapis cezasının infazının hastalık nedeniyle ertelenmesine ilişkin usul ve esaslar düzenleyen 5275 sayılı Kanun'un 16. maddesine göre akıl hastalığına tutulan hükümlülerin cezaları yönünden Kanun'da bulunan koşulların bulunması halinde hükümlü sağlık kurumunda koruma ve tedavi altına alınır ve hükmün infazı iyileşinceye kadar geri bırakılır.

Kanunun 16. maddenin ikinci fıkrasında ise akıl hastalığı dışındaki diğer hastalıklar bakımından düzenleme bulunmaktadır. Buna göre akıl hastalığı dışındaki diğer hastalıklarda cezanın infazına, resmî sağlık kuruluşlarının mahkûmlara ayrılan bölümlerinde devam olunur. Ancak bu durumda bile hapis cezasının infazı, mahkûmun hayatı için kesin bir tehlike teşkil ediyorsa mahkûmun cezasının infazı iyileşinceye kadar geri bırakılır. Görüldüğü üzere burada hastalık nedeniyle infazın ertelenmesine karar verilebilmesi için hastalığın **hükümlünün hayatı için kati bir tehlike** arz etmesi gerekir.

Öte yandan 5275 sayılı Kanun'un 16. maddesinde maruz kaldığı ağır bir hastalık veya engellilik nedeniyle cezaevi koşullarında hayatını yalnız idame ettiremeyen ve toplum güvenliği bakımından ağır ve somut bir tehlike oluşturmayacağı değerlendirilen mahkûmun cezasının infazının da geri bırakılabileceği de kabul edilmiştir. Burada erteleme kararı, Adli Tıp Kurumunca düzenlenen ya da Adalet Bakanlığınca belirlenen tam teşekküllü hastanelerin sağlık kurullarınca düzenlenip Adli Tıp Kurumunca onaylanan rapor üzerine, infazın yapıldığı yer Cumhuriyet Başsavcılığınca verilecektir. Aynı şekilde ertelemenin devam edip etmeyeceğine de erteleme kararını veren Cumhuriyet Başsavcılığınca karar verilir. Mahkûmun sağlık durumunun, geri bırakma kararını veren Cumhuriyet Başsavcılığınca veya onun istemi üzerine, bulunduğu veya tedavisinin yapıldığı yer Cumhuriyet Başsavcılığınca, sağlık raporunda belirtilen sürelere, bir süre bulunmadığı takdirde birer yıllık dönemlere göre incelettirilmesi gerekir. İnceleme sonuçlarına göre erteleme kararını veren Cumhuriyet Başsavcılığınca, ertelemenin devam edip etmeyeceğine karar verilecektir[133].

Adli Tıp Kurumunun hükümlünün hapishane koşullarında hayatını yalnız idame ettiremeyeceğine ve hapishane koşullarının hükümlünün hayatı için kesin bir tehlike oluşturduğuna dair rapor vermesi üzerine Cumhuriyet Başsavcılığının, infazın hastalık

[132] Aras/Güverçin, s.607 vd.
[133] Kubat, Adil: Denetimli Serbestlik ve Cezaların İnfazı, 9. Baskı, Ankara 2019, s.73

nedeniyle ertelenmesi ve hükümlünün tahliyesinin *"toplum güvenliği bakımından ağır ve somut tehlike oluşturmayacağı"* yönünde karar vermesi halinde, hükümlünün cezasının infazı hastalık nedeniyle ertelenebilecektir.

Hastalık halinin infazın başlanmasından önce de dikkate alınması ve koşulların varlığı halinde infazın ertelenmesine karar verilmesi gereken bir durumdur. 5275 sayılı Kanun'un 16/6. maddesi uyarınca hükümlünün maruz kaldığı ağır bir hastalık veya engellilik nedeniyle cezaevi koşullarında hayatını yalnız idame ettirememesi ve hükümlünün toplum güvenliği bakımından ağır ve somut tehlike oluşturmaması halinde mahkûmun cezası, İnfaz Kanunu'nun 16. maddesinin üçüncü fıkrasında belirlenen usule göre iyileşinceye kadar geri bırakılabilir. Burada erteleme kararı, Adli Tıp Kurumunca düzenlenen ya da Adalet Bakanlığınca belirlenen tam teşekküllü hastanelerin sağlık kurullarınca düzenlenip Adli Tıp Kurumunca onaylanan rapor üzerine, infazın yapıldığı yer Cumhuriyet Başsavcılığınca verilecektir. Aynı şekilde ertelemenin devam edip etmeyeceğine de erteleme kararını veren Cumhuriyet Başsavcılığınca karar verilir. Mahkûmun sağlık durumunun, geri bırakma kararını veren Cumhuriyet Başsavcılığınca veya onun istemi üzerine, bulunduğu veya tedavisinin yapıldığı yer Cumhuriyet Başsavcılığınca, sağlık raporunda belirtilen sürelere, bir süre bulunmadığı takdirde birer yıllık dönemlere göre incelettirilmesi gerekir. İnceleme sonuçlarına göre erteleme kararını veren Cumhuriyet Başsavcılığınca, ertelemenin devam edip etmeyeceğine karar verilecektir[134].

Bu noktada 5275 sayılı Kanun'un *"İnfazı engelleyecek hastalık hâli"* başlıklı 81. maddesi uyarınca cezanın infazına başlandıktan sonra kurum hekimi veya görevli hekim tarafından yapılan muayene ve incelemeler sonucunda hükümlünün cezasını yerine getirmesine engel olabilecek hastalığı saptanırsa durum, kurum yönetimine bildirilir. Burada madde metninde açıklık olmasa da erteleme kararı, Adli Tıp Kurumunca düzenlenen ya da Adalet Bakanlığınca belirlenen tam teşekküllü hastanelerin sağlık kurullarınca düzenlenip Adli Tıp Kurumunca onaylanan rapor üzerine, infazın yapıldığı yer Cumhuriyet Başsavcılığınca verilecektir.

Diğer taraftan 5275 sayılı Kanun'un *"Hastanede geçen sürenin cezadan indirilmesi"* kenar başlıklı 100. maddesi uyarınca cezanın infazına başlandıktan sonra hastalık nedeniyle hükümlünün cezaevinden hastaneye kaldırılması hâlinde burada geçirdiği süre, cezadan indirilir. Ancak, cezanın infazını durdurmak için hükümlü, hastalığına kasten neden olmuşsa bu hükümden yararlanamaz. Bu hâlde Cumhuriyet savcısı infaz hâkimliğinden bir karar verilmesini ister.

b. Hastalık Nedeniyle Hayatını Yalnız İdame Ettiremeyen Hükümlünün İnfazının Ertelenmesi ve Uygulamada Yaşanan Sorunlar

aa. Terör Hükümlülerinin Cezalarının Ağır Bir Hastalık veya Engellilik Nedeniyle Ertelenmesi

Yukarıda da izah edildiği üzere 5275 sayılı Kanun 16. maddesi genel bir düzenleme olup herhangi bir suç bakımından kısıtlama getirilmemiştir. Koşulların varlığı halinde terör hükümlüleri de bu hükümden faydalanabilir. Dolayısıyla 5275 sayılı Kanun'un 16/6. maddesi

[134] Kubat, s.73

uyarınca terör hükümlüsünün, maruz kaldığı ağır bir hastalık veya engellilik nedeniyle cezaevi koşullarında hayatını yalnız idame ettirememesi ve toplum güvenliği bakımından ağır ve somut tehlike oluşturmaması halinde, cezasının infazı Kanun'un 16. maddesinin üçüncü fıkrasında belirlenen usule göre iyileşinceye kadar geri bırakılabilir. Çünkü Kanun'un ¨***Hükümlünün istemiyle infazın ertelenmesi***¨ kenar başlıklı 17. maddesinin son fıkrasında bu madde hükümlerinin terör suçları bakımından uygulanmayacağı açıkça belirtilmesine karşın Kanun'un ¨***Hapis cezasının infazının hastalık nedeni ile ertelenmesi***¨ kenar başlıklı 16. maddesinde böyle bir kısıtlayıcı hükme yer verilmemiştir.

Dolayısıyla Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlardan mahkûm olan ancak ağır bir hastalık veya engellilik nedeniyle cezaevi koşullarında hayatını yalnız idame ettirememesi ve Kanun'daki diğer koşulların da varlığı halinde cezası iyileşinceye kadar ertelenebilir. Bu noktada terör hükümlüsü olmak doğrudan toplum güvenliği bakımından ağır ve somut tehlike anlamına gelmemektedir. Zira 5275 sayılı Kanun'un ***"Hükümlülerin gruplandırılması"*** başlıklı 24. maddesine göre: *Hükümlüler;*

a) İlk defa suç işleyenler, mükerrirler, itiyadî suçlular veya suç işlemeyi meslek edinenler,

b) Aklî ve bedensel durumları nedeniyle veya yaşları itibarıyla özel bir infaz rejimine tâbi tutulması gerekenler,

c) Tehlike hâli taşıyanlar,

d) Terör suçluları,

e) Suç örgütlerine veya çıkar amaçlı suç örgütlerine mensup olan suçlular,

gibi gruplara ayrılırlar.

(2) Hükümlüler ayrıca yaşları, hükümlülük süreleri ve suç türleri itibarıyla da gruplandırılırlar.

Kanun'un 9/3. maddesi bağlamında ***¨Tehlike hâli taşıyanlar",*** eylem ve tutumları nedeniyle tehlikeli hâlde bulunan, özel gözetim ve denetim altında bulundurulmaları gerekli olduğu saptananlar ile bulundukları kurumlarda düzen ve disiplini bozanlar veya iyileştirme tedbir, araç ve usullerine ısrarla karşı koyanlar şeklinde tanımlanmıştır.

¨Tehlike hâli taşıyanlar¨, yani diğer kapalı cezaevlerinde kalıp, kendine, başka hükümlülere, görevli personele ve cezaevine zarar veren kişiler, hakkında alınacak idare ve gözlem kurulu kararının Bakanlık tarafından onaylanması durumunda, cezalarını yüksek güvenlikli cezaevinde infaz etmeye başlayacaklardır. Bu aynı zamanda bu kişinin tehlike hali taşıyanlar grubuna dahil olması ve cezasını Kanun'un 9/3. maddesi bağlamında yüksek güvenlikli cezaevinde infaz edeceği anlamına gelmektedir.

Dolayısıyla tehlike hali taşıyanlar ayrı bir hükümlü grubu olup idare ve gözlem kurulu kararı Bakanlık tarafından onaylanması ile bu yönde bir gruplandırma yapılacaktır. Ancak kişinin terör suçlusu olması tehlike hali taşıyanlar grubunda olduğu anlamına gelmez. Bu noktada terör hükümlüsünün bireysel olarak doğrudan toplum güvenliği bakımından ağır ve somut tehlike durumunun tespiti gerekmektedir.

Terör hükümlüsünün infazının hastalık nedeniyle ertelenmesine infazın yapıldığı yer Cumhuriyet Başsavcılığınca karar verilecektir. Bu karar verme sürecinde terör hükümlüsünün doğrudan toplum güvenliği bakımından ağır ve somut tehlike oluşturup oluşturmadığı tespitinin objektif ve denetlenebilir kriterlere göre yapılması gerekmektedir.

Anayasa'nın 17/1, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 2. ve Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 6. maddeleriyle genel olarak güvence altına alınan yaşam hakkının korunması konusunda devletin yükümlülüğü bulunmasına cezaevindeki ağır hasta terör hükümlülerine yönelik ayrımcı ve keyfi uygulamalara gidildiği görülmektedir. Bu noktada 5275 sayılı Kanun'daki hükümlerde açık olmasına rağmen ağır hasta terör hükümlülerinin cezaları ertelenmeyerek bilinçli bir tercihle ölüme terk edildikleri görülmektedir.

bb. Ağır Hasta Olmasına Rağmen İnfazı Ertelenmeyen Terör Hükümlülerine İlişkin Örnek Vakalar

Yukarıda izah edildiği üzere ulusal ve uluslararası mevzuat hükümleri çerçevesinde yaşam hakları güvence altına alınması rağmen ağır hasta terör hükümlülerinin cezalarının ertelenmesi talepleri reddedilmektedir. Bu noktada ayrımcı ve bilinçli bir tercihle bu hükümlü grubu sağlıkları ve tedavileri için uygun olmayan cezaevi koşullarında ölüme terk edilmektedir. Konunun anlaşılması bakımından aşağıda bazı örnek vakalara yer verilecektir.

1. Yüzde 89 Engelli Şerife Sulukan

İnsanların yaşam hakkını korumak yükümlülüğü bulunan devlet, aksine insanların cezaevinde ölümü için hukuksuz uygulamalar geliştirmektedir. Bu kapsamda hem 28 Şubat hem 15 Temmuz mağduru olan KHK'lı ve felçli öğretmen Şerife Sulukan, yüzde seksen dokuz engelli olması nedeniyle günlük yaşam aktivitelerinin çoğunda yardıma ihtiyaç duyduğu halde, Adli Tıp Kurumu, sürekli hastalık, sakatlık ve kocama hali bulunmadığı gerekçesi ile kendisine ***"cezaevinde kalabilir"*** raporu vermiştir[135]. Sulukan halen cezaevinde başkalarının yardımıyla yaşama tutunmaya çalışmaktadır.

2. 86 Yaşında Sedye ile Cezaevine Giden Yatalak Hükümlü Mustafa Said Türk

Manisa'da Gülen Hareketine yönelik operasyonlar kapsamında hakkında verilen 10 yıl hapis cezası Yargıtay tarafından onanan 86 yaşındaki yatalak hasta Mustafa Said Türk'ün yaşlılık ve ağır hastalıkları gerekçesiyle yaptığı infaz erteleme başvurusu reddedilmiştir. Türk,

[135] Bold Medya, ¨Felçli ve yüzde 89 engelli öğretmen Şerife Sulukan cezaevinde nöbet geçirdi¨, 14.06.2022, https://www.boldmedya.com/2022/06/02/felcli-ve-yuzde-89-engelli-ogretmen-serife-sulukan-cezaevinde-nobet-gecirdi/

Hasta yatağından sedye ile alınarak cezaevine götürülmüş ve ardından da hastaneye kaldırılmıştır. 86 yaşındaki hayırsever Mustafa Said Türk, 25 gün boyunca cezaevi ile hastane arasında dolaştırıldıktan sonra Adli Tıp Kurumunun infaz erteleme raporu vermesinin ardından Menemen R Tipi Ceza İnfaz Kurumundan tahliye edilmiştir. Sedye üzerinde cezaevine götürülen Türk, tekrar sedyeyle evine getirilmiştir[136]. Evine getirildiğinde ise durumu öncesine göre daha vahim hale geldiği; vücudunun yaralar içinde olduğu, ağır bir hasta için gerekli olan hijyen ve temizliğinin sağlanmadığı görülmüştür. Türk bilinçli olarak ölüme terk edilmiştir.

3. Ağır Hasta Nusret Muğla'nın Ölüme Terk Edilişi

Yukarıda verilen vahim örneklerden de anlaşılacağı üzere 15 Temmuz darbe girişimi sonrası Gülen Hareketine yönelik başlatılan soruşturmalar kapsamında koşulları bulunmamasına rağmen hasta insanlar tutuklanmıştır. Kötü cezaevi koşulları veya cezaevindeki baskılar nedeniyle de binlerce insan cezaevinde hastalanmıştır. Tutuklanan insanlar kötü cezaevi koşulları veya tedavi hizmetlerinin yetersizliği nedeniyle bilinçli olarak ölüme terk edilmektedirler.

Yüz binlerce suçsuz insan gibi, 84 yaşındaki Nusret Muğla da herhangi bir suç unsuru içermeyen Bank Asya'ya para yatırma, Manisa'daki Feza Derneğine üye olma ve Nevbahar adlı bir grup kurma iddialarıyla hakkında Gülen Hareketine üyelik suçlamasıyla başlatılan soruşturma kapsamında önce tutuklanmış, cezaevinde geçirdiği ameliyatlar sonrası tahliye edilmiş ve daha sonra 6 yıl 3 ay hapis cezasına çarptırılmıştır.

Muğla'ya verilen mahkumiyet kararı Yargıtay tarafından onaylandığı için tekrar tutuklanıp Manisa T Tipi Ceza İnfaz Kurumuna konulmuştur. Muğla'nın kalp, tansiyon, romatizma, prostat, böbrek sorunları ve beyinde denge bozukluğu nedeniyle günde 14 ilaç kullanmasına ve 84 yaşında olmasına rağmen infaz erteleme talepleri kabul edilmemiştir[137].

[136] Bold Medya, ¨86'lık felçli hasta sedyede cezaevine oradan hastaneye taşındı¨, 31.07.2023, https://www.boldmedya.com/2023/07/31/86lik-felcli-hasta-sedyede-cezaevine-oradan-hastaneye-tasindi/

[137] Kronos, ¨Günde 14 ilaç kullanıyordu: 84 yaşındaki Nusret Muğla cezaevinde hayatını kaybetti¨,13.02.2022, https://kronos36.news/tr/gunde14-ilac-kullaniyordu-84-yasindaki-nusret-mugla-cezaevinde-hayatini-kaybetti/

Yıllarca Manisa'da ayakkabıcılık yapan ve AKP'nin kurucularından eski TBMM başkanlarından Bülent Arınç'ın da yakın arkadaşı olan Nusret Muğla[138], cezaevinde Covid salgınına yakalandıktan kısa bir süre sonra vefat etmiştir. Bu şekilde ağır hasta ve yaşlı birinin Covid salgınının devam ettiği bir dönemde cezaevine alınması insani olmadığı gibi doğrudan kişinin ölümünü amaçlamaktan başka bir şey değildir. Muğla'nın vefatı, yargı mensuplarının nefret söylemiyle adeta körleştiğini ve bilinçli olarak insanların cezaevlerinde ölümlerine göz yumduklarını gösteren önemli bir hadisedir. Nusret Muğla örneğinde de görüldüğü üzere, hasta tutuklular, Erdoğan rejiminin nefret politikaları çerçevesinde bilinçli bir tercihle ölüme terk edilmektedir.

4. Bilinci Kapalı Olarak Yoğun Bakımda Bulunan Yusuf Bekmezci'nin İnfazının Ertelenmemesi

Bir başka vakada ise 82 yaşındaki İzmirli hayırsever iş insanı Yusuf Bekmezci bilinci kapalı olarak yoğun bakımda bulunduğu sırada tahliye talebi reddedilmiş ve çok geçmeden hastanede vefat etmiştir.

[138] Ahval News, ¨Arınç'tan 84 yaşında cezaevinde ölen dostu Nusret Muğla için mesaj: 'Sana faydalı olamadım'¨, 14.02.2022, https://ahvalnews.com/tr/nusret-mugla/arinctan-84-yasinda-cezaevinde-olen-dostu-nusret-mugla-icin-mesaj-sana-faydali

Bekmezci tutuklu bulunduğu Kırıklar F Tipi Ceza İnfaz Kurumundan 4 Ocak 2022 tarihinde göz ameliyatı için gittiği İzmir Katip Çelebi Üniversitesi İzmir Atatürk Eğitim Ve Araştırma Hastanesinde ameliyat sırasında kalbi durmuş ve daha sonra yoğun bakımda tedaviye alınmıştır. Yoğun bakımda tedavi görmesi nedeniyle Adli Tıp Kurumu tarafından ***'infazın ertelenmesi'*** yönünde verilen rapora rağmen, İzmir 2. Ağır Ceza Mahkemesi tahliye talebini reddetmiştir. Bekmezci, yoğun bakımda bulunduğu hastanede tahliye edilmeden 20 Ocak 2022 tarihinde vefat etmiştir[139].

SONUÇ:
Yusuf oğlu 1939 doğumlu Yusuf Bekmezci'nin dosyadaki mevcut belgelerine göre katarakt operasyonu sırasında arrest olduğu, yoğun bakım ünitesinde entübe ve bilinci kapalı şekilde tedavi gördüğü bildirilmekle, halihazırda; hastane şartlarında takip ve tedavisine devam edilmesi gerektiği, 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında

Kanunun 16/2. maddesi kapsamında değerlendirildiği, 3(üç) ay süre ile cezasının infazının tehirinin uygun olduğu, tehir süresi bitiminde son durumunu gösteren sağlık kurulu raporu ile birlikte muayeneye gönderilmesi sonrasında sorulan hususlar hakkında yeniden değerlendirileceği oy birliği ile mütalaa olunur.

Uz.Dr.Özlem S.İÇMELİ Uz.Dr.Serdar ÖZDİL Uz.Dr.Zeynep ORHAN
Başkan V. Üye Üye
Göğüs Hast.ve Tüb.Uzm. Adli Tıp Uzmanı Adli Tıp Uzmanı
,e-imzalıdır ,e-imzalıdır
,e-imzalıdır

Prof.Dr.Muammer BİLİR Uz.Dr.Emre ÇIRAKOĞLU
Prof.Dr.Ayhan KÖKSAL
Üye Üye Üye
İç Hast.Uzmanı Ruh Sağ.ve Hast. Uzm. Nöroloji Uzmanı
,e-imzalıdır ,e-imzalıdır ,e-imzalıdır

Uz.Dr.Mehmet Akif ŞAHİN Doç.Dr.Senem KARABULUT
Üye Üye
Üroloji Uzmanı Onkoloji Uzmanı
,e-imzalıdır ,e-imzalıdır

Ö.S.İ/H.EFİL
A.G/16/02/2022

5. 87 Yaşında Ağır Hasta Hükümlü Adem Cirit

87 yaşındaki Adem Cirit, Gülen Hareketine yönelik soruşturmalar kapsamında, öğrencilere burs topladığı, Bank Asya'ya para yatırdığı ve Gülen Hareketine yakınlığı bulunduğu düşünülen resmi bir derneğe üye olduğu gerekçesiyle, 15 Aralık 2021 tarihinde tutuklanarak cezaevine konulmuştur. Yargılama sonucunda 6 yıl 3 ay hapis cezasına mahkum edilen Adem Cirit, cezaevindeki koğuşunda düşerek kalçasını ve bileğini kırmıştır. Cirit'in, sağlık durumundaki ciddi kötüleşme nedeniyle cezaevinde yaşaması kendisi için işkenceye dönüşmüştür. Adem Cirit kendisi ile ilgili durumunu Milletvekili Ömer Faruk Gergerlioğlu'na anlattığı beyanında dizlerinin katlanmadığını, tuvalette oturamadığını, idrarını tutamadığını söyleyerek mağduriyetini ifade etmiştir.[140] Süleyman Demirel Tıp Fakültesi Hastanesi ve Yalvaç Devlet Hastanesinden alınan iki ayrı raporda *¨bu şartlarda ceza evinde kalamayacağı¨* ifade edilmesine rağmen, Adli Tıp Kurumu 3. İhtisas Kurulu, kalçası ve sol bileği kırılan Cirit hakkında *¨cezaevinde kalabilir¨* raporu vermiştir. Bunlara ek olarak prostat sorunu da olan Adem Cirit, "*Sürekli Hastalık, Sakatlık ve Kocama Sebebiyle Kişilerin Cezalarının Hafifletilmesi veya Kaldırılması Hakkındaki İşlemler"* başlıklı ve 20/1 sayılı Genelgedeki[141] şartları taşıyor

[139] ¨TR724 Haber, Bilinci kapalı haldeyken bile tahliye edilmeyen Yusuf Bekmezci Hakk'a yürüdü¨, 20.02.2022, https://www.tr724.com/bilinci-kapali-haldeyken-bile-tahliye-edilmeyen-yusuf-bekmezci-hakka-yurudu/

[140] TR724 Haber, ¨Gergerlioğlu, birer hafta arayla düşerek hem kolunu hem kalçasını kıran 87 yaşındaki mahpusun yardım çağrısını Meclis'e taşıdı¨, 10 Kasım 2023, https://www.tr724.com/gergerlioglu-birer-hafta-arayla-duserek-hem-kolunu-hem-kalcasini-kiran-87-yasindaki-mahpusun-yardim-cagrisini-meclise-tasidi/

[141] Adalet Bakanlığı, Sürekli Hastalık, Sakatlık ve Kocama Sebebiyle Kişilerin Cezalarının Hafifletilmesi veya Kaldırılması Hakkındaki İşlemler¨ Konulu 20/1 Nolu Genelge, https://cigm.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/2012023164238S%C3%BCrekli%20Hastal%C4%B1k,%20Sakatl%C4%B1k%20ve%20Kocama%20Sebebiyle%20Ki%C5%9Filerin%20Cezalar%C4%B1n%C4%B1n%

olmasına karşın, bir takım siyasi saiklerle hukuka, vicdana ve akla aykırı şekilde cezaevinde tutulmaya devam edilmiştir[142].

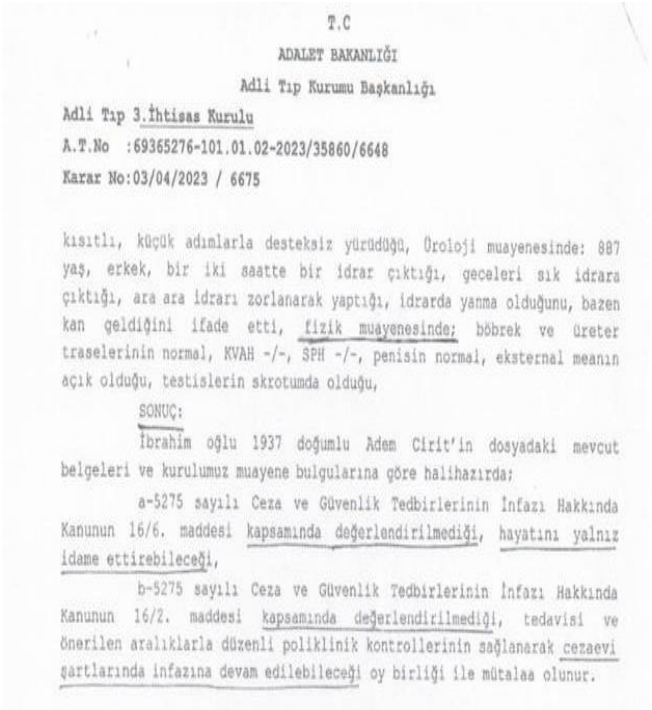

T.C

ADALET BAKANLIĞI

Adli Tıp Kurumu Başkanlığı

Adli Tıp 3.İhtisas Kurulu

A.T.No :69365276-101.01.02-2023/35860/6648

Karar No:03/04/2023 / 6675

kısıtlı, küçük adımlarla desteksiz yürüdüğü, Üroloji muayenesinde: 887 yaş, erkek, bir iki saatte bir idrar çıktığı, geceleri sık idrara çıktığı, ara ara idrarı zorlanarak yaptığı, idrarda yanma olduğunu, bazen kan geldiğini ifade etti, fizik muayenesinde; böbrek ve üreter traselerinin normal, KVAH -/-, SPH -/-, penisin normal, eksternal meanın açık olduğu, testislerin skrotumda olduğu,

SONUÇ:

İbrahim oğlu 1937 doğumlu Adem Cirit'in dosyadaki mevcut belgeleri ve kurulumuz muayene bulgularına göre halihazırda;

a-5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun 16/6. maddesi kapsamında değerlendirilmediği, hayatını yalnız idame ettirebileceği,

b-5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun 16/2. maddesi kapsamında değerlendirilmediği, tedavisi ve önerilen aralıklarla düzenli poliklinik kontrollerinin sağlanarak cezaevi şartlarında infazına devam edilebileceği oy birliği ile mütalaa olunur.

6. Ağır ve Kronik Hasta Hanife Arslan

80 yaşındaki Hanife Aslan, terör örgütü üyeliği suçundan tutuklanarak cezaevine konulmuştur. Yaşlılığı nedeniyle birçok kronik ve ciddi hastalığı bulunan Hanife Arslan için cezaevinde yaşamak adeta işkenceye dönüşmüştür. Dizlerinde bulunan kireçlenme sebebiyle, klozeti bulunmayan cezaevi tuvaletinde düşerek dişlerini kırmış, 2 ay süreyle dişlerini tedavi ettirmek zorunda kalmıştır. Bu iki ay yalnızca ekmeği ıslatarak yiyebilmiş ve ancak bununla beslenmiştir. Bu süreçte iyi beslenemediği için sağlık durumu da daha kötüye gitmiştir. Ayrıca Hanife Arslan KOAH hastası olduğu için sıkça göğüs ağrısı çekmiş ve şiddetli nefes darlığı yaşamıştır. Cezaevine ilk girdiği dönemde korona virüsüne yakalanan Hanife Arslan'ın öksürük ve ağrıları daha da artmıştır.

İlerleyen yaşına ve cezaevinde bulunmayı bir işkenceye dönüştüren hastalıklarına rağmen Hanife Arslan cezaevinde tutulmaya devam edilmektedir. Arslan için 2023 yılında cezasının infazının ertelenmesi için yapılan başvuru Van Bölge ve Araştırma Hastanesinin *¨cezaevinde kalabilir¨* raporu üzerine 12 Ocak 2024 tarihinde infaz hakimliği tarafından reddedilmiştir. Arslan'ın avukatı tarafından 26 Ocak 2024 tarihinde Adli Tıp Kurumuna (ATK) sevk edilmesi için başvuru yapılmıştır. Adli Tıp Kurumuna sevk yerine

20Hafifletilmesi%20veya%20Kald%C4%B1r%C4%B1lmas%C4%B1%20Hakk%C4%B1nda%20%C4%B0%C5%9Flemler.pdf

[142] Kronos,¨Adli Tıp'tan 87 yaşındaki hasta mahpusa 'cezaevinde kalabilir' raporu¨, 22 Ocak 2024, https://kronos37.news/adli-tiptan-87-yasindaki-hasta-mahpusa-cezaevinde-kalabilir-raporu/

yeniden Van Bölge ve Araştırma Hastanesine sevk edilerek muayene edilen Arslan hakkında, 30 Ocak 2024 tarihinde hastane tarafından verilen *'cezaevinde kalabilir'* raporu yenilenmiştir. Arslan'ın ATK'ye sevk edilmesi için Nisan 2024'te 6. kez başvuru yapılmış ancak halen bir sonuç alınamamıştır[143].

7. MS Hastası Kurmay Binbaşı Mehmet Gürler

1999 yılında Hava Harp Okulundan mezun olan Mehmet Gürler, Kurmay Binbaşı olarak 2015 yılından itibaren Öğrenci Filo Komutanı olarak görev yapmıştır. Mehmet Gürler 15 Temmuz gecesi, okulu bırakmak isteyen aday öğrencilere moral vermek için görüşmeler yaparken, darbeye teşebbüs ettiği iddiasıyla suçlanmış; yapılan hukuksuz yargılama neticesinde ağırlaştırılmış müebbet hapis ile cezalandırılmıştır. Hakkındaki haksız mahkumiyet kararının kesinleşmesi ile Kocaeli 2 Nolu T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda tek kişilik bir hücreye alınmıştır.

15 Temmuz 2016 gecesi sözde darbeye katıldığı iddiasıyla yargılanan Gürler'e, İstanbul 27. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilmiştir. Olayın olduğu gece, öğrenci seçme uçuşlarının yapıldığı yer olan Yalova Hava Meydan Komutanlığında bulunan Mehmet Gürler, yurt dışındaki görevlendirmeden yeni dönmüştür. Bir anormalliğin olduğunu anlaması üzerine askeri öğrencilere dışarı çıkmalarını yasaklamış; böylece onları, darbe gecesinde bazı askerlerin yaşadığı linç olaylarından uzak tutmak suretiyle ölümlerinin önüne geçmiştir. Bu olaylar mahkemede ifade veren askeri öğrenciler tarafından doğrulanmıştır. Hükümete yakın bir medya organında -büyük ihtimalle farkında olmadan- kendisinden kahraman bir subay[144] olarak bahsedilen Gürler, suçu ispatlanmadan, lehine olan deliller görmezden gelinerek müebbet hapis cezasına çarptırılmıştır[145].

---

[143] Artı Gerçek, ¨Hasta tutuklu Hanife Arslan'ın kızı Reyhan Ören: Tahliye olması için cezaevinde ölmesi mi gerekiyor?¨, 23 Mayıs 2024 ,https://artigercek.com/guncel/hasta-tutuklu-hanife-arslanin-kizi-reyhan-oren-tahliye-olmasi-icin-cezaevinde-305501h

[144] Yeni Çağ, ''Harp Okulu'ndaki Dehşet ve 2 Cenaze!'', 4 Ağustos 2016, https://www.yenicaggazetesi.com.tr/harp-okulundaki-dehset-ve-2-cenaze-389732h.htm

[145] Patreon,''MS teşhisi konulan tutuklu binbaşı Mehmet Gürler koronavirüs oldu'', 20 Temmuz 2022, https://www.patreon.com/posts/ms-teshisi-oldu-69327777?l=de

Cezaevindeyken MS hastası olan Mehmet Gürler ilaçların yeteri seviyede temin edilememesi nedeniyle hastalığı yürümekte ve konuşmakta zorlanacak seviyeye kadar ilerlemiştir. Cezaevinde duvarlara tutunarak yürüyebilen Mehmet Gürler, yeterli ilaçların sağlanmaması ve gereken ölçüde tedavinin yapılmaması nedeniyle Kocaeli Üniversitesi Araştırma ve Uygulama Hastanesinin 29 Nisan 2022 ve 27 Mayıs 2022'de verdiği iki ayrı rapora göre hastalığının seviyesi yalnızca bir ay içerisinde ikinci seviyeden beşinci seviyeye yükselmiştir.

Haksız tutukluluk yetmezmiş gibi gerekli tedavilerin ihmal edilmesi masum insanların dönüşü olmayan çok ciddi sağlık sorunlarına ve hatta hayatlarına neden olmaktadır[146].

İnfaz erteleme talepleri sürekli reddedilen Gürler, defalarca farklı cezaevine nakledilmiş ve bu süreçte gereken tedaviyi alamamıştır. Bu kadar ağır hastalığına rağmen Kocaeli'den Elazığ'a rehabilitasyon tipi cezaevine sevk edilirken *¨tabutluk¨* denilen cezaevi aracı ile elleri kelepçeli olarak götürülmüştür. Gelinen aşamada Mehmet Gürler'e zamanında ve doğru tedavi uygulanmadığı için, engellilik oranı her geçen gün artmıştır. Gürler zamanla denge kaybı yüzünden haftada birkaç kez düşen, görme kaybı yaşayan ve tek başına yürüyemeyen bir insan haline gelmiştir. MS hastalığı gibi kesin tedavisi olmayan ve sadece etkileri hafifletilebilen bir hastalığa sahip olmasına rağmen ısrarla infaz erteleme talepleri reddedilmiştir[147]. Adli Tıp Kurumu tarafından infaz erteleme başvurusu 3 kez reddedilen Gürler, cezaevindeki yaşam mücadelesine devam etmektedir[148].

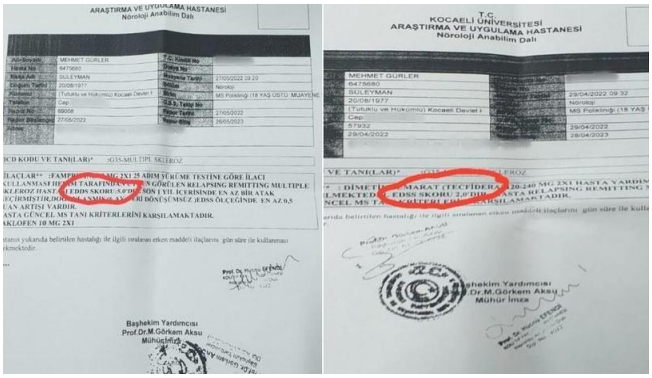

8. Cezaevinde İki Defa Kalp Ameliyatı Olan Muharrem Cankılıç

Muharrem Cankılıç, Gülen Hareketi ile bağlantılı olduğu iddia edilen yardım kuruluşlarına bağışta bulunduğu, Bank Asya'ya para yatırdığı ve harekete yakın bir öğrenci

[146] Bold Medya, ''MS teşhisi konulan binbaşı Mehmet Gürler koronavirüs oldu, 3 Kasım 2023, https://boldmedya.com/2022/07/20/ms-teshisi-konulan-tutuklu-binbasi-mehmet-gurler-koronavirus-oldu/

[147] Velev News, ¨Cezaevinde MS hastası bir KHK'lı binbaşı: Tek başına yürüyemiyor, görme kaybı var, düşüyor…¨, 30 Mart 2024, https://velev.news/gundem/khkli-kurmay-binbasinin-infaz-erteleme-talepleri-surekli-reddediliyor-tek-basina-yuruyemiyor-gorme-kaybi-var-dusuyor/

[148] Kronos, ''Yatağa kelepçelenmişti: MS hastası KHK'lı binbaşının tedavisi engelleniyor'', 30 Ağustos 2024, https://kronos37.news/yataga-kelepcelenmisti-ms-hastasi-khkli-binbasinin-ilaclari-da-verilmiyor/

yurdunun yönetiminde yer aldığı ve bir iş adamına destek niteliğindeki 'tweet' attığı gerekçesiyle tutuklanmış ve yargılama sonunda hapis ile cezalandırılmıştır[149].

Cezaevinde iki kez ameliyat geçiren, kalp ve yüksek tansiyon hastası Cankılıç'ın durumu Türkiye'nin cezaevi sisteminde yaşanan sağlık krizinin çarpıcı bir örneğini teşkil etmektedir. Şu anda Marmara Ceza İnfaz Kurumu'nda tutuklu bulunan Cankılıç, 7 seneyi aşkın bir süredir cezaevinde kalmakta, kronik ve çoklu sağlık sorunlarıyla mücadele etmektedir. Cezaevinde zor şartlar altında yaşamını sürdürmeye çalışan Muharrem Cankılıç'ın durumu her geçen gün kötüye gitmektedir[150].

Cezaevinde günlük yaşamı adeta bir sağlık mücadelesine dönüşen Cankılıç, zamanının büyük bir kısmını cezaevi revirinde geçirmektedir. Bu durum, onun sürekli tıbbi gözetime ve bakıma muhtaç olduğunun açık bir göstergesidir. Cankılıç'ın sağlık durumunun ciddiyeti, sadece fiziksel değil, aynı zamanda psikolojik bir yıpranmayı da beraberinde getirmektedir. Cankılıç'ın durumunun vahameti, kendi sözleriyle daha da çarpıcı hale gelmektedir. *"Bu yerden tabutta çıkacağım"* ifadesi, içinde bulunduğu umutsuzluğu ve çaresizliği yansıtmaktadır. Bu sözler, aynı zamanda Türkiye'deki cezaevi sisteminin hasta mahkumlara yönelik uygulamalarının insani boyutunu sorgulatmaktadır[151].

Cankılıç'ın ağır ve kronik hastalıkları ve iki ağır ameliyat geçirmesine rağmen infaz erteleme talepleri kabul edilmemiştir. Açıkçası cezaevi koşullarında tedavinin mümkün olmadığı bilinmesine rağmen Cankılıç ölüme terk edilmektedir. Cankılıç'ın durumu, Türkiye'deki cezaevlerinde sağlık hizmetlerine erişim konusundaki ciddi sorunları gündeme getirmektedir. Özellikle kronik hastalıkları olan mahkumların tedavi ve bakım ihtiyaçlarının karşılanmasında yaşanan zorluklar, insan hakları açısından ciddi endişelere yol açmaktadır. Bu vaka, aynı zamanda Adli Tıp Kurumu raporlarının değerlendirilmesi ve hasta mahkumların tahliye koşulları konusundaki mevcut uygulamaların yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Cankılıç'ın durumu, cezaevi koşullarının insan sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerini ve bu etkilerin geri dönüşü olmayan sonuçlara yol açabileceğini açıkça göstermektedir.

9. Ülseratif Kolit Hastası Öğretmen Emre Turan

15 Temmuz darbe girişimi sonrası, Türkiye'nin değişen politik atmosferi sonucu çalıştığı eğitim kurumunun kapatılmasıyla işini kaybeden öğretmen Emre Turan, 2016 darbe teşebbüsü ile ilişkilendirilen bu eğitim kurumunda çalışması gerekçe gösterilerek, asılsız iddialarla tutuklanmış, hakkında 6 yıl 10 ay hapis cezası verilmiştir[152]. Cezaevinde 3 ay kaldıktan sonra ülseratif kolit hastalığı nedeniyle Denizli Devlet Hastanesine kaldırılmış, buradan da Pamukkale Üniversitesi araştırma hastanesine sevk edilmiştir. Buna rağmen gerekli yardım ve ilaçların zamanında sağlanmaması ile cezaevi koşullarında geçirdiği bu 3 ay içerisinde 25 kilo

---

[149] SCF, 'I'llleavethisplace in a coffin,' ailingprisoner in Turkeysays'', 18 Haziran 2024, https://stockholmcf.org/ill-leave-this-place-in-a-coffin-ailing-prisoner-in-turkey-says/

[150] x.com, 12 Haziran 2024, https://x.com/cezaeviihlaller/status/1811824050798493844

[151] Bold Medya,, ''Kronik hasta ve cezaevinde iki kez ameliyat oldu: Her günü revirde geçiyor ancak tahliye edilmiyor'', 15 Haziran 2024, https://www.boldmedya.com/2024/06/15/kronik-hasta-ve-cezaevinde-iki-kez-ameliyat-oldu-her-gunu-revirde-geciyor-ancak-tahliye-edilmiyor/

[152] SCF, ''Womancallsforrelease of jailedhusbandsufferingfromulcerativecolitis'' 30 Aralık 2023, https://stockholmcf.org/woman-calls-for-release-of-jailed-husband-suffering-from-ulcerative-colitis/

kaybetmiş, bu sürenin ardından da tahliye edilmiştir[153]. Yargı süreci devam ederken, tahliyesinden yaklaşık 1 yıl sonra, 31 Temmuz 2023'te tekrar tutuklanan Emre Turan, halen cezaevinde hayatını sürdürmeye çalışmaktadır.

Kendisi de 5 yıl cezaevinde kalan Emre Turan'ın eşi Buket Turan, hasta eşinin tahliye edilmesi için gerek resmi yollardan gerekse sosyal medya üzerinden mücadele etmektedir. Cezaevinde geçirdiği 5 yıl boyunca[154] iki çocuğundan ayrı kalan Buket Turan, çocuklarının psikolojik destek aldığını ve şimdi de babalarından ayrı kaldıklarını, 8 yıldır bir aile gibi yaşayamadıklarını dile getirmektedir[155]. Sosyal medya aracılığıyla sıklıkla eşinin hastalığının kanser aşamasına geçmesinden endişe duyduğunu, artık cezaevi görüşlerinin dahi eşinin zorlanmasından dolayı katlanılamaz hale geldiğini[156] ve yasaların gereğinin yapılarak bir an önce tahliye edilmesini talep etmektedir[157].

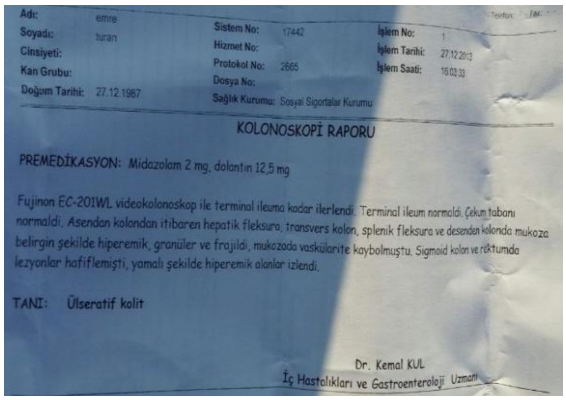
Adı: emre
Soyadı: turan
Cinsiyeti:
Kan Grubu:
Doğum Tarihi: 27.12.1967
Sistem No: 17442
Hizmet No:
Protokol No: 2665
Dosya No:
Sağlık Kurumu: Sosyal Sigortalar Kurumu
İşlem No: 1
İşlem Tarihi: 27.12.2013
İşlem Saati: 16:03:33

KOLONOSKOPİ RAPORU

PREMEDİKASYON: Midazolam 2 mg, dolantin 12,5 mg

Fujinon EC-201WL videokolonoskop ile terminal ileuma kadar ilerlendi. Terminal ileum normaldi. Çekum tabanı normaldi. Asendan kolondan itibaren hepatik fleksura, transvers kolon, splenik fleksura ve desendan kolonda mukoza belirgin şekilde hiperemik, granüler ve frajildi, mukozada vaskülarite kaybolmuştu. Sigmoid kolon ve rektumda lezyonlar hafiflemişti, yamalı şekilde hiperemik alanlar izlendi.

TANI: Ülseratif kolit

Dr. Kemal KUL
İç Hastalıkları ve Gastroenteroloji Uzmanı

10. Dördüncü Evre Kanser Hastası Yusuf Özmen

Gıda mühendisi olan Yusuf Özmen, üniversiteden mezun olduktan sonra yüksek lisans yapıp aynı zamanda bir eğitim kurumunda çalışırken, bu kurumun 15 temmuz darbe girişimi sonrası kapatılması sonucu işsiz kalmıştır. Mart 2017'de kendisine yumurtalık kanseri teşhisi konmasıyla önce ameliyat olmuş sonra kemoterapi tedavisine başlamıştır. Tedaviler nedeniyle Ekim 2017'ye kadar hastanede kalmıştır[158].

Yusuf Özmen, 16 Şubat 2018'de Erzurum'da şehir içi kimlik kontrolünde örgüt üyeliği gerekçesiyle gözaltına alınmıştır. 11 gün nezarette gözaltında kalan Özmen, tutuklanmıştır. Özmen, gözaltına alındığı sırada 3. evre kanserdir. 18 ay süren tutukluluk sürecinde kanser 4. evreye ilerlemiş, ve metastaz yaparak akciğere, oradan da AORT damarının etrafına

---

153 Bold Medya, ''Bağırsaklarından kan gelen hasta tutuklu sevk edildiği hastaneye götürülmüyor'', 2 Kasım 2023, https://www.boldmedya.com/2020/03/09/bagirsaklarindan-kan-gelen-hasta-tutuklu-sevk-edildigi-hastaneye-goturulmuyor/#:~:text=BOLD%20%C3%96ZEL%2D%20%C4%B0ki%20ayd%C4%B1r%20Denizli,%C3%9Cniversitesi%20Ara%C5%9Ft%C4%B1rma%20Hastanesine%20sevk%20edildi

154 SCF, ''Womancallsforrelease of jailedhusbandsufferingfromulcerativecolitis'' 30 Aralık 2023, https://stockholmcf.org/woman-calls-for-release-of-jailed-husband-suffering-from-ulcerative-colitis/

155 Youtube, ''ANNE CEZAEVİNDEN ÇIKTI, BABA GİRDİ, "8 YILDIR AİLE OLAMADIK" ANNE BUKET TURAN KHK TV'YE KONUŞTU'', 28 Temmuz 2024, https://www.youtube.com/watch?v=pblCiGekfnw

156 TR724 Haber, ''Tutuklu hasta Emre Turan'ın eşi: Bir adım sonrası kanser, ne olur sesimizi duyun!'', 29 Aralık 2023, https://www.tr724.com/tutuklu-hasta-emre-turanin-esi-bir-adim-sonrasi-kanser-ne-olur-sesimizi-duyun/

157 x.com, 2 Mayıs 2024, https://x.com/BuketTu47472809/status/1786098926279389186

158 Bold Medya, ''Tutuklu 4. evre kanser hastası Yusuf Özmen'in eşi isyan etti: Hastalığı ilerledi, beni ne zaman duyacaksınız?'', 3 Ocak 2022, https://www.boldmedya.com/2022/01/03/tutuklu-4-evre-kanser-hastasi-yusuf-ozmenin-esi-isyan-etti-hastaligi-ilerledi-beni-ne-zaman-duyacaksiniz/

yayılmıştır. AORT damarının kanser hücrelerinden temizlenmesi gerektiğinden bununla ilgili ameliyat olmuştur. Özmen, anestezinin etkisindeyken dahi yatağa kelepçelenmiş ve ameliyattan sadece 6 gün sonra tekrar cezaevine gönderilmiştir[159].

Bu 18 aylık süreçte Ağrı Patnos ve Erzurum cezaevinde yaşam mücadelesi veren Özmen, zor şartlarda 4 şehir, 6 hastane gezmiştir. Bu hastane ziyaretlerinden dolayı da aylarca tek başına karantina hücresinde kalmıştır. Özmen, Erzurum Atatürk Üniversitesi, Erzurum Adli Tıp Kurumu, Ankara İbni Sina Hastanesi, Ankara Numune Hastanesi, Patnos Devlet Hastanesi olmak üzere 5 hastaneden 40 doktorun imzasının bulunduğu ***¨cezaevinde kalamaz¨*** **raporlarına rağmen** **tahliye edilmemiş** ve son olarak İstanbul Adli Tıp Kurumuna gönderilmiştir. Ancak Adli Tıp Kurumu, Özmen hakkında *¨cezaevinde kalmasında bir sakınca yoktur¨* şeklinde rapor düzenlemiştir[160]. Yusuf Özmen, yaşadığı zorlu 18 ayın sonunda sağlık sorunları gerekçesi ile tahliye edilmiştir.

Iğdır 2. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından yargılanan Özmen, Bylock isimli uygulama kullandığı gerekçesiyle ve tanık beyanlarına dayanılarak hakkında 8 yıl 9 ay hapis cezasına hükmedilmiştir. Yargıtayın da bu cezayı onaylamasıyla Özmen, Erzurum Atatürk Üniversitesi Yakutiye-Aziziye Araştırma Hastanesinin Şubat 2021'de verilen yüzde 80 engelli raporuna rağmen, 5 Mart 2021'de tekrar cezaevine gönderilmiştir.

Ağır hastalık hali nedeniyle Adli Tıp Kurumunda durumu bir kez daha değerlendirilen Özmen'e bu kez *'cezaevinde kalamaz'* raporu verilmiş ve kararın yerine getirilmesi için yazı Cumhurbaşkanlığına gönderilmiştir. Rapora rağmen Özmen halen cezaevinde tutulmaya devam edilmektedir.

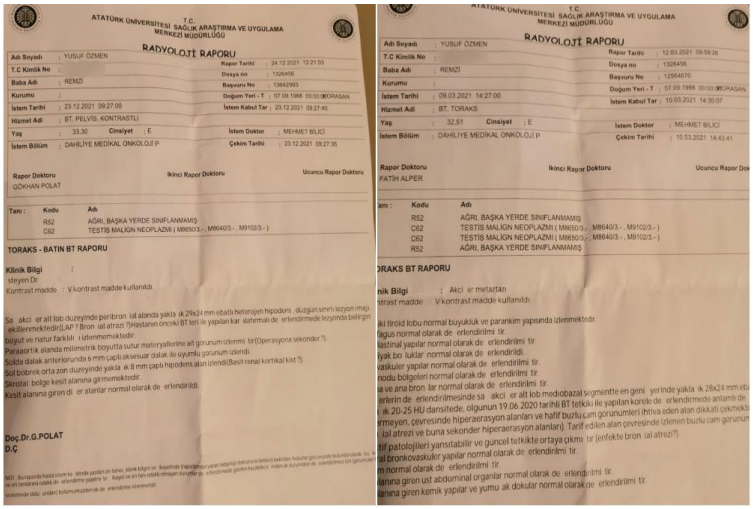

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ SAĞLIK ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ MÜDÜRLÜĞÜ

RADYOLOJİ RAPORU

Adı Soyadı	: YUSUF ÖZMEN	Rapor Tarihi	: 24.12.2021 12:21:55
T.C Kimlik No	:	Dosya no	: 1326456
Baba Adı	: REMZİ	Başvuru No	: 13642993
Kurumu	:	Doğum Yeri - T	: 07.09.1988 00:00:00 KORASAN
İstem Tarihi	: 23.12.2021 09:27:00	İstem Kabul Tar	: 23.12.2021 09:27:40
Hizmet Adi	: BT, PELVİS, KONTRASTLI		
Yaş	: 33,30 Cinsiyet : E	İstem Doktor	: MEHMET BİLİCİ
İstem Bölüm	: DAHİLİYE MEDİKAL ONKOLOJİ P	Çekim Tarihi	: 23.12.2021 09:27:35

Rapor Doktoru: GÖKHAN POLAT | İkinci Rapor Doktoru | Ucuncu Rapor Doktoru

Tanı :	Kodu	Adı
	R52	AĞRI, BAŞKA YERDE SINIFLANMAMIŞ
	C62	TESTİS MALİGN NEOPLAZMİ (M9063/3 - , M9640/3 - , M9102/3 -)

TORAKS - BATIN BT RAPORU

Klinik Bilgi : steyen Dr.
Kontrast madde : V.kontrast madde kullanıldı.

Doç.Dr.G.POLAT
O.Ç

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ SAĞLIK ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ MÜDÜRLÜĞÜ

RADYOLOJİ RAPORU

Adı Soyadı	: YUSUF ÖZMEN	Rapor Tarihi	: 12.03.2021 09:59:26
T.C Kimlik No	:	Dosya no	: 1326456
Baba Adı	: REMZİ	Başvuru No	: 13564670
Kurumu	:	Doğum Yeri - T	: 07.09.1988 00:00:00 KORASAN
İstem Tarihi	: 09.03.2021 14:27:00	İstem Kabul Tar	: 10.03.2021 14:30:07
Hizmet Adi	: BT, TORAKS		
Yaş	: 32,51 Cinsiyet : E	İstem Doktor	: MEHMET BİLİCİ
İstem Bölüm	: DAHİLİYE MEDİKAL ONKOLOJİ P	Çekim Tarihi	: 10.03.2021 14:43:41

Rapor Doktoru: FATİH ALPER | İkinci Rapor Doktoru | Ucuncu Rapor Do

Tanı :	Kodu	Adı
	R52	AĞRI, BAŞKA YERDE SINIFLANMAMIŞ
	C62	TESTİS MALİGN NEOPLAZMİ (M9063/3 - , M9640/3 - , M9102/3 -)
	C62	TESTİS MALİGN NEOPLAZMİ (M9063/3 - , M9640/3 - , M9102/3 -)
	R52	AĞRI, BAŞKA YERDE SINIFLANMAMIŞ

ORAKS BT RAPORU

nik Bilgi : Akci er metastazı
ntrast madde : V.kontrast maddesi kullanıldı.

Ağır hastalık halinde tutuklu olarak cezaevinde uzun süre kalması ve sonrasında tekrar hükmün infazı için hasta halde cezaevine alınması, başlı başına ağır bir hak ihlali olmasına

[159] SCF, ''Inmatewithlatestagecancertakentoemergencywardafterconditionworsens'', 17 Ağustos 2021, https://stockholmcf.org/inmate-with-late-stage-cancer-taken-to-emergency-ward-after-condition-worsens/

[160] Bold Medya, ''Hastalara "cezaevinde kalabilir" raporu veren 3 adli tıp uzmanı görevden alındı'', 15 Eylül 2022, https://boldmedya.com/2022/09/15/hastalara-cezaevinde-kalabilir-raporu-veren-3-adli-tip-uzmani-gorevden-alindi/

rağmen, Anayasa Mahkemesi, Özmen'in yapmış olduğu bireysel başvuruda hak ihlalini görmezden gelmiştir. Özetlediğimiz vaka vahim bir durum olmasına rağmen Anayasa Mahkemesi, başvurucunun sağlık durumunun cezaevinde tutulmasına kesin olarak uygun olmaması nedeniyle kötü muamele yasağının ihlal edildiğine ilişkin iddia yönünden, Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasında güvence altına alınan, kötü muamele yasağının haksız ve hukuksuz bir şekilde ihlal edilmediğine karar vermiştir.

11. İleri Seviye Böbrek Hastası Mehmet Parlak

Dört yaşından beri böbrek hastası olan ve 2013 yılından beri de annesinden nakil olunan böbrekle yaşamını sürdürmeye çalışan Mehmet Parlak, 15 Temmuz darbe girişimi sonrası, adliye katibi olarak görev yaparken KHK ile mesleğinden ihraç edilmiştir. Daha sonra Gülen Hareketi ile ilişkisi olduğu gerekçesiyle tutuklanarak cezaevine gönderilmiştir[161].

2013'deki böbrek naklinden itibaren, her üç ayda bir doktora muayene olan ve özel bir diyet uygulaması gereken Parlak'ın durumu cezaevi şartlarında kötüleşmiştir. Kaldığı Hatay Ceza İnfaz Kurumunda hijyen koşullarının yetersiz olması nedeniyle ağır bir bağırsak enfeksiyonuna yakalanmış ve bu sürede 20 kilo kaybetmiştir. Bu süreç sonucunda Sincan Ceza İnfaz Kurumuna sevk edilip Etlik Şehir Hastanesine kaldırılmış ve diyalize alınarak tedavi edilmeye çalışılmıştır. Var olan tek böbreğin de yüzde 70 fonksiyon kaybına uğradığını tespit eden doktorlar, gerekli bakım ve tedavi sağlanamaz ise bu böbreğin de iflas edeceğini ifade etmişlerdir[162]. Hastaneye sevklerin geç olması ve aksaması, sevkler sırasında araçlarda uzun süre ve kelepçeyle bekletilmesi, reçeteyle alınabilen ilaçların tedarikinde yaşanan gecikmeler, beslenme ve hijyen koşullarının yetersizliği Parlak'ın hayatını riske atmaktadır[163].

Hasta tutuklularla ilgili oturma eylemi gerçekleştiren İnsan Hakları Derneği İstanbul Şubesi, hasta tutukluların ve hükümlülerin cezaların kaldırılabilmesi yahut ertelenebilmesi için

[161] SCF, ''Socialmediacampaignurgesparoleforailinginmate'', 28 Mayıs 2024, https://stockholmcf.org/social-media-campaign-urges-parole-for-ailing-inmate/

[162] Yeni Yaşam, ''Hasta tutsak Parlak tek böbreğini de kaybedebilir'', 14 Ekim 2023, https://yeniyasamgazetesi6.com/hasta-tutsak-parlak-tek-bobregini-de-kaybedebilir/

[163] Pirha, ''603. F Oturması: Hasta mahpus Mehmet Parlak serbest bırakılsın'', 14 Ekim 2023, https://pirha.org/603-f-oturmasi-hasta-mahpus-mehmet-parlak-serbest-birakilsin-video-398256.html/14/10/2023/

imkan veren Cumhurbaşkanı Affı ve Ceza İnfaz Kanunu hükümlerinin taraflı şekilde uygulandığını aynı durumda olan hastaların bazılarına yasanın uygulandığını bazılarının ise ölüme terk edildiğini dile getirmiştir[164]. Kendisi için sosyal medya kampanyaları yürütülen Mehmet Parlak, gerekli sağlık hizmetlerine ulaşabilmek için hala Adli Tıp Kurumu kararını beklemektedir.

E. HASTA HÜKÜMLÜLERİN DENETİMLİ SERBESTLİK VE KOŞULLU SALIVERİLMEDEN FAYDALANMASI VE UYGULAMADA YAŞANAN SORUNLAR

a. Hükümlülerin Hastalık, Engellilik veya Kocama Nedeniyle Hayatlarını Yalnız İdame Ettirememesi Halinde Denetimli Serbestlikten Faydalanabilmesi

Türk infaz sisteminde koşullu salıverme ve denetimli serbestlik tedbirleri kişilerin mahkum oldukları suç türlerine göre farklı düzenlemelere tabi tutulmuştur. Bununla birlikte hükümlünün denetimli serbestlikten yararlanmasına ilişkin genel koşullar 5275 sayılı Kanun'un 105/A maddesinde açıkça belirlenmiştir. Buna göre;

- Hükümlünün açık cezaevinde veya çocuk eğitimevinde bulunması,
- Hükümlünün koşullu salıverilmesine **bir yıl veya daha az süre** kalması,
- Hükümlünün iyi hâlli olması
- Hükümlünün talebinin bulunması, halinde kişi denetimli serbestlik tedbirinden faydalanabilir.

Genel koşullar böyle olmakla birlikte, farklı hükümlü gruplarına ve durumlara göre özel koşullar da bulunmaktadır[165]. Bu bağlamda hasta hükümlüler bakımından denetimli serbestlik bakımından özel hükümlere yer verilmiştir.

Cezaevindeki hasta, engelli veya kocama nedeniyle hayatlarını idame ettiremeyen hükümlülerin faydalanabilecekleri denetimli serbestlik süresi daha fazladır. 5275 sayılı Kanun'un 105/A maddesinin üçüncü fıkrasındaki düzenleme uyarınca ağır bir hastalık, engellilik veya kocama nedeniyle hayatlarını yalnız idame ettiremeyen ve koşullu salıverilmesine **üç yıl veya daha az süre kalan** hükümlüler, diğer şartları da taşımaları hâlinde denetimli serbestlik infaz usulünden yararlanabilirler. Ancak ağır hastalık, engellilik veya kocama hâlinin, Adli Tıp Kurumundan alınan veya Adalet Bakanlığınca belirlenen tam teşekküllü hastanelerin sağlık kurullarınca düzenlenip Adli Tıp Kurumunca onaylanan bir raporla belgelendirilmesi gerekir.

Diğer taraftan; 7242 sayılı Kanun'un 52. maddesi ile 5275 sayılı Kanun'a Geçici 6. madde eklenmiştir. Geçici 6. maddenin 2. fıkrasındaki düzenleme uyarınca 30/03/2020 tarihine kadar işlenen suçlar bakımından, Türk Ceza Kanunu'nun kasten öldürme suçları (madde 81, 82 ve 83), cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar (madde 102, 103, 104 ve 105), özel hayata ve hayatın gizli alanına karşı suçlar (madde 132, 133, 134, 135, 136, 137 ve 138) ve

[164] Sendika.org, ''603. F Oturması: Hasta Mahpus Mehmet Parlak serbest bırakılsın'', 14 Ekim 2023, https://sendika.org/2023/10/603-f-oturmasi-hasta-mahpus-mehmet-parlak-serbest-birakilsin-694408

[165] Aras/Güverçin, s.126 vd.

İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar ile Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlar hariç olmak üzere;

Maruz kaldığı ağır bir hastalık, engellilik veya kocama nedeniyle hayatını yalnız idame ettiremeyen altmış beş yaşını bitirmiş hükümlülerin koşullu salıverilmeleri için cezaevinde geçirmeleri gereken süreler, azami süre sınırına bakılmaksızın 105/A maddesinde düzenlenen denetimli serbestlik tedbiri uygulanmak suretiyle infaz edilebilir. Bu noktada ağır hastalık, engellilik veya kocama hâlinin, Adalet Bakanlığınca belirlenen tam teşekküllü hastanelerin sağlık kurullarınca veya Adli Tıp Kurumunca düzenlenen bir raporla belgelendirilmesi gerekir.

Bu düzenlemeye göre 30.03.2020 tarihine kadar işlenen ve istisna tutulan suçlar dışında suçlardan hükümlü olan, maruz kaldığı ağır hastalık, engellilik veya kocama nedeniyle hayatını yalnız idame ettiremeyen, altmış beş yaşını bitirmiş hükümler koşullu salıverilmeleri için cezaevinde geçirmeleri gereken süre sınırına bakılmaksızın denetimli serbestlik ceza infaz usulünden faydalanacaktır.

b. Terör Hükümlülerinin Hastalık, Engellilik veya Kocama Nedeniyle Hayatlarını Yalnız İdame Ettirememesi Halinde Denetimli Serbestlikten Faydalanabilmesi

Diğer hükümlüler gibi terör hükümlüleri de koşulların varlığı halinde Kanun'un105/A maddesinin üçüncü fıkrasındaki düzenleme uyarınca maruz kaldıkları ağır bir hastalık, engellilik veya kocama nedeniyle hayatlarını yalnız idame ettirememeleri ve koşullu salıverilmesine üç yıl veya daha az süre kalması halinde bu maddedeki özel nitelikteki denetimli serbestlikten faydalanabilecektir.

Geçici madde ile Kanun maddesinde geçen 3 yıllık süre koşulu kaldırılmış ve bazı suçlar bakımından bu hükmün uygulanmayacağı belirtilmiştir. Dolayısıyla geçici maddedeki düzenlemeden 30.03.2020 tarihine kadar işlenen ve terör suçları gibi istisna tutulan suçlar bakımından maruz kaldıkları ağır bir hastalık, engellilik veya kocama nedeniyle hayatlarını yalnız idame ettiremeyen ve koşullu salıverilmesine üç yıl veya daha az süre kalan hükümlüler, diğer şartları da taşımaları hâlinde yararlanmaya devam edebileceklerdir.

Geçici madde geçmişse dönük olarak belirlediği 30.03.2020 tarihine kadar işlenenler bakımından getirdiği süre koşuluna bakılmaksızın faydalanma koşulu, terör hükümlüleri bakımından uygulanamasa da 105/A maddesinin üçüncü fıkrasının normal halinden faydalanacaklardır. Dolaysıyla maruz kaldıkları ağır bir hastalık, engellilik veya kocama nedeniyle hayatlarını yalnız idame ettiremeyen ve koşullu salıverilmesine üç yıl veya daha az süre kalan terör hükümlüleri denetimli serbestlikten faydalanabilecektir. Zira Geçici 6. maddede değişiklik yapan **4/4/2020 tarihli ve 7242 sayılı Kanun öncesinde** maruz kaldıkları ağır bir hastalık, engellilik veya kocama nedeniyle hayatlarını yalnız idame ettiremeyen ve koşullu salıverilmesine üç yıl veya daha az süre kalan terör hükümlülerinin, 105/A maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan **üç yıllık** süreden faydalanmalarını engelleyen bir hüküm bulunmamaktadır.

Öte yandan Terörle Mücadele Kanun'un *¨Koşullu salıverilme¨* kenar başlıklı 17. maddesinde Terörle Mücadele Kanun'u kapsamına giren suçlardan mahkûm olanlar hakkında, koşullu salıverilme ve denetimli serbestlik tedbirinin uygulanması bakımından 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 107. maddesinin dördüncü fıkrası ile 108. maddesi hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir.

Bu noktada Terörle Mücadele Kanun'u kapsamına giren suçlardan mahkûm olanlar bakımından 5275 sayılı Kanun'un 105/A maddesinde bir istisna öngörülmemiştir. Zaten bu Terörle Mücadele Kanun'u kapsamındaki suçların bir yıl süreyle denetimli serbestlikten faydalanmaları da bu hükme istinadendir. Aynı şekilde Kanun'un 105/A maddesinin birinci fıkrasından faydalanan terör hükümlüleri aynı şekilde maddenin üçüncü fıkrasındaki hükümden de koşulların varlığı halinde faydalanabilirler. Zaten fıkrada ¨ *(3) Yukarıdaki fıkralarda düzenlenen infaz usulünden;*

a) Sıfır-altı yaş grubunda çocuğu bulunan ve koşullu salıverilmesine iki yıl veya daha az süre kalan kadın hükümlüler,

b) Maruz kaldıkları ağır bir hastalık, engellilik veya kocama nedeniyle hayatlarını yalnız idame ettiremeyen ve koşullu salıverilmesine üç yıl veya daha az süre kalan hükümlüler,

diğer şartları da taşımaları hâlinde yararlanabilirler.¨ denilmek suretiyle 105/A maddesinin birinci ve ikinci fıkrasındaki denetimli serbestlik koşullarını taşıyan ancak maruz kaldıkları ağır bir hastalık, engellilik veya kocama nedeniyle hayatlarını yalnız idame ettiremeyen ve koşullu salıverilmesine üç yıl veya daha az süre kalan terör hükümlüleri faydalanabilecektir. Bu faydalanma bakımından Kanunda Terörle Mücadele Kanun'u kapsamına giren suçlardan mahkûm olanlar bakımından bir istisna öngörülmediğinden terör hükümlüleri de faydalanabilecektir. Bu sonuca Kanun'un 16 ve 17 . maddeleri kıyaslanarak da ulaşılabilir. Çünkü Kanun'un ¨***Hükümlünün istemiyle infazın ertelenmesi***¨ kenar başlıklı 17. maddesinin son fıkrasında bu madde hükümlerinin terör suçları bakımından uygulanmayacağı açıkça belirtilmesine karşın, Kanun'un ¨***Hapis cezasının infazının hastalık nedeni ile ertelenmesi***¨ kenar başlıklı 16. maddesinde böyle bir kısıtlayıcı hükme yer verilmemiştir.

Açıklanan gerekçelerle, Terörle Mücadele Kanun'u kapsamına giren suçlardan mahkûm olan ancak maruz kaldıkları ağır bir hastalık, engellilik veya kocama nedeniyle hayatlarını yalnız idame ettiremeyen ve koşullu salıverilmesine üç yıl veya daha az süre kalan terör hükümlüleri denetimli serbestlik süresinden üç yıl faydalanabilecekleridir.

c. Terör Hükümlülerinin Koşullu Salıverilmeden Faydalanması

Koşullu salıverilme, hükümlünün mahkûm olduğu sürenin bir kısmını cezaevinde iyi halli olarak geçirmesi halinde geri kalan süreyi belirli koşullar altında cezaevi dışında geçirebilmesini ve bu sürenin bitiminde de cezanın tamamının infaz edilmiş sayılacağı sonuçlarını doğuran bir sistemi ifade etmektedir. Koşullu salıverilmeye ilişkin esaslar 5275 sayılı Kanun'un 107. Maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkûm edilmiş olanlar otuz yılını, müebbet hapis cezasına mahkûm edilmiş olanlar yirmi dört yılını, diğer süreli hapis cezalarına mahkûm edilmiş olanlar cezalarının yarısını infaz kurumunda çektikleri takdirde, koşullu salıverilmeden yararlanabilirler. Ancak, bazı suçlar bakımından farklı düzenlemeye gidilmiştir. Bu bağlamda 5275 sayılı Kanun'un 107. maddesinin dördüncü fıkrasına göre *koşullu salıverilme oranı üçte ikiden fazla olan suçlar bakımından ise tabi oldukları koşullu salıverilme oranı uygulanır.* Buna göre 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'ndan süreli hapis cezasına mahkûm olanlar yönünden koşullu salıverilme oranı dörtte üç olarak uygulanacaktır.

5275 sayılı Kanun'un *"Koşullu salıverilme"* kenar başlıklı 107'nci maddesi gereğince koşullu salıverilmeden yararlanabilmek için mahkûmun kurumdaki infaz süresini iyi hâlli olarak

geçirmesi gerekir. Maddede belirtilen süreleri iyi halli geçiren hükümlü koşullu salıverilmeden yararlanabilirler. Hükümlülerin cezalarının koşullu salıverilme hükümleri uygulanarak infazına karar verilmesinde 5275 sayılı İnfaz Kanunu'nun 89'uncu maddesi gereğince Cezaevi İdare ve Gözlem Kurulunca iyi hal değerlendirmesi yapılacaktır. Bu değerlendirmeye esas olacak ilkelere ilişkin Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik 29.12.2020 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

İdare ve Gözlem Kurulunun hükümlü hakkındaki iyi hâl değerlendirmesini 5275 sayılı Kanun'un 89'uncu maddesi ile Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmeliğin 16'ncı maddesindeki düzenlemeleri esas alınarak yapması gerekmektedir. İdare ve Gözlem Kurulunun mevzuattaki yasal düzenlemelerin dışına çıkarak iyi hal değerlendirmesini hükümlünün yargılandığı ve ceza aldığı dosyadaki delillere ve örgüt içindeki konumuna göre yapması mümkün değildir. Nitekim Yargıtay 1. Ceza Dairesi 2023/473 E. 2023/794 K. sayılı 03.03.2023 tarihli kararında bu hususa değinerek İdare ve Gözlem Kurulunun hükümlünün yargılandığı ve ceza aldığı dosyadaki delilleri ve örgüt içindeki konumunu dikkate alarak topluma uyum sağlayamayacağı bu nedenle iyi halli olmadığına dair verdiği kararda gösterilen gerekçenin dosya içeriğine uygun, yerinde ve yasal olmadığını belirtmiştir. Yargıtay 1. Ceza Dairesi ilgili kararında iyi hal değerlendirmesinin ne şekilde yapılacağını ayrıntılı bir şekilde değerlendirmiştir[166]:

Cezaevinden ayrılmaya ilişkin iyi hâl değerlendirmesinin yapılacağı son idare ve gözlem kurulu toplantısı öncesinde, o güne kadar alınan dönem puanları toplamının, toplam değerlendirme dönemi sayısına bölümü ile hükümlünün gelişim puanı belirlenecek, gelişim puanı, kapalı ya da açık cezaevinde bulunan hükümlünün denetimli serbestliğe ayrılmaksızın koşullu salıverilmesi amacıyla yapılan iyi hâl değerlendirmesinde iyi hâl kriteri olarak esas alınacaktır. Yapılacak hesaplama sonucu gelişim puanı Genel Müdürlükçe belirlenen eşik puanın altında olan hükümlü hakkında cezaevlerinden doğrudan koşullu salıverilme işlemine yönelik iyi hâl kararı verilmeyecektir.

Diğer taraftan, Ceza Tevkifevleri Genel Müdürlüğünün 18.11.2021 tarihli yazısı ile puan uygulamasına 01.01.2022 tarihinden itibaren başlanmıştır. Yazı içeriğine göre iyi halin belirlenmesine esas alt eşik puanı 45 olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda gelişim puanı Genel Müdürlükçe belirlenen 45'in altında olanlar hakkında iyi hal kararı verilmeyecek, gelişim puanı 45 ve üzerinde olanlar yönünden ise iyi hal kararı verilecektir.

Yasal düzenlemeler bu şekilde olmakla birlikte uygulamada denetimli serbestlikte olduğu gibi koşullu salıverilme bakımından da sıkıntılar yaşanmaktadır. Özellikle terör hükümlüleri bakımından koşullu salıverilme için yapılan iyi hal değerlendirmelerin objektif ve hakkaniyete uygun yapılmadığı ve puanlama sisteminin aleyhe kullanıldığı görülmektedir.

d. Ağır Hasta Terör Hükümlülerinin Denetimli Serbestlikten ve Koşullu Salıverilmeden Mahrum Bırakılması

[166] Yargıtay 1. CD., 2023/473 E. , 2023/794 K., 03.03.2023 T. https://kararara ma.yargitay.gov.tr/

Bilindiği üzere cezaevleri, hükümlüler bakımından kesinleşen cezanın infaz edildiği bir kurum olmasına rağmen, 15 Temmuz sonrası başlayan ayrımcı uygulamalarla birlikte Erdoğan rejiminin intikam alma merkezlerine dönüşmüşlerdir.

Tutuklanan veya hükümlü bulunan insanların insanlık dışı koşullarda barındırılması, tek kişilik hücrelerde tecrite maruz kalması, ziyaretçi kabul ve telefon haklarının kısıtlanması, sosyal ve kültürel aktivitelerden mahrum bırakılması, yeterli sağlık imkanı sağlanmaması[167], koşulları bulunmasına rağmen denetimli serbestlik ve koşullu salıverilmeden faydalandırılmaması, hasta tutukluların infazlarının ertelenmemesi gibi hukuksuz uygulamalar bu dönemin en vahim nefret saikli ve ayrımcı cezaevi uygulamalarıdır.

Yukarıdaki kısımda da izah edildiği üzere başta Gülen Hareketine mensubiyetten hükümlü olanlar olmak üzere bir çok siyasi hükümlünün denetimli serbestlik ve koşullu salıverilme koşulları oluşmasına karşın bu haklardan sistematik ve planlı olarak faydalandırılmadıkları görülmektedir. Bu noktada idare ve gözlem kurullarının verdiği keyfi ve hukuksuz kararlarına yönelik, başta yerel mahkemeler, Yargıtay ve Anayasa Mahkemesi tarafından bilinçli bir tercihle etkin hukuki denetim yapılamayarak meşruiyet kazandırılmıştır.

15 Temmuz sonrası ayrımcı rejim politikalarının bütün uygulamaları cezaevlerinde maalesef acımasızca sergilenmiştir. Bütün bu uygulamalar içerisinde en vahim olanı ise hasta tutuklu ve hükümlülerin bilinçli bir politika ile tedaviye erişim ve sağlık imkanlarından mahrum bırakılarak ölüme terk edilmeleridir. Yüzlerce insan cezaevinde kalamayacak kadar ağır hasta olmasına veya kronik ağır hastalıkları olmasına rağmen önce tutuklanmış ve daha sonra cezaevlerinde ölüme terk edilmiştir. Hastalıkları nedeniyle tahliye edilmeyen ve cezaları ertelenmeyen bu hükümlüler denetimli serbestlik ve koşullu salıverilme haklarından da hukuka aykırı gerekçelerle faydalandırılmamış, adeta hasta hükümlülerin cezaevinde ölümü istenmiştir.

Cezaevinde birçok hasta siyasi hükümlü 5275 sayılı Kanun'un 105/A maddesinin üçüncü fıkrasındaki düzenleme uyarınca ağır bir hastalık, engellilik veya kocama nedeniyle hayatlarını yalnız idame ettirememesi nedeniyle denetimli serbestlikten faydalanabilmesi gerekirken bu imkandan mahrum bırakılmışlardır. Aynı şekilde birçok hasta siyasi hükümlü 105/A maddesinin birinci fıkrasındaki bir yıllık genel denetimli serbestlikten de faydalandırılmamışlardır. Aynı şekilde halen birçok hasta terör hükümlüsü kanunun aradığı koşulları taşımasına rağmen keyfi gerekçelerle koşullu salıverilmeden de istifade edememektedir.

Son dönemde cezaevleri Türkiye'deki ayrımcı rejim uygulamalarının etkilerini en acımasızca gösterdiği yerlerden biridir. Nefret ve ayrımcı politikalar ile güdülenen kamu görevlileri Gülen Hareketi mensubu olduğu iddiasıyla burada kalanlara karşı işkence, kötü muamele ve ayrımcı uygulamalara başvurmuşlardır. Hükümlü olması nedeniyle denetimli serbestlik ve koşullu salıverilme koşulları oluşmasına karşın insanlar Gülen Hareketi mensubu olduğu iddiasıyla bu haklardan sistematik ve planlı olarak faydalandırılmamaktadırlar. Yasal koşullar uygun olmasına ve cezaevinde iyi hal koşullarına aykırı tek bir eylemleri

[167] Aras, s.5 vd

bulunmamasına rağmen Gülen Hareketi mensubu olma iddiasıyla hüküm giyen vatandaşlara yönelik ayrımcı uygulamalara gidilmektedir.

Bu bölümde keyfi olarak denetimli serbestlik ve koşullu salıverilme hakları ihlal edilen hasta hükümlü vakalarına yer verilecektir. Ancak, bu kısımda bahsedilenlerin ötesinde birçok vahim vaka bulunmakla birlikte, gerek sayının çokluğu ve gerekse yeterli açık kaynak bulunmaması nedeniyle şimdilik sadece pilot nitelikteki vahim vakalara yer verilecektir.

aa. Kanser Hastası İhraç Hakim Mustafa Başer

Sincan F1 Tipi Ceza İnfaz Kurumunda 1 Mayıs 2015 tarihinden beri tutuklu bulunan ihraç hakim Mustafa Başer denetimli serbestlik hakkı gelmiş olmasına ve mesane kanseri olmasına rağmen kanunen hak kazandığı denetimli serbestlik hakkından faydalandırılmamıştır. Ağır bir ameliyat sonrası bu defa 27 Eylül 2022 tarihi itibariyle koşullu salıverilme hakkı kazanmasına rağmen bu haktan da faydalandırılmamıştır. Cezaevlerinde aynı konumda bulunan binlerce mahkum denetimli serbestlik ve koşullu salıverilme imkanlarından faydalandırılmasına rağmen ihraç hakim Mustafa Başer bu yasal haklardan faydalandırılmamaktadır. Mevcut durumda Mustafa Başer'in kanseri üçüncü kez nüksetmiştir[168].

HDP Kocaeli Milletvekili Ömer Faruk Gergerlioğlu, konuyla ilgili soru önergesi vermiştir. Çalışmaya konu olayda ise ihraç hakim Mustafa Başer, şu anki iktidarın bakanlarının da karıştığı 17/25 Aralık operasyonlarını gerçekleştiren ve bundan dolayı da hukuksuz bir şekilde tutuklanan polislerin tahliyesine karar vermiş olması nedeniyle ayrımcı ve keyfi uygulamalara maruz bırakılmaktadır. Hukuksuz olarak tek kişilik hücrede cezasını infaz etmesi yetmezmiş gibi intikam ve nefret saikiyle ağır kanser hastası bilerek ölüme terk edilmektedir. Bu konuda karar verme konumunda olan cezaevi idaresi ve yargı mensupları tamamen bu saiklerle aleyhe karar vermektedirler. Sayın Başer 3. evre kanser hastası olmasına karşın bilinçli olarak ölüme terk edilmektedir.

bb. 84 Yaşında Ağır Hasta Hükümlü Halil Karakoç

[168] Samanyolu Haber, ¨Cezaevinde hastalığı 3. kez nüksetti: Başer'in oğlu yetkilileri hukuku uygulamaya çağırdı¨, 11.01.2023, https://www.shaber3.com/cezaevinde-hastaligi-3-kez-nuksetti-baser-in-oglu-yetkilileri-hukuku-uygulamaya-cagirdi-haberi/1404643/,

15 Temmuz 2016'daki darbe girişiminden 10 gün sonra gözaltına alınan Halil Karakoç, Gülen Hareketi ile olan ilişkisi gerekçe gösterilerek *"Silahlı Terör Örgütüne Üye Olma"* suçundan 01.08.2016 tarihinde tutuklanarak Manisa T tipi Ceza İnfaz Kurumuna konulmuş, 17.11.2017 tarihinde tahliye edilmiştir. Karakoç hakkında Manisa 2.Ağır Ceza Mahkemesinde yapılan yargılama neticesinde 7 yıl 6 ay hapis cezasına çarptırılmış ve cezası Yargıtay tarafından onanarak kesinleşmiştir. Karakoç hakkında kesinleşen hükmü nedeniyle *"Silahlı Terör Örgütüne Üye Olma"* suçundan ikamet etmekte olduğu adreste 06.01.2021 tarihinde gözaltına alınarak cezaevine gönderilmiştir.

84 yaşındaki Karakoç, kalp, şeker, prostat ve benzeri birçok hastalığı bulunmasına ve ciddi bakıma muhtaç olmasına rağmen Adli Tıp Kurumu, *¨rehabilitasyon hastanesinde ya da cezaevinde kalabilir¨* şeklinde raporlar verdiği için tahliye edilmemiştir. Cezaevinde kalp krizi geçirmesine rağmen Karakoç tahliye edilmemiştir[169]. Bu ağır hastalık hallerine rağmen cezasını iyi halli infaz ederek Mayıs 2024 tarihinde denetimli serbestlik talebinde bulunmuştur. Ancak cezaevi idare ve gözlem kurulu somut hiçbir gerekçe göstermeden ve denetimli serbestlikten yaralanmasına engel herhangi bir somut eyleme yer vermeden ağır hasta ve yaşlı Karakoç'un denetimli serbestlik taleplerini reddetmiştir.

AİHM'nin birçok kararında vurguladığı üzere Sözleşme'nin 3. maddesi, özellikle tedavisi zor bir hastalıktan muzdarip olsa bile, bir tutukluyu sağlık nedeniyle serbest bırakma veya onu bir devlet hastanesine nakletme yönünde genel bir yükümlülük getirdiği şeklinde yorumlanamaz. Bununla birlikte, bu hüküm, Devletin tutuklu ve hükümlülerin insan onuruna uygun koşullarda tutulmasını, tedbirin uygulanma şekli ve yönteminin onları tutukluluğa bağlı kaçınılmaz acı eşiğini aşan yoğunlukta bir sıkıntıya veya zorluğa maruz bırakmamasını ve hapis cezasının uygulanmasına ilişkin talepler bakımından sağlıklarının ve refahlarının,

[169] TR724 Haber, ¨84 yaşındaki hasta mahpus Halil Karakoç cezaevinde kalp krizi geçirdi: Günde 14 ilaç kullanıyor¨, 14 Temmuz 2023, https://www.tr724.com/84-yasindaki-hasta-mahpus-halil-karakoc-cezaevinde-kalp-krizi-gecirdi-gunde-14-ilac-kullaniyor/

örneğin gerekli tıbbi yardım verilerek uygun bir şekilde güvence altına alınmasını sağlamasını gerektirmektedir *(Grimailovs/Letonya, 2013, § 150; Yunusova ve Yunusov/Azerbaycan , 2016, § 138)*. Bu nedenle, özellikle ciddi durumlarda, ceza adaletinin düzgün bir şekilde tecelli ettirilmesinin, insani önlemler şeklinde çözüm yollarına başvurulmasını gerektirdiği durumlar ortaya çıkabilir *(Enea/İtalya [BD], 2009, § 58)*. Bu noktada Halil Karakoç insani koşullarda tedavi edilmediği ve bakımı yapılmadığı gibi, infazı tamamlamasına rağmen tahliye edilmemektedir. AİHM'nin bakış açısı çerçevesinde cezasını iyi halli infaz eden Karakoç'un tedavisi kapsamında denetimli serbestlikten ve koşullu salıverilmeden faydalanması insan onuruna uygun bir tedbir olacaktır. Ancak birçok cezaevinde ve birçok hasta hükümlüye olduğu gibi Karakoç'a bu insani tedbirler uygulanmamaktadır.

cc. Cezaevinde 4 Ameliyat Geçiren Avukat Ali Odabaşı

Özellikle 15 Temmuz sonrası başlayan soruşturmalar neticesinde birçok insan haksız olarak tutuklanmış ve hukuksuz bir şekilde cezalandırılmıştır. Evrensel hukukun, Anayasa'nın ve kanunların belirlediği ölçülerde bir adil yargılama yapılmadan cezalandırılan insanlar, infaz sürecinde de aynı hukuksuzluklara maruz kalmışlardır. Bu uygulamaların mağdurlarından biri de Erdoğan rejimi tarafından 17/25 Aralık operasyonları sonrası kayyum atanan ve 15 Temmuz sonrası ise kapatılan Zaman Gazetesinin eski Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Avukat Ali Odabaşı'dır. Odabaşı cezaevinde dört defa ağır ameliyatlar geçirmesine rağmen hem denetimli serbestlik hakkı hem de koşullu salıverilme hakkı da elinden alınmıştır.

Gülen Hareketine yönelik soruşturmalar kapsamında tutuklanan Odabaşı, örgüt üyesi olma suçundan 6 yıl 3 ay hapis cezasına çarptırılmıştır. 22 Kasım 2022 tarihinde denetimli serbestliğe hak kazanmasına, iyi hal koşullarına sahip olmasına ve disiplin cezası olmamasına rağmen Sincan T Tipi Cezaevi İdare Ve Gözlem Kurulu tarafından hukuksuz gerekçelerle bu haktan mahrum bırakmıştır.

Denetimli serbestlik hakkı gasp edilen Odabaşı'nın koşullu salıverilme hakkı da elinden alınmıştır. 22 Kasım 2023 tarihi itibariyle, 5275 sayılı Kanun gereğince koşullu salıverilme için gerekli olan süreyi iyi halli geçirmesine rağmen Cezaevi İdare ve Gözlem Kurulu, tahliye edildiği takdirde ***'topluma uyum sağlayamayacağı'*** gibi soyut ve hukuka aykırı bir gerekçeyle 3 ay daha cezaevinde kalmasına karar vermiştir. Daha sonraki incelemede 3 ay daha uzatma kararı verilmiştir. 20 Şubat 2024 tarihinde şartla tahliye olması beklenen Odabaşı hakkında 20 Şubat 2024 tarihinde önce iyi hal kararı verilmesine rağmen bir gün sonra iyi halli olmadığına ilişkin verilen karar nedeniyle koşullu salıverilmesi bir kez daha engellenmiştir.[170]

[170] Kronos, ¨Sincan Cezaevi, avukat Ali Odabaşı'nı keyfi olarak hapiste tutuyor¨,11 Nisan 2024, https://kronos37.news/tutuklu-avukatin-esi-sincan-cezaevine-sesleniyorum-esimin-yasam-hakkiyla-oynuyorsunuz/

Cezaevinde 4 ameliyat geçiren Odabaşı ciddi sağlık sorunları yaşamıştır. Pandemi döneminde iç karın yırtılması nedeni ile Dışkapı Devlet Hastanesine yatırılmıştır. Ameliyat sonrası yatakta kolu yatağa kelepçeli olarak tutulmuştur. Bir gün sonra ise taburcu edilerek cezaevine gönderilmiştir. Bu kadar ağır sağlık sorunları yaşayan Odabaşı'nın halen aynı sağlık sorunları devam etmektedir. Cezaevi sürecinin çoğunluğunu hastalıklarla mücadeleyle geçirmesine ve herhangi bir disiplin cezası bulunmamasına rağmen cezaevi idare ve gözlem kurulu keyfi olarak Odabaş'ının koşullu salıverilme hakkını gasp etmiştir[171].

dd. Malezya'dan Kaçırılarak Getirilen İsmet Özçelik'in Hasta Olmasına Rağmen Zeytin Çekirdeğinden Tespih Yaptığı İçin Denetimli Serbestlikten Mahrum Bırakılması

Uzun yıllardır Malezya'da yaşayan eğitimci İsmet Özçelik, MİT tarafından 2017 yılında yasadışı yollarla kaçırılarak Türkiye'ye getirilmiştir. Aynı tarihte başka eğitimciler de Malezya'da MİT tarafından kaçırılmıştır. Malezya'dan kaçırılan bu kişilere ilişkin yapılan başvuru üzerine BM İnsan Hakları Komitesi, Özçelik ve Karaman kararında; Malezya'dan Türk istihbaratı tarafından kaçırılan iki Türk vatandaşının, Türkiye'de tutuklanmalarının makuliyet ve gereklilik kriterlerini karşılamadığı gerekçesiyle BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 9'a 1-3 maddesindeki özgürlük ve güvenlik haklarının ihlal edildiği sonucuna varmıştır.[172]

---

[171] International JournalistsAssociation (IJA), ¨Zaman Eski Yazı İşleri Müdürü Ali Odabaşı Keyfi Olarak Tutuklu Tutuluyor¨, 13 Mayıs 2024, https://internationaljournalists.org/zaman-eski-yazi-isleri-muduru-ali-odabasi-keyfi-olarak-tutuklu-tutuluyor/

[172] UN Human RightsCommittee, Communication No 2980/2017, İsmet Özçelik and Turgay Karaman v. Turkey, UN Doc. CCPR/C/125/D/2980/2017., 23 September 2019, https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2FC%2F125%2FD%2F2980%2F2017&Lang=en

Kalp ve şeker hastası olan Özçelik, Gülen Hareketi soruşturmaları kapsamında yargılandığı davada 9 yıl 11 ay hapis cezasına çarptırılmıştır.[173] MİT'in Malezya'dan kaçırarak Türkiye'ye getirdiği İsmet Özçelik hakkında, birçok tutuklu ve hükümlünün yaptığı ve cezaevi yönetiminin izin verdiği, plastik çataldan bozma bir aletle zeytin çekirdeklerini delerek tespih yaptığı gerekçesi ile hakkında tutanak tutulmuştur. Tutulan bu tutanak nedeniyle Özçelik'e 15 gün hücre disiplin cezası verilmiştir. Düzenlenen tutanak çerçevesinde hakkında kamu davası açılan Özçelik, cezaevinde zeytin çekirdeklerini delip tespih yaptığı için 10 ay hapis cezasına çarptırılmıştır. Aynı zamanda kalp ve şeker hastası olan İsmet Özçelik, cezasını iyi halli ve disiplin cezası olmadan infaz etmesine karşın, denetimli serbestlikten faydalanmasına 6 gün kala keyfi olarak açılan bu disiplin soruşturması gerekçesiyle denetimli serbestlikten faydalanması engellenmiştir[174]. Bu noktada Özçelik'in hastalık hali dikkate alınmamıştır.

F. 2024 YILI İTİBARİYLE CEZAEVLERİNDEKİ HASTA TUTUKLU VE HÜKÜMLÜ BİLANÇOSU

2024 yılı itibariyle Türkiye'deki cezaevinde bulunan hasta tutuklu ve hükümlülerin durumu oldukça ciddi boyutlardadır. Çeşitli kaynaklara göre Türkiye, Avrupa Konseyi üyesi ülkeler arasında en yüksek tutuklu nüfusa sahip ülke olarak öne çıkmaktadır. Bu nüfus, Avrupa cezaevlerindeki toplam tutuklu sayısının üçte birini oluşturmaktadır. Özellikle sağlık sorunları yaşayan tutuklu ve hükümlüler için koşullar daha da zorlayıcıdır[175].

Türkiye'de yaklaşık 348.265 tutuklu bulunmaktadır ve bu sayı, ülkenin toplam nüfusuna oranlandığında oldukça yüksektir. Türkiye'deki cezaevindeki sağlık hizmetlerine erişim ciddi derecede sınırlıdır. Cezaevlerindeki sağlık personeli yetersizliği, uzun bekleme süreleri,

---

[173] .Advocates of SilencedTurkey (AST): "Global Purge": 144 AbductıonsConductedByTheTurkishGovernmentInTurkeyAndAbroad¨, June 23, 2021, https://silencedturkey.org/global-purge-1-144-abductions-conducted-by-the-turkish-government-in-turkey-and-abroad

[174] Stockholm Center forFreedom, ¨Man imprisoned on Gülen linkstospend 10 moremonthsbehindbarsformaking prayerbeads¨, November 8, 2023, https://stockholmcf.org/man-imprisoned-on-gulen-links-to-spend-10-more-months-behind-bars-for-making-prayer-beads/

[175] PrisonInsider.Türkiye: Prisons in 2024. https://www.prison-insider.com/en/articles/turkiye-prisons-in-2024

mahremiyet eksikliği ve uygun tedaviye erişimin kısıtlı olması gibi sorunlar yaygındır. Sağlık muayenelerinin süresi zaman zaman bir dakikanın dahi altına düşmektedir. Cezaevinde sağlık hizmetlerinin yanı sıra hijyen koşulları da yetersizdir. Mahkumlar, birçok cezaevinde kötü havalandırma, doğal ışık eksikliği, yetersiz temiz içme suyu ve kalitesiz yiyeceklerle mücadele etmektedirler[176].

Bu bilgiler, 2024 yılı itibariyle Türkiye'deki cezaevinde bulunan hasta tutuklu ve hükümlülerin durumunu ve bu konuda araştırma yapan kurumları özetlemektedir. Kaynaklarda belirtilen detaylar, cezaevindeki sağlık hizmetlerine erişimin zorluklarını ve genel cezaevi koşullarını ortaya koymaktadır.

2023 yılı itibariyle Türkiye cezaevlerinde hasta tutuklu ve hükümlü sayısına ilişkin Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV[177]) ve İnsan Hakları Derneğinin (İHD) güncel verilerine göre, ciddi sağlık sorunları yaşayan birçok mahkum hala cezaevlerinde bulunmaktadır. İHD Dokümantasyon Biriminin tespitlerine göre; 30 Kasım 2023 tarihi itibariyle cezaevlerinde 651'i ağır olmak üzere, toplam 1517 hasta tutuklu ve hükümlü bulunmaktadır. Yine İHD, 2023 itibariyle 163 ağır hasta tutuklu ve hükümlünün cezaevlerinde bulunduğunu bildirmiştir

Nitekim MED-TUHADFED verilerine göre cezaevlerinde 2021 yılında 52, 2022 yılında 78, 2023 yılında 43, 2024 yılının ilk altı ayında ise 26 kişi yaşamını yitirmiştir[178]. Adalet Bakanlığının verilerine göre ise 2018-2023 yılları arasında toplam 2.258 tutuklu ve hükümlü cezaevlerinde yaşamını yitirmiştir.

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (CİSST) verilerine göre cezaevinde hayatını kaybeden tutuklu ve hükümlü sayısı 2019 yılında **107**, 2020 yılında **95**, 2021 yılında **128**, 2022 yılında **101** ve 2023 yılında ise **108**'dir[179].

İHD'nin tespitlerine göre ise, 2023 yılı içerisinde en az 42 hükümlü ve tutuklu yaşamını yitirmiştir. Ancak, hapishanelerdeki tüm hak ihlallerinde olduğu gibi yoğun bilgi/veri eksikliği nedeniyle gerçeğin bunun çok üzerinde olduğu dile getirilmektedir. Bu ölümlerden 23'ü hastalıkları nedeniyle vefat etmiştir. 23 tutuklu ve hükümlüden 5'i tahliye edildikten kısa süre sonra vefat ederken 10 tutuklu ve hükümlü **şüpheli** şekilde yaşamını yitirmiştir. Bunlardan dördünün ise intihar ettiği iddia edilmiştir[180].

İHD'nin raporuna göre bu mahkumlar, çeşitli sağlık sorunları nedeniyle ciddi risk altındadır ve uygun tıbbi bakım alamamaktadırlar. Raporlarda, cezaevlerinde yeterli sağlık personelinin bulunmadığı, tedaviye erişim haklarının engellendiği ve hastane sevklerinin geciktiği gibi ciddi ihlaller yer almaktadır. TİHV de benzer şekilde cezaevlerinde sağlık sorunları yaşayan mahkumların durumuna dikkat çekmiştir. Özellikle, kanser ve kalp hastalığı gibi ciddi

---

[176] Turkish Minute, ¨Morethan a third of inmates in Europe are in Turkishprisons, CoE data reveal¨. https://www.turkishminute.com

[177] Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV), 10 Aralık 2023 Verilerle 2023 Yılında Türkiye'de İnsan Hakları İhlalleri, https://tihv.org.tr/wp-content/uploads/2023/12/EK-Verilerle-2023-Yilinda-Turkiyede-Insan-Haklari-Ihlalleri-2.pdf

[178] Mezopotamya Ajansı,ÖHD ve MED TUHAD-FED'den 'Cezaevleri Hak İhlalleri Raporu', 27 Nisan 2024, https://mezopotamyaajansi.net/tum-haberler/content/view/240335

[179] Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (CİSST), Hapishane İstatistikleri, https://cisst.org.tr/hapishane-istatistikleri/

[180] İnsan Hakları Derneği, 2023 Yılı Türkiye Hapishanelerinde Hak İzleme Raporu, 1 Haziran 2024, https://www.ihd.org.tr/wp-content/uploads/2024/06/2023-Y%C4%B1l%C4%B1-Hapishane-Raporu.pdf

sağlık sorunları olan mahkumların cezaevi koşullarında uygun tıbbi bakıma erişemediği belirtilmektedir. Ayrıca, cezaevlerinde ölen mahkumların sayısı da bu durumu ortaya koymaktadır.

CHP Aydın Milletvekili Süleyman Bülbül, 21 Haziran 2023 tarihinde, Adalet Bakanlığına, 2018 yılından soru önergesinin verildiği tarihe kadar hapishanelerde kaç tutuklu ve hükümlünün yaşamını yitirdiğine dair soru önergesi vermiştir. Önergeye verilen cevaba göre; 2018 ile 2023 yılları arasında **24.07.2023** tarihi itibarıyla cezaevinde toplam **2.258** hükümlü ve tutuklu hayatını kaybetmiştir.

Yine 31 Mayıs 2023 ile 31 Mayıs 2024 tarihleri arasında Türk Tabipleri Birliğine (TTB) farklı hapishanelerden sağlığa erişimde yaşanan sorunlar, kelepçeli muayene dayatması ve kolluk görevlilerinin muayene ortamında bulunma ısrarı ile mahremiyet ihlali vb. gerekçelerle 275 tutuklu ve hükümlü başvuru yapmıştır.

Bu veriler, Türkiye cezaevlerinde sağlık hizmetlerinin yetersizliği ve hasta mahkumların karşılaştığı ciddi sorunları gözler önüne sermektedir. Hem ulusal hem de uluslararası insan hakları kuruluşlarının raporları, cezaevlerinde sağlık hakkının ihlali konusunda önemli uyarılar içermektedir.

Farklı yıllara ait raporlardan edinilen veriler ve bilgilerden de anlaşılacağı üzere sistematik ve planlı olarak sürdürülen bir politika çerçevesinde sürekli olarak nefret söylemi ve ayrımcı uygulamalar hastalık halinde de muhalif ve siyasi tutuklu ve hükümlüleri hedef almaktadır.

IV. BÖLÜM:

CEZAEVLERİNDEKİ YAŞANAN ÖLÜM OLAYLARI ve İNTİHARLAR

A. GENEL OLARAK

Türkiye'deki mevcut mevzuat hükümleri değerlendirildiğinde, Devletin hükümlülerin sağlık hizmetlerinin yeterli ve ivedi bir şekilde karşılanması konusunda pozitif yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu bağlamda Devletin sağlığa erişim hakkı ile ilgili olarak;

- Kurumlarda yürütülecek sağlık hizmeti için *"amaca uygun ve yeterli"* fiziki mekânlar sağlamak, bu mekânları hizmete uygun olarak düzenlemek, *"hizmetin aksaksız yürütülebilmesi için"* gerekli tıbbi donanımı ve diğer araç gereçleri temin etmek,
- Sağlık hizmeti sunulan mekânların genel bakım, onarım, temizlik ve güvenlik gibi hizmetlerini yürütmek,
- Hapishanelerde sağlık hizmetlerinin yürütülmesi için *"yeterli sayı ve nitelikte"* personel görevlendirilmesini sağlamak,
- Hastaneye veya başka yerdeki sağlık birimlerine sevki gereken hükümlü ve tutuklular açısından ilgili mevzuata uyulmasını temin etmek, gibi temel görevleri bulunmaktadır.

Diğer taraftan, Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesinin (CPT) özellikle takip ettiği konulardan biri de hükümlülerin sağlık hizmeti alma hakkıdır. Diğer bir ifade ile özgürlüklerinden mahrum bırakılmış kişilere sunulan sağlık bakım hizmetleri doğrudan CPT'nin görev alanı ile ilgilidir. Zira cezaevlerindeki yetersiz sağlık hizmetleri, *"insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele"* teriminin kapsamına giren koşulların hızla ortaya çıkmasına neden olabilir. Ayrıca belli bir cezaevinde sunulan sağlık hizmetleri, cezaevindeki kötü muamelenin önlenmesinde önemli bir etken olduğu gibi söz konusu sağlık hizmetleri, sunuldukları tesisteki genel yaşama koşulları üzerinde olumlu etki doğuran bir niteliğe sahiptir.

Hükümlülerin haklarına ilişkin önemli kuralları barındıran uluslararası belgelerden biri olan Nelson Mandela Kuralları'nın 24'üncü maddesine göre, tutuklu ve hükümlülere sağlık hizmeti sağlanması devletin bir sorumluluğudur. Tutuklu ve hükümlüler, toplumda mevcut olan sağlık hizmet standartlarına sahip olmalıdır ve yasal statüleri nedeniyle ayrımcılığa maruz kalmaksızın ücretsiz olarak gerekli sağlık hizmetlerine erişebilmelidir. Aynı şekilde Avrupa Cezaevi Kuralları'nda hükümlülerin sağlık hizmeti alma hakkına ilişkin önemli kurallar belirlenmiştir. Avrupa Cezaevi Kuralları'na göre öncelikle cezaevi yetkilileri tüm tutuklu ve hükümlülerin sağlığını korumalı ve onların **hukuki durumları nedeniyle ayrımcılığa tabi tutulmaksızın** ülkede mevcut olan sağlık hizmetlerine erişmeleri sağlanmalıdır.

AİHM'ye göre, cezaevi hastanelerinde verilen sağlık hizmeti, her zaman halkın istifade ettiği en iyi sağlık kurumlarıyla aynı düzeyde olmasa da taraf devletlerin tutuklu ve hükümlülere

gerekli tıbbi yardımı sağlayarak, onların sağlığını ve iyiliğini yeterince koruma yükümlülüğü bulunmaktadır[181].

AİHM, cezaevinde kanser hastası olan hükümlünün yeterli tıbbi tedavi görememesi ve hastalığının ilerlemesine rağmen cezasının infazının sürdürülmesinin yanı sıra hükümlüye kemoterapi esnasında kelepçe takılmasını insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele yasağına aykırı bulmuştur[182].

Diğer taraftan Mahkemece Salakhov ve Islyamova/Ukrayna kararında da vurguladığı üzere, tutuklu ve hükümlü hastaların yeterli sağlık ve tedavi imkânlarından yararlanamaması sonucunda hayatını kaybetmesi durumunda, davalı devletler yaşam hakkını koruma yükümlülüğünü yerine getirmediklerinden Sözleşme'nin 2'nci maddesinin ihlali söz konusu olacaktır[183]. Aynı şekilde fiziksel veya ruhsal rahatsızlıkları olan şahısların gözaltında, tutukevi veya cezaevinde intihar olayları da taraf devletlerin AİHS'nin 2 ve 3. maddeleri kapsamında sorumluluklarını doğurabilmektedir[184].

Öte yandan özgürlüklerinden mahrum bırakılmış kişilere sunulan sağlık hizmetlerini doğrudan kendi görev alanı içerisinde telakki eden Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesinin (CPT) de belirttiği gibi *"Yetersiz sağlık hizmetleri insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele"* teriminin kapsamına giren koşulların hızla ortaya çıkmasına neden olabilir. Yeterli tıbbi tedavinin sağlanmaması Sözleşmenin 3'üncü maddesi kapsamına giren bir muamele olarak değerlendirilebilir. Nitekim AİHM Melnick/Ukrayna Kararında,[185] cezaevi yetkililerinin başvurucunun verem hastalığının teşhis ve tedavisindeki yetersizlikleri, Sözleşme'nin 3'üncü maddesinin ihlaline katkı sağlayan unsurlar arasında sayılmıştır[186].

B. COVİD-19 SALGINI NEDENİYLE CEZAEVLERİNDE YAŞANAN SAĞLIK SORUNLARI

Bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de 2020 yılında başlayan Covid-19 salgını herkesi etkilediği gibi cezaevlerindeki tutuklu ve hükümlüler ile cezaevi personelinin sağlığını da olumsuz etkilemiştir. Salgın nedeniyle cezaevlerinde ölümler yaşanmıştır. Bu noktada;

- Salgın sürecinde hastalığın tespiti bakımından sürekli ve ivedi sağlık kontrol ve testlerinin yapılmamış olması,
- Yeterli tedavi ilaçlarının ve tıbbi yardımın sağlanmaması,
- Hastalığın diğer tutuklu ve hükümlülere bulaşmasını engellemek için Covid-19 tespit edilenlerin zamanında karantinaya alınmaması,
- Covid-19 hastalarının kötü fiziki koşullarda karantinaya alınması,

---

181 AİHM Khudobin/Rusya Kararı, B. No: 59696/00, K.T: 26/10/2006 Prg. 93
182 AİHM, Mouisel / Fransa Kararı, B. No: 67263/96, K.T:14/11/2002, Prg. 36-48
183 AİHM Salakhov ve Islyamova/Ukrayna Kararı, B. No: 28005/08, K.T:14/03/2013, Prg. 164-183
184 AİHM Ketreb / Fransa Kararı, B. No:38447/09, K.T: 19/07/2012
185 AİHM Melnik/Ukrayna Kararı, B. No: 72286/01, K.T:28.03.2006
186 Ülkü, s.274

- Covid-19 tedavisi için geliştirilen ve ülkemizde yapılan aşılama faaliyetlerinin cezaevlerinde başlamaması, bu ölümlerin ve ağır hastalık süreçlerinin yaşanmasına neden olmuştur.

Ayrıca Covid-19 salgını kapsamında cezaevlerinde geliştirilen orantısız tedbirler nedeniyle tutuklu ve hükümlüler bir tecrit sürecine tabi olmuşlardır. Açık görüşlerin tamamen kaldırılması, kapalı görüşlerin sınırlandırılması, eğitim, sosyal, kültürel ve spor etkinliklerinin tamamen iptal edilmesi, bu süreci ağır tecrit koşullarına döndürmüştür[187]. Ağır tecrit koşulları ise insanları intihara sürüklenmiştir.

Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü tarafından 19/02/2021 tarihinde yapılan açıklamada, Covid-19 salgınının Türkiye'de etkili olduğu 14 Mart 2020 tarihinden bu yana hayatlarını kaybeden 19 tutuklu/hükümlünün kronik rahatsızlıkları (diyabet, hipertansiyon, tüberküloz, KOAH, astım, böbrek yetmezliği, beyin kanaması, göğüs hastalıkları) nedeniyle salgın öncesinde veya salgın sırasında hastanelerde tedavi edildikleri, 9 hükümlünün ise bağışıklık sisteminde Covid-19 virüsüne bağlı gelişen komplikasyonlar sebebiyle vefat ettiğinin tespit edildiği belirtilmiştir[188].

Cumhuriyet Başsavcılıkları tarafından yapılan bildirimlere göre; açıklama tarihi itibarıyla cezaevinde bulunan tutuklu ve hükümlülerden toplam Covid-19 vaka sayısı 240 olduğu; bu tutuklu ve hükümlülerden 2'si yoğun bakımda olmak üzere 33'ünün Sağlık Bakanlığı tedavi algoritması çerçevesinde, hastanede yatırılarak tedavilerine devam edildiği; entübe durumda olan tutuklu/hükümlü bulunmadığı; tedavilerine cezaevlerinde devam edilen diğer 207 tutuklu ve hükümlünün ise Covid-19 açısından herhangi bir semptomu bulunmadığı belirtilmiştir. Ayrıca açıklamada, cezaevlerinde tutuklu ve hükümlülere aşı uygulanmasına ilişkin gerekli planlama ve düzenlemeler yapılarak, Sağlık Bakanlığı Ulusal Covid-19 aşı programı doğrultusunda belirlenen sıraya göre tutuklu ve hükümlülere Covid-19 aşısı yapılmaya başlandığı belirtilmiştir.

Özellikle cezaevlerindeki yetersiz sağlık imkanları, fiziki ve teknik yetersizlikler, cezaevi idaresinin hasta tutuklu ve hükümlülere yönelik ayrımcı ve keyfi tutumları nedeniyle hasta tutuklu ve hükümlülerin durumu daha da ağır hale gelmekte ve nihayetinde ölümler yaşanmıştır. Bu noktada ağır işleyen sevk prosedürü acil hastalar bakımından çok vahim ve çoğu zaman telafisi imkânsız sonuçlara neden olmuştur.

Diğer taraftan, cezaevinden hastaneye sevk edilen hasta tutuklu ve hükümlülerin, sevk edildikleri hastanelerin "hasta mahkum koğuşunun" bulunmaması da ayrı problemlere neden olmaktadır. Hastanede uygun oda ayarlanana kadar tutuklu ve hükümlü insan sağlığı için uygun olmayan cezaevi araçlarında bekletilmektedir. Hasta mahkum koğuşu bulunan hastanelerde ise bu koğuşların bodrum katlarında yer aldığı, odaların havasız olduğu ve ilgili bölüme uzak olması nedeniyle doktora ve hemşireye erişimin zor olduğu gözlemlenmektedir.

---

[187] DW, "Cezaevlerinde Covid-19: Mahpuslar nasıl etkilendi?", https://www.dw.com/tr/cezae vlerinde-covid-19-mahpuslar-nas%C4%B1l-etkilendi/a-56818951

[188] Adalet Bakanlığı, "Kovid-19 Pandemi Sürecinde Ceza İnfaz Kurumları–III", https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/kovid-19-pandemi-surecinde-ceza-infaz-kurumlari-iii180220210659 2 8,

C. CEZAEVLERİNDE YETERSİZ SAĞLIK HİZMETLERİNDEN KAYNAKLI YAŞANAN ÖLÜM VAKALARI

a. Beyaz Sandalyede Ölüm: Mustafa Kabakçıoğlu

Cezaevlerinde terör tutuklu ve hükümlülerine yönelik ayrımcı ve keyfi uygulamaların sonucu olarak birçok insan hasta olmasına rağmen ölüme terk edilmişlerdir. Birçok örnek bulunmakla birlikte en vahim örneklerden biri de OHAL döneminde KHK ile görevinden ihraç edilen ve daha sonra tutuklanan polis memuru Mustafa Kabakçıoğlu'nun cezaevinde ölümüdür.

Giresun Emniyet Müdürlüğünde komiser yardımcısı iken 1 Eylül 2016 tarihli Kanun Hükmünde Kararnameye (KHK) dayanılarak mesleğinden ihraç edilen Kabakçıoğlu, Gülen Hareketine bağlı olduğu suçlamasıyla tutuklu bulunduğu Gümüşhane Cezaevinde 29 Ağustos 2020 tarihinde tek kişilik bir hücrede beyaz plastik sandalye üzerinde hayatını kaybetmiştir.

2017 yılında cezaevinde şeker hastalığına yakalanan ve o günden sonra sağlığı bozulan Kabakçıoğlu, cezaevinde yazdığı günlüklerinde hasta olduğunu ancak idarenin tedavisi ile ilgilenmediğini şu sözlerle kaleme almıştır: *¨…Bu yaşadıklarım bana ders, size de dert olsun … Sağlık kontrollerimi yaptıramıyor ve sağlıklı yaşayamıyorum … Allah kimseyi buraya düşürmesin.¨* Kabakçıoğlu Hastalığı nedeniyle cezaevi doktoruna hitaben yazmış olduğu dilekçesinde; *¨…Vermiş olduğunuz ilaçları devamlı kullandım ama ilaçların yan etki yaptığını düşünüyorum. Özellikle sol ağzımda, sol bacağımda şişmeler var ve konuşma sıkıntısı yaşıyorum. Ve kolumda uyuşukluk yaşıyorum. Bel altı uyuşukluğu yaşıyorum. Bel altı hiçbir şekilde çalışmıyor..."* şeklinde rahatsızlığını açıkça belirtmiş, cezaevi doktoru da dilekçeye *¨…Dahiliye sevkini yaptım. İleri tetkiklerle değerlendirilmesi gerektiği kanaatindeyim. Sevke gitmesini muhakkak öneriyorum. Ayrıca dün sevk ve reçete yazdım. İlaçları da kullan…"* notunu düşerek, acilen hastaneye sevk edilmesine karar vermiştir. Doktorun bu kararına rağmen cezaevi idaresi tarafından hastaneye kaldırılmamıştır[189]. Kabakçıoğlu aynı şekilde 20, 24 ve 27 Ağustos tarihlerinde rahatsızlığını bildirmesine rağmen hastaneye götürülmemiş hatta tek kişilik hücrede tutulmaya devam edilmiştir. Kabakçıoğlu 29 Ağustos 2020 tarihinde **beyaz bir sandalyenin** üstünde ölü bulunmuştur[190].

[189] ¨KHK'lı polisin karantina hücresinden cenazesi çıktı: Plastik sandalyede ölüm¨, 14.10.2020, https://artigercek.com/guncel/khk-li-polisin-karantina-hucresinden-cenazesi-cikti-plastik-sandalyede-olum-141301h,

[190] ¨Mustafa Kabakçıoğlu: KHK'lı eski polisin ölümü cezaevinde ihmal iddialarını gündeme getirdi?¨, 15.10.2020, https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-54561319,

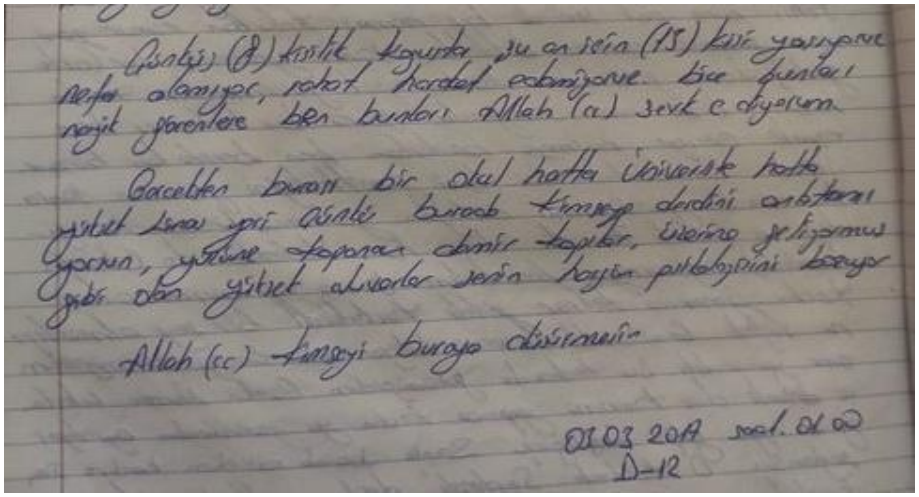

Kabakçıoğlu'nun ölümünün ardından yürütülen soruşturma sırasında çekilen fotoğrafta; hücrenin rutubetli olduğu ve yatağının merdivenin altında olduğu, yemeğin bir çöp kovasının üzerinde durduğu ve tuvaletin odayla temasının bulunduğu görülmektedir[191]. Kabakçıoğlu'nun bu şartlarda ölümü göstermektedir ki; cezaevlerinde insan yaşamı için gereken asgari gereklilikler karşılanmamakta ve sağlık hizmetlerine erişim engellenmektedir.

Beyaz bir sandalyenin üzerinde başı arkaya düşmüş, tırnakları morarmış ve elleri bacaklarının üzerinde oturur vaziyette bir ölüm, Türkiye'deki cezaevlerindeki ayrımcı ve keyfi uygulamaların hedefi haline getirilen siyasi tutuklu ve hükümlülerin ölüme terk edilişinin ve devletin nefret politikasının nihai hedefinin resmidir. Mustafa Kabakçıoğlu'nun 4 yıl tutuklu

[191] Bold Medya, ¨Karantina hücresinden cenazesi çıktı: Plastik sandalyede ölüm!" , 08.11.2020, https://www.boldmedya.com/2020/10/14/karantina-hucresinden-cenazesi-cikti-plastik-sandalyede-olum/

kaldığı cezaevindeki karantina hücresinde beyaz plastik sandalyenin üzerinde ölümü hastalık kaynaklı olmaktan ziyade Türkiye'de başta Gülen Hareketi olmak üzere muhalif kesime yönelik oluşturulan nefret politikalarının cezaevlerine yansımasının sonucudur. Burada insanlar sivil ölüme terk edildiği gibi hasta tutuklular da nefret sakiyle fiziki ölüme terk edilmektedir.

b. Kendi Ölümünü Haber Veren Tutuklu: Halime Gülsu

Cezaevlerinde siyasi tutuklu ve hükümlülere gerekli sağlık yardımlarının ve tedavilerinin yapılmaması adeta idari rutin haline gelmiştir. Bu bağlamda cezaevlerinde Gülen Hareketi mensubu olduğu iddiasıyla tutuklu bulunan ve hastalığı nedeniyle ölüme terk edilen bir diğer vahim vaka ise KHK'lı İngilizce öğretmeni Halime Gülsu'nun cezaevinde ölümüdür.

SLE (Sistemik Lupus Eritematozus) hastası olan, İngilizce öğretmeni Halime Gülsu eşleri tutuklu KHK'lı aileler için içli köfte yapıp satması suçlamasıyla 3 Mart 2018 tarihinde tutuklanmış ve 28.04.2018 tarihinde ise ilaçları verilmediği, revire çıkartılmadığı ve tedavisi yapılmadığı için tutuklu bulunduğu Tarsus Kadın Kapalı Cezaevinde hayatını kaybetmiştir[192].

Halime Gülsu, vefat etmeden sadece birkaç gün önce Başbakanlık İletişim Merkezine (BİMER) yazdığı mektubunda yaşadığı hukuksuzlukları şöyle aktarmıştır: *"…Hastalığın tedavi aşaması ciddi bir prosedür ve süreç gerekmektedir. 15 yıldır Sistemik LUPUS hastasıyım. Uzun prosedür ve süreç sonunda hastalığım baskılanarak pasif hale gelmişti. Ancak ilaç tedavim devam etmekteydi. Gözaltına alındığım günden itibaren ancak günlük kullandığım ilaçlara devam edebildim.* ***Tedavinin ana ilacı olan ve haftalık kullandığım ilacı, ilk bir hafta aileme nerede olduğum bilgisi dahi polisler tarafından verilmediği için kullanamadım.***

Görevli polisler tarafından ailemi aradıkları yönünde verilen bir kağıdı imzaladım. Ancak tutuklanarak cezaevine gönderildikten sonra abim ile görüşüm esnasında 'O dönem aranmadığımı hatta ilaçlar ile ilgili bir bilgisinin olmadığını' söyledi. Gözaltındayken bir hafta

[192] TR724 Haber, ¨Cezaevinde göz göre göre bir ölüm daha: Halime Gülsu öğretmen vefat etti¨, 28.04.2018, https://www.tr724.com/cezaevinde-goz-gore-gore-bir-olum-daha-halime-gulsu-vefat-etti,

*sonra günlük olan ilacın sonra yazılı bir kağıt ile gönderemediğim için görevli polisler yüzünden tarafıma ulaştırılamadı. Evde bulunduğu halde ilacımın iki haftalık iki dozunu gözaltındayken alamadım**. Mersin 4. Sulh Ceza Hakimliğince tutuklandığım duruşma esnasında da ne görevli Cumhuriyet Savcısı ne de Sulh Ceza Hakimi hastalığım ile ilgili bir işlem yaptı.** Tutuklanarak Tarsus Kadın Kapalı C.İ.K Müdürlüğüne gönderildim. **Burada günlük aldığım ilaç bitti ve haftalık olan ilacımı hala alamamış durumdayım**. Cezaevi kuralları gereği revire çıkmak için defalarca sayısını dahi hatırlayamadığım ve üzerine **'Acil'** ibaresi düştüğüm dilekçelerime cevap verilmedi ve revire de götürülmedim…"*

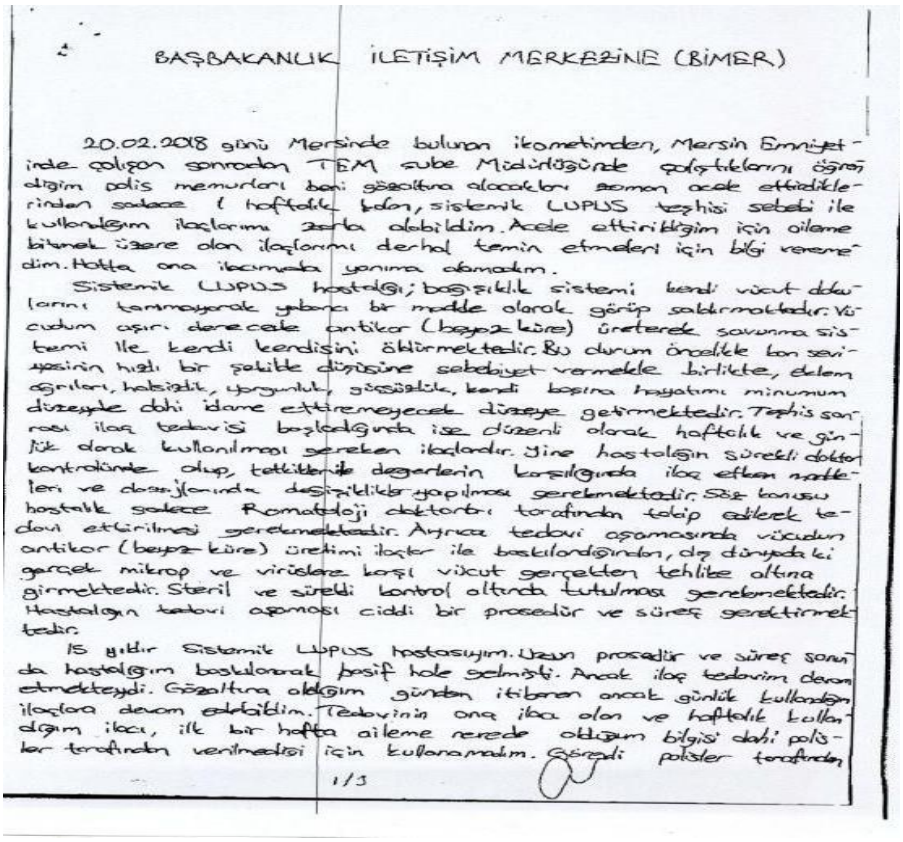

BAŞBAKANLIK İLETİŞİM MERKEZİNE (BİMER)

20.02.2018 günü Mersinde bulunan ikametimden, Mersin Emniyetinde çalışan sonradan TEM şube Müdürlüğünde çalıştıklarını öğrendiğim polis memurları beni gözaltına alacakları zaman acele ettirdiklerinden sadece 1 haftalık kalan, sistemik LUPUS teşhisi sebebi ile kullandığım ilaçlarımı zorla alabildim. Acele ettirildiğim için aileme bilmek üzere olan ilaçlarımı derhal temin etmeleri için bilgi veremedim. Hatta ona ikamete yanıma alamadım.

Sistemik LUPUS hastalığı; bağışıklık sistemi kendi vücut dokularını tanımayarak yabancı bir madde olarak görüp saldırmaktadır. Vücudum aşırı derecede antikor (beyaz küre) üreterek savunma sistemi ile kendi kendisini öldürmektedir. Bu durum önemlik kan seviyesinin hızlı bir şekilde düşüşüne sebebiyet vermekle birlikte, eklem ağrıları, halsizlik, yorgunluk, güçsüzlük, kendi başına hayatını minumum düzeyde dahi idame ettiremeyecek düzeye getirmektedir. Teşhis sonrası ilaç tedavisi başladığında ise düzenli olarak haftalık ve günlük olarak kullanılması gereken ilaçlardır. Yine hastalığın süreklı doktor kontrolünde olup, tetkiklerde değerlerin karşılığında ilaç etken maddeleri ve dozajlarında değişiklikler yapılması gerekmektedir. Söz konusu hastalık sadece Romatoloji doktoru tarafından takip edilerek tedavi ettirilmesi gerekmektedir. Ayrıca tedavi aşamasında vücudun antikor (beyaz küre) üretimi ilaçlar ile baskılandığından, dış dünyada ki gerçek mikrop ve virüslere karşı vücut gerçekten tehlike altına girmektedir. Steril ve sürekli kontrol altında tutulması gerekmektedir. Hastalığın tedavi aşaması ciddi bir prosedür ve süreç gerektirmektedir.

15 yıldır Sistemik LUPUS hastasıyım. Uzun prosedür ve süreç sonucu da hastalığım baskılanarak basit hale gelmişti. Ancak ilaç tedavim devam etmekteydi. Gözaltına aldığım günden itibaren ancak günlük kullandığım ilaçlara devam edebildim. Tedavinin ona ilave olan ve haftalık kullandığım ilacı, ilk bir hafta aileme nerede olduğum bilgisi dahi polisler tarafından verilmediği için kullanamadım. Gerçekli polisler tarafından

1/3

İngilizce öğretmeni Halime Gülsu, kronik SLE (Sistemik Lupus Eritematozus) hastası olmasına rağmen tamamen hukuka aykırı bir şekilde tutuklanmıştır. Hukuksuz tutuklanması sonrası düzenli olarak kullanması gereken ilaçları verilmediği ve tedavi taleplerine cevap verilmediği için bilinçli olarak ölüme terk edilmiştir. Nefret saikli, ayrımcı ve keyfi uygulamaların bir parçası olarak insanların cezaevlerinde bu insanlık dışı uygulamalara tabi tutulması ve nihayetinde bu tip ağır vakaların ölümle sonuçlanması adeta rutin bir uygulamaya dönüşmüştür.

c. Tutuklu Yargıtay Üyesi Mustafa Erdoğan'ın Ölümüne Kadar Tahliye Edilmemesi

Yargıtay üyesi hâkim **Mustafa Erdoğan** beyin tümörü ameliyatı nedeniyle hastanede bulunduğu sırada, hakkında çıkartılan yakalama kararına istinaden 3 Şubat 2017 tarihinde Antalya 3. Sulh Ceza Mahkemesi tarafından hiçbir gerekçe gösterilmeden tutuklanmıştır.

Ağır bir ameliyat geçirmiş olan Erdoğan, bulunduğu hastanenin tutuklu koğuşunda vücudunun yarısı felçli halde altı ay kalmıştır. Tutuklandığı günden itibaren sağlık durumunu gerekçe göstererek avukatları aracılığı ile tahliye talebinde bulunan Erdoğan'ın bu başvuruları sonuçsuz kalmıştır.

Tahliye talepleri reddedilen Erdoğan'ın ailesi ile görüşmek için yaptığı başvurulara da yanıt verilmemiştir. Erdoğan'ın sağlık sorunları gerekçesiyle serbest bırakılması için Anayasa Mahkemesine yapılan başvuru da *"Tutuklunun herhangi bir tehlikede olmadığı"* gerekçesiyle reddedilmiştir.

Bu insanlık dışı koşullarda, ölene kadar hücrede tutulmasına karar verilen Erdoğan, Ağustos 2017 tarihinde hastalığında ilerleme söz konusu olduğundan sebelple önce yoğun bakıma alınmıştır. Burada da ailesi ile görüşmesine izin verilmeyen Erdoğan, bilinci kapandıktan sonra 18 Ağustos 2017 tarihinde Cumhuriyet savcısının talebi ve mahkemenin kararı ile tahliye edilmiştir. Ancak Erdoğan, tahliye edildikten sonra dört gün bilinci kapalı bir şekilde yoğun bakımda yaşam mücadelesi vermiş, 23 Ağustos 2017 tarihinde de vefat etmiştir[193].

d. Eski HSK Üyesi Hakim Teoman Gökçe'nin Vefatı

Cezaevindeki ağır baskıların, insanlık dışı koşulların ve tecritlerin getirdiği ölümlerden biri de HSK eski üyesi Hakim Teoman Gökçe'nin vefatıdır. Hakim Teoman Gökçe, 15 Temmuz darbe girişimi sırasında Ankara Batı Adliyesinde hâkim olarak görev yapmaktayı. Gökçe, darbe girişiminden hemen sonra 17.07.2016 tarihinde saat 20.35 sıralarında yakalanıp gözaltına alınmış ve sonrasında 21.07.2016 tarihinde, başta Anayasa'yı ihlal suçu olmak üzere birçok suçtan tutuklanmıştır. Tutuklanan Gökçe Sincan T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumuna

[193] TR724 Haber, ¨AYM ve mahkemeler eliyle bir yüksek yargıça yapılan zulüm: Ölene kadar tutuklama¨, 24.08.2017, https://www.tr724.com/aym-mahkemeler-eliyle-bir-yuksek-yargica-yapilan-zulum-olene-kadar-tutuklama/,

yerleştirilmiştir. 2010 ve 2014 yılları arasında HSK üyeliği yapan Gökçe, keyfi, hukuksuz, kanuna aykırı bir biçimde tutuklanması yetmezmiş gibi cezaevinde keyfi ve ayrımcı uygulamalara maruz kalmıştır. Bu bağlamda tek kişilik hücrede tecrite maruz bırakılmıştır. Gökçe'nin gerek haksız tutuklama ve gerekse tek kişilik hücrede tutulma nedeniyle yaptığı itirazları sonuçsuz kalmıştır. Cezaevinin kötü koşullarında tek kişilik hücrede tecrite tabi tutulmuştur.

Gökçe'nin rahatsızlanması nedeniyle 02.04.2018 tarihinde cezaevinde vefat ettiği ailesine bildirilmiştir.

Ölümü sonrası tutulan tutanaklara göre; tek kişilik hücresinde rahatsızlanan ve cankurtaran görevlilerince yapılan tıbbi müdahale sonrasında Teoman Gökçe, hasta nakline refakat edecek jandarmaların gelmesiyle saat 17.38 sıralarında Ankara Ceza İnfaz Kurumları Kampüs Devlet Hastanesine götürülmek üzere cankurtaranla yola çıkarılmıştır. Teoman Gökçe'nin hakkında düzenlenen tıbbi bir belgeye göre; saat 17.45 sıralarında bilinci kapalı ve damar yolu açık bir hâlde hastaneye getirilmiş; darp, kesi ya da ası izi tespit edilmemiş ve nabız alınamamıştır. Yaklaşık 45 dakika süren yeniden canlandırma çabaları sonuç vermemiş ve Gökçe vefat etmiştir[194].

Tutuklanmasının ardından Sincan T Tipi Kapalı İnfaz Kurumuna konulan Gökçe, 9 Aralık 2016 tarihinden itibaren tek kişilik hücreye konulmuştur. Ölümüne kadar geçen **on altı ay boyunca** bu **tek kişilik hücrede tutulmuştur.** 49 yaşında hayatını kaybeden Gökçe, gayri insani koşullarda can verdiği A-üst 8 No.lu hücreden çıkabilmek için on altı ay boyunca mücadele etmiştir. Ayrıca hücrenin pencerelerinin tel örgüyle kapatıldığı da bilinmektedir.

Tutukluluğunun hukuksuz olduğuna, kötü muamele yasağının ve eşitlik ilkesinin ihlal edildiğine dair Ankara Batı İnfaz Hakimliğine dilekçeler yazmış ve iki kez de Anayasa Mahkemesine başvurmuştur. Ancak tüm dilekçeleri ve itirazları reddedilmiştir.

Eşi tarafından, Teoman Gökçe'nin Anayasal güvencelere aykırı olarak tutuklanması, kötü cezaevi koşullarında barındırılması, tek kişilik hücrede tecrite maruz bırakılması,

[194] TR724 Haber, ¨Cezaevinde şüpheli bir ölüm daha: Eski HSYK üyesi Teoman Gökçe hayatını kaybetti¨, 02.04.2018, https://www.tr724.com/cezaevinde-supheli-bir-olum-daha-eski-hsyk-uyesi-teoman-gokce-hayatini-kaybetti/,

gözaltında ve cezaevinde ağır baskılara maruz kalması; tutulduğu tek kişilik hücrede kalp krizi veya bilinç kaybı gibi durumlarda yardım çağırmak için kullanılabilecek mekanik ve dijital bir uyarı sisteminin bulunmaması, var olan sistemin kalp krizi anında kullanılmasının mümkün olmadığının ortaya çıkması, rahatsızlanması sonrası seri müdahale yapılmaması hususlarında, şikayetlerde bulunulmuş ancak herhangi bir sonuç alınamamıştır.

Anayasa Mahkemesine yapılan bireysel başvuruda da kabul edilmezlik kararı verilmiştir[195]. Anayasa Mahkemesi, kararında sadece ölüm olayını doğrudan incelemiş, Gökçe'yi ölüme götüren, cezaevi koşulları, psikolojik baskı, yeterli yaşam koşullarının sunulmaması gibi birçok yön açısından herhangi bir inceleme yapmadan başvuruyu reddetmiştir. Ayrıca Yüksek Mahkeme, Gökçe'nin ölümünde hücrede uzun süre tecritte tutulma koşullarının etkili olup olmadığı, yapılan müdahalenin geç ve yetersiz olması ile ölüme götüren nedenlerin İhtisas Kurulu raporunda tartışılmamasına ilişkin gerekli inceleme ve araştırmayı yapmadan karar vermiştir.

e. Emniyet Müdürü Zeki Güven'in Şüpheli Ölümü

1992 yılında Polis Akademisinden birincilikle mezun olan Zeki Güven, Ankara'da terör ve istihbarat birimlerinde çalışmıştır. 2013 yılında Toplum Destekli Polislik Şube Müdürlüğünün Şırnak'ta bölge halkına sunduğu hizmetlerde birincilikle ödüllendirilmiştir. Ödülü, sorumlu emniyet müdür yardımcısı olarak bizzat dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'den almıştır. 17/25 Aralık 2014 tarihli büyük rüşvet yolsuzluk operasyonlarından sonra açığa alınıp silahına ve kimliğine el konulmuştur. Hukuka aykırı bu karar idare mahkemesinden dönmüş ve Güven, Eylül 2014'te Bolu Emniyet Müdür Yardımcısı olarak çalışmaya başlamıştır. Ancak bu sefer de ihraç edilmiştir. Zeki Güven'in eşi eski hakim Sevda Güven de 15 Temmuz 2016'dan sonra tutuklanıp Samsun Ceza İnfaz Kurumuna gönderilmiştir.

[195] Batuhan Gökçe Ve Diğerleri Kararı, B. No: 2018/36427, K.T: 06/10/2021), https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2018/36427

Tutuklandıktan sonra 40 gün boyunca Sincan Ceza İnfaz Kurumunda bir hücrede tutulan Zeki Güven, hücrede kaldığı süre boyunca tansiyon hastası olmasına ve tuzsuz yemek almak için dilekçe vermesine rağmen kendisine 15 gün boyunca tuzlu yemekler verilmiştir. Bunun yanı sıra ihtiyaç duyduğu tansiyon ilaçları da kendisine verilmemiştir. Zeki Güven bu 40 günlük süreç içerisinde kendisine yaşatılan sıkıntıları eşine yazdığı mektupta dile getirmiştir. Yine yıllarca terörle mücadele eden Zeki Güven, hiçbir suçlunun maruz bırakılmadığı şartlarda hücrede tutulmuş ve tecrite zorlanmıştır. Gündüz bahçeye çıkma hakkı 1 saat olarak kısıtlanmış ve odasında televizyon dahi bulunmasına izin verilmemiştir[196].

Erdoğan'ın yönettiği medya tarafından 'Cemaatin altın çocuğu' ve 'karakutu' olarak tanımlanan Zeki Güven, eski emniyet müdürlerinden Hanefi Avcı tarafından hem kitaplarında hem de gazete demeçlerinde kendisinin "kritik bir isim" olduğu dile getirilmiştir. Hanefi Avcı'nın kendisi hakkında *'iyi sorgulanır ve konuşursa'* şeklindeki sözleriyle adeta hedef gösterilmiştir.

1992 yılında Polis Akademisinden birincilikle mezun olduktan sonra Ankara'da terör ve istihbarat birimlerinde çalışmaya başlayan Güven, çok sayıda kritik operasyonda yer almıştır. Özellikle 2001 yılında Hizbullah operasyonlarını yöneten kişilerden birisiydi. Yine 2002 yılında meşhur "telekulak" skandalını ifşa eden polis şefi de Zeki Güven'dir. Zeki Güven, Ankara'yı saran yolsuzluk ve rüşvet ağlarını en iyi bilen isimlerden de biridir. Özellikle El Kaide ve Ergenekon operasyonlarında aktif rol almıştır. Ergenekon davasında kilit rol oynayan Zeki Güven iktidar çevresi ve başka bazı çevreler için vereceği ifadeler rahatsızlık oluşturmuştur. Gözaltına alındığında doğrudan Erdoğan'ı suçlayan ifadeler vermesi de iktidar çevresindeki rahatsızlığı arttırmıştır. Bu rahatsızlık yalnızca siyasi irade ile sınırlı da değildir. Bir başka ifadeyle 'Güven'in tutuklanmasından, hücreye atılıp işkence ile öldürülmesinden memnun olacaklar topluluğu' 28 Şubatçılardan Ergenekon'a Saray'dan AKP çevrelerine geniş bir

[196] Patreon, ¨Kaset komplosuyla suçlanan ve hücrede ölü bulunan Zeki Güven'in son mektubu¨, 21 Haziran 2021, https://www.patreon.com/posts/kaset-suclanan-52749577

kesimden oluşmaktadır. Kısacası Zeki Güven, Erdoğan rejimi ve bu rejime destek olan diğer unsurlarında rahatsız olduğu bir isimdir[197].

Bu anlatılanlardan anlaşılacağı üzere, henüz genç yaşta ve sağlık durumu genel olarak iyi olan Zeki Güven'in, ifadeye çıkarılacağı duruşmadan önceki gün kalp krizi sonucu ölmesi, son derece şüpheli olup, işkence ile öldürüldüğü iddialarını da gündeme getirmiştir.

Çocukları, babalarının ölümünü ertesi gün yapılacak açık görüş için yola çıktıklarında basından öğrenmişlerdir. Tutuklu hakim eşi elleri kelepçeli halde uzun süren çileli bir yolculuktan sonra Samsun Ceza İnfaz Kurumuna gelerek polis ve jandarma ablukasında Güven'in cenazesine katılabilmiştir. Fakat eşinin mezarına yaklaşmasına dahi izin verilmemiştir.

Bu şüpheli ölüm olayına ilişkin olarak Güven'in yakınları tarafından Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunulmuştur. Cezaevinde kalp krizi geçirerek öldüğü açıklanan Güven'in yakınları tarafından yapılan başvuruda Zeki Güven'in, cezaevindeyken sorgulanmak üzere hapisten çıkarıldığı, Emniyete götürüldüğü ve işkence gördüğü iddia edilmiştir. Geçirdiği öne sürülen kalp krizi esnasında müdahalede bulunulmadığı, ihmali olanlar için soruşturma açılmadığı, ilaçlarının bilinçli olarak geç temin edildiği, uzun süre diyet yemeği verilmediği yönünde detaylı iddialarda bulunmuşlardır.

Başvuruyu değerlendiren Mahkeme 22 Nisan 2021 tarihli kararında;

- Anayasa'da öngörülen güvencelerin yerine getirilmemesi nedeniyle kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının, din ve vicdan özgürlüğünün, Emniyet güçlerinde işkence ve kötü

[197] TR724 Haber, ¨Zeki Güven'i kim neden öldürdü?¨, 04 Temmuz 2018, https://www.tr724.com/zeki-guveni-kim-neden-oldurdu/

muamele yapılması yönünden kötü muamele yasağının ve ifade özgürlüğünün ihlal edildiği iddialarının kişi bakımından yetkisizlik,

- Kalp krizi sırasında müdahalede bulunulmaması yönünden yaşam hakkının ihlal edildiği iddiasının başvuru yollarının tüketilmemesi,
- Tuzlu yemekler verilmesi, ölenin sağlığını koruması için kurum hekiminin belirleyeceği besinlerin temin edilmemesi ve etkili ceza soruşturması yürütülmemesi yönünden, yaşam hakkının ihlal edildiği iddiasının açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmiştir[198].

f. Denetimli Serbestlik Beklerken Vefat Eden Adil Somalı

İzmir'in Ödemiş ilçesinde Gülen Hareketine yönelik soruşturmalar kapsamında tutuklanan Adil Somalı bir yıl tutuklu kaldıktan sonra tahliye olmuştur. Ödemiş'te sebze ve çiçek tohumu satarak ailesinin geçimini sağlayan iki çocuk babası Somalı hakkında açılan davada, kendisine 6 yıl 3 ay hapis cezası verilmiştir. Verilen hapis cezasının kesinleşmesi üzerine Adil Somalı tekrar cezaevine gönderilmiştir. 11 Temmuz 2024 tarihi itibariyle denetimli serbestlikten faydalanmaya hak kazanmıştır. Bundan dolayı da açık cezaevine nakledilmiştir. Somalı bulunduğu Ödemiş T Tipi Ceza İnfaz Kurumunda denetimli serbestlikten faydalanma talebinde bulunmuş ancak İdare ve Gözlem Kurulu toplanmayınca cezaevinde kalacağı süre otomatik olarak 15 gün uzamıştır. Cezaevinde kalacağı sürenin uzadığını öğrenen Somalı, psikolojik olarak yıkılmış ve havale geçirerek komaya girmiştir. Hastaneye kaldırılan Somalı, 20 Temmuz 2024 tarihinde 58 yaşında vefat etmiştir[199].

[198] Zehra Reyyan Güven Kararı, B.No: 2021/4587, K.T: 22/04/2021, https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Ara?BasvuruAdi=+Zeki+G%C3%BCven

[199] Kronos, ¨Sebze tohumu satıyordu: Tahliyesi engellenen esnaf cezaevinde hayatını kaybetti" , 23 Temmuz 2024, https://kronos37.news/sebze-tohumu-satiyordu-tahliyesi-engellenen-esnaf-cezaevinde-hayatini-kaybetti/

g. Kötü Gözaltı ve Ceza İnfaz Kurumu Şartlarının Ölüme Sürüklediği Genç Polis Kadir Eyce

Kadir Eyce polis olarak Sivas ili Zara ilçesinde görev yaparken, 2016 yılı Ekim aydında gözaltına alınmıştır. Gözaltına alınma sebebi Bank Asya isimli bankaya para yatırmış olması olan Kadir Eyce, gözaltı süreci boyunca Gülen Hareketine mensup kişilerin isimlerinin verilmesi konusunda baskıya uğramıştır. Kendisinin suçsuz olduğunu savunan Kadir Eyce, gözaltı süresince soğuk bir alanda bırakılmıştır. Psikolojik olarak yıpratılan Kadir Eyce'nin, soğuğun da etkisi ile karın bölgesinde şiddetli bir ağrı başlamıştır. Kadir Eyce karnındaki ağrılar nedeniyle tıbbi destek talepli dilekçeler vermesine rağmen herhangi bir tıbbi yardım sağlanmamıştır. 01.10.2016 tarihinde Sivas Sulh Ceza Hakimliğince Bank Asya'ya para yatırması nedeniyle tutuklanan Kadir Eyce'nin, tutuklu kaldığı süre içerisinde sağlık sorunları nedeniyle defalarca yazdığı dilekçelere de karşılık verilmemiştir. Karın ağrıları giderek şiddetlenen Kadir Eyce bu nedenle tek başına yürüyemez duruma gelmiştir. Bu durumun ardından Sivas Numune Hastanesine gönderilen Eyce, buradan Cumhuriyet Üniversitesi Araştırma Hastanesine sevk edilmiştir. Ancak hastanede geçirdiği süreç içerisinde de gerekli tetkikler yapılmayan Kadir Eyce, tedavi başlatılmadan, başka gün gelmesi söylenerek cezaevine geri gönderilmiştir. Cezaevinde belden aşağısı tamamen tutmayacak duruma gelen Kadir Eyce tek başına tuvalete dahi gidemez hale gelmiştir. Ailesi ve avukatının Kadir Eyce'nin ölmek üzere olduğu ve bu durumdan yetkililerin sorumlu olacağı yönünde verdikleri dilekçeler üzerine Kadir Eyce, 90 kilo olarak sağlıklı bir şekilde girdiği cezaevinden, 60 kilo ve tuvalete dahi yardım almadan gidemez bir durumda tahliye edilmiştir.

Eyce'nin ailesi tarafından Mersin Üniversitesi Devlet Hastanesine götürülen Kadir Eyce'nin, en başta sahip olduğu küçük bir kitlenin geç müdahale edilmesi, tedavi edilmemesi ve kötü beslenme şartları gibi nedenlerle hızla büyüdüğü ve sindirim sistemini tamamen çökerttiği öğrenilmiştir. Doktorun bu aşamadan sonra müdahale edilemeyeceğini söylediği Kadir Eyce, kısa bir süre sonra 11.04.2017 tarihinde hastalığı nedeniyle 33 yaşında vefat etmiştir[200].

[200] TR724 Haber, ¨Cezaevi şehidi 2 yıl önce kaybettiği oğlunun yanı başına defnedildi¨, 12 Nisan 2017, https://www.tr724.com/cezaevi-sehidi-2-yil-kaybettigi-oglunun-yani-basina-defnedildi/

Görüldüğü üzere hasta tutuklular Erdoğan rejimini nefret politikaları çerçevesinde bilinçli bir tercihle ölüme terk edilmektedir.

h. Ceza İnfaz Kurumunda Vefat Eden 73 Yaşındaki Fahrettin İşgüder

Bandırma'da yaşayan iş insanı Fahrettin İşgüder, hakkında verilen 6 yıl 3 aylık hapis cezasının Yargıtay tarafından onanması üzerine Bandırma 1 Nolu T Tipi Ceza ve İnfaz Kurumuna konulmuştur. Ceza ve İnfaz Kurumuna konulduğu sırada 73 yaşında olan İşgüder, insan onuruna uygun olmayan cezaevi koşullarından dolayı vefat etmiştir.

İşgüder, bulunduğu koğuşun kalabalık ve havanın sıcak olması nedeniyle sağlık durumu kötüleşince hastanenin acile servisine kaldırılmış, akabinde alındığı yoğun bakım ünitesinde, tarih 22.07.2024'ü gösterirken vefat etmiştir. İşgüder'in ölümü Türkiye'deki cezaevlerinin insani şartları taşımadığını ve bu durumun mahkumların yaşamlarını tehdit eder boyuta ulaştığını bir kez daha gözler önüne sermektedir[201].

i. Tedavisi Yapılmadığı İçin Vefat Eden Eski Emniyet Müdürü Necip Bulut

Necmi Bulut, 17-25 Aralık yolsuzluk ve rüşvet operasyonları sonrasında Erzurum Asayiş Şube Müdürlüğü görevinden alınarak Aziziye İlçe Emniyet Müdürlüğü görevine atanmıştır. Bulut, 15 Temmuz 2016'da Türkiye'de yaşanan darbe girişiminin ardından devlet kurumlarında yapılan tasfiyenin bir parçası olarak, 29 Ekim 2016'da çıkarılan bir kanun hükmünde kararname ile görevinden ihraç edilmiştir[202].

[201] Kronos Haber, ¨Cezaevinde acile kaldırılan iş insanı hayatını kaybetti" , 22 Temmuz 2024, https://kronos37.news/cezaevinde-acile-kaldirilan-is-insani-hayatini-kaybetti/

[202] SCF, ¨Ailingformerpolicechiefdies of heartattack in prisonvehicle¨, January 20, 2023, https://stockholmcf.org/ailing-former-police-chief-dies-of-heart-attack-in-prison-vehicle/

Altı yıl tutuklu kaldığı cezaevinde trombosit eksikliği (Kronik ITP) olan Bulut'u ölüme götüren süreç 2021 yılının Temmuz ayında başlamıştır. Cezaevinde kan kusan Bulut, nakledildiği İzmir'de 14 saat süren bir ameliyat geçirmiştir. Bulut'a protez kalp kapakçığı ve protez aort damarı takılmış, ameliyat esnasında ayağından, bir aylık yoğun bakım sürecinde de elinden yatağa kelepçeli vaziyette tutulmuştur. İzmir Katip Çelebi Hastanesi Sağlık Kurulu, tekerlekli sandalye ile kurulun önüne çıkmasına rağmen Bulut hakkında 'Cezaevinde kalabilir' raporu vermiştir[203].

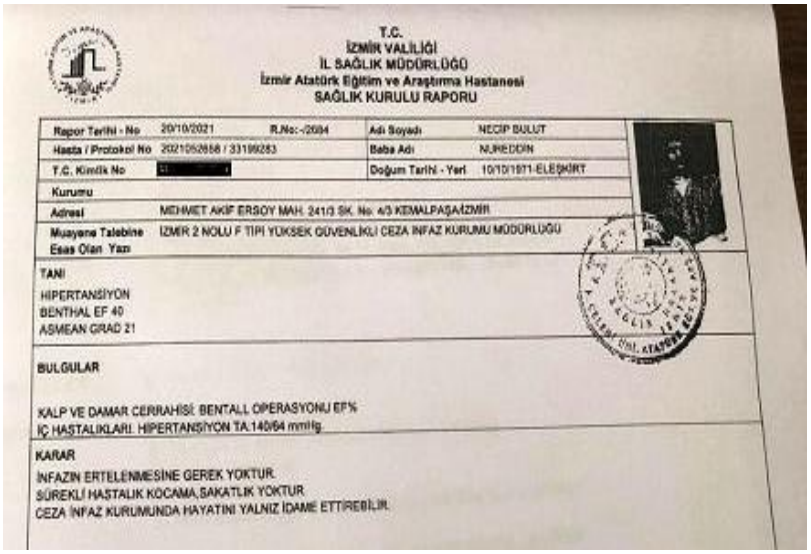

T.C.
İZMİR VALİLİĞİ
İL SAĞLIK MÜDÜRLÜĞÜ
İzmir Atatürk Eğitim ve Araştırma Hastanesi
SAĞLIK KURULU RAPORU

Rapor Tarihi - No	20/10/2021 R.No:-/2084	Adı Soyadı	NECİP BULUT
Hasta / Protokol No	2021052658 / 33199283	Baba Adı	NURETTİN
T.C. Kimlik No	[redacted]	Doğum Tarihi - Yeri	10/10/1971-ELEŞKİRT
Kurumu			
Adresi	MEHMET AKİF ERSOY MAH. 241/3 SK. No: 4/3 KEMALPAŞA/İZMİR		
Muayene Talebine Esas Olan Yazı	İZMİR 2 NOLU F TİPİ YÜKSEK GÜVENLİKLİ CEZA İNFAZ KURUMU MÜDÜRLÜĞÜ		

TANI
HİPERTANSİYON
BENTHAL EF 40
ASMEAN GRAD 21

BULGULAR

KALP VE DAMAR CERRAHİSİ: BENTALL OPERASYONU EF%
İÇ HASTALIKLARI: HİPERTANSİYON TA:140/64 mmHg

KARAR
İNFAZIN ERTELENMESİNE GEREK YOKTUR.
SÜREKLİ HASTALIK KOCAMA,SAKATLIK YOKTUR
CEZA İNFAZ KURUMUNDA HAYATINI YALNIZ İDAME ETTİREBİLİR.

Ameliyat sonrası tekrar cezaevine gönderilen Bulut'un sağlığı konusundaki talepleri de gardiyanlar ve cezaevi yönetimi tarafından görmezden gelinmiştir.

[203] Bold Medya, "Babasının acılarını anlattı: 22 yıllık polisi cezaevinde böyle öldürdüler", 02.01.2023, https://boldmedya.com/2023/04/05/babasinin-acilarini-anlatti-22-yillik-polisi-cezaevinde-boyle-oldurduler/

Bulut, 17 Ocak'ta, acil müdahale edilmesi gereken sağlık durumu nedeniyle hastaneye sevk için konulduğu ambulansta hayatını kaybetmiştir. Bulut'un tedavi hakkı engellendiği gibi, tedavi sürecinin de insani koşullarda devam etmediği açıktır.

j. Tek Kişilik Hücrede Hayatını Kaybeden Öğretmen Muzaffer Cengiz

Muzaffer Cengiz, İzmir ilinde öğretmen olarak görev yapmakta KHK ile kamu görevinden ihraç edilmiş, ardından 07 Nisan 2017 tarihinde tutuklanmıştır. Çorum T Tipi Kapalı İnfaz Kurumuna konulan Cengiz, 28 Şubat 2018 tarihinden itibaren tek kişilik hücreye konulmuştur. Ölümüne kadar geçen **<u>on dört ay boyunca bu tek kişilik hücrede tutulmuştur</u>**. Cengiz, ölümünden birkaç gün önce Çorum İnfaz Hakimliğine yazdığı dilekçede hiper tansiyon, troid, şeker, prostat, bel fıtığı, boyun fıtığı, ileri derecede işitme kaybı ve psikiyatrik hastalıklarının bulunduğunu, bu nedenle çoklu koğuşa geçmek istediğini belirtmiştir. Yine Cengiz'in ailesi de birçok defa bu hususa ilişkin dilekçe vermiş olmasına rağmen bir sonuç alınamamıştır[204].

ÇORUM İNFAZ HAKİMLİĞİNE

ÇORUM

KONU : Kronik sağlık ve psikolojik sorunlarım nedeni ile Tek kişilik hücre-odadan normal koğuşa geçme talebi

Talep Eden: Muzaffer ÖZCENGİZ — T Tipi Kapalı C.İ.K. F-Tab 03 nolu hücre ÇORUM

T.C. : 108 954 06 610

58 yaşındayım İzmir'de Öğretmenlik yaparken Önce görevimden ihraç edildim. Akabinde tutuklanıp Çorum Kapalı Cezaevine konuldum 2 yılı aşkındır buradayım.

Bir yıl normal koğuşlarda kaldıktan sonra ; 28 Şubat 201 Tarihinde, her hangi bir suç-ceza-neden-niçinsiz-sorgusuz-sualsiz tek kişilik hücre-odaya konuldum.

Hücreye konulduktan bir kaç gün sonra kurum doktoru ile görüşmem talebim karşılığında, görüşmemiz gerçekleşti ve kronik sağlık sorunlarımın değerlendirilmesi neticesinde kurum doktorumuz, hem bana hemde kurum Müdürümüze mevcut durumumun kritik olup nedeni hücrede tek kişilik değil, normal koğuşta kalmaya devam etmem gerektiği ifade edildi, fakat kurum doktorumuzun bu olumsuz sağlık şartlarımı, kurum Müdürümüze ifadesine karşılık değişen hiç bir şey olmamıştır.

Hipertansiyon, troid, şeker, prostat, bel, boyun fıtığı, ileri derecede işitme kaybı, vede son birkaç yıldır psikolojimin ileri dereade bozulmasından psikiyatri tedavisi de görüyorum.

5 Nisan Cuma (Tarih yanlış olmasın, kurum psikiyatri doktoru ayda bir gün geliyor, yanılıyorsam kurumdan öğrenebilirsiniz) günü

Cezaevinde görevli doktorun da *"tek kişilik hücrede kalamaz"* raporu vermesine rağmen hücrede tutulmaya devam edilen Cengiz, 26 Nisan 2019 tarihinde hücresinde kalp krizi geçirerek vefat etmiştir.

k. Hasta Tutuklu Polis İsa Yaşar

KHK'lı polis memuru İsa Yaşar, Gülen Hareketi soruşturmaları kapsamında 6 yıl 3 ay hapis cezasına çarptırılarak tutuklanıp Kırıkkale Keskin T Tipi Ceza İnfaz Kurumuna

[204] Bold Medya, "Hücrede tek başına ölen Muzaffer Özcengiz'in 4 sayfalık dilekçesi: Nefes alamaz, hareket edemez, ayakta duramaz haldeyim", 02.11.2023, https://boldmedya.com/2019/05/01/hucrede-tek-basina-olen-muzaffer-ozcengizin-4-sayfalik-dilekcesi-nefes-alamaz-hareket-edemez-ayakta-duramaz-haldeyim/

konulmuştur. 6 Şubat 2022 tarihinde tutukluluk süresinin henüz 10. Ayında kalp krizi geçirerek 57 yaşında vefat etmiştir[205].

I. KHK'lı Öğretmen Kemal Bilici

Yirmi beş yıllık sınıf öğretmeni iken 2016 yılında çıkarılan KHK ile ihraç edilen Kemal Bilici, 18 Ağustos 2016 tarihinde tutuklanarak Manisa T Tipi Ceza İnfaz Kurumuna konulmuştur. Tutuklandığında hiçbir sağlık sorunu olmayan Bilici, cezaevinde yaşadığı sorunlar nedeniyle psikolojik problemler yaşamaya başlamış ve ardından kendisine "kapalı alana bağlı depresyon" teşhisi konularak, psikolojik ilaçlar verilmeye başlanılmıştır.

[205] Aktif Haber, ¨Cezaevinde bir şüpheli ölüm daha! KHK'lı polis memuru İsa Yaşar yaşamını yitirdi¨, 9 Şubat 2022, https://aktifhaber.com/gundem/cezaevinde-bir-supheli-olum-daha-khkli-polis-memuru-isa-yasar-yasamini-yitirdi-h172204.html

Bilici, verilen ilaçları kullanmaya başladıktan sonra düşünce yapısında bozukluklar, hareketlerinde sınırlamalar ve yavaşlamalar meydana gelmiştir. Cumhuriyet Savcılığına yapılan başvuruların ardından cezaevi yönetiminin de Bilici'nin durumunun ağırlaştığını gözlemlemesi üzerine, 22 Ağustos'ta Manisa Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesine sevk edilmiştir. Hastanede yatarak tedavisine başlanan Bilici'nin aldığı ilaçların dozu düşürülmüş ve Bilici'nin düzelmeye başladığı gözlemlenmiştir. Bilici, 11.09.2019 tarihinde tedavi gördüğü hastanede kalp krizi geçirerek hayatını kaybetmiştir[206].

m. Cezaevinde Kansere Yakalanan Tuğgeneral Kemal Mutlum

Eski Hava Kuvvetleri Komutanlığı Hava Savunma ve Komuta Kontrol Daire Başkanı olan Tuğgeneral Kemal Mutlum, 15 Temmuz'da Akıncı Üssündeki yaşanan olaylarla ilgili yargılandığı davadan, Ankara 4. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından 79 kez ağırlaştırılmış müebbet ve 3 bin 901 yıl 6 ay hapis cezasına çarptırılmıştır. Cezaevinde beyin kanserine yakalanan Mutlum, hastalığının ilerlemesi nedeniyle yoğun bakıma alınmıştır. Bu süreçte de tahliye talepleri kabul edilmeyen Mutlum, 23 Kasım 2022 tarihinde cezaevinde vefat etmiştir[207].

Mutlum hakkında cezaevinde kalmasını uygun olmadığına dair Adli Tıp Kurumunun oy birliğiyle aldığı raporu, Mahkeme tarafından görmezden gelinerek tahliye edilmemiştir. Mahkeme Adli Tıp raporunu dikkate almak yerine, kolluk birimleri tarafından hazırlanan "*toplum güvenliği için tehlikeli*" olduğuna dair yazısına istinaden, yoğun bakımda entübe durumda buluna Tuğgeneral Kemal Mutlum' un cezasının infazının ertelenmesini ve tahliye taleplerini reddetmiştir.

---

[206] Bold Medya, ¨Cezaevinde yine bir ölüm: KHK'lı öğretmen Kemal Bilici hayatını kaybetti¨, 03/11/2023, https://www.boldmedya.com/2019/09/14/cezaevinde-yine-bir-olum-khkli-ogretmen-kemal-bilici-hayatini-kaybetti/

[207] TR724 Haber, ¨Hasta mahpus Tuğgeneral Kemal Mutlum cezaevinde vefat etti¨, 24 Kasım 2022, https://www.tr724.com/hasta-mahpus-tuggeneral-kemal-mutlum-cezaevinde-vefat-etti/

Bu olay dahi başlı başına Türkiye'deki cezaevlerinde yaşanan ayrımcı, keyfi ve nefret saikli uygulamaları çok net ortaya koymaktadır[208].

n. İş İnsanı Ünal Takmaklı

15 Temmuz darbe girişimi sonrası Gülen Hareketine yönelik başlatılan soruşturmalar kapsamında, finansal destek sağladığı iddiasıyla Uğur Soğutma A.Ş. sahiplerinden 77 yaşındaki Ünal Takmaklı 28 Temmuz 2016 tarihinde tutuklandı.

Takmaklı Menemen T Tipi Ceza İnfaz Kurumu'nda tutuklu bulunduğu sırada fenalaşması üzerine sağlık ekiplerince Menemen Devlet Hastanesi'ne kaldırıldı. Burada yapılan bütün müdahalelere rağmen Takmaklı vefat etti. Yapılan açıklamada Takmaklı'nın 29 Kasım 2016 tarihinde kalp krizi sonucu vefat ettiği belirtildi[209].

o. İş İnsanı Vahyettin Yahya Bayat

Gülen Hareketine yönelik soruşturma kapsamında tutuklanan 65 yaşındaki iş insanı Vahyettin Yahya Bayat, Diyarbakır Ceza İnfaz Kurumundaki hücresinde geçirdiği kalp krizi sonucu 9 Şubat 2018 tarihinde hayatını kaybetmiştir. Bayat'ın kalp rahatsızlığı olduğu bilinmesine rağmen tutuklanmış ve tahliye talepleri görmezden gelinmiştir[210].

---

[208] Doğru Açı, ¨Kanser hastası Tuğgeneral Kemal Mutlum Cezaevinde Vefat Etti¨, 27/11/2022, https://dogruaci.com/Haberler/kanser-hastasi-tuggeneral-kemal-mutlum-cezaevinde-vefat-etti-251

[209] Aljazeera, ¨İşadamı cezaevinde hayatını kaybetti¨, 29 Kasım 2016 , https://www.aljazeera.com.tr/haber/isadami-cezaevinde-hayatini-kaybetti

[210] Advocates of Silenced Turkey, These Are Their Stories, https://silencedturkey.org/wp-content/uploads/2019/10/AST-booklet-4th-of-Final-version-WEB-VIEW-.pdf

p. Polis Müdürü Ahmet Tatar

Emekli Emniyet Müdürü Ahmet Tatar, Gülen hareketine yönelik soruşturmalar kapsamında tutuklanarak Osmaniye 2 Nolu T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumuna konulmuştur. Kronik kalp rahatsızlığı olan Tatar'ın tahliye talepleri mahkemece sürekli reddedilmiştir. 01.08.2017 tarihinde göğüs ağrısı şikayeti ile Osmaniye Devlet Hastanesine kaldırılan Tatar, yapılan tüm müdahalelere rağmen kalp krizi nedeniyle hayatını kaybetmiştir[211].

q. İş İnsanı Hasan Hayri Alp

Devrimci Halk Kurtuluş Partisi/Cephesi (DHKP/C) soruşturması kapsamında Sincan F Tipi Cezaevinde tutuklu bulunan iş insanı Hasan Hayri Alp, 19.07.2016 tarihinde kalp krizi

[211] TR7/24 Haber, "Cezaevinde vefat eden emniyet müdürü Ahmet Tatar toprağa verildi" , 06 Ağustos 2017, https://www.tr724.com/cezaevinde-kalp-krizi-gecirip-vefat-eden-emniyet-muduru-topraga-verildi/

geçirerek hayatını kaybetmiştir[212]. Alp için de gereken tedavi ve bakım süreci Devlet tarafından aksatılmış, görmezden gelinmiştir.

r. Doç. Dr. Ahmet Turan Özcerit

Sakarya Üniversitesi Bilgisayar Mühendisliği bölümünde görev yapan Doç. Dr. Ahmet Turan Özcerit, KHK ile ihraç edilmiş akabinde tutuklanmıştır. Cezaevinde akciğer ve kolon kanseri teşhisi konulan Özcerit, 14 ay tedavisi yapılmadan cezaevinde bekletilmiştir. Hastaneye götürüldüğünde ise hastalığının 4. evreye geldiği öğrenilmiştir. Zaman, maalesef Ahmet Turan Özcerit'in aleyhine işlemiş, sonunda ameliyat olmuş ancak hastanede o haliyle bile elleri kelepçeli olarak tutulmuştur. Özcerit, uzun uğraşlar sonucu ölümüne yakın bir zamanda tahliye edilmiştir. Özcerit, tahliyesinden yaklaşık 5 ay sonra 14 Şubat 2018 tarihinde Ankara'da hayatını kaybetmiştir[213].

s. Albay Adnan Çetin

Hava Kuvvetlerinde Albay olarak görev yapan Adnan Çetin yaklaşık 18 aydır tutuklu bulunduğu İstanbul Silivri Ceza İnfaz Kurumu'nda geçirdiği beyin kanaması sonucunda 16 Şubat 2018 tarihinde hayatını kaybetti.

[212] TR724 Haber, Zeki Güven'i kim neden öldürdü?¨, 4 Temmuz 2018, https://www.tr724.com/zeki-guveni-kim-neden-oldurdu/

[213] Yeni Asya, ¨Özcerit vefat etti¨, 14 Şubat 2018, https://www.yeniasya.com.tr/gundem/ozcerit-vefat-etti_453715

Aynı koğuşta kalan tanıkların anlatımına göre fenalaşan Albay Adnan Çetin mesai saati biraz geçmiş olması nedeniyle zoraki olarak revire çıkartılmıştır. Burada kendisine doğru teşhis ve muayene yapılmadan sadece beyin kanaması için tehlikeli olabilecek şekilde serum bağlanıyor ve koğuşuna geri bırakılmıştır. Koğuşta tekrar fenalaşması üzerine infaz koruma memurlarına haber verilmesine rağmen acil müdahale de bulunulmamıştır. Koğuş arkadaşlarının ısrarı üzerine koğuştan çıkarılarak Silivri Devlet Hastanesine ve oradan da başka bir hastaneye nakledilmiştir. Ancak aradan geçen uzun zamandan ötürü albay Çetin beyin kanamasından vefat etmiştir[214].

t. Coğrafya Öğretmeni Lokman Ersoy

Coğrafya öğretmeni olan Lokman Ersoy OHAL döneminde tutuklandıktan sonra Balıkesir Kepsut Ceza İnfaz Kurumuna konulmuştur. Cezaevinde hastalanmasından dolayı revire çıkma talepli sekiz ayrı dilekçe veren Ersoy'un revire çıkma isteği reddedilmiştir. Cezaevinde fenalaşan ve ambulansla İzmir Katip Çelebi Hastanesine götürülen Ersoy'a 4. evre kolon kanseri teşhisi konulmuştur. Akabinde tahliye edilen Ersoy, tahliye olduktan 3 gün sonra 8 Ocak 2018 tarihinde hayatını kaybetmiştir[215].

[214] Bold Medya, ¨Albay Adnan Çetin Silivri'de nasıl ölüme gönderildi?¨, 01/12/2019, https://boldmedya.com/2019/12/01/albay-adnan-cetin-silivride-nasil-olume-gonderildi/

[215] Tr724 Haber, "OHAL'de cezaevinde bir ölüm daha: Tutuklu öğretmen 8 defa dilekçe verdi, revire bile çıkarmadılar", 08.01.2018, https://www.tr724.com/ohalde-cezaevinde-bir-olum-daha-tutuklu-ogretmen-8-defa-dilekce-verdi-revire-bile-cikarmadilar/

u. Doktor Ali Özer

Doktor Ali Özer, Ankara Nallıhan Devlet Hastanesinde başhekim yardımcısı olarak görev yapmakta iken tutuklanarak Çorum L Tipi Kapalı Ceza ve İnfaz Kurumuna konulmuştur. 23 Mart 2017 tarihinde kaldığı koğuşta kalp krizi geçiren Özer, yapılan tüm müdahalelere rağmen kurtarılamayarak, hayatını kaybetmiştir[216].

v. Diş Hekimi Mehmet İnam

İzmir'in Kemalpaşa ilçesinde diş hekimi olarak görev yapan Mehmet İnam, Gülen Hareketine yönelik soruşturmalar kapsamında tutuklanarak Menemen Ceza İnfaz Kurumuna konulmuştur. 05 Kasım 2017 tarihinde, kaldığı koğuşta kalp krizi geçiren İnam hayatını kaybetmiştir[217].

w. İş İnsanı Mustafa Törer

Hatay'ın İskenderun ilçesinde esnaflık yapan Mustafa Törer, Gülen Hareketine yönelik soruşturmalar kapsamında tutuklanarak İskenderun Kapalı Ceza İnfaz Kurumuna konulmuştur. Törer, 28 Temmuz 2016 günü cezaevinde geçirdiği kalp krizi sonucu hayatını kaybetmiştir.

x. İş İnsanı Ahmet Ok

Mersin'in Bozyazı ilçesinde ticaretle uğraşan iş insanı Ahmet Ok, Gülen Hareketine yönelik soruşturmalar kapsamında tutuklu bulunduğu Anamur Ceza ve İnfaz Kurumunda 20 Ekim 2016 tarihinde kalp krizi geçirmiş ve kaldırıldığı hastanede hayatını kaybetmiştir[218].

---

[216] Samanyolu Haber, "Tutuklu doktor cezaevinde hayatını kaybetti", 24.03.2017, https://www.samanyoluhaber.com/tutuklu-doktor-cezaevinde-hayatini-kaybetti-haberi/1283364/

[217] https://x.com/biten_hayatlar/status/1081511336578826240

[218] Anamur Gündem, ¨Ahmet Ok Cezaevinde Yaşamını Yitirdi¨, 20 ekim 2016, https://www.anamurgundem.com.tr/ahmet-ok-cezaevinde-yasamini-yitirdi/#:~:text=Ahmet%20Ok%2C%20%C3%A7ok%20say%C4%B1da%20%C3%B6%C4%9Fretmen,m%C3%BCdahalelere%20ra%C4%9Fmen%20kurtar%C4%B1lamayarak%20ya%C5%9Fam%C4%B1n%C4%B1%20yitirdi.

y. İş İnsanı Ahmet Kemal Kaya

Isparta'da ticaretle uğraşan iş insanı Ahmet Kemal Kaya, Gülen hareketine yönelik soruşturmalar kapsamında kanser hastası ve 71 yaşında olmasına rağmen tedavisi yarıda kesilerek tutuklanmıştır. Tutuklu bulunduğu Isparta Ceza ve İnfaz Kurumunda durumu ağırlaşan Kaya, 19 Kasım 2016 tarihinde hayatını kaybetmiştir[219].

D. GÖZALTI MERKEZLERİNDEKİ HASTALARA YÖNELİK İŞKENCE VE KÖTÜ MUAMELELER VE YAŞANAN VAHİM VAKALAR

a. Genel Olarak

Erdoğan Rejimi tarafından ülkeye hakim kılınan nefret söylemi gözaltı merkezlerinde veya cezaevlerinde işkence, kötü muamele, hakaret, tehdit, baskı, ayrımcı ve keyfi uygulamalar şeklinde; sosyal yaşamda ise devletin imkanlarından mahrumiyet, kamu hizmetlerinin sunulmaması, ayrımcı uygulamalara tabi tutulma gibi kanunen suç olan eylemlerle kendisini göstermektedir.

Devlet politikası haline getirilen nefret politikasının verdiği motivasyonla kamu görevlileri çeşitli saiklerle gözaltı merkezlerinde ve cezaevlerinde özellikle Gülen Hareketi mensuplarına yönelik ağır insanlık suçları işlemişlerdir.

15 Temmuz darbe girişiminden hemen sonra Gülen Hareketine yönelik başlatılan operasyonlar kapsamında istihbarat birimlerince önceden hazırlanan gözaltı listeleri hemen işleme konulmuştur. Darbeyle herhangi bir ilgisi olmayan ve devletin gözetimi ve denetimi altında olan kamu kurumlarında veya özel kuruluşlarda görevli veyahut serbest ticaretle uğraşan binlerce insan, haklarında gözaltı kararı olduğunu öğrenir öğrenmez adalete sığınmış ve takip eden günlerde de en kısa sürede masum oldukları ispatlanıp aklanmayı beklerken ağır ve insanlık dışı uygulamalara maruz kalmışlardır. Bu kişiler en üst düzey devlet görevlileri ve medya tarafından mahkemeye bile gerek olmadan "**darbeci"** ve **"terörist"** olarak ilan edilmişlerdir. Yine dönemin Ekonomi Bakanı Nihat Zeybekçi bir miting sırasında, *"Bunlara öyle bir ceza vereceğiz ki, 'Keşke geberip, gitseydik' diyecekler. İnsan yüzü görmeyecek, insan sesi duymayacaklar."* şeklindeki sözleriyle gözaltı ve cezaevlerinde yaşananları ve yaşanacakları açıkça ikrar etmişlerdir[220].

Türkiye'de özellikle OHAL ilanının ardından işkence ve kötü muamele olaylarında artış görüldüğü çeşitli uluslararası kuruluşlar tarafından da dile getirilmiştir. Uluslararası Af Örgütü ve İnsan Hakları İzleme Örgütü bu doğrultuda eleştiriler içeren raporlar yayınlamışlardır. İşkence ve kötü muameleye uğrayanların kesin sayısı bilinmemekle birlikte, uluslararası insan hakları kuruluşlarının raporlarına yansıyan sayılar OHAL ile birlikte Gülen Hareketini yok etme kapsamında uygulanabilecek bütün işkence ve kötü muamele örnekleri sergilenmiştir. Uluslararası Af Örgütü, 2016'da yaptığı açıklamada Türkiye'de 15 Temmuz'daki darbe girişimi sonrası gözaltına alınanların bazılarının dövülüp işkenceye maruz bırakıldığı yolunda güvenilir

---

[219] Hizmetten, Şu anda cezaevinde kaç kanserli var?, 26/01/2021, https://hizmetten.com/su-anda-cezaevinde-kac-kanserli-var/

[220] Hürriyet, ¨Bakan Zeybekci: Bunlara öyle bir ceza vereceğiz ki…¨, 01.08.2016, https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bakan-zeybekci-bunlara-oyle-bir-ceza-verecegiz-ki-40177470,

kanıtlar olduğunu; polisin gözaltındaki bazı üst düzey askeri yetkililere cop ya da parmakla tecavüz ettiğini raporlarına yansıtmıştır[221]. Bu bağlamda İnsan Hakları İzleme Örgütü (Human Rights Watch) tarafından hazırlanmış olan ***¨Açık Çek Türkiye'de Darbe Girişimi Sonrası İşkenceye Karşı Koruma Tedbirlerinin Askıya Alınması¨*** konulu çalışmada, darbe bahanesiyle işkencenin nasıl meşru hale getirildiği gözler önüne serilmiştir[222].

Human Rights Watch (HRW) yayınladığı birçok raporda özellikle 15 Temmuz darbe girişimi sonrası Türkiye'de işkence ve kötü muamelenin yaygın bir problem haline geldiği ve bundan en fazla etkilenen gruplardan birinin de Gülen Hareketi olduğu vurgulanmaktadır. HRW ***¨Gözaltında Türkiye'de Polis İşkencesi ve İnsan Kaçırma¨*** adlı raporunda polis gözetimi altında ve cezaevlerinde işkence ve zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele yapıldığına ilişkin iddialarda yükseliş gözlemlendiğini ve savcılıkların bu türden iddialara yönelik anlamlı soruşturmalar başlatmadıklarını ve bu tür olaylara adı karışan güvenlik ve kamu görevlileri için yaygın bir cezasızlık kültürünün hüküm sürdüğünü vurgulamıştır[223].

Benzer şekilde Uluslararası Af Örgütünün 2020/21[224] yılını kapsayan raporunda da Türkiye'de işkence kötü muamele eylemlerinin devam ettiğine vurgu yapılmıştır. Bu kapsamda 2019'da kaybolan ve Gülen Hareketiyle bağlantılı olmakla suçlanan yedi kişiden biri olan Gökhan Türkmen, çıkarıldığı mahkemede, zorla kaybedildiği 271 gün boyunca işkence ve diğer türde kötü muameleye maruz bırakıldığı raporda yer almıştır.

Diğer taraftan 2017 yılında Türkiye İnsan Hakları Vakfına başvuran 616 kişiden 12'sinin yurt dışında, 564 kişinin de tek ya da çoklu mekanda işkenceye maruz kaldığı hazırlanan raporda belirtilmiştir. Bunların 272'si emniyet müdürlükleri, 55'i polis karakolu gibi resmi gözaltı merkezlerinde işkenceye maruz kaldığını beyan etmiştir. 2017'de başvuranların 226'sı açık alan ve gösteri sırasında, 70'inin ise ev ve iş yerinde işkence ve kötü muameleye maruz kaldıklarını belirtmiştir. Resmi olmayan gözaltı yerlerinde uygulamaların vahim boyuta ulaştığı görülmektedir[225].

İnsan Hakları Derneğine (İHD) yapılan başvurular ve araştırmalar sonucunda ise 2017'de işkence gördüğünü söyleyen 5 bin 268 kişi tespit edilmiştir. İHD'nin 30 Mayıs 2017 tarihinde açıkladığı verilere göre çoğu Ankara'da olmak üzere 11 zorla kaçırma ve kaybetme vakası yaşanmıştır. Bu kişilerden 4'ü daha sonra serbest bırakılmış, bunlardan biri intihar etmiştir. 2018 yılında da bir zorla kaçırma vakası daha yaşanmıştır[226]. Halen Gülen Hareketi mensuplarından bulunamayan kayıplar vardır. Bunların istihbarat görevlileri tarafından gizli gözaltı merkezlerinde tutulduğu değerlendirilmektedir.

---

221 BBC Türkiye, ¨Af Örgütü'nden Türkiye'ye 'dayak, işkence ve tecavüz' suçlaması¨, 25.07.2016, https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-36880689,

222 Human Rights Watch, ¨Açık Çek Türkiye'de Darbe Girişimi Sonrası İşkenceye Karşı Koruma Tedbirlerinin Askıya Alınması¨, Ekim 2016, https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/turkey1016turkish_web.pdf,

223 Human Rights Watch, ¨Gözaltında Türkiye'de Polis İşkencesi ve İnsan Kaçırma¨, Ekim 2017, s.1 vd., https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/turkey1017tu_web.pdf,

224 Uluslararası Af Örgütü, 2020/21 Raporu, Amnesty International 2021, s.65, https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/06/Tu%CC%88rkc%CC%A7e.pdf,

225 İnsan Hakları Derneği, ¨2017 İnsan Hakları İhlalleri Raporu: OHAL Altında Geçen Bir Yıl¨, 26.06.2018, https://www.ihd.org.tr/26-haziran-iskenceye-karsi-mucadele-ve-iskence-gorenlerle-dayanisma-gunu-2/

226 İnsan Hakları Derneği, ¨2017 İnsan Hakları İhlalleri Raporu: OHAL Altında Geçen Bir Yıl¨, 06.04.2020, https://www.ihd.org.tr/2017-insan-haklari-ihlalleri-raporu-ohal-altinda-gecen-bir-yil/,

Son dönemde özellikle kamuoyunun da gündemine gelen bir diğer ayrımcı rejim uygulaması ise gözaltında ve cezaevlerinde yaşanan çıplak arama uygulamalarıdır. HDP milletvekili Ömer Faruk Gergerlioğlu tarafından da gündeme getirilen ve mağdurların kendi hikayelerini dile getirdikleri söyleşiler sonrası oluşan yoğun tepki üzerine İçişleri Bakanlığı başta olmak üzere, devlet kurumları alelacele iddiaları yalanlamaya ve münferit olaylar olduğu yönünde açıklamalar yapmaya başlamıştır. Devlet birimlerinin üstünü kapatmaya çalıştıkları çıplak arama uygulaması, OHAL ile birlikte başlayıp halen devam eden ayrımcı rejimin sistematik bir işkence ve kötü muamele uygulamasıdır.

Unutulmamalıdır ki uluslararası kamuoyunun baskıları ve denetimlerine rağmen Türkiye'de Gülen Hareketi mensuplarına yönelik işkence ve kötü muamelelerin sistematik olarak yapılmasına imkan tanıyan zihni bir alt yapı oluşturulmuştur. Hatta Gülen Hareketi mensuplarının yaşam haklarının ortadan kaldırılmasının önündeki en büyük engel olarak uluslararası kamuoyunun baskıları ve denetimleri gösterilmektedir. Ülkenin, 1990'larda yaşanan derin devlet yapılanmasının etkin olduğu zamanlara döndüğü; AB uyum süreciyle birlikte elde edilen bütün kazanımların sıfırlandığı; açık cezaevine dönüştüğü bir ortamda; gerçekleşen sistematik insan hakları ihlallerine yönelik yerel mahkeme ve yüksek mahkemeler ile Anayasa Mahkemesine yapılan başvurular sonuçsuz kalmıştır. İşkence ve insanlık dışı muamelelerin tespiti yerine bizatihi yüksek mahkemeler ve Anayasa Mahkemesi tarafından sistematik olarak gerçekleşen bu ağır nefret suçları ve ayrımcı rejim uygulamaları siyasi baskı ve talimatlarla örtbas edilmiştir.

Bu bağlamda binlerce örnek bulunmakla birlikte; yakın tarihli örnekler üzerinden nefret politikalarının bu kurumlarda kendisini nasıl gösterdiği ele alınacaktır.

b. Gözaltında İşkence Sonrası Kalp Krizi Geçirerek Ölen Öğretmen: Gökhan Açıkkollu

Ümraniye Atatürk Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinde tarih öğretmeni olarak görev yapan Gökhan Açıkkollu, 15 Temmuz darbe girişimi sonrası Gülen Hareketi mensubu olduğu iddiasıyla 23 Temmuz 2016 tarihinde evinde gözaltına alınıp, İstanbul Emniyet Müdürlüğüne götürülmüştür. Aynı zamanda hastası olan Açıkkollu gözaltında kaldığı Vatan Emniyet Müdürlüğü nezarethanesinde 13 gün boyunca ağır işkencelere maruz kalmış, şeker ilaçları verilmemiş ve nihayetinde 5 Ağustos 2016 sabahı saat 04.35'te kalp krizi geçirerek hayatını kaybetmiştir[227].

Gözaltında fenalaşması ve ölümüne ilişkin görüntülerin incelenmesi neticesinde tek kişilik hücrede beş kişiyle tutulan Açıkkollu'nun, fenalaştıktan sonra görevli polisleri çağırdığı, polislerin gelmediği, yatağına tekrar uzanarak kıvranarak can verdiği görülmektedir[228].

[227] Ahval News, 'Gökhan Açıkkollu'nun ölümü işkenceyle ilintili', 12.03.2018, https://ahvalnews.com/tr/iskence/gokhan-acikkollunun-olumu-iskenceyle-ilintili,

[228] Bold Medya, ¨Gökhan Açıkkollu'nun ölüm anına ilişkin ilk kez yayınlanan görüntüler¨, 02.08.2019, https://www.boldmedya.com/2019/08/02/gokhan-acikkollunun-olum-anina-iliskin-ilk-kez-yayinlanan-goruntuler/,

Açıkkollu, 13 gün gözaltında tutulduğu süre içinde hiçbir resmi ifadesi alınmamış ve sürekli darp edilerek psikolojik ve fiziksel baskıya maruz kalmıştır. Şeker hastalığı ve panik atağı bulunmasına rağmen ilaçları verilmemiştir. Gözaltında bulunduğu süre içerisinde geçirdiği krizlerin ardından iki kez hastaneye kaldırılmış ve her seferinde hastaneden çıkarılıp nezarethaneye geri getirilmiştir. 42 yaşındaki Açıkkollu, İstanbul Emniyeti Terörle Mücadele Şube Müdürlüğünde gördüğü muameleye dayanamayıp 5 Ağustos 2016 tarihinde hayatını kaybetmiştir[229].

[229] TR724 Haber, ¨Gökhan öğretmenin işkenceyle ölümünü koğuş arkadaşı öğretmen anlattı¨, 03.09.2018, https://www.tr724.com/gokhan-ogretmenin-iskenceyle-olumunu-kogus-arkadasi-ogretmen-anlatti/,

Açıkkollu'nun bir nefret politikası argümanı olan işkence neticesinde ölümü nedeniyle yapılan suç duyurusunda cumhuriyet savcılığı tarafından takipsizlik kararı verilmiştir.

Gökhan Açıkkollu'nun yaşam hakkına ve ölümünden sonraki soruşturma sürecine ilişkin ihlallerin tespiti adına eşi Mümüne Açıkkollu tarafından Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesine başvuru yapılmıştır. BM İnsan Hakları Komitesi 30/11/2022 tarihli ve 3730/2020 sayılı Gökhan Açıkkollu kararında[230]; Açıkkollu'nun gözaltındayken ölümüyle sonuçlanan işkence ve kötü muameleye tabi tutulduğu yönündeki iddialara ilişkin önemli tespit ve ihlallere yer vermiştir.

Komite yaptığı değerlendirme neticesinde:

- Başvurucunun kocasının gözaltında tutulmasının ve akabinde nezarethanede ölümünün hukukiliğine itiraz etmede Anayasa Mahkemesi önündeki bireysel başvuru yolunun uygulamada etkili olacağının taraf Devlet tarafından ispatlanmadığına,
- Türkiye'de 2 Ağustos 2016'da ülke çapında olağanüstü hal ilan edildikten sonra yürürlüğe giren askıya alma bildiriminin (derogasyon) keyfi tutuklamaya karşı temel güvenceleri askıya alamayacağına,
- Taraf Devlet'in, Gökhan Açıkkollu'nun 3 Ağustos 2016 tarihinde yapılan tıbbi muayenesi sırasında, gözaltındayken fiziksel ve psikolojik travmaya maruz kaldığı yönündeki iddialarının derhal, tarafsız ve kapsamlı bir şekilde soruşturulduğunu ortaya koyamadığına,
- Taraf Devlet'in, Sözleşme'nin 6. ve 7. maddelerine aykırı olarak, Gökhan Açıkkollu'yu işkence ve kötü muameleden korumak ve nihayetinde, önceden var olduğu bilinen sağlık sorunlarını göz önünde bulundurarak, gözaltındayken hayatını korumak için gerekli özeni göstermediğine,
- Taraf Devlet'in işkence iddialarına ve Gökhan Açıkkollu'nun ölümüne ilişkin kapsamlı ve tarafsız bir soruşturma yürütüldüğünü gösteremediğine, soruşturma sırasında gözaltında bulunan diğer tanıkların ifadelerinin hangi gerekçeyle dikkate alınmadığının veya ölümünden önceki işkence iddialarının neden zamanında etkili bir şekilde soruşturulmadığının gerekçelendiremediğine karar vermiştir.

E. CEZAEVLERİNDE MEYDANA GELEN İNTİHAR VAKALARI

Türkiye'de 15 temmuz darbe girişiminden sonra cezaevlerinde ölümler ve intiharlar büyük bir artış göstermiştir. İnsan hakları örgütleri, cezaevlerindeki kötü muamele, aşırı kalabalık ve yetersiz sağlık hizmetleri gibi etkenlerin, mahkumlar arasında intihar oranlarının yükselmesine sebep olduğunu belirtmektedir. Özellikle tutuklu veya hükümlülerin intihar vakaları, Türkiye'de yetkili mercilerin mahkûm haklarını ihlal ettiği yönündeki yaygın eleştirilerin başlıca nedenlerinden biri olarak ifade edilmektedir. Bu alanda hazırlanmış olan raporlarda, birçok intiharın, adil olmayan koşullarda tutulma, sağlık ve psikolojik destek eksikliği gibi

[230] Güneş, Gökhan: ¨Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesinin Gökhan Açıkkollu Kararına İlişkin Değerlendirme¨, 02.12.2022, https://www.drgokhangunes.com/makale/birlesmis-milletler-insan-haklari-komitesinin-gokhan-acikkollu-kararina-iliskin-degerlendirme/,

nedenlerle meydana geldiği vurgulanmaktadır. Bu dönemde gözaltında işkence ve kötü muamele iddiaları da artış göstermiş olup, özellikle siyasi tutuklulara yönelik işkence ve kötü muamelelerin intihar vakalarını arttırdığı dile getirilmektedir.

Özellikle darbe girişimi sonrasında başlayan yoğun tutuklamalar, mahkumların cezaevlerindeki olumsuz koşullarını daha da kötüleştirmiştir. Cezaevlerinde ve gözaltı merkezlerindeki işkence, kötü muamele, yetersiz sağlık hizmetleri ve psikolojik baskıların hükümlü ve tutuklular üzerinde olumsuz etkileri devam etmektedir. Bu durum, intihar vakalarının artmasına neden olmaktadır. Bu süreçte, cezaevlerinde yaşamını yitiren hükümlü ve tutuklu sayısının da yüksek olduğu tahmin edilmektedir.

a. 15 Temmuz Sonrası Türkiye'de Artan İntihar Vakaları

15 Temmuz darbe girişimi sonrası ilan edilen OHAL süreciyle başlayan sistematik, yoğun ve planlı gözaltı, tutuklama ve ihraçlar toplumda derin endişe ve yıkımlara neden olmuştur. Devlet eliyle yürütülen bu baskıcı ve hukuk tanımaz süreçte nefret söylemi ve ayrımcı uygulamalar zirve noktasına ulaşmıştır. Muhalif kesim büyük bir baskı, tehdit ve nefret söyleminin hedefi haline gelmiştir. Toplumun belirli bir kesimi maddi ve psikolojik olarak büyük bir yıkım yaşamıştır.

İktidarı elinde bulunduran Erdoğan rejimi, ulusalcı ve milliyetçi kesimden oluşan diğer bileşenleri ile birlikte muhalif kesimi doğrudan hedefe koymuş ve nihayetinde bir temizlik ve yok etme operasyonu başlatmıştır. Çıkarılan OHAL KHK'ları ile Anayasa ve yasalar devre dışı bırakılmış ve en temel insan haklarının yok sayıldığı bir sürece girilmiştir.

Bu süreçte muhalif kesim genel olarak hedef alınmakla birlikte, ana hedef Erdoğan rejiminin hiçbir araştırma, soruşturma ve yargılama sonucu beklemeden darbe akşamı *¨darbenin faili¨* olarak ilan ettiği Gülen Hareketi olmuştur. Esasen Erdoğan rejiminin 17/25 büyük rüşvet ve yolsuzluk operasyonları ile hedefe koyduğu Gülen Hareketi, darbe bahanesiyle bir temizlik/yok etme operasyonunun tam merkezine oturtulmuştur.

İktidar, bir taraftan çıkardığı OHAL KHK'ları ile yüz binlerce insanı yargılamadan örgütsel bağ, iltisak, irtibat ve benzeri soyut kavramlar çerçevesinde kamu görevinden ihraç ederken, yine yüz binlerce insanın gözaltına alınıp tutuklanmasına sebep olmuştur. Bütün bu yapılanları meşru göstermek adına, iktidar ve bileşenleri, kendilerine bağlı sivil toplum kuruluşları, medya ve Diyanet İşleri Başkanlığı gibi bazı kurum ve kuruluşların eliyle müthiş bir propagandaya koyulmuşlardır. Yargının bağımsızlığını kaybettiği bu süreçte medya da iktidarın basın ve enformasyon kurumuna dönüşmüştür. İktidar, medya eliyle müthiş bir nefret politikası yürütmüştür. Bu politika kamu kurumları ve toplum tarafından da kabul edilmiştir. Böylelikle bu süreçte hedefe konulan başta Gülen Hareketi mensupları olmak üzere, muhalif kesime karşı nefret söylemi toplumun ve devletin bütün katmanlarında yankı bulmuştur. Bu sürecin mağdurları için büyük yıkımlar getiren bu nefret politikaları ağır hasarlara neden olmuştur.

Bu süreçten en çok etkilenenler ise Gülen Hareketine yönelik soruşturmalar kapsamında gözaltına alınanlar, tutuklananlar, ihraç edilenler, işlerinden atılanlar ve onların aile bireyleri olmuştur. Devlet politikası olarak uygulanan nefret söylemi ve ayrımcı rejim uygulamaları nedeniyle toplumdan dışlanan, ötekileştirilen, değersizleştirilen ve suçla özdeşleştirilen Gülen Hareketi mensupları ve aileleri çok ciddi psikolojik ve fiziksel şiddetin

hedefi haline gelmişlerdir. Özellikle Hareket mensuplarına yönelik artan psikolojik baskı, sivil ölüme terk uygulamaları ve bir propaganda olarak yürütülen nefret söylemi sebebiyle; bu kişiler için gerek cezaevleri gerekse sivil hayat yaşanmaz hale gelmiştir. Siyaset kurumundan ve toplumdan gelen bu ağır baskılar neticesinde çok sayıda intihar vakası yaşanmıştır.

CHP milletvekili Veli Ağbaba'nın 20 Nisan 2017 tarihinde kamuoyuna açıklamış olduğu **"OHAL Sürecinde Gerçekleşen İntiharlar"** başlıklı Raporda[231] darbe girişimi sonrasında ilan edilen olağanüstü hal koşullarındaki ilk dokuz ayda 17'si polis, 4'ü asker, 4'ü öğretmen, 2'si infaz koruma memuru, 1'i rehberlik uzmanı, 1'i kaymakam, 1'i cami imamı, 1'i savcı, 1'i mühendis, 1'i öğrenci, 1'i doktor ve 1'i diş hekimi olmak üzere 35 kişinin intihar ettiği belirtilmiştir. Meydana gelen intihar olaylarından yedisi cezaevinde, biri de nezarethanede meydana gelmiştir. OHAL'in ilk 9 aylık bilançosunu ortaya koyan bu raporda yer alan tespitlere göre, doğrudan nefret politikaları ve sistematik ayrımcı rejim uygulamalarından etkilenen kişiler ile bu kişilerin aile üyelerinin intiharları, belirtilen rakamlar arasında yer almamaktadır. Aynı şekilde ayrımcı rejim uygulamalarının ortaya çıkardığı ağır psikolojik ve fiziksel koşullarda sağlıklarını kaybedip vefat eden kişilerin sayısı da halen bilinmemektedir. Son yapılan araştırmalara göre[232]; Gülen Hareketi ile ilişkili olduğundan bahisle hakkında işlem yapılanlardan 92'si intihar etmiştir.

Adeta insanların sivil ölüme terk edildiği OHAL süreci, bir çok insan için intihar dönemi olmuştur. OHAL sürecinin getirdiği hukuksuzluklara ve toplumda kendilerine karşı oluşan algıya ve baskıya dayanamayan onlarca insan intihar etmiştir. Halen gerçek sayı bilinmemektedir. Ancak sürecin intiharlara olan etkisini ortaya koyma adına yazının devamında, 15 Temmuz darbe girişiminden hemen sonra yaşanmış olan ve açık kaynaklardan ulaşabildiğimiz bazı vahim intihar vakalarına yer verilmiştir[233]**.**

- **Astsubay Ferhat Daş (15 Temmuz 2016):** Tankçı Uzman Çavuş İbrahim Donat 15 Temmuz gecesini anlattığı ifadesine göre, Astsubay Çavuş Ferhat Daş vatandaşların *"Siz vatan evladı değil misiniz? Darbe yapılıyor!"* sözleri üzerine '*'Biz vatan haini değiliz!"* diyerek bağırmış ve beylik tabancasıyla alttan çenesine doğru bir el ateş ederek intihar etmiştir[234].

- **Yarbay Hasan Yücel (20 Temmuz 2016):** Genelkurmay Hizmet Tabur Komutanı Yarbay Hasan Yücel, 15 Temmuz gecesini Genelkurmay Karargâhında yaşayan subaylardan biriydi. Girdiği bunalım sonucu Yarbay Yücel'in 20 Temmuz 2016 günü, sabah 10:30'da Karargâhtaki odasında yanında iki arkadaşının bulunduğu sırada yaşamına son vermiştir[235].

- **Kaymakam Necmi Akman (20 Temmuz 2016):** Darbe girişiminin ardından duyulan ilk intiharlardan biri de Manisa'nın Ahmetli ilçesi kaymakamı Necmi Akman'ın intiharıdır. Darbe

---

231 Cumhuriyet, ¨OHAL öldürüyor: Sayı 35'e yükseldi¨, 29.04.2017, https://www.cumhuriyet.com.tr/amp/haber/ohal-olduruyor-sayi-35e-yukseldi-730232,

232 Solidarity with Others, Erdoğan Rejiminin Nefret Söylemi:"Fetö", Nisan 2023, https://tr.solidaritywithothers.com/_files/ugd/b886b2_a19495c590774e08a3bec5433be47b02.pdfs.27

233 TR724 Haber, ¨Erdoğan rejimi tarafından intihar süsü verilen infazlar¨, 29 Kasım 2016, https://www.tr724.com/erdogan-rejimi-tarafindan-intihar-susu-verilen-infazlar/

234 Cumhuriyet, ¨15 Temmuz'da canına kıyan asker aklandı... Hain sanıldı, kahraman çıktı¨, 15.07.2018 , https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/15-temmuzda-canina-kiyan-asker-aklandi-hain-sanildi-kahraman-cikti-1027143

235 Diken, ¨Darbe girişiminin ardından üçüncü: Bir yarbay genelkurmay binasında intihar etti¨, 29/07/2016, https://www.diken.com.tr/darbe-girisiminin-ardindan-ucuncu-bir-yarbay-genelkurmay-binasinda-intihar-etti/

iddiası ile görevden uzaklaştırılan Kaymakam Akman koruma polisinin tabancasıyla intihar etmiştir[236].

- **Komiser Yardımcısı Mutlu Çil (20 Temmuz 2016):** Ankara Emniyet Müdürlüğünde açığa alınan 900 emniyet mensubu arasında yer alan Güdül Emniyet Müdürü hakkında işlem yapılırken, orada bulunan Komiser Yardımcısı Mutlu Çil silahla kendisi vurarak intihar etmiştir[237].

- **Emniyet Müdürü Muhammet Mertoğlu (22 Temmuz 2016):** Darbe girişimi sonrası tutuklanan Emniyet Müdürü Levent Mustafaoğlu'nun yerine Bartın'ın Ulus ilçesine atanan Muhammet Mertoğlu, hakkında başlatılan soruşturma kapsamında 22 Temmuz'da odasında yapılan arama sırasında *"Benden de mi şüpheleniyorsunuz?"* diyerek intihar etmiştir[238].

- **Yarbay Levent Önder (22 Temmuz 2016):** Siirt'teki 3'üncü Komando Tugay Komutanlığı Kurmay Başkan vekili olarak görevini yürüten Yarbay Levent Önder, darbe girişimi sırasında Siirt'te yaşanan gelişmeleri önleyemediği için bunalıma girerek, beylik tabancası ile intihar etmiştir. Yarbay Önder, darbe girişimi nedeniyle tutuklanan Albay Alican Erkilitlioğlu'nun yerine atanmıştı[239].

- **Polis Memuru Halil Gök (22 Temmuz 2016):** Düzce'nin Akçakoca ilçesinde, İlçe Emniyet Müdürlüğünde görevli polis memuru Halil Gök, darbe girişiminin ardından açığa alınacağını öğrenince intihar etmiştir. İddialara göre, binanın bodrumunda bulunan malzeme deposuna giden Gök, tabancasını başına dayamak suretiyle intihar etmiştir[240].

- **Polis Memuru Hidayet Meral (30 Temmuz 2016):** Darbe girişimi sonrası Bartın'ın Ulus İlçe Emniyet Müdür Vekili intihar etmiş ve ilçe kaymakamı olan Selçuk Şakar da tutuklanmıştır. Kaymakamlık makamında koruma olan Hidayet Meral'de intihar etmiştir[241].

- **Emniyet Amiri Ahmet Beşli (10 Ağustos 2016):** Hatay'da gözaltına alınmak istenen Emniyet Amiri Ahmet Beşli, polislerinin gözü önünde beylik tabancasıyla başına ateş ederek intihar etmiştir[242].

- **Öğretmen Mustafa Güneyler (2 Eylül 2016):** Bilecik'in Osmaneli ilçesinde açığa alındıktan sonra meslekten ihraç edilen öğretmen Mustafa Güneyler intihar etmiştir. Güneyler'

---

236 Anadolu Ajansı, ¨Görevden alınan kaymakam intihar etti¨, 26.07.2016, https://www.aa.com.tr/tr/15-temmuz-darbe-girisimi/gorevden-alinan-kaymakam-intihar-etti/611568

237 Karar, ¨Komiser yardımcısı Mutlu Ç. operasyon sırasında intihar etti¨, 20/07/2016, https://www.karar.com/komiser-yardimcisi-mutlu-c-operasyon-sirasinda-intihar-etti-193639

238 Yurtsever, ¨Odasının aranmasına kızan İlçe Emniyet Müdürü intihar etti¨, 21-07-2016, https://yurtsever.org.tr/2016/odasinin-aranmasina-kizan-ilce-emniyet-muduru-intihar-etti-54188/

239 NTV, ¨Tutuklanan komutanın yerine atanan albay intihar etti¨, 22.07.2016, https://www.ntv.com.tr/turkiye/siirtte-albay-intihar-etti,B7du-UVXOkqEgvmH20X6ww

240 Sözcü, ¨Açığa alınacağını öğrenen polis intihar etti¨, 21 Temmuz 2016, https://www.sozcu.com.tr/aciga-alinacagini-ogrenen-polis-intihar-etti-wp1324385

241 Yeni Akit, ¨Tutuklanan kaymakamın koruma polisi intihar etti¨, 2016-07-30, https://www.yeniakit.com.tr/haber/tutuklanan-kaymakamin-koruma-polisi-intihar-etti-198096.html

242 Yeni Akit, ¨Hatay'da emniyet amiri Beşli intihar etti¨, 2016-08-10 ,https://www.yeniakit.com.tr/kart/haber/hatayda-emniyet-amiri-besli-intihar-etti-201145.html

in Erdoğan rejiminin aynı gece 672 sayılı KHK ile meslekten ihraç edilmesinin ardından bunalıma girdiği ve evinde tüp gazı açarak intihar ettiği açıklanmıştır[243].

- **Öğretmen Ali Derebaşı (19 Eylül 2016):** Kayseri'de anaokulu öğretmeni Ali Derebaşı, öğretmen eşinin Gülen Hareketi mensubu olduğu iddiasıyla görevden uzaklaştırılmasından sonra, görev yaptığı okulda, 19 Eylül'de yaşamına son vermiştir[244].

- **Polis Memuru Emrah Oğuz (3 Ekim 2016):** Açığa alınan 12 bin 800 polis arasında adı geçen Bayburt Emniyet Müdürlüğünde görevli, 32 yaşındaki Emrah Oğuz, tabancasını teslim etmek için gittiği Bayburt Emniyet Müdürlüğü yakınlarında, tabancayla başına ateş ederek intihar etmiştir[245].

- **Polis Memuru Adem Tıraş (4 Ekim 2016):** Mersin'de açığa alınan polisler arasında yer alan 26 yaşındaki Adem Tıraş, parkta tabancayla başına ateş ederek yaşamına son vermiştir.[246]

- **İmam Hasan Taştan (11 Ekim 2016):** Gülen Hareketine yönelik operasyonda Mersin'de tutuklanan cami imamı 53 yaşındaki Hasan Taştan, yaşamına son vermiştir.[247]

- **İnfaz Koruma Memuru Enver Şentürk (13 Ekim 2016):** Adıyaman'da açığa alınan Adıyaman Cezaevi İnfaz Kurumunda görevli gardiyan, 31 yaşındaki Enver Şentürk, oturduğu binanın 8. katında kendini asmış halde bulunmuştur.[248]

- **Öğretmen Ergülü Yıldız (25 Kasım 2016):** Çorum'un Sungurlu ilçesinde bir okulda müdür yardımcısı olan 47 yaşındaki Ergülü Yıldız, Gülen Hareketine mensup olduğu gerekçesiyle önce açığa, sonra gözaltına alınmış, ancak adli kontrolle serbest bırakılmıştır. Öğretmen Yıldız, yaşadığı olağanüstü koşulların etkisiyle girdiği bunalım neticesinde intihar etmiştir[249].

- **DBP İlçe Örgütü yöneticisi Segvan Yaman**: Şırnak'ın Uludere ilçesinde 2016 yılının Mart ayında düzenlenen operasyon sonucu "yasa dışı örgüt üyesi olduğu" iddiasıyla tutuklanan ve Kalkandere (Rize) L Tipi Cezaevine gönderilen, DBP İlçe Örgütü yöneticisi Segvan Yaman'ın tutulduğu koğuşta, 18 Temmuz 2016 tarihinde intihar ettiği iddia edilmiştir. Sekvan Yaman'ın 18 Temmuz tarihinde intihar ettiği iddialarına tepki gösteren ağabey Ekrem Yaman, kardeşinin vücudu ve boynunda gördüğü izlerin daha çok öldürüldüğüne işaret

---

243 CNN Türk, ¨Meslekten ihraç edilen öğretmen Mustafa Güneyler intihar etti¨, 06.09.2016, https://www.cnnturk.com/turkiye/meslekten-ihrac-edilen-ogretmen-mustafa-guneyler-intihar-etti-562865

244 Hürriyet, ¨Öğretmen eşi açığa alınan anaokulu müdürü okulda yaşamına son verdi¨, 19 Eylül 2016, https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ogretmen-esi-aciga-alinan-anaokulu-muduru-okulda-yasamina-son-verdi-40226324

245 Diken, ¨Bayburt'ta 'FETÖ' şüphesiyle açığa alınan polis memuru intihar etti¨, 06/10/2016,https://www.diken.com.tr/bayburtta-feto-suphesiyle-aciga-alinan-polis-memuru-intihar-etti/

246 ¨Açığa Alınan Polis İntihar Etti¨, https://www.muttanhaber.net/?Syf=18&Hbr=912511&/A%C3%87I%C4%9EA-ALINAN-POL%C4%B0S%C4%B0NT%C4%B0HAR-ETT%C4%B0

247 NTV, ¨Oğlu FETÖ suçlamasıyla tutuklanan imam intihar etti¨, 11.10.2016 , https://www.ntv.com.tr/turkiye/oglu-feto-suclamasiyla-tutuklanan-imam-intihar-etti,uvlYlJndb0inRBdcj45bUQ

248 Diken, 'FETÖ'den açığa alınan infaz koruma memuru intihar etti¨, 13/10/2016, https://www.diken.com.tr/adiyamanda-fetoden-aciga-alinan-infaz-koruma-memuru-intihar-etti/

249 Hürriyet, ¨ FETÖ'den açığa alınan öğretmen intihar etti¨, 25 Kasım 2016, https://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/corum/fetoden-aciga-alinan-ogretmen-intihar-etti-40288305

ettiğinin altını çizerek, kardeşinin cezaevindeki baskıların dışında herhangi bir sorunu olmadığını iddia etmiştir[250].

- **Öğretmen Canan Deniz (17 Haziran 2019):** Gülen Hareketine bağlı eğitim kurumlarında 15 yıl sınıf öğretmeni olarak çalışan Canan Deniz, OHAL döneminde çıkarılan KHK'larla çalıştığı okul kapatılınca işsiz kalmış, kısıtlanan hakları nedeniyle öğretmenlik de yapamamıştır. Cezaevinde tutuklu olan öğretmen eşi Yılmaz Deniz'i çocuklarıyla birlikte Denizli Cezaevinde ziyaret ettikten sonra evinde intihar etmiştir[251].

- **Hemşire Sevgi Balcı (27 Ağustos 2017):** 3 çocuk annesi olan hemşire Sevgi Balcı, Isparta Keçiborlu'da görevini yaparken, 15 Temmuz'un ardından 4 Ağustos 2016'da cemaatle iltisakı bulunduğu iddiasıyla açığa alınmıştır. Sevgi Balcı, 29 Ekim 2016'da KHK ile kamudan ihraç edilen hemşire Sevgi Balcı, yaşadığı sıkıntılar sonucu psikolojik bunalıma girmiştir. 27 Ağustos 2017'de Sevgi hemşire geride biri 8 aylık, 3 çocuğunu bırakarak hayatına son vermiştir. Sevgi Balcı hakkında OHAL Komisyonu tarafından 5 yıl sonra göreve iade kararı verilmiştir[252].

- **Mehmet Koşar (9 Mart 2018):** Muğla'da Bilgisayar Öğretmeni olan Mehmet Koşar, 15 Temmuz sonrası çıkarılan OHAL KHK'sı ile görevinden uzaklaştırılmıştır. Öğretmen olan eşi de kendisi gibi KHK ile görevinden uzaklaştırılan Koşar, ihraç olduktan sonra tutuklanmış ve bir süre sonra tahliye olmuştur. Yaşadığı psikolojik baskıya daha fazla dayanamayan Mehmet Koşar, 9 Mart 2018 günü, Muğla Fethiye'de intihar etmiştir[253].

- **Ali Bozdağ (23 Mart 2018)**: 32 yaşındaki Astsubay Ali Bozdağ, hakkında yürütülen sözde terör örgütü üyeliği soruşturması nedeniyle görevden uzaklaştırılmıştır. Geçirdiği soruşturma nedeniyle psikolojik bunalıma giren Bozdağ, Kahramanmaraş Onikişubat İlçesinde yaşadığı evde, kendini iple asarak intihar etmiştir[254].

- **Adalet Betül Çağdır (29 Mart 2018):** Eşi de KHK'lı eski bir hakim olan İngilizce öğretmeni Adalet Betül Çağdır, girdiği bunalım sonucu Başakşehir'deki evinden atlayarak intihar etmiştir[255].

- **Serkan Kılıç (8 Nisan 2018):** Darbe girişimi sonrasında, kendisi hakkında yapılan asılsız ihbar sebebiyle TSK'daki görevinden ihraç edilen Uzman Çavuş Serkan Kılıç, sevdiği mesleğinden olması, sosyal çevresinden tecrit edilmesi ve ailevi problemlerin oluşturduğu

---

250 İnsan Hakları Derneği, 15 Temmuz Darbe Kalkışması ve OHAL Sürecinde Yaşanan Hak İhlalleri Bilançosu, 20 Ekim 2016, https://www.ihd.org.tr/15-temmuz-darbe-kalkismasi-ve-ohal-surecinde-yasanan-hak-ihlalleri-bilancosu/

251 Bold Medya, ¨Canan öğretmen cezaevi ziyareti dönüşü intihar etti¨**, 02/11/2023,** https://boldmedya.com/2019/06/18/canan-ogretmen-cezaevi-ziyareti-donusu-intihar-etti/

252 Aktif Haber, İntihar eden KHK'lı hemşire Sevgi Balcı 5 yıl sonra göreve iade edildi, 25 Eylül 2022, https://aktifhaber.com/iskence/intihar-eden-khkli-hemsire-sevgi-balci-5-yil-sonra-goreve-iade-edildi-h179972.html

253 Bold Medya, ¨2018'de baskı sonucu ölen ya da öldürülen Hizmet Hareketi gönüllüleri¨**, 01.01.2019,** https://www.boldmedya.com/2018/12/31/2018de-baski-sonucu-olen-ya-da-oldurulen-hizmet-hareketi-gonulluleri/

254 Aksu TV, ¨Astsubay İntihar Etti¨**,** https://www.aksutvhaber.net/astsubay-intihar-etti

255 Yeni Asya, ¨İnsanları bu kadar köşeye sıkıştırmayın!¨, 29 Mart 2018, https://www.yeniasya.com.tr/gundem/insanlari-bu-kadar-koseye-sikistirmayin_457444

baskıyı kaldıramamış, 28 yaşında iken, Antalya'nın Kumluca İlçesinde, 8 Nisan 2018 günü intihar etmiştir[256].

- **Tuncer Özkan (24 Temmuz 2020):** Denizli Çivril'de yaşayan emekli polis amiri Tuncer Özkan, cemaat soruşturmaları kapsamında gözaltına alınıp ifade verdikten sonra evinin bahçesinde intihar ederek yaşamını sonlandırmıştır. Özkan'ın kendisine atfedilen ithamları kaldıramadığından intihar ettiği iddia edilirken, vefatından önce yaşadıklarını anlatan bir mektup bıraktığı belirtilmiştir[257].

- **İdris Köle (25 Mayıs 202**1): Gülen Hareketine yönelik soruşturmalar kapsamında 31 Ağustos 2016'da tutuklanan ve 18 ay hapis yattıktan sonra tahliye edilen 33 yaşındaki Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Basın ve Yayın Bölümü mezunu İdris Köle, 25 Mayıs'ta intihar etmiştir[258].

- **Avukat Emine Üzel Ahmadı (02 Mayıs 2022):** İstanbul'da avukatlık yapan KHK'lı Emine Üzel Ahmadı intihar etmiştir. İntihar ettiğinde 4 aylık bir oğlu bulunan 29 yaşındaki genç avukat Ahmadı, Türkiye'deki hukuksuzluk sürecinin etkisiyle intihar etmiştir[259].

- **Muhabere Yarbay Gökhan Ünyeli (27 Mart 2023):** Erdoğan rejiminin hukuksuz ve nefret söylemli uygulamaları 15 Temmuz sonrası başlayan intihar vakalarını tetiklemiştir. Gülen Hareketine yönelik soruşturmalar kapsamında Türk silahlı Kuvvetlerinden binlerce askerin ihracına ve tutuklanmasına gerekçe yapılan ankesörlü telefonlardan aranma iddiası kapsamında açığa alınan Yarbay Gökhan Ünyeli, 27 Mart 2023 tarihinde kendi evinde intihar etmiştir. Ankara MEBS Okulu ve Eğitim Merkezi Komutanlığı bünyesinde görevli bulunan Muhabere Yarbay Ünyeli, ankesörlü arama üzerinden hakkında yürütülen bir soruşturma kapsamında açığa alınma kararının kendisine bildirilmesi üzerine intihar ettiği belirtilmiştir[260].

- **Oğuz Doğan (28 Ekim 2024):** Samsun'un Atakum ilçesinde 1.5 ay önce Gülen Hareketine üye olduğu iddiasıyla ihraç edilen polis memuru Oğuz Doğan, 8'inci kattaki evinden atlatarak yaşamına son vermiştir[261].

Doğrudan OHAL sürecinin ortaya çıkardığı bu intiharların temel sebebi mağdurların uğradığı ağır hukuksuzluklar ile toplumda kendilerine karşı oluşturulan vatan haini söylemi ve benzeri algılardır. Çıkarılan OHAL KHK'ları ile damgalanan ve bir gecede örgütsel bağ, iltisak, irtibat gibi soyut kavramlar ile örgüt suçlamasına maruz kalan insanlar, ağır travmalar yaşamış

---

256 https://bitenhayatlar.com/serkan-kilic/

257 D20 Haber, ¨Denizli'de Fetö'den Gözaltına Alınıp Serbest Bırakılan Emekli Polis Amiri İntihar Etti¨ 26 Temmuz 2020, https://d20haber.com/denizli/ilceler/civril/denizlide-fetoden-gozaltina-alinip-serbest-birakilan-emekli-polis-amiri-intihar-etti/

258 Bold Medya, ¨Hukuksuzluğa dayanamadı: 18 ay hapis yatan İdris Köle intihar etti¨, 28.05.2021, https://boldmedya.com/2021/05/28/hukuksuzluga-dayanamadi-18-ay-hapis-yatan-idris-kole-intihar-etti/

259 Bold Medya, ¨Hukuksuz sürece dayanamayan KHK'lı avukat Emine Üzel Ahmadı intihar etti¨, 03/05/2022, https://boldmedya.com/2022/05/03/hukuksuz-surece-dayanamayan-khkli-avukat-emine-uzel-ahmadi-intihar-etti/

260 Cumhuriyet, ¨Yarbay intihar etti: Yaşamına son verdikten sonra arkasında bıraktığı mektupta yazanlar dikkat çekti¨, 29.03.2024, https://www.cumhuriyet.com.tr/siyaset/yarbay-intihar-etti-yasamina-son-verdikten-sonra-arkasinda-biraktigi-2190933

261 Cumhuriyet, ¨FETÖ'den ihraç edilen polis memuru intihar etti¨, 28.10.2024, https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/fetoden-ihrac-edilen-polis-memuru-intihar-etti-2262768

ve bu haksızlıklara dayanamayarak intiharı bir seçenek olarak görmüştür. OHAL sürecinin insanlarda oluşturduğu buhran ve bunalım hali sonradan göreve iadeler veya beraatler veyahut tahliyelerle de giderilememiştir. Zira insanlar toplumda damgalanmanın ve hedef haline gelmenin verdiği yıkımı yaşamışlardır. Birçok insan sonradan göreve iade edilmesine veya beraat etmesine veyahut tahliye edilmesine karşın girdiği psikolojik bunalımdan çıkamadığı için intihar etmiştir. Mesela bu konuda birkaç örnek verilecek olursa;

- **Polis memuru Zeki Cezayirlioğlu (16 Ocak 2017):** Karabük Polis Meslek Eğitim Merkezinde görevli 23 yıllık polis memuru Cezayirlioğlu, Gülen Hareketi ile iltisakı iddiası ile açığa alınmıştır. Cezayirlioğlu, daha sonra görevine iade edilse de geçirdiği ağır bunalımı atlatamadığı için önce tarım ilacı içerek intihar girişiminde bulunmuş, başarısız olmuş; bir hafta sonra 16 Ocak 2017 tarihinde beylik tabancası ile intihar ederek hayatını sonlandırmıştır.

- **Polis memuru İzzet Akdağ (4 Ağustos 2016):** Mersin'de Osmaniye Karakolunda görev yapan polis memuru İzzet Akdağ, Gülen Hareketine yönelik bir soruşturma kapsamında açığa alınmış ancak daha sonra görevine iade edilmiştir. Akdağ, soruşturma sürecinde yaşadığı bunalımın etkisi ile göreve iadesinin ardından 2 ay sonra aracında beylik tabancası ile intihar etmiştir[262].

- **Polis memuru Fatih Ezber (2 Temmuz 2017)**: Trabzon ili Çarşı Karakol Amirliğinde görevli iken Gülen Hareketine yönelik bir soruşturma kapsamında açığa alınan 36 yaşındaki Ezber, Ocak ayında görevine iade edilmiştir. Sürmene Emniyet Müdürü olarak atanan evli ve 2 çocuk babası Ezber, arkasında *"Ailem ve yakınlarım sizi üzmek istemezdim, beni affedin"* yazılı bir not bırakarak beylik tabancası ile intihar etmiştir[263].

Diğer taraftan toplumda devam eden nefret söylemi, ötekileştirme ve vatan haini algısı özellikle aile bireylerinde intiharların ön plana çıkmasına sebep olmuştur. Özellikle anne ve babası tutuklu veya hükümlü çocukların intiharlarında ciddi artış olduğu görülmektedir. Bu alanda maalesef birçok intihar vakası yaşanmıştır. Şöyle ki;

- **Kamil İsmail Aydın (25 Mart 2017):** Yükseköğretim Geçiş Sınavında ilk 500'e girerek Boğaziçi Üniversitesi İşletme Bölümüne kayıt olan 19 yaşındaki Kamil İsmail Aydın, babası Prof.Dr. Nasuhi Engin Aydın'ın, kapatılan Bank Asya'da hesabı bulunduğu gerekçesi ile tutuklanmasının ardından, bunalıma girerek, kaldığı öğrenci yurdunda 25 Mart 2017 tarihinde intihar etmiştir[264].

- **Süeda Çeliktürk (16 Ocak 2020):** KHK'lı babanın kızı olan 19 yaşındaki üniversite öğrencisi Süeda Çeliktürk, babasının uzun süredir cezaevinde bulunması, uğradığı haksızlıklar ve toplumdan gördüğü baskıyı kaldıramayarak, 16 Ocak 2020 tarihinde yaşamına son vermiştir. Eskişehir'de üniversite eğitimi alan Süeda Çeliktürk, doktor tedavisi için gittiği İstanbul'da apartmanın beşinci katından kendisini boşluğa bırakarak intihar etmiştir[265].

---

262 İzzet Akdağ, https://bitenhayatlar.com/izzet-akdag/

263 Evrensel, ¨'FETÖ'den suçlananlara ilişkin rapor: 35 intihar yaşandı¨, 29 Nisan 2017, https://www.evrensel.net/haber/317685/fetoden-suclananlara-iliskin-rapor-35-intihar-yasandi

264 Evrensel, ¨'FETÖ'den suçlananlara ilişkin rapor: 35 intihar yaşandı¨, 29 Nisan 2017, https://www.evrensel.net/haber/317685/fetoden-suclananlara-iliskin-rapor-35-intihar-yasandi

265 ¨KHK'lı babasının yaşadıklarına dayanamadı,intihar etti.¨**, 10 Şubat 2020,** https://bitenhayatlar.com/khkli-babasinin-yasadiklarina-dayanamadiintihar-etti/

- **Emir Said İnam (14 Nisan 2019):** Çaycuma'da bir arkadaşı ile birlikte avukatlık yapan 29 yaşındaki Avukat Emir Said İnam, 14 Nisan 2019 Pazar akşamı, Devrek'in Pınarönü Köyündeki baba evinde av tüfeğiyle yaşamına son vermiştir. Daha önce kayıtlı olduğu Bursa Barosu Başkanı Avukat Gürkan Altun, İnam hakkında yaptığı paylaşımda babasının KHK ile ihraç edilmiş bir öğretmen olduğunu belirterek, "*Hain damgası yemekten yorgun düşmüştü,*" dediği belirtilmiştir[266].

- **Bahadır Odabaşı (13 Ocak 2021):** Yine Gülen Hareketine yönelik soruşturmaları kapsamında, Elazığ E Tipi Cezaevinde tutuklu olan KHK'lı Türkçe öğretmeni Nurettin Odabaşı'nın oğlu Bahadır Odabaşı, babasının tutukluluk haline çok üzüldüğü ve ergenlik döneminde bu duygularla baş etmekte zorlandığı için 13 Ocak 2021'de intihar etmiştir[267].

- **Nahit Emre Güney (12 Ekim 2022):** Yakın zamanda yaşanan bir başka vakada Gülen Hareketi üyeliği suçlamasıyla 10 yıl hapis cezası alan eski Danıştay üyesi Haşim Güney'in İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencisi olan oğlu **Nahit Emre Güney,** 12 Ekim 2022 tarihinde Galata Kulesi'nden atlayarak intihar etmiştir[268]. Nefret söyleminin getirdiği intiharın cenaze töreninde de Erdoğan rejiminin nefret uygulamaları devam etmiş ve babası Haşim Güney cenaze törenine elleri kelepçeli olarak getirilmiştir.

Bunun gibi birçok intihar vakası yaşanmış ve yaşanmaya devam etmektedir.

b. Cezaevlerinde ve Gözaltı Merkezlerinde Yaşanan İntiharlar

Cezaevlerinde tutuklu ve hükümlülerin intiharı, hem ulusal hem de uluslararası düzeyde ciddi bir insan hakları sorunu olarak görülmektedir. Türkiye'de özellikle 15 Temmuz 2016 darbe girişimi sonrasında, cezaevi nüfusu artarken cezaevlerinde intihar vakalarında da çoğalma olduğu gözlenmiştir. Bu vakalar üzerine yapılan araştırmalar, tutuklu ve hükümlülerin psikososyal koşullarını, cezaevi yönetiminin ihmallerini, keyfi uygulamalarını, yetersiz sağlık hizmetlerini ve insan hakları ihlallerini açıkça ortaya koymaktadır.

Özgürlüğünden yoksun bırakılmış insanları, yaşadıkları haksızlıklara karşı hak arayabilecekleri bir mekanizmanın olmaması ile birlikte kendilerine karşı cezaevlerinde yürütülen sistematik, ayrımcı ve nefret saikli uygulamalar intiharın eşiğine getirmiştir.

aa. Cezaevlerinde İntihar Olaylarının Genel Görünümü

Cezaevlerinde intihar vakaları, genellikle mahkumların içinde bulunduğu zor koşullar ve yetersiz destek mekanizmalarına bağlanmaktadır. Başta Türkiye İnsan Hakları Derneği (İHD), olmak üzere birçok insan hakları kuruluşu 2016 yılından itibaren meydana gelen onlarca mahkumun cezaevlerinde çeşitli sebeplerle hayatını kaybettiğini, bunların bir kısmının intihar

---

[266] Cumhuriyet, ¨Bursa Barosu Başkanı'ndan KHK paylaşımı: O avukat bu yüzden canına kıydı¨, 16.04.2019, https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/bursa-barosu-baskanindan-khk-paylasimi-o-avukat-bu-yuzden-canina-kiydi-1348093

[267] ¨Bahadır'ın intiharıyla gün yüzüne çıkan acı gerçek: KHK'lılar ve ailelerini ölüme iten ayrımcılık¨, 18/01/2021, https://boldmedya.com/2022/01/18/bahadirin-intihariyla-gun-yuzune-cikan-aci-gercek-khklilar-ve-ailelerini-olume-iten-ayrimcilik/

[268] ¨Galata Kulesi'nde canına kıyan Nahit Emre'nin yakınları: Bir gecede lojmandan çıkarıldılar gidecek evleri yoktu¨, 15/10/2022, https://boldmedya.com/2022/10/15/galata-kulesinde-canina-kiyan-nahit-emrenin-yakinlari-bir-gecede-lojmandan-cikardilar-gidecek-evleri-yoktu/,

olarak rapor edildiğini bildirmiştir[269]. Bu durum, mahkumların fiziksel ve psikolojik sağlık hizmetlerine erişimindeki yetersizliklerle doğrudan bağlantılı olarak değerlendirilmektedir. Aynı şekilde bu dönemde yapılan tutuklamalara yönelik toplumsal algı, oluşturulan nefret ikliminin de katkısı çok büyüktür.

bb. İntihar Vakalarının Nedenleri ve Psikolojik Etkenler

1. Kötü Cezaevi Koşulları

Cezaevlerinde intihar eden tutuklu ve hükümlülerin psikolojik sağlığı üzerindeki etkilerin birçok nedeni bulunmaktadır. Cezaevi şartlarının yetersizliği, tecrit uygulamaları, ziyaret kısıtlamaları ve psikolojik destek eksikliği gibi nedenler, mahkumlar arasında umutsuzluk ve çaresizlik hissini artırmaktadır. İHD'nin raporlarına göre, cezaevlerinde ruh sağlığı hizmetleri çok yetersiz olup, birçok mahkumun intihar eğiliminde olduğu tespit edilmiştir. Bu hizmetlerin yetersizliği özellikle uzun süreli tecrit uygulamaları ve kötü muamele ile birleştiğinde, tutuklu ve hükümlülerde intihara meyil oluşturabilecek psikolojik sıkıntılar doğurabilmektedir. Nitekim bu süreçte başta Gülen Hareketi Mensupları olmak üzere cezaevlerindeki siyasi tutuklu ve hükümlülere yönelik ayrımcı ve keyfi uygulamalar, kötü cezaevi koşullarında barınmaya zorlama nedeniyle birçok kişi intihar etmiştir.

2. Sağlık ve Psikolojik Destek Hizmetlerinin Yetersizliği

Cezaevlerindeki kötü koşulların en vahim yansımalarından biri de yetersiz sağlık ve psikolojik destek hizmetleridir. Bu hususlar cezaevlerindeki intihar vakalarını etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Cezaevinde yeterli sağlık ve psikososyal destek sağlanmaması, mahkumların ruh sağlığını doğrudan etkilemektedir. Türkiye'deki cezaevlerinde çok sayıda hasta mahkum bulunmasına rağmen, bu kişilerin çoğu zaman yeterli sağlık desteği alamadıkları, bu nedenle fiziksel ve psikolojik sorunların arttığı bilinmektedir.

Birçok cezaevi, mahkumların psikolojik destek almalarını sağlayacak yeterli sağlık personeline sahip değildir. Bu durum, özellikle intihara meyilli mahkumların destek alamamasıyla sonuçlanarak intihar riskini daha da artırmaktadır[270].

3. Sivil Ölüme Terk ve Nefret Uygulamaları

Darbe soruşturması kapsamında tutuklanan ve KHK ile ihraç edilen kişilerin, hem toplumsal hem de psikolojik açıdan büyük bir dışlanma ve travma yaşadıkları bilinmektedir. KHK'lılar üzerinde yapılan incelemeler, iş kaybı ve toplumsal baskı gibi faktörlerin de intihar vakalarını tetiklediğini ortaya koymaktadır. Bu kişilerin cezaevlerinde devam eden ağır koşullara ek olarak sosyal desteksiz kalmaları, intihar oranlarını artıran önemli etmenlerden biridir[271].

---

269 İnsan Hakları Derneği, 2016 Yılı Türkiye İnsan Hakları İhlalleri: Fiili Otoriter Başkanlık Dönemi, 14 Nisan 2017, https://www.ihd.org.tr/2016-yili-turkiye-insan-haklari-ihlalleri-fiili-otoriter-baskanlik-donemi/

270 Özel İhtiyaçlara Sahip Mahpuslar Üzerine El Kitabı, Ceza Adaleti El Kitapları Dizisi, United Nations, New York, 2009, s. 160 vd.

271 Bianet, ¨Tanrıkulu 15 Temmuz Sonrası Hak İhlallerini Açıkladı¨, 21 Ekim 2016, https://bianet.org/haber/tanrikulu-15-temmuz-sonrasi-hak-ihlallerini-acikladi-179866

Darbe girişimi sonrası olağanüstü hal uygulamaları kapsamında yoğun gözaltı ve tutuklamalarla birlikte cezaevi kapasitesinin aşılması, mahkumlar arasında stres ve psikolojik baskının artmasına neden olmuştur[272].

Özellikle siyasilerin bu dönemdeki tutuklulara yönelik söylemiş oldukları ağır sözler ve bu sözlerin cezaevi yönetimleri tarafından talimat olarak algılanması cezaevlerini bir noktada yargısız infaz merkezlerine dönüştürmüştür. Bu durum tutukluları psikolojik olarak yıkıma sürüklemiştir. Bu bağlamda darbenin ilk günlerinde Ekonomi eski Bakanı Nihat Zeybekci, Denizli'nin Çivril İlçesi'nde düzenlenen demokrasi nöbetinde söylediği *¨…1.5- 2 metrekarelik yerde lağım fareleri gibi ölecekler….Bunlara öyle bir ceza vereceğiz ki, 'Keşke geberip, gitseydik' diyecekler. İnsan yüzü görmeyecek, insan sesi duymayacaklar…*[273]" şeklindeki sözlerin eyleme dönüşmüş hali halen varlığını korumaktadır. Bu ve benzeri nefret söylemleri maalesef cezaevlerinde intihar olarak topluma yansımıştır. Görüldüğü üzere toplumda devlet eliyle oluşturulan nefret ikliminde peşinen suçlu kabul edilen mağdurlar, bir çıkış yolu olarak intiharı seçmişlerdir. Toplum ve devlet nezdinde yaşadıkları yalnızlık, belirsizlik ve umutsuzluk hallerinin yanı sıra, cezaevi koşullarındaki zorluklar ve sürekli psikolojik baskılar, intihara giden sürecin temel taşları olmuştur.

Darbe iddiası ve özellikle Gülen Hareketi ile bağlantılı tutuklu ve hükümlülere yönelik ayrımcı uygulamalar ve bu kişilerin cezaevlerinde karşılaştığı şiddet ve kötü muameleler de intihar vakalarını tetikleyen unsurlardır. Cezaevlerinde işkence ve kötü muamele ile ilgili raporlar, mahkumların psikolojik durumunu daha da kötüleştirerek intihara sürüklenmelerine yol açmaktadır[274].

cc. İntihar Vakalarının Azaltılması İçin Alınması Gereken Önlemler

Cezaevlerindeki intihar vakalarını azaltmak için ulusal ve uluslararası insan hakları standartlarına uygun olarak çeşitli önlemler alınması gerekmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) ve Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kuruluşlar, cezaevlerinde tutuklu ve hükümlülerin temel insan haklarının korunmasını talep etmektedir. Bu kapsamda, Türkiye'deki cezaevlerinde alınabilecek önlemler şunlardır:

- **Psikososyal Destek Sağlanması**: Cezaevlerinde ruh sağlığı hizmetlerinin arttırılması, intihar eğilimi gösteren mahkumlar için önemli koruyucu bir önlemdir. Uzman psikologlar ve sosyal hizmet görevlilerinin cezaevlerinde düzenli olarak görev yapması sağlanmalıdır.
- **Tecrit Uygulamalarının Gözden Geçirilmesi**: Tecrit, mahkumların ruh sağlığını olumsuz etkileyen bir faktördür. Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi (CPT) de tecrit uygulamalarının mahkumların psikolojik sağlığını olumsuz etkilediğini

[272] Bianet, ¨Tanrıkulu 15 Temmuz Sonrası Hak İhlallerini Açıkladı¨, 21 Ekim 2016, https://bianet.org/haber/tanrikulu-15-temmuz-sonrasi-hak-ihlallerini-acikladi-179866

[273] Birgün, ¨Bakan Zeybekçi: Gebertin bizi diye yalvaracaklar¨, 01.08.2016 https://www.birgun.net/haber/bakan-zeybekci-gebertin-bizi-diye-yalvaracaklar-122392

[274] İnsan Hakları Derneği, 2016 Yılı Türkiye İnsan Hakları İhlalleri: Fiili Otoriter Başkanlık Dönemi, 14 Nisan 2017, https://www.ihd.org.tr/2016-yili-turkiye-insan-haklari-ihlalleri-fiili-otoriter-baskanlik-donemi/

belirtmektedir[275]. Bu nedenle, uzun süreli tecrit uygulamaları yerine daha insancıl yöntemlerin uygulanması gereklidir.

- **İşkence ve Kötü Muameleye Karşı Önlem**: Cezaevlerinde işkence ve kötü muamele iddiaları sıkça rapor edilmekte ve bu durum mahkumlar üzerinde psikolojik baskıyı artırmaktadır. Cezaevlerinde işkence ve kötü muameleye sıfır tolerans gösterilmeli, bu tür iddialar titizlikle soruşturulmalıdır.
- **İntihar Önleme Programları Geliştirilmesi**: Cezaevlerinde intiharı önlemek amacıyla çeşitli programlar geliştirilmelidir. Bu programlar, intihara meyilli mahkumların risk faktörlerini belirlemek ve onlara destek sağlamak üzere yapılandırılmalıdır.
- **Ayrımcı Uygulamalar ve Nefret Söyleminin Sonlandırılması**: Özellikle siyası tutuklu ve hükümlülere yöneltilen ve doğrudan ayrımcılık ve nefret söylemi içeren beyanlar, cezaevlerinde bu kişilerin ciddi baskı altına alınmalarına ve psikolojik olarak olumsuz etkilenmelerine neden olmaktadır. Adeta devlet politikası haline gelen ayrımcı uygulamalar ve nefret söylemi cezaevi idaresi tarafından siyası tutuklu ve hükümlülere yönelik keyfi uygulamaların hayata geçirilmesine neden olmaktadır. Bu noktada kişinin kimliğine ve suçuna bakılmaksızın temel insan haklarına uygun koşullarda cezanın infaz edilmesine özen gösterilmelidir.

c. Gözaltı Merkezlerindeki ve Cezaevlerindeki İntihar Vakaları

Cezaevinde bulunan hükümlü ve tutukluların bakım ve gözetim sorumluluğu devletin yükümlülüğü altındadır. Dolayısıyla başta yaşam hakkının korunması olmak üzere temel sağlık ve güvenlik şartlarının sağlanması, hapsedilmenin getirdiği olumsuzlukların en aza indirgenerek topluma yeniden sağlıklı ve üretken bireyler olarak dönmelerinin temin edilmesi görev ve sorumluluğu cezaların infazını gerçekleştiren devlet kurumlarına aittir[276].

AİHM, AİHS'nin 2. maddesinin birinci fıkrasından doğan devletin yaşamı koruma yükümlülüğünü gözaltı, cezaevi veya zorunlu askerlik hizmeti sırasında bulunan bireyi intihara karşı korumayı kapsayacak kadar geniş yorumlamaktadır. Aynı şekilde fiziksel veya ruhsal rahatsızlıkları olan şahısların gözaltında, tutukevi veya cezaevinde intihar olayları da taraf devletlerin AİHS'nin 2 ve 3'üncü maddeleri kapsamında sorumluluklarını doğurabilmektedir[277]. AİHM, devletin bu konuda bireyin kendisine karşı bir risk oluşturduğunu biliyor olması veya bilmesi gerektiği takdirde ve makul tedbirleri almaması halinde sorumluluğunun doğacağını dile getirmektedir.

Bu bağlamda AİHM konuya ilişkin kararlarında;[278]

---

[275] Euronews, ¨CPT, Türkiye'nin de içinde bulunduğu 'aşırı dolu cezaevine sahip ülkeleri' uyardı¨, 21/04/2022, https://tr.euronews.com/2022/04/21/cpt-turkiye-nin-de-icinde-bulundugu-as-r-dolu-cezaevine-sahip-ulkeleri-uyardı,

[276] Çalışkan, Suat: ¨Hükümlü Veya Tutukluların Cezaevinde İntihar Etmesi: Önlemler, yaklaşım ve müdahale ilkeleri¨, 27.12.2022, https://www.hukukihaber.net/hukumlu-veya-tutuklularin-cezaevinde-intihar-etmesi-onlemler-yaklasim-ve-mudahale-ilkeleri#_ftn10

[277] AİHM Ketreb / Fransa Kararı, Başvuru No:38447/09, K.T: 19/07/2012

[278] AİHM Tanrıbilir/Türkiye kararı, KT: 16/11/2000; Kılavuz/Türkiye Kararı, K.T: 21/10/2008

- Her türlü özgürlükten mahrumiyetin, doğası gereği, tutuklu veya hükümlünün psikolojisinin bozulmasına neden olduğuna,
- Özgürlüğün kısıtlanması nedeniyle, kırılgan ve korumasız kalan bir kişinin intihar etme riski artabildiğine,
- Ulusal mevzuatların kamu görevlilerine bu kişiler hakkında daha duyarlı ve dikkatli olma görevini yüklediğine,
- Tutuklu veya hükümlü kişilerin hayatlarının gereksiz yere tehlikeye atılmasını önleyici tedbirlerin alınmasının zorunlu olduğuna,
- Suç şüphesiyle yakalanan kişilerin kamu görevlileri tarafından bu tür kişilerin intihar etmek amacıyla kullanabilecekleri eşyalardan arındırılmaları, daha etkili ve sıkı bir gözetim ile doktor kontrolü altında tutulmalarının temin edilmesi gerektiğine,
- Yaşam hakları ile beden ve ruh bütünlüklerini korumak üzere her türlü koruyucu tedbirin devlet kurumları tarafından alınmasının zorunlu olduğuna, vurgu yapılmaktadır[279].

Anayasa Mahkemesi de cezaevlerindeki intiharlar nedeniyle yapılan bir bireysel başvuruda önemli bir tespitte bulunmuştur. Mahkeme Fener Bozkurt ve Siraç Bozkurt Kararında[280] 8 Temmuz 2018'de Tarsus T Tipi Kapalı Cezaevinde hayatını sonlandırdığı belirtilen A.B.'nin anne ve babasının başvurusunda cezaevinde artan intiharlarda devletin sorumluluğunu tescil eden önemli bir karar vermiştir. Mahkemeye göre, kişinin yaşam hakkı ile maddi ve manevi varlığını koruma hakkı birbiriyle sıkı bağlantıları olan, devredilmez ve vazgeçilmez haklardan olup devletin bu konuda pozitif ve negatif yükümlülükleri bulunmaktadır. Devletin pozitif bir yükümlülük olarak yetki alanında bulunan tüm bireylerin yaşam hakkını gerek kamusal makamların gerek diğer bireylerin gerekse kişinin kendisinin eylemlerinden kaynaklanabilecek risklere karşı koruma yükümlülüğü bulunmaktadır. Cezaevinde kalan kişilerin daha önce sahip oldukları pek çok özgürlükten mahrum kalmaları ve günlük yaşamlarında ciddi nitelikte bir değişim yaşamaları psikolojik durumlarını bozulabilmekte, dolayısıyla kırılgan ve korumasız bir konumda bulunan bu kişilerin intihar riskini artırabilmektedir. Bu nedenle, yasal ve ikincil düzenlemelerin cezaevi yetkililerine bu kişiler hakkında daha duyarlı ve dikkatli olma görevi yüklemesi, tutuklu veya hükümlü kişilerin hayatlarının tehlikeye atılmasını önleyici tedbirler alınmasını sağlaması gerekmektedir.

Bu ilkeler çerçevesinde Mahkeme, depresyon tedavisi gören A.B'nin sağlık raporlarını, kurum içi yazışmaları ve görevlilerin ifadelerini değerlendirerek cezaevi yönetiminin hasta tutuklunun yaşamının korunması için gerekli ve yeterli tedbirleri almadığına hükmetmiştir.

Yukarıda da izah edildiği üzere darbe girişimi sonrası OHAL sürecinde intiharların yoğun olarak arttığı görülmektedir. Başlayan operasyonlar sonrası toplu gözaltı ve

[279] Çalışkan, Suat: ¨Hükümlü Veya Tutukluların Cezaevinde İntihar Etmesi: Önlemler, yaklaşım ve müdahale ilkeleri¨, 27.12.2022, https://www.hukukihaber.net/hukumlu-veya-tutuklularin-cezaevinde-intihar-etmesi-onlemler-yaklasim-ve-mudahale-ilkeleri#_ftn10

[280] Fener Bozkurt ve Siraç Bozkurt, B. No: 2019/22743, K.T: 2/2/2022, Prg. 43-46

tutuklamalar, devlet yetkililerinin sistematik olarak kullandıkları nefret ve suçlayıcı ifadeler ve toplumun bu noktadaki motivasyonu insanları intihara sevk etmiştir.

Diğer taraftan cezaevleri ve gözaltı merkezlerindeki kamu görevlilerinin ayrımcı ve keyfi uygulamaları da intihar mekanizmasını tetikleyen önemli etkenlerden biridir. Gözaltı merkezlerinde ve cezaevlerinde birçok vahim ve şüpheli intihar vakasına rastlanmaktadır. Gözaltında meydana gelen işkence ve kötü muameleler, insanların itirafçı olması için uygulanan baskılar ve özellikle 30 günlük gözaltı süreleri veya hukuksuz tutuklamalar neticesinde yaşanan intiharların mahiyetinin ve gerçekliğinin araştırılması gerekmektedir. Zira birçok vakada ciddi şüphelerin olduğu dile getirilmektedir.

Avrupa Konseyi Yıllık Ceza İstatistiklerinde (SPACE) Türkiye cezaevlerinde meydana gelen 57 intihar vakasını rapor etmiştir. Türkiye, Konsey içerisinde cezaevlerinde intihar oranının en yüksek olduğu ilk 5 ülke arasında yer almıştır[281].

d. İstatistik Veriler ışığında Cezaevlerindeki İntiharlar

Türkiye'de özellikle 15 Temmuz darbe girişi ve sonrası ilan edilen OHAL süreciyle başlayan baskıcı yönetim genel olarak Türkiye'deki intihar oranlarını da etkilemiştir. Türkiye'deki intihar vakalarının yıllara göre dağılımına bakıldığında sürekli bir artış trendinde olduğu görülmektedir.

TÜİK'in verilerine göre 2001-2011 yılları arasında 2.000'lerde seyreden intihar vakaları, 2012 yılı itibariyle 3.000 üzerine çıkmıştır ve sonraki yıllarda da düzenli olarak artmıştır. Türkiye'de 2002'de 2.301 olan intihar vakası 2018 yılında 3.342'ye; 2019 yılında 3.406'a yükselmiştir[282]. Bu sayının 2020'de 3.710; 2021 de 4.195 ve 2023 de ise 4061 olduğu tespit edilmiştir[283].

İntihar sayısı ve kaba intihar hızı, 2001-2023
Number of suicides and crude suicide rate, 2001-2023

Yıl Year	İntihar sayısı Number of suicides	Kaba intihar hızı Crude suicide rate (Yüz binde) (Per hundred thousand)
2001	2 584	3,97
2002	2 301	3,49
2003	2 705	4,05
2004	2 707	4,00
2005	2 703	3,95
2006	2 829	4,08
2007	2 793	3,98
2008	2 816	3,96
2009	2 898	4,02
2010	2 933	4,01
2011	2 677	3,61
2012	3 287	4,37
2013	3 252	4,27
2014	3 169	4,11
2015	3 246	4,15
2016	3 193	4,03
2017	3 168	3,94
2018	3 342	4,11
2019	3 476	4,21
2020	3 710	4,45
2021	4 194	4,98
2022(r)	4 218	4,96
2023	4 061	4,76

(r) İntihar verileri güncel idari kayıtlarla revize edilmiştir.
(r) Suicide data were revised with updated administrative records.

281 Council of Europe, Annual Penal Statistics, SPACE I 2022 Report, https://wp.unil.ch/space/space-i/annual-reports/

282 Terzi, Hülya: ¨İntihar Vakaları Açısından Türkiye¨, September 3, 2020, https://www.institude.org/opinion/intihar-vakalari-acisindan-turkiye

283 TUİK, Ölüm ve Ölüm Nedeni İstatistikleri, 2023, 14 Haziran 2024, https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Olum-ve-Olum-Nedeni-Istatistikleri-2023-53709

Diğer taraftan OHAL süreciyle birlikte cezaevlerinde de intihar oranlarında ciddi artış olduğu görülmektedir. 15 temmuz darbe girişimi nedeniyle ilan edilen OHAL süreciyle birlikte çıkarılan kararnameler, toplu gözaltı ve tutuklamalar ve oluşturulan nefret politikaları, sürecin mağdurlarında derin travmalar oluşturmuştur. Bu konuda önemli araştırmalar yapan Hak ve Adalet Platformu, ***"15 Temmuz 2016 Sonrası OHAL'de Yaşanan Toplumsal Sorunlar ve Hak İhlallerinin Sosyal Boyutları"*** adlı raporunu kamuoyuna açıklamıştır. Eski Mazlum-Der Başkanı Ömer Faruk Gergerlioğlu, Mazlum-Der kurucularından KHK mağduru Cihangir İslam ve AKP kurucularından Fatma Bostan gibi isimlerin kuruculuğunu yaptığı platform, raporu hazırlarken, 1465'i KHK mağduru, 342'si mağdur yakını, 366'sı doğrudan mağdur olmayan 2173 kişiyle görüşmüştür.

Rapora göre, *"Cezaevinde tutuklu olan mağdurların"* %16,7'si intihar girişiminde bulunduğunu ya da aklından geçirdiğini söylerken; intihar planı ya da girişimi yaptığını belirtenlerin oranı ise %6,9'dur. Ayrıca bu kişilerin %92'si maddi sıkıntı çektiklerini söylemiş, OHAL mağdurlarının %81'i soruşturmaların adil olmadığını düşündüğü; %50'sinin ise sinir hastalığı ya da duygu durum bozuklukları yaşadığı belirtilmiştir[284].

15 Temmuz 2016' dan itibaren cezaevlerinde KHK'lılar ve darbe soruşturmaları kapsamında tutuklu ve hükümlüler arasında yüksek oranda intihar vakaları yaşanmıştır. İnsan hakları kuruluşları ve bazı milletvekillerinin hazırladığı raporlara göre, bu tarihten sonra özellikle darbe soruşturması kapsamında tutuklanan kişiler arasında çok sayıda şüpheli intihar vakası olduğu iddia edilmiştir. 2016 yılından itibaren cezaevlerinde intihar, işkence veya ihmale bağlı ölüm vakalarının arttığı birçok raporda belirtilmiştir. Özellikle KHK'lı tutuklu ve hükümlüler ile darbe sanıkları arasında da bu tür vakaların sıklıkla yaşandığını öne sürülmektedir.

Darbe girişimi sonrası artan intihar olayları nedeniyle dönemin CHP Milletvekili Barış Yarkadaş, Adalet Bakanlığı tarafından cevaplanmak üzere verdiği yazılı soru önergesinde OHAL'in ilanından bu yana cezaevlerinde kaç kişinin intihar ettiğini sormuştur. Bakanlık tarafından 19 Ekim 2017 tarihinde verilen cevapta; 2009 yılında 39, 2010 yılında 46, 2011 yılında 34, 2012 yılında 40, 2013'te **44**, 2014'te 53, 2015'te ise 43 kişinin intihar ettiğini bildirmiştir. Bakanlık, 2016 yılında ise **66** kişinin intihar ettiğini ve darbe girişiminin yaşandığı 15 Temmuz 2016 tarihinden soru önergesinin cevaplandığı tarihe kadar geçen zaman diliminde **40** kişinin daha intihar ettiğini bildirmiştir[285].

Kocaeli Milletvekili Dr. Ömer Faruk Gergerlioğlu tarafından cezaevinde hayatını kaybeden tutuklu ve hükümlülerle ilgili hazırlanan bir diğer rapora göre; 1 Aralık 2021 - 1 Aralık 2022 tarihleri arasında hapishanelerde **en az 73** kişi hayatını kaybetti. Hayatını kaybedenlerin 34'ü intihar vakası iken, 39 hasta tutuklu ve hükümlü cezaevinde vefat etmiştir[286].

---

[284] Hak ve Adalet Platformu, "15 Temmuz 2016 Sonrası OHAL'de Yaşanan Toplumsal Sorunlar ve Hak İhlallerinin Sosyal Boyutları" https://www.sivilsayfalar.org/wp-content/uploads/2018/01/HAP_OHAL_RAPOR_2017.pdf; DW Haber, ¨OHAL tutuklularının yüzde 16'sı intiharı düşündü¨, 27.12.2017, https://www.dw.com/tr/rapor-ohal-tutuklular%C4%B1n%C4%B1n-y%C3%BCzde-16s%C4%B1-intihar%C4%B1-d%C3%BC%C5%9F%C3%BCnd%C3%BC/a-41945448

[285] Birgün, ¨Cezaevlerinde intihar edenlerin sayısı artıyor¨, 20.10.2017, https://www.birgun.net/haber/cezaevlerinde-intihar-edenlerin-sayisi-artiyor-185609

[286] Bianet, "Hapishanelerde 73 kişi hayatını kaybetti, 34'ü şüpheli ölüm", 2 Aralık 2022, https://static.bianet.org/system/uploads/1/files/attachments/000/003/714/original/Cezaevinde_Hayat%C4%B1n%C4%B1_Kaybedenler.pdf?1669979942

Diğer taraftan dönemin CHP İnsan Haklarından Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı Denizli Milletvekili Gülizar Biçer Karaca tarafından hazırlanan ***"Aradığınız Hakka Erişilemiyor!" Cezaevlerinde Sağlığa Erişim"*** isimli Rapor"da, cezaevlerindeki intihar vakalarına, sağlığa erişim engellerine dikkat çekilmiştir. Adalet Bakanlığı ve Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (CİSST) verilerinden hareketle hazırlanan raporda cezaevlerindeki kapasite sorununa dair istatistikler de yer almaktadır.

Raporda cezaevlerinde sağlığa erişim hakkı başlığı altında önemli sorunlara yer verilmiştir. Cezaevlerinde en çok karşılaşılan sağlık sorunları arasında endokrin rahatsızlıkları, nörolojik sistem bozuklukları, kas-eklem sorunları, ürogenital sistem rahatsızlıkları ve solunum sistemi rahatsızlıkları gibi hastalıkların geldiği vurgulanmıştır. Ayrıca Raporda İnsan Hakları Derneğinin 01.04.2021 tarihli açıklamasına dayanarak Türkiye'de bulunan tutuklu ve hükümlülerin 604'ü ağır olmak üzere 1605'i çeşitli sağlık sorunları ile mücadele ettiği belirtilmiştir.

Raporda yer verilen bir diğer önemli konu cezaevlerindeki intihar vakalarıdır. Raporda, cezaevlerinde fiziksel etkisini gösteren hastalıkların yanı sıra psikolojik rahatsızlıkların gereken önemi görmediği ve cezaevi idaresinin keyfi hareket ettiği vurgulanmıştır. Rapora göre, Adalet Bakanlığının verilerine göre 1997 ile 2014 yılları arasında Türkiye'deki cezaevlerinde toplam **544 t**utuklu ve mahkum intihar etti. Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneğinin (CİSST) verilerine göre ise 2014'den günümüze intihar eden kişi sayısı **97** olarak kayıtlara geçti.

Yaşlılık kaynaklı ölümlerin de yer aldığı Adalet Bakanlığından elde edilen verilere göre **1997 ile 2014** yılları arasında cezaevlerinde **2 bin 545** tutuklu ve mahkum vefat etti. Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneğinin (CİSST) verilerine göre ise; 2014'den günümüze, cezaevlerinde vefat eden kişi sayısı 125 olarak kayıtlara geçti. Buna göre son 25 yılda cezaevlerinde hayatını kaybeden tutuklu ve mahkûm sayısı 2 bin 670 oldu.

Raporda Adalet Bakanlığının, cezaevlerindeki sağlık koşulları anlamında istatistik tutmadığı, kaç hasta olduğu, kaçının tedaviye erişebildiği yönünde etkin çalışma yürütülmediği vurgulanmıştır[287].

e. OHAL süreciyle Birlikte Cezaevlerinde Meydana Gelen Bazı İntihar Vakaları

OHAL sürecinde cezaevlerinde ve gözaltı merkezlerinde birçok intihar vakası yaşanmıştır. Adalet Bakanlığı ve İçişleri şeffaf ve denetlenebilir verileri açıklamadığından gerçek sayılar halen bilinmemektedir. Bununla birlikte cezaevlerinde meydana gelen ve açık kaynaklardan erişebildiğimiz bazı vahim intihar vakalarına aşağıda yer verilecektir.

aa. Yarbay İsmail Çakmak

İsmail Çakmak, darbe girişimine katıldığı iddiasıyla gözaltına alınmış, tutuklanma talebiyle gönderildiği İstanbul 4. Sulh Ceza Hakimliği tarafından da, *'anayasal düzeni ortadan kaldırmaya teşebbüs'* suçundan tutuklanarak Silivri Ceza İnfaz Kurumlarına gönderilmişti. Kaldığı koğuşta yaşadığı olağanüstü koşulların baskısına dayanamayan Çelik, 23/07/2016

[287] Cumhuriyet Halk Partisi, "Aradığınız Hakka Erişilemiyor!" Cezaevlerinde Sağlığa Erişim" 28.12.2021, https://chp.org.tr/haberler/chp-den-aradiginiz-hakka-erisilemiyor-raporu

tarihinde merdiven boşluğunda çarşafla kendini asarak intihar etmiş ve kaldırıldığı hastanede hayatını kaybetmiştir[288].

Darbe girişimi sonrası birçok insan darbe girişimiyle veyahut Gülen Hareketiyle ilişkisi olmamasına rağmen hukuksuz olarak tutuklanmıştır. Bu hukuksuz uygulamalar oluşan nefret iklimi insanları intihara sevk etmiştir. Bu bağlamda Çakmak da polise verdiği ifadede *"Kesinlikle ihtilal gibi bir olaydan haberim yoktu. Niyetlerini öğrenince geri döndük"* şeklinde beyanda bulunmuştur[289].

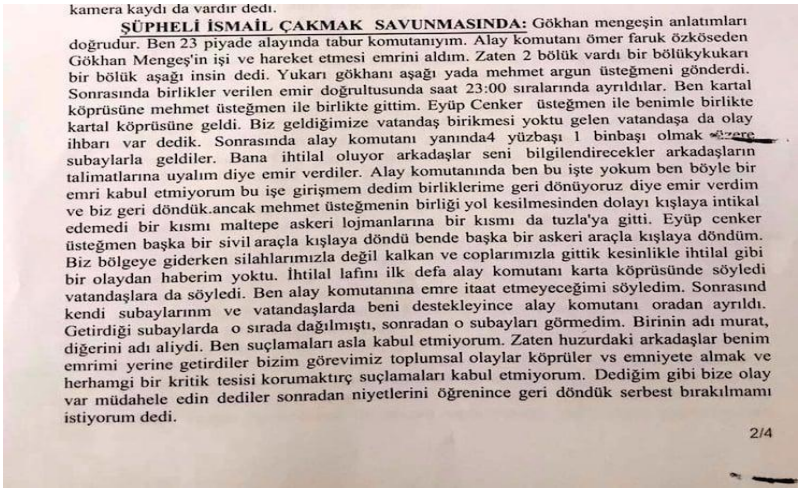

kamera kaydı da vardır dedi.

ŞÜPHELİ İSMAİL ÇAKMAK SAVUNMASINDA: Gökhan mengeşin anlatımları doğrudur. Ben 23 piyade alayında tabur komutanıyım. Alay komutanı ömer faruk özköseden Gökhan Mengeş'in işi ve hareket etmesi emrini aldım. Zaten 2 bölük vardı bir bölükykukarı bir bölük aşağı insin dedi. Yukarı gökhanı aşağı yada mehmet argun üsteğmeni gönderdi. Sonrasında birlikler verilen emir doğrultusunda saat 23:00 sıralarında ayrıldılar. Ben kartal köprüsüne mehmet üsteğmen ile birlikte gittim. Eyüp Cenker üsteğmen ile benimle birlikte kartal köprüsüne geldi. Biz geldiğimize vatandaş birikmesi yoktu gelen vatandaşa da olay ihbarı var dedik. Sonrasında alay komutanı yanında4 yüzbaşı 1 binbaşı olmak üzere subaylarla geldiler. Bana ihtilal oluyor arkadaşlar seni bilgilendirecekler arkadaşların talimatlarına uyalım diye emir verdiler. Alay komutanında ben bu işte yokum ben böyle bir emri kabul etmiyorum bu işe girişmem dedim birliklerime geri dönüyoruz diye emir verdim ve biz geri döndük.ancak mehmet üsteğmenin birliği yol kesilmesinden dolayı kışlaya intikal edemedi bir kısmı maltepe askeri lojmanlarına bir kısmı da tuzla'ya gitti. Eyüp cenker üsteğmen başka bir sivil araçla kışlaya döndü bende başka bir askeri araçla kışlaya döndüm. Biz bölgeye giderken silahlarımızla değil kalkan ve coplarımızla gittik kesinlikle ihtilal gibi bir olaydan haberim yoktu. İhtilal lafını ilk defa alay komutanı karta köprüsünde söyledi vatandaşlara da söyledi. Ben alay komutanına emre itaat etmeyeceğimi söyledim. Sonrasınd kendi subaylarının ve vatandaşlarda beni destekleyince alay komutanı oradan ayrıldı. Getirdiği subaylarda o sırada dağılmıştı, sonradan o subayları görmedim. Birinin adı murat, diğerini adı aliydi. Ben suçlamaları asla kabul etmiyorum. Zaten huzurdaki arkadaşlar benim emrimi yerine getirdiler bizim görevimiz toplumsal olaylar köprüler vs emniyete almak ve herhamgi bir kritik tesisi korumaktırç suçlamaları kabul etmiyorum. Dediğim gibi bize olay var müdahele edin dediler sonradan niyetlerini öğrenince geri döndük serbest bırakılmamı istiyorum dedi.

2/4

bb. İnfaz Koruma Memuru Ömer Çubuklu

Ömer Çubuklu Kırıklar 1 No'lu F Tipi Cezaevinde görevli İnfaz Koruma Memuru olarak görev yaparken Gülen Hareketine yönelik soruşturmalar kapsamında tutuklanmasına karar verilmiştir. İnfaz koruma memuru Ömer Çubuklu, İzmir 2 No'lu F Tipi Cezaevinde tek başına tutulduğu geçici kabul bölümünde 1 eylül 2016 tarihinde ayakkabı ve eşofman bağcığı ile kendisini asıp intihar etmiştir[290].

cc. Cumhuriyet Savcısı Seyfettin Yiğit

Bursa'da görev yapan Cumhuriyet savcısı Seyfettin Yiğit, Gülen Hareketine yönelik soruşturma kapsamında tutuklanarak konulduğu Bursa E Tipi Cezaevinde ölü bulunmuştur. Çamaşır ipiyle intihar ettiği ileri sürülen Yiğit'in ailesi, savcı Yiğit'in ölümünün intihar değil, cinayet olduğunu öne sürmüştür. Savcı Seyfettin Yiğit, hukuksuzca tutuklanmasının ardından 15 Eylül 2016 tarihinde cezaevinde intihar etmesine karşın, dönemin sulh ceza hakimi Yunus Süer tarafından intiharından iki ay sonra 09/11/2016 tarihindeki tutukluluk değerlendirilmesinde, hakkındaki tutukluluğunun devamına karar verilmiştir. Zira OHAL sürecinde gerçek manada bir tutukluluk değerlendirmesi yapılmamaktaydı. Tamamen

---

[288] Diken, ¨Darbecilikten tutuklanan bir yarbay cezaevinde intihar etti¨, 23/07/2016, https://www.diken.com.tr/darbecilikten-tutuklanan-bir-yarbay-cezaevinde-intihar-etti/

[289] Diken, ¨Cezaevinde intihar eden yarbayın ifadesi: Haberim yoktu, niyetlerini öğrenince döndük¨, 25/07/2016 , https://www.diken.com.tr/silivri-cezaevinde-intihar-eden-yarbayin-ifadesi-haberim-yoktu-niyetlerini-ogrenince-donduk/

[290] Hürriyet, ¨FETÖ'den tutuklanan infaz koruma memuru intihar etti¨**, 01 Eylül 2016,** https://www.hurriyet.com.tr/gundem/fetoden-tutuklanan-infaz-koruma-memuru-intihar-etti-40213787

başsavcılıklardan gelen listeler otomatik olarak karara bağlanmaktaydı. Dolayısıyla UYAP kayıtlarında bile ölü şerhi bulunan Seyfettin Yiğit'in tutukluluğunun devamına kararı verilmiştir[291].

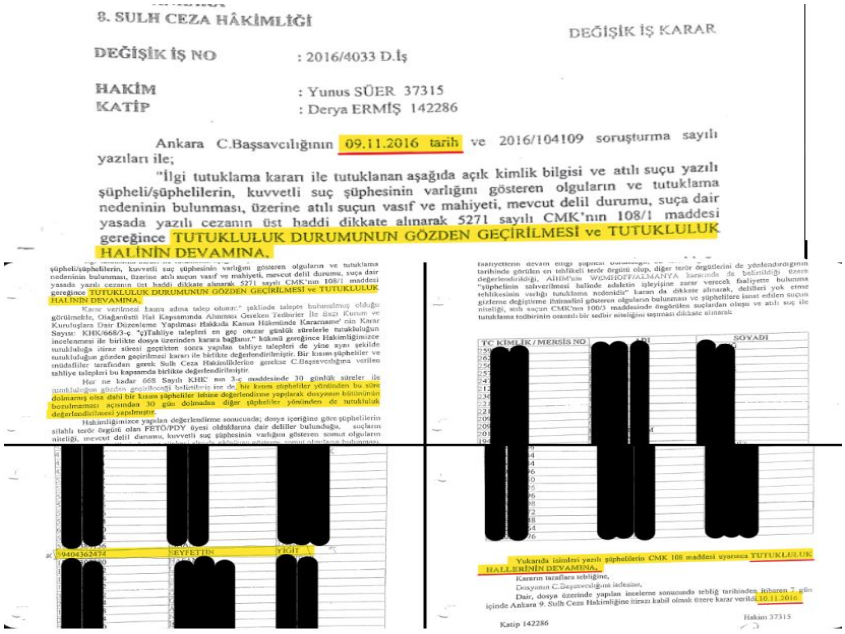

8. SULH CEZA HÂKİMLİĞİ

DEĞİŞİK İŞ KARAR

DEĞİŞİK İŞ NO : 2016/4033 D.İş

HAKİM : Yunus SÜER 37315
KATİP : Derya ERMİŞ 142286

Ankara C.Başsavcılığının 09.11.2016 tarih ve 2016/104109 soruşturma sayılı yazıları ile;

"İlgi tutuklama kararı ile tutuklanan aşağıda açık kimlik bilgisi ve atılı suçu yazılı şüpheli/şüphelilerin, kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren olguların ve tutuklama nedeninin bulunması, üzerine atılı suçun vasıf ve mahiyeti, mevcut delil durumu, suça dair yasada yazılı cezanın üst haddi dikkate alınarak 5271 sayılı CMK'nın 108/1 maddesi gereğince TUTUKLULUK DURUMUNUN GÖZDEN GEÇİRİLMESİ ve TUTUKLULUK HALİNİN DEVAMINA.

TC KİMLİK / MERSİS NO

SOYADI

SEYFETTİN

YİĞİT

Yukarıda isimleri yazılı şüphelilerin CMK 108 maddesi uyarınca TUTUKLULUK HALİ İLE MÜDDETİN DEVAMINA,

Kararın taraflara tebliğine,

Dosyanın C.Başsavcılığına iadesine,

Dair, dosya üzerinde yapılan inceleme sonucunda tebliğ tarihinden itibaren 7 gün içinde Ankara 9. Sulh Ceza Hakimliğine itirazı kabil olmak üzere karar verildi.10.11.2016

Katip 142286

Hakim 37315

dd. Astsubay Önder Irmak

Eskişehir İl Emniyet Müdürlüğü tarafından Gülen Hareketi ile bağlantısı olduğu iddiasıyla gözaltına alınan 39 yaşındaki Astsubay Kıdemli Başçavuş Irmak, iddialara göre, 10 Ekim 2016 tarihinde nezarette bulunduğu sırada götürüldüğü tuvalette bulunan temizlik malzemelerini içerek yaşamına son vermiştir[292].

ee. Mühendis Burak Açıkalın

Darbe öncesinde Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Dairesinde (İDB) mühendis olarak çalışan Burak Açıkalın, tutuklu bulunduğu Kırıkkale'nin Hacılar beldesindeki F Tipi Kapalı Cezaevinde 8 Kasım 2016 tarihinde koğuşta intihar ettiği açıklanmıştır. Açıkalın, Twitter fenomeni Fuat Avni'ye istihbarat sağladığı iddiasıyla 15 Temmuz sonrası tutuklanan İstihbarat Daire Başkanlığında görevli mühendisler arasındaydı. İntihar olduğu iddia edilen Açıkalın'ın ölümü de cezaevindeki şüpheli intihar vakaları arasında yer almıştır[293].

Burak Açıkalın'ın intihara sürükleyen temel nedeni gözaltında uğradığı ağır işkencelerdir. Burak Açıkalın ve bazı mühendis arkadaşları istihbarat görevlilerince günlerce İstihbarat Dairesi Başkanlığı yerleşkesinde ağır, sistematik işkencelere maruz bırakılmış, bu hususlar mahkeme kayıtlarına da yansımıştır.

---

[291] Bold Medya, ¨Türkiye'de adalet: Hakim Yunus Süer, cezaevinde ölen savcının tutukluluğunun devamını istemiş¨, 15/09/2023, https://boldmedya.com/2023/09/15/turkiyede-adalet-hakim-yunus-suer-cezaevinde-olen-savcinin-tutuklulugunun-devamini-istemis/

[292] Milliyet, ¨FETÖ şüphelisi astsubay intihar etti¨, 11.10.2016, https://www.milliyet.com.tr/gundem/feto-suphelisi-astsubay-intihar-etti-2324910

[293] TR724 Haber, ¨Erdoğan rejimi tarafından intihar süsü verilen infazlar¨, 29 Kasım 2016, https://www.tr724.com/erdogan-rejimi-tarafindan-intihar-susu-verilen-infazlar/

Söz konusu mahkeme tutanaklarına göre; Mühendis Burak Açıkalın'dan gözaltında alınan ifadelerin ağır işkence neticesinde alındığı hususu kendi ifadesi, ifadede hazır bulunan avukatın beyanı ve Adli Tıp Kurumu raporu ile tespit edilmiştir. Açıkalın Mahkemede gözaltında kaldığı 17 Temmuz ile 21 Temmuz 2016 tarihleri arasında insan haklarını ayaklar altına alan ağır ve sistematik işkencelere maruz kaldığını ve İstihbarat Daire Başkanlığında alınan ve altında imzası bulunan ifade tutanağının da zorla imzalatıldığını beyan etmiştir. Burak Açıkalın İstihbarat Daire Başkanlığında alınan ifade tutanağında imzası bulunan Avukat Ferda Çalgın'ın da işkenceyi mahkemede teyit etmiştir. Darbe gecesinde CMK avukatı olarak Emniyet tarafından çağrıldığını belirten Avukat Çalgın Burak Açıkalın'ın o gece ciddi işkenceye maruz kaldığını ve bundan dolayı ifade tutanağına şerh düştüğünü belirtmiştir. Avukat Çalgın, mahkemedeki ifadesinde *"O gece ifade tutanağının altına imza atmam için İstihbarat Dairesine çağrıldım. Orada talep etmeme rağmen gözaltı tutanağı ve sağlık kontrolleriyle ilgili tarafıma hiçbir evrak sunulmadı. Müvekkilimle sadece kısa bir süre görüştürüldüm. Bu sürede de kendisinin ağır işkenceler maruz kaldığına şahit oldum. O gece hazırlanan ifade tutanağına da işkence ve kötü muamele izlerini şerh olarak düştüm."* değerlendirmesinde bulunmuştur.

Adli Tıp uzmanları tarafından hazırlanan 21 Temmuz 2016 tarihli bir belgede, Burak Açıkalın'ın İstihbarat Dairesinde gözaltına alındığını, 17 Temmuz sonrasında ağır işkenceye maruz kaldığını gözler önüne sermektedir. **Uzman Doktor Zehra Güvençetin** imzalı resmi belgede, Burak Açıkalın'ın bedeninde şiddete uğradığına dair izlere rastlandığına yer verilmiştir. Raporda açıkça *"darp ve cebir vardır"* denilmiştir. İşkencenin varlığını tespit eden bu raporda, darp ve cebir izlerinin de en az 2-3 günlük olduğu, özellikle yüzüne aldığı darbelerden dolayı sağ ve sol gözünde belirgin kanama ve şişlik bulunduğu kayıt altına alınmıştır[294].

Görüldüğü üzere Mühendis Burakaçık'ı tutuklu bulunduğu Kırıkkale Cezaevinde intihara sürükleyen sebeplerin başında yaşadığı işkence ve baskıların oluşturduğu travmanın yattığı açıktır.

ff. Albay İrfan Kızılaslan

15 Temmuz darbe girişimine ilişkin yürütülen soruşturma kapsamında tutuklanan ve Türk Silahlı Kuvvetlerinden (TSK) ihraç edilen eski Kastamonu Jandarma Bölge Komutanlığı Kurmay Başkanı Albay İrfan Kızılaslan, ölümünden yaklaşık 35 gün önce Tokat Çamlıbel T Tipi Cezaevine gönderilmiştir. Tek kişilik yerde kalan Kızılaslan, 5 Kasım 2016 tarihinde koğuşunda ölü olarak bulunmuştur. Kızılaslan'ın ayakkabı bağı ile kendisini pencereye asmak suretiyle intihar ettiği iddia edilmiştir[295].

ff. Harranlı Doktor İbrahim Halil Özyavuz

Doktor İbrahim Halil Özyavuz Gülen Hareketine üyelik iddiasıyla yürütülen soruşturmalar kapsamında 4 Mayıs 2018'de tutuklanmıştır. Cezaevi idaresi tarafından Yavuz'un tutuklandıktan 27 gün sonra 3 Haziran 2018 tarihinde cezaevinde intihar ettiği

[294] TR724 Haber, ¨ İntiharın ardında ağır sistematik işkence çıktı; Burak Açıkalın'a yapılan işkenceler doktor raporunda¨, 20 Şubat 2023, https://www.tr724.com/intiharin-ardinda-agir-sistematik-iskence-cikti/

[295] Milliyet, ¨Cezaevinde Ölü Bulunan Eski Albay Kızılaslan'ın Cenazesi Ankara'ya Gönderildi¨**, 05.11.2016,** https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/tokat/cezaevinde-olu-bulunan-eski-albay-kizilaslanin-cenazesi-ankaraya-gonderildi-11630872

açıklanmıştır. İbrahim Halil Özyavuz, Silivri Cezaevindeki son görüş gününde ailesine hiçbir suçunun olmadığını, çocuklarını özlediğini ve bazı bilgiler vermek için savcılığa çıkarılmayı beklediğini söylemiştir. Umut dolu bu konuşmadan birkaç gün sonra Özyavuz'un intihar ettiği açıklanmıştır. Ancak Özyavuz'un ailesi tarafından Özyavuz'un intiharıyla ilgili pek çok şüpheli durum olduğu dile getirilmiştir.

Genç doktor Özyavuz'un, AKP'li eski bakan Fatma Betül Kaya'nın eşi doktor İlyas Kaya ile ilgili savcılığa verdiği bilgilerden sonra işkence görerek hayatını kaybettiği iddia edilmiştir.

Ölüm sonrası hazırlanan otopsi raporunda Özyavuz'un ense kısmında, Latince'de Türk eyeri olarak bilinen Sella Turcica bölgesinin alt kısmında ölümcül bir darp izi ve morluklar bulunduğu tespit edilmiştir. Ailesi tarafından Adli Tıp Kurumunda yapılan teşhiste vücudunda morluklar ve darp izleri olduğu dile getirilmiştir[296].

gg. Aysel Koç

Maoist Komünist Partisi (MKP) davasından "ağırlaştırılmış müebbet" tutuklusu olan Aysel Koç, Sincan Cezaevinde 02 Mart 2020 tarihinde intihar ettiği açıklanmıştır.

Ailesi tarafından intihara yönelik şüphelerin olduğu iddia edilirken, 2016 yılında da tutuklu bulunduğu Gebze Cezaevinden götürüldüğü hastanede cinsel saldırıya maruz kaldığı açıklanmıştır[297].

hh. Garibe Gezer

Garibe Gezer, Mardin'in Nusaybin ilçesinde sokağa çıkma yasakları sırasında meydana gelen olaylar nedeniyle, hakkında *¨Devletin birliğini ve ülke bütünlüğünü bozma¨* iddiasıyla başlatılan soruşturma kapsamında 2016 yılında tutuklanmıştır.

Garibe Gezer, 15 Mart 2021 tarihinde Kayseri Cezaevinden Kandıra Cezaevine nakledilmiştir. Geldiğinde 22 gün boyunca bir hücrede tecrit edilmiş, daha sonra kendi talebi üzerine üç kişilik bir hücreye nakledilmiştir. Ancak 21 Mayıs'ta tek kişilik bir hücreye geri dönmesi gerektiğine karar verilmiş, itiraz ettiğinde ise kadın gardiyanlar tarafından saçlarından ve kollarından tutularak yerde sürüklenmiş ve şalvarı (bir tür pantolon) çıkarılarak kasıtlı olarak erkek gardiyanların önünde teşhir edilmiştir. Konulduğu hücrede de gardiyanlar tarafından darp edilmeye devam edilmiştir. Daha sonra duvarları süngerli bir hücreye götürülmüştür. Hücrenin kapısında kıyafetleri çıkarılmak suretiyle üstü aranmış ve akabinde cinsel saldırıya uğramıştır. Revirde de kötü muameleye devam edilmiş ve tıbbi tedaviden mahrum bırakılmıştır. Bu travmaya sebep olacak olaylardan sonra tekrar tek kişilik bir hücreye kapatılmıştır. Cinsel şiddet nedeniyle Garibe Gezer kendi canına kıymaya teşebbüs etmiştir. 7 Haziran'da hücresini yakmaya teşebbüs etmiş ve tekrar 24 saat boyunca süngerli hücreye

[296] Bold Medya, ¨Silivri'den cenazesi çıkan Harranlı doktor Özyavuz'un şüpheli ölümündeki sır aydınlanıyor: Kafatasında darp izi¨, 02/11/2023, https://boldmedya.com/2022/06/03/silivriden-cenazesi-cikan-halil-ibrahim-ozyavuzun-olumundeki-sir/

[297] Evrensel, ¨Tutuklu Aysel Koç yaşamını yitirdi, cezaevi intihar olduğunu iddia ediyor¨, 03 Mart 2020, https://www.evrensel.net/haber/398609/tutuklu-aysel-koc-yasamini-yitirdi-cezaevi-intihar-oldugunu-iddia-ediyor

atılmıştır. Bütün bu ağır kötü muamele ve cinsel istismar eylemlerinin de etkisi ile Garibe Gezer 10 Aralık 2021 tarihinde intihar etmiştir[298].

F. CEZAEVİNDE VEYA GÖZALTINDA HASTALIK NEDENİYLE ÖLENLERE YÖNELİK İNSAN ONURUNA AYKIRI UYGULAMALAR

a. Hainler Mezarlığı

Türkiye nefret politikaların en yoğun uygulandığı dönem 15 Temmuz darbe girişimi sonrasıdır. Bu dönemde sadece yaşayanlar değil, gözaltında veya cezaevinde vefat eden siyasi tutuklu ve hükümlüler de bu söylemin en ağır uygulamalarına maruz kalmışlardır. Bunun en vahim örneği *¨Hainler Mezarlığı¨* uygulamasıdır.

15 Temmuz darbe girişi sonrası İstanbul Büyükşehir Belediyesi Meclisi 20 Temmuz 2016 tarihinde oy birliğiyle, darbe girişimi sırasında darbeci olduğu iddiasıyla öldürülenler için *"Hainler Mezarlığı"* adıyla bir mezarlık yapılmasına karar vermiştir. Mezarlık Tuzla'ya bağlı Tepeören mahallesinde hayvan barınağının bulunduğu alana inşa edilmiş ve bu mezarlığa, darbe girişimine katıldığı iddia edilenler defnedilmiştir[299].

Hakkında henüz hiçbir yargılama yapılmadan ve kişinin darbeci olup olmadığı kesinleşmeden ölen birinin **darbeci ilan edilmesi**, kişinin kendisine olduğu kadar ailesi bakımından da en ağır suçlamadır. Bu yetmezmiş gibi bu iddia ile ölen birinin hainler mezarlığına defnedilmesi toplumsal nefreti arttıracağı gibi kişiyi ve ailesini de teşhir eden insan onuruna aykırı bir uygulamadır. Zira darbe girişimi sonrası darbeci ilan edilen birçok asker daha sonra darbeci olmadığı, aksine şehit olduğu gerekçesiyle haklarında iade-i itibar kararı verilmiştir. Örnek olarak; 15 Temmuz gecesi Genelkurmay Başkanlığı önünde vurularak hayatını kaybeden ve darbeci olduğu gerekçesiyle cenaze namazı kılınmayan Astsubay Başçavuş Ziya İlhan Dağdaş 152 gün sonra şehit ilan edilmiştir[300].

Bu hukuksuz ve vicdanlara sığmayan uygulama nedeniyle toplumdan tepkiler gelmiştir. Bunun üzerine bu uygulamayı ***"…Bir yer ayıracaksınız ve vatan hainleri mezarlığı diyeceksiniz, geçenler lanet okuyacak. Her giden lanet okusun ve kabirlerinde yatamasınlar."*** diyerek duyuran eski İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş; Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Görmez ile bu konuda görüştüğünü ve tabelanın ölenlerin ailelerini olumsuz etkileyeceği gerekçesiyle kaldırılmasının doğru olacağını belirterek mezarlık tabelalarını kaldırma kararı aldıklarını açıklamıştır.

---

298 Bianet, ¨Garibe Gezer suspiciously loses her life in prison¨, 10 December 2021, https://bianet.org/haber/garibe-gezer-suspiciously-loses-her-life-in-prison-254601

299 NTV, ¨Vatan Hainleri Mezarlığı"na ilk defin yapıldı¨, 26.07.2016, https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/vatan-hainleri-mezarligina-ilk-defin-yapildi,iUecJIxpd0S7q-26_dLLEQ,

300 NTV, ¨Darbeci sanılan astsubay 152 gün sonra şehit ilan edildi¨, 13.12.2016, https://www.ntv.com.tr/turkiye/darbeci-sanildi-152-gun-sonra-sehit-ilan-edildi,ttFuV5DONEGN9O5IJrWKUg,

Başka yerlerde darbe girişimi sırasında ölenler için hainler mezarlığı kurulmasa da bu kişilerin cami imamları tarafından cenaze namazları kılınmamış veya normal mezarlıklara definlerine izin verilmemiştir.

Bu kapsamda İstanbul'da darbe girişimi sonrası başlatılan soruşturmada gözaltında tutulduğu nezarethanede fenalaşan ve kaldırıldığı hastanede vefat eden tarih öğretmeni 42 yaşındaki Gökhan Açıkkollu'nun cenazesi, İstanbul'da defnedilmesine izin verilmediği için eşinin memleketi Konya'nın Ahırlı ilçesine bağlı Büyüköz mahallesinde toprağa verilmiştir. Ayrıca öğretmen Açıkkollu'nun cenaze namazı, cami imamı kıldırmayı kabul etmediği için mahalle sakinlerinden biri tarafından kıldırılmıştır[301].

Öte yandan anayasal güvenceler ışığında herkesin inancına ve insan onuruna uygun bir şekilde gömülme hakkı vardır. Bu hak kişinin kimliğinden bağımsız bir haktır. Bu hakkı koruyucu bir kısım düzenlemeler de bulunmaktadır. Bu bağlamda defin hukuku, iç hukukta 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu, Mezarlık Yerlerinin İnşası ile Cenaze Nakil ve Defin İşlemleri Hakkında Yönetmelik ve Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğünün 2000/41, 2000/42 ve 2000/43 tarih ve sayılı genelgeleri ile düzenlenmiştir. Ancak bu düzenlemelerin hiçbirinde cenazelerin gömülmesinin engellenmesini meşru gösterecek bir hüküm bulunmadığı gibi ölen kişilerin teşhir edilmesi ve insan onuruna aykırı şekilde, hainler mezarlığı gibi, normal olmayan yerlere gömülmesine imkan veren bir düzenleme de bulunmamaktadır[302].

Kişinin gömülme ve kişilerin yakınlarını gömebilme hakkı Anayasa'da ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde (AİHS) de açıkça düzenlenmemiştir. Ancak AİHM bu konuyu AİHS'nin 8. maddesinde korunan özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı kapsamında incelemiştir. Mahkemeye göre herkesin, ailesinin geleneklerine ve örf adetlerine uygun olarak, onurlu bir şekilde gömülme, akrabası olan veya kendisine çok yakın olan bir kişiyi defnetme, ahlaki

[301] Yeni Asya, ¨Gözaltında ölen öğretmene imam da, mezar da vermediler¨, 07.08.2016, https://www.yeniasya.com.tr/gundem/gozaltinda-olen-ogretmene-imam-da-mezar-da-vermediler_406193,

[302] Molu, Benan: ¨Kişilerin Yakınlarını Gömebilme Hakkı¨, https://www.sosyalhukuk.org/2016/03/benan-molu-yazdi-kisilerin-yakinlarini-gomebilme-hakki/,

görevlerini yerine getirme fırsatına sahip olma ve insan niteliğini gösterme, son yolculuğuna uğurlama, kederlenme, matem tutma ve ölüyü anma hakkı ile toplum ve devlet tarafından nasıl görülürse görülsün, bütün medeniyetlerde kutsal bir değeri ve hatıra sembolü olan bir mezara sahip olma hakkı vardır ve bu hak, kanunla yazılı olarak düzenlenmeyi bile gerektirmeyecek kadar doğal ve tartışmasız bir haktır[303].

Esasen devletin, güvenlik güçlerinin ve diğer kamu görevlilerinin, gerekçesi ne olursa olsun, insan onuruna yakışır şekilde gömülme ve insanların yakınlarını gömebilme hakkını ihlal etmemesi gerekir[304]. Ancak başlatılan nefret politikalarının etkisini arttırma ve toplumdaki nefreti yüceltme adına ortaya atılan hainler mezarlığı uygulamaları nefret politikalarının en acı örneklerinden biri olmuştur.

b. Kanlı Tabut

Cezaevlerini sağlık hizmetleri noktasındaki yetersizliği, cezaevi idarelerinin ve yargı erklerinin hasta tutuklu ve hükümlülere yönelik keyfi uygulamaları maalesef bir insanlık dışı devlet pratiğine dönüştürmüştür. Bu ayrımcı politikalar hastalık haliyle sınırlı kalmamış, tutuklu ve hükümlünün vefatı sonrasında da devam etmiştir. Bu bağlamda Afyon Bolvadin T Tipi Kapalı Cezaevinde bulunan Şefik Esen, Eskişehir'deki hastanede 40 günlük tedavinin ardından yaşamını yitirmiştir. Örgüt propagandası yaptığı gerekçesiyle tutuklu bulunan Esen'in infaz erteleme talebi birçok kronik hastalığı olmasına ve 40 gün yaşam mücadelesi vermesine rağmen kabul edilmemiştir. Şefik Esen'e yönelik bu düşmanca tutum, hastanede 40 gün yaşam mücadelesi verdiği süreçte de devam edilmiştir.

[303] AİHM Sabanchiyeva ve Diğerleri v. Rusya Kararı , B. No: 38450/05, K.T:06/06/2013, Prg.138, https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22Sabanchiyeva%22],%22languageisocode%22:[%22TUR%22],%22appno%22:[%2238450/05%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-148662%22]}

[304] Molu, Benan: ¨Kişilerin Yakınlarını Gömebilme Hakkı¨, https://www.sosyalhukuk.org/2016/03/benan-molu-yazdi-kisilerin-yakinlarini-gomebilme-hakki/,

Ayrımcı uygulamalar altında hasta şekilde cezasını infaz eden Esen, düşman infaz rejimi yüzünden yaşamını yitirmesinin ardından, cansız bedeni de kin ve nefret dolu bir muameleye maruz kalmıştır. Esen'in cenazesi hiçbir tıbbi tedbir alınmadan açık yaralarla ailesine teslim edilmiştir. Diyarbakır'a götürülmek üzere Ankara Esenboğa Havaalanına getirilen cenaze, hastanede kefenlenirken kana bulanmış, Esen'in babasının tüm ısrarlarına rağmen yaraları kapatılmamış ve tabutundan kan damladığı görüntüler basına yansımıştır[305]. Esen'in cenazesine yapılan saygısızlık, son dönemdeki cezaevlerinde terör yargılamaları adı altında muhalif tutuklu ve hükümlülere yönelik insanlık dışı, onur kırıcı ve ayrımcı davranıldığını açıkça ortaya koymaktadır. Esen örneği benzer birçok vakaya maalesef rastlanmaktadır.

[305] Evrensel, ¨Hasta tutsağın cenazesi yaraları açık bir şekilde ailesine teslim edildi¨, 28 Haziran 2024, https://www.evrensel.net/haber/522000/hasta-tutsagin-cenazesi-yaralari-acik-bir-sekilde-ailesine-teslim-edildi

V. BÖLÜM:

CEZAEVLERİNDEKİ HAMİLE, LOHUSA, HASTA ve ÇOCUKLU KADINLARA YÖNELİK HUKUKSUZ UYGULAMALAR

A. CEZAEVLERİNDEKİ HASTA, LOHUSA, HAMİLE VE ÇOCUKLU KADINLAR SORUNU

Nefret politikalarından en fazla etkilenen toplumsal gruplardan biri de kadınlar ve çocuklardır. Bu çocukların, annelerine uygulanan keyfi, ayrımcı ve nefret saikli gözaltı ve tutuklamalardan dolayı, aynı muameleye tabi tutulmaları vahim bir durumdur. Bu bağlamda çocukların cezaevinde anneleriyle birlikte tutukluluk deneyimi yaşamaları, hem fizyolojik gelişimlerini hem de psikolojik ve duygusal ruh hallerini olumsuz etkileyen önemli bir durumdur[306]. Anneleriyle birlikte cezaevinde kalan çocukların beslenme, havalandırma, psikososyal destek gereksinimleri karşılanamamakta; sağlık hizmetine erişmesi, rutin aşılarının yapılması, anaokulu ve kreş hizmetlerinden yararlandırılmaları da çoğunlukla sağlanamamaktadır.

Çocuğun eğitim ve dışarıdaki yaşama hazırlanması açısından büyük öneme sahip olanaklarının sağlanamaması, bedensel ve ruhsal gelişimini engellemektedir. Dolayısıyla annesi bir nefret politikasının ürünü olarak cezaevine suçsuz olarak girdiği gibi daha yeni doğmuş bir çocuk da aynı nefret politikasının bir gereği olarak cezalandırılmak için cezaevine gönderilmektedir. Benzer olumsuzluklar hamile olarak veya bebeğiyle birlikte cezaevinde kalan anneler bakımından da geçerliliğini korumaktadır.

AİHS'nin 5. ve Anayasa'nın 19. maddeleri ile 5271 sayılı CMK'nın gözaltı ve tutuklamayı düzenleyen hükümleri uyarınca bu tedbirlerin orantılı ve hakkaniyete uygun uygulanması gerekmektedir. Bu bağlamda gebe ve yeni doğum yapmış kadınlar hakkında soruşturma yürütülmesi mümkün olmakla birlikte, bunların, hassas ve hastalıklı halleri dikkate alınarak en az etkilenecekleri şekilde tedbirlerin uygulanması gerekmektedir.

Bu kişiler hakkında, ifadeye çağırma, gözaltı ve tutuklama gibi tedbirlerin hakkaniyete uygun uygulanması gerekmektedir. Özellikle tutuklama bakımından hakkında makul şüphe ve delilleri karartma ihtimali bulunmayan gebe ve yeni doğum yapmış kadınların tutuklanması CMK'nın 100. maddesine de aykırı olacaktır.

Diğer taraftan, 7242 sayılı Kanun'un 15. maddesiyle 5271 sayılı CMK'nın 109/4. maddesinde değişikliğe gidilmiştir. Değişiklikle *"Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun 16 ncı maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca tespit edilen şüpheli ile gebe olan veya doğurduğu tarihten itibaren altı ay geçmemiş bulunan kadın şüphelinin tutuklanması yerine adlî kontrol altına alınmasına karar verilebilir."* hükmü getirilmiştir. Getirilen düzenlemeyle

[306] Çengelköylü, Ceyda/Bademci, Özden/Çelik, Dilek/Karadayı, Esma Figen : ¨Anneleri ile Ceza İnfaz Kurumlarında Kalan 0-6 Yaş Çocukların Yaşam Koşullarının ve Deneyimlerinin Annelerinin Bakış Açısıyla Araştırılması¨, Toplum ve Sosyal Hizmet Cilt 33, Sayı 4, Ekim 2022; s.1164

birlikte gebe ve yeni doğum yapmış kadınların tutuklanması konusunda hâkim ve mahkemeye takdir yetkisi verilmiştir.

Yukarıda da izah edildiği üzere tutuklamaya karar verilebilmesi için makul şüphenin bulunması, kaçma şüphesinin olması ve tutukluluk tedbirinin somut olay açısından ölçülü olması gerekmektedir. Bu koşulların bulunmaması halinde tutuksuz yargılanma esastır. Kaldı ki CMK 109/4. maddesindeki düzenlemeyle birlikte gebe ve yeni doğum yapmış kadınların da adli kontrol tedbiriyle tutuksuz olarak yargılanmaları mümkün kılınmıştır. Yasal düzenlemeler bu kadar açık olmasına rağmen özellikle 15 Temmuz süreciyle birlikte başlayan keyfi ve ayrımcı uygulamalar kapsamında binlerce gebe ve yeni doğum yapmış kadın gözaltına alınıp tutuklanmıştır. Diğer kişilerde olduğu gibi bu tür keyfi uygulamalarla tutuklama bir tedbir olmaktan çıkarılıp peşinen cezalandırma mekanizmasına dönüştürülmüştür.

Diğer taraftan 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 16. maddesinin dördüncü fıkrasındaki düzenleme uyarınca hapis cezasının infazı, gebe olan veya doğurduğu tarihten itibaren bir yıl altı ay geçmemiş bulunan kadınlar hakkında geri bırakılır. Çocuk ölmüş veya anasından başka birine verilmiş olursa, doğumdan itibaren iki ay geçince ceza infaz olunur. Maddenin beşinci fıkrasına göre ise, kapalı cezaevine girdikten sonra gebe kalanlardan koşullu salıverilmesine altı yıldan fazla süre kalanlar ile eylem ve tutumları nedeniyle tehlikeli sayılanlar hakkında dördüncü fıkra hükümleri uygulanmaz. Bu kişilerin cezasının dördüncü fıkrada öngörülen kısmı, cezaevinde kendileri için düzenlenen uygun yerlerde infaz olunur.

Cezası kesinleşmiş gebe ve yeni doğum yapmış olan kadınlar bakımından 5275 sayılı Kanun'un 16. maddesi kapsamında infazın belirli bir süre ertelenmesi mümkün iken uygulamada özellikle siyasi hükümlüler bakımından neredeyse bu hükmün hiç uygulanmadığı görülmektedir.

Gebe ve yeni doğum yapmış olmasına rağmen hukuksuz olarak tutuklanan veya infaz için cezaevine alınan binlerce kadın çok ağır mağduriyetler yaşamış ve hak ihlallerine maruz kalmışlardır. Bu noktada cezaevlerinde çocuklarını kaybeden veya hastalanan birçok vaka bulanmaktadır. Aşağıda bu hususstaki vahim vakalara yer verilecektir.

B. HAMİLE VEYA YENİ DOĞUM YAPMIŞ KADINLARIN TUTULMASI VE CEZALARININ İNFAZI VE YAŞANAN SORUNLAR

a. Genel Olarak

Cezaevi koşullarında hükümlü kadınlar bakımından hastalık kadar zor olan bir diğer husus hamileliktir. Türkiye'deki ağır cezaevi koşulları, fiziki yetersizlikler, kalabalık koğuşlar ve yetersiz sağlık hizmetleri gebelik sürecinin hükümlü kadınlar bakımından hayati tehlikeye yol açabilecek kadar ciddi riskler taşımaktadır.

5275 sayılı Kanun'un 16. maddesinin dördüncü fıkrasındaki düzenleme gereğince gebe olan veya doğurduğu tarihten itibaren bir yıl altı ay geçmemiş bulunan kadınların hapis cezasının infazı ertelenir. Burada cezanın infazı gebelik süresince veya doğum yapıldığı tarihten itibaren 1 yıl 6 ay ertelenmektedir. Ancak çocuk ölmüş veya anasından başka birine verilmiş olursa, doğumdan itibaren iki ay geçince ceza infaz edilmeye başlanacaktır. Kadın hükümlü kararda belirtilen süre içerisinde teslim olmadığı takdirde hakkında yakalama kararı

çıkarılacaktır. Buna karşılık kapalı cezaevine girdikten sonra gebe kalanlardan koşullu salıverilmesine altı yıldan fazla süre kalanlar ile eylem ve tutumları nedeniyle tehlikeli sayılanlar hakkında infazın ertelenmesi hükümleri uygulanamaz. Bu kişilerin cezasının 16'ncı maddesinin dördüncü fıkrasında öngörülen kısmı, cezaevinde kendileri için düzenlenen uygun yerlerde infaz edilecektir[307].

b. Terör Hükümlüleri Bakımından Durum

Hapis cezasının infazının hastalık nedeni ile ertelenmesini düzenleyen Kanun'un 16. maddesi genel bir düzenleme olup bu koşulları taşıyan bütün hükümlüler bakımından uygulanması gereken bir düzenlemedir. Zaten madde içerisinde kısıtlamalar açıkça belirtilmiştir. Burada hastalık hallerinde olduğu gibi suçun ve cezanın çeşidinden ziyade hükümlünün gebelik durumu ve doğum yapmış olması esastır. Dolayısıyla Terörle Mücadele Kanun'u kapsamına giren suçlardan mahkûm olan ancak infaz tarihi itibariyle gebe olan veya doğurduğu tarihten itibaren bir yıl altı ay geçmemiş bulunan kadın hükümlüler hakkında da geri bırakılır.

Kanuni düzenleme açık olmakla birlikte, Türkiye'de özellikle terör hükümlülerine yönelik bu konuda ayrımcı ve keyfi uygulamalara gidildiği görülmektedir. Gülen Hareketi'ne üye olduğu iddiasıyla başlatılan soruşturmalar kapsamında, binlerce kadın hamile olmasına veya yeni doğmuş bebeği ya da anne şefkatine muhtaç çocuğu olmasına rağmen tutuklanmıştır. Birçok kadın, çocuğunu dışarıda bırakmak yerine kendisiyle birlikte cezaevine götürmüştür.

Tutuklanan kadınlar, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 100. maddesi kapsamında tutuklama koşulları bulunmamasına, bebekleri ve bakıma muhtaç çocukları olmasına rağmen, adeta rejim mahkemelerine dönüşen sulh ceza hakimliklerince hükümden önce peşinen cezalandırılmak amacıyla tutuklanmışlardır. Bunun en yakın zamandaki örneği ise Edirne'de yaşanmıştır. Yedi yaşında beşizleri ve 13 yaşında bir kızları olmak üzere altı çocuğu olan Abdülkadir ve Nurcan Arslan çifti, Edirne'de tutuklanmıştır.

Burada, anne bakımına ve şefkatine muhtaç altı çocuk olmasına ve en önemlisi beşiz çocuklardan birinin engelli olmasına rağmen, mahkeme hem anneyi hem de babayı tutuklamıştır. Geride bırakılan bu çocukların yasal düzenleme gereği cezaevlerine götürülmesi mümkün olmadığından, çocuklar akrabalarına bırakılmışlardır[308].

C. ANAYASA MAHKEMESİNİN HASTA, LOHUSA, HAMİLE VE ÇOCUKLU KADINLAR KADINLARIN HAK İHLALİ BAŞVURULARINDAKİ AYRIMCI TAVRI

Tutuklama koşulları bulunmamasına rağmen, tamamen önyargı ve nefret saikiyle birçok hamile ve yeni doğum yapmış kadın tutuklanmıştır. Bu kişilerin tutuklama gerekçelerine bakıldığında, somut olmayan ve matbu gerekçelerin yer aldığı görülmektedir. Bu noktada, sulh ceza hakimlikleri, ağır ceza mahkemeleri, istinaf mercileri ve Yargıtay, tutukluların hamilelik,

[307] Kubat, s.74

[308] ¨Biri doğuştan engelli beşizlerin anne ve babası da tutuklandı¨, 30.09.2023, https://kronos36.news/tr/hukuksuzluk-devam-ediyor-besizlerin-anne-ve-babasi-tutuklandi/, 03/10/2023

lohusalık, yeni doğum yapmış olma ve bunlara bağlı hastalıklar nedeniyle cezaevlerinde yaşadıkları problemleri ve dile getirdikleri itirazları dikkate almamışlardır.

Aynı şekilde, gerek tutuklama koşullarının bulunmamasına, gerek tutuklama tedbirlerinin orantısız olduğuna, gerekse hamile olmaları veya yeni doğum yapmış olmaları nedeniyle cezaevi ortamının sağlıkları ve hayatları bakımından tehlike oluşturduğuna dair itirazlar ve hak ihlali başvuruları Anayasa Mahkemesi tarafından da görmezden gelinmiştir. Bu konuda onlarca örnek bulunmaktadır. Konunun daha iyi anlaşılması bakımından, Anayasa Mahkemesinin bu konuda verdiği kabul edilmezlik kararlarına yer verilecektir.

Mahkeme, Beyza Demir kararında[309], hamile bir kişi hakkında uygulanan gözaltına alma ve tutuklama tedbirlerinin hukuki olmaması nedeniyle kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının; hamilelerin tutuklanmasına yönelik hukuki yasağa rağmen tutuklama kararı verilmesi ve tutukluluk hâlinin devam ettirilmesi; cezaevinde sunulan sağlık hizmetlerinin yetersiz olması ve cezaevindeki tutma koşullarının tutuklu ve hükümlünün durumuna uygun olmaması nedeniyle kötü muamele yasağının ihlal edildiği iddialarına ilişkin başvuruda kabul edilmezlik kararı vermiştir.

Başvurucu ve müdafii, farklı tarihlerde yaptıkları itirazlarda şu hususları dile getirmiştir: Başvurucunun 35 haftalık hamile olduğunu, midesinden rahatsızlık duyduğunu, kansızlık sorunu yaşadığını; koğuşların kalabalık ve soğuk, hastaneye gidiş gelişlerin ise uzun ve sıkıntılı olması sebebiyle yeni doğmuş bir bebeği İnfaz Kurumu koşullarında büyütmesinin mümkün olmadığını belirtmiştir. Ayrıca, ilk kez hamile kaldığını, doktorun söylediğine göre zorlu bir doğum sürecinin kendisini beklediğini; kadın doğum uzmanı doktorlar ile aile hekimlerinin yaptıkları muayeneler sonucunda düzenlenen raporlarda gebelik durumu, kansızlık, vitamin eksikliği, üriner sistem enfeksiyonu, reflü hastalığı (gastroözofageal reflü) ve dispepsi teşhislerine yer verildiğini ifade etmiştir. Başvurucu, bu rahatsızlıklar sebebiyle kendisinin ve bebeğinin yaşamından endişe duyduğunu; 13/12/2004 tarihli ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 116. maddesinin yollamasıyla, tutuklular hakkında da uygulanabilecek olan aynı Kanun'un 16. maddesi (4) numaralı fıkrası gereğince tutuklu kalmaması gerektiğini iddia etmiştir.

Başvuruyu değerlendiren mahkeme,

- Başvuru dosyasında başvurucunun hamilelikten kaynaklanan rahatsızlıklarının, yetkililerin sorumlu tutulabileceği tutukluluk koşullarından dolayı arttığına, bu yönde bir risk oluştuğuna ve bu durumun başvurucunun yaşamını tehdit ettiğine dair bir bilgi bulunmadığını,
- Başvuru dosyasında başvurucunun riskli bir hamilelik süreci yaşadığı yönünde bir verinin bulunmadığını,
- Türk hukuk mevzuatındaki herhangi bir düzenlemenin hamile bir şüphelinin tutuklanmasını yasaklamadığını,

[309] Beyza Demir Kararı, B. No: 2019/1463, K.T:11/1/2023, § 82-83, https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2019/1463

- Hamile bir şüphelinin tutuklanması veya tutukluluk hâlinin devam ettirilmesinin de tek başına kötü muamele teşkil etmediğini belirterek, başvurucunun hamile olmasına rağmen tutuklanması ve tutukluluk hâlinin devam ettirilmesi nedeniyle kötü muamele yasağının ihlal edildiğine ilişkin iddiasının **açıkça dayanaktan yoksun olması** nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

Mahkeme, genel gerekçesinde ve başvurucunun durumunu değerlendirirken **orantılılık ilkesinden uzak bir anlayışla**, temelde tutuklamayı engelleyen bir yasal düzenlemenin bulunmadığına vurgu yaparak yapılan işlemin hukuka uygun olduğunu değerlendirmiştir. Halbuki, bireysel olarak başvurucu bakımından tutuklama koşullarının bulunup bulunmadığı, hamile ve ciddi rahatsızlıkları bulunan başvurucunun cezaevinde kalmasının Anayasa'nın 13 ve 19. maddeleri bağlamında ölçülü olup olmadığı hususlarında bir değerlendirme yapma ihtiyacı hissetmemiştir.

Hamile bir kadının ev hapsi veya yurt dışı ve şehir dışı çıkış yasağı gibi adli kontrol tedbirleriyle de serbest bırakılması ve bu şekilde yargılama sürecinin yürütülmesi mümkünken, bunun yapılmamasının doğuracağı hak ihlalleri mahkeme tarafından dikkate alınmamıştır.

D. CEZAEVLERİNDEKİ HAMİLE, LOHUSA VE ÇOCUKLU KADINLAR

Türkiye'de, özellikle 15 Temmuz 2016 darbe girişimi sonrası başlatılan soruşturma ve operasyonlar kapsamında, hamile kadınların ve yeni doğum yapmış annelerin hukuka aykırı şekilde gözaltına alındığı ve tutuklandığına dair birçok vakaya rastlanılmaktadır[310]. Bu durum, yukarıda da anlatıldığı üzere hem ulusal mevzuata hem de uluslararası insan hakları standartlarına aykırılık teşkil etmektedir.

Mağdurlar İçin Adalet Topluluğunun 21 Ocak 2019'da hazırladığı 993 sayfalık kapsamlı rapor, 0-6 yaş arası çocukların ve tutuklu ya da hükümlü annelerinin cezaevlerindeki durumunu detaylı şekilde ele almaktadır. Raporda, çocukların temel haklarından mahrum bırakıldığına, fiziksel ve psikolojik koşulların hem anneler hem de çocuklar için ciddi olumsuzluklar yarattığına dikkat çekiliyor.

Rapora göre[311];

- Kasıtlı bir psikolojik baskı aracı olarak çok sık ve düzensiz koğuş aramaları yapılmaktadır. Katılımcıların %63'ü bu uygulamayı doğrulamaktadır.
- Koğuşlara kapasitesinin üç katı tutuklu yerleştirilmektedir. Katılımcıların %86'sı bu durumu doğrulamaktadır.
- Katılımcıların %46'sı kışın ısınma problemi olduğunu, %83'ü ise yazın serinleme problemi yaşadıklarını belirtmiştir.

---

310 Boldmedya.com, 'AKP'nin iftihar tablosu: 6 yılda hamile ve lohusa 80 kadın gözaltına alındı ya da tutuklandı', 3 Kasım 2023, https://www.boldmedya.com/2022/07/14/akpnin-iftihar-tablosu-6-yilda-hamile-ve-lohusa-80-kadin-gozaltina-alindi/

311 İndyturk.com, 'Türkiye'nin hapisteki çocukları... 700 çocuk neden cezaevinde, nasıl bir hayatları var?', 13 Mayıs 2019, https://www.indyturk.com/node/27266/haber/t%25C3%25BCrkiyenin-hapisteki-%25C3%25A7ocuklar%25C4%25B1-700-%25C3%25A7ocuk-neden-cezaevinde-nas%25C4%25B1l-bir-hayatlar%25C4%25B1-var

- %55'i düzenli, %52'si ise temiz suya erişim sağlanamadığını ifade etmiştir.
- %65'i sıcak su temininde sorunlar olduğunu dile getirmiştir.
- %54'ü ortak alanlara yeterince çıkarılmadıklarını ifade etmiştir.
- %92'si vakit geçirebilecekleri hobi faaliyetleri için imkân sağlanmadığını belirtmiştir.
- %57,5'i sağlık hizmetlerine düzenli olarak erişim sağlanamadığını, %73'ü revirlerde yeterli sayıda hekim bulunmadığını ifade etmiştir.
- %80,4'ü doktor muayenelerinde kelepçe takılı bir şekilde muayene edilmek zorunda bırakıldıklarını belirtmiştir.
- %68'i acil durumlara zamanında müdahale edilmediğini ifade etmiştir.
- Katılımcıların %84'ü hapishanelerin fiziki koşullarını insan yaşamına uygun bulmadığını, %67,8'i ise hapishane personelinin tutuklu ve hükümlülere insani muamele yapmadığını düşündüğünü ifade etmiştir.

BBC'nin 2017 tarihli haberine göre, Trabzon'un Çaykara ilçesinde yaşayan Yağmur Balcı, Gülen Hareketine üye olmak suçlamasıyla 21 Kasım'da, 3 aylık bebeğiyle birlikte tutuklanarak Trabzon Bahçecik ne nakledilmiştir. Ancak dokuz aydır tutuklu olmasına rağmen iddianamesi henüz hazırlanmamıştır. Bu süre zarfında Balcı'nın bebeği Selim için cezaevi şartlarının uygun olmadığı belirtilmiştir. Balcı'nın kardeşi Zehra, bebeğin temel ihtiyaçlarının karşılanmadığını; ek gıda ve emekleme alanı gibi en temel imkânların dahi sunulmadığını ifade etmiştir. Islak mendil ve bebek bezi gibi malzemelerin cezaevine geç ulaştırıldığını, yürüteç ve mama sandalyesi gibi gerekli eşyaların ancak Balcı cezaevine girdikten dört ay sonra verildiğini dile getirmiştir. Temmuz ayında Ankara Sincan Cezaevine nakledilen Balcı için koşullar burada da değişmemiştir. Yeğeninin mama sandalyesi ve yürüteci temin edilememiş, alınmak istendiğinde ise yasak olduğu cevabı verilmiştir. Avrupa Birliği Komisyonunun cezaevini denetlemeye geldiği ve şartların iyileştirilmesi yönünde baskı yaptığı ifade edilse de, bu girişimin ardından bile Sincan Cezaevindeki durumun düzelmediği kaydedilmiştir[312].

Independent Türkçe, cezaevlerinde anneleriyle birlikte kalan çocukların, yetersiz altyapı ve insan hakları ihlalleri nedeniyle büyük bir sorun haline geldiğini belirtmiştir. Haberde, bebeğin 6 aylık olana kadar annenin cezaevine konulamayacağı kuralının uygulanmadığı ve yasanın açıkça ihlal edildiği birçok kez vurgulanmıştır.

Konuyla ilgili olarak milletvekili Ömer Faruk Gergerlioğlu şu açıklamalarda bulunmuştur:

"*Binlerce yıldır gelenekler, dini anlayışlar, insanlık söylüyor, hamile kadınlara dokunulmaz. İki canlıdır, zor durumdadır; ne olursa olsun müsaade edilmelidir. Ancak bu devirde, OHAL döneminde bu kural çiğnendi, hem de hoyratça. Tarihin en önemli cezaevi ihlallerini yaşıyoruz[313].*"

---

312 BBC Türkçe, 'OHAL'de tutuklu yargılanan anneler: 6 aydan küçük bebekler de cezaevlerinde', 11 Ağustos 2017, https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-40831729

313 İndyturk, 'Türkiye'nin hapisteki çocukları... 700 çocuk neden cezaevinde, nasıl bir hayatları var?', 13 Mayıs 2019, https://www.indyturk.com/node/27266/haber/t%25C3%25BCrkiyenin-

a. Enis Bebek

Türkiye'de darbe girişimi sonrası yaşanan tutuklamaların toplum üzerindeki insani etkilerini ve özellikle kadınlar ile çocuklar üzerinde yarattığı trajedileri gözler önüne sermektedir. 7 Ekim 2023'te Zarif ve Sümeyye Tercanlıoğlu çifti, Edirne'de "kaçma şüphesi" gerekçesiyle gözaltına alındı ve tutuklandı. Bu sırada yalnızca üç aylık olan Enis bebek, anne sütüyle beslenmesi gereken bir dönemde, ebeveynlerinden ayrılarak teyzesine teslim edildi[314]. Anne Tercanlıoğlu'nun ifadesi alındıktan sonra jandarmalar eşliğinde bebeğiyle birlikte adliye koridorlarındaki yürüyüşü ve oğluna vedası sosyal medyada büyük bir yankı uyandırdı.[315]

Sosyal bilgiler öğretmeni olan Sümeyye Tercanlıoğlu, öğrencilik yıllarındaki arkadaşlarının ifadelerine dayanılarak örgüt üyeliği suçlamasıyla yargılanmıştır. Hakkındaki deliller yalnızca tanık ifadelerinden ibaret olup ilk duruşmada beraat etmiştir. Ancak savcının itirazıyla yeniden yargılanıp, 6 yıl 3 ay hapis cezasına çarptırılmıştır.

Eşi Zarif Tercanlıoğlu da ByLock listesinde adı geçtiği gerekçesi ile 7 yıl 6 ay hapis cezasına mahkûm edilmiştir. Her iki dosya da temyiz edilmek suretiyle Yargıtay incelemesine gönderilmiştir[316].

Enis bebeğin teyzesine teslim edilmesinden sonra, bebeğin ihtiyaçlarının mamayla karşılanmaya çalışıldığı ancak annesinin eksikliğinin ciddi şekilde hissedildiği belirtilmiştir.

---

hapisteki-%25C3%25A7ocuklar%25C4%25B1-700-%25C3%25A7ocuk-neden-cezaevinde-nas%25C4%25B1l-bir-hayatlar%25C4%25B1-var

314 Bold Medya, '3 aylıkken annesiz bırakıldı: Enis bebek anne sütüne muhtaç', 5 Kasım 2023, https://boldmedya.com/2023/10/15/anne-ve-babasi-tutuklanan-3-aylik-bebegin-teyzesi-enis-anne-sutune-muhtac/

315 Kronos, 'Tutuklanan anne ve babası Enis bebeğe böyle veda etti', 8 Ekim 2023, https://kronos37.news/tutuklanan-anne-ve-babasi-enis-bebege-boyle-veda-etti/

316 Velev.News, 'Enis bebek 10 ay sonra annesine kavuştu', 3 Ağustos 2024, https://velev.news/gundem/enis-bebek-10-ay-sonra-annesine-kavustu/

Teyze Gamze Yörük, yaptığı açıklamada; bebeğin geceleri açlık nedeniyle sık sık ağladığını, anne kokusunun ve anne sütünün yerinin doldurulamayacağını ifade etmiştir.

Anne Sümeyye Tercanlıoğlu, Enis'in kendisinden ayrı olmasının sağlık ve psikolojik gelişimi üzerindeki risklerini düşünerek yanına yani cezaevine almayı talep etmiştir. Böylece Enis, yaklaşık üç ay teyzesinde kaldıktan sonra annesiyle birlikte cezaevi ortamına girmek zorunda kalmıştır[317].

Cezaevinde geçirilen yaklaşık 10 aylık sürecin ardından Yargıtay, Sümeyye Tercanlıoğlu hakkındaki mahkeme kararını bozmuş ve böylece anne Sümeyye Ağustos 2024' te tahliye edilmiştir. Ancak eşi Zarif Tercanlıoğlu'nun tutukluluğu devam etmektedir[318]. Bu süreçte Enis bebek, önce annesinden, ardından normal büyüme ve gelişme koşullarından mahrum bırakılarak, cezaevinde yaşamaya mecbur bırakılmıştır.

Bu vaka, yalnızca Tercanlıoğlu ailesi özelinde değil, Türkiye'de ebeveynleri tutuklu olan yüzlerce çocuk için bir örnek teşkil etmektedir. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi, Enis'in durumu hakkında Türk makamlarından savunma talep etmiş ve bebekli tutuklu anneler konusunda bir emsal oluşturacak kararlar alınması için çağrıda bulunmuştur[319]. Enis bebeğin hikâyesi, Türkiye'de adalet sistemindeki sorunlara ve çocuk hakları ihlallerine dikkat çekerken, daha insancıl ve çocukların üstün yararını gözeten bir yaklaşım benimsenmesi gerektiğini bir kez daha gündeme getirmiştir.

b. Cezaevinde İkiz Bebeklerini Kaybeden Anne Nurhayat Yıldız

28 yaşındaki ev hanımı Nurhayat Yıldız, Gülen Hareketine yönelik operasyonlar kapsamında 29 Ağustos 2016'da tutuklanmıştır. Tutuklandığında 2,5 aylık hamile olan ve ikiz bebeklerini bekleyen Yıldız, Sinop Kapalı Cezaevindeki 25 kişilik koğuşa konulmuş, 40 gün sonra, hamileliğinin 19. haftasında da bebeklerini kaybetmiştir. İki gün hastanede kaldıktan sonra tahliye edilmeyerek tekrar cezaevine gönderilmiştir. Bebekler defin için aileye verilmesi uygun bulunmamıştır. Sinop Ağır Ceza Mahkemesi, 1,5 yıllık tutukluluğunun ardından Nurhayat Yıldız'ı 7 yıl 6 ay hapis cezasına çarptırmış ve hükmen tutuklu kalmasına karar vermiştir[320].

29 Ağustos 2016'da tutuklanan ve cezaevinde ikiz bebeklerini kaybeden Nurhayat Yıldız, bebeklerinin cinsiyetini öğrenmek için doktor kontrolüne giderken Samsun 19 Mayıs ilçesinde yolda gözaltına alınmıştır. Bebeklerin ikiz olduğunu hapse girdiğinde öğrenen Yıldız'ın sevinci çok uzun sürmemiştir. Yaşadığı süreci kaleme alan anne, durumu *'Bebeklerim cezaevi şartlarına dayanamadı,'* sözleriyle anlatmıştır[321].

---

317 Bold Medya, 'Annesi yanına aldı: 6 aylık Enis bebek cezaevine girdi', 4 Ocak 2024, https://boldmedya.com/2024/01/04/annesi-yanina-aldi-6-aylik-enis-bebek-cezaevine-girdi/

318 Velev.News, 'Enis bebek 10 ay sonra annesine kavuştu', 3 Ağustos 2024, https://velev.news/gundem/enis-bebek-10-ay-sonra-annesine-kavustu/

319 Samanyolu Haber, 'BM Enis bebek için Ankara'dan savunma istedi', 25 Aralık 2023, https://www.samanyoluhaber.com/bm-enis-bebek-icin-ankara-dan-savunma-istedi-haberi/1455757/

320 Bold Medya, ¨Bu fotoğrafa iyi bakın: Bu kimin 28 Şubat'ı¨, 20/02/2021, https://boldmedya.com/2019/02/28/bu-fotografa-iyi-bakin-bu-kimin-28-subati/

321 Bold Medya, 'Nurhayat Yıldız'ın kaleminden cezaevinde ikiz bebeklerini kaybediş süreci', 3 Kasım 2023, https://boldmedya.com/2019/09/12/irfan-buna-dokunma-doktor-ikisi-de-olmus-dedi-sok-oldum/

Sinop Cezaevinde 10 kişilik koğuşta 22 kişiyle kalan Yıldız, alt katta tuvaletin önünde yerde yatmak zorunda kalmıştır. Mide bulantıları nedeniyle yemek yiyemeyen Yıldız, hamilelik boyunca sağlıklı beslenemediğini, cezaevi şartlarının hamileliği için uygunsuz olduğunu defalarca dile getirmiş ancak geri dönüş alamamıştır. Birkaç gün boyunca bebeklerinin hareketlerini hissetmemesi üzerine doktora götürülen Yıldız, ultrason kontrolünde ikizlerinin yaşamını yitirdiğini öğrenmiştir. Doktorların düşük yapmasını beklediği süreçte, ailesinin desteğiyle bu acıyı yaşamaya çalışmıştır. Düşük sonrası psikolojik olarak büyük bir yıkım yaşamış olan Yıldız, cezaevine geri döndüğünde aylarca depresyonda olduğunu ve kendini toparlamakta güçlük çektiğini anlatmıştır[322].

[322] Samanyolu Haber, 'Şimdi gecikmiş adaleti bekliyorum!', 12 Eylül 2019, https://www.samanyoluhaber.com/simdi-gecikmis-adaleti-bekliyorum-haberi/1333937/

Nurhayat Yıldız'ın hikâyesi, hamile ve savunmasız bireylerin cezaevi koşullarında yaşadığı insanlık dışı durumları ve adalet sistemindeki aksaklıkları çarpıcı bir şekilde gözler önüne sermektedir.

c. Doğumhane Kapısındaki Kolluk Kuvvetleri

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfında çalışırken Eylül 2016'da KHK ile işinden çıkarılan Hacer Yıldırım, doğum vaktinin gelmesi sebebiyle Ankara Keçiören Medikal Park Hastanesine gitmiştir. ByLcok kullandığı iddiasıyla hakkında yakalama kararı olduğu için Hacer Yıldırım'ın kaldığı hastane odasına gelen polisler, doğum yapan kadının odasında arama yaptıktan sonra gözaltına almak için beklemeye başlamışlardır. Bu arada yeni doğan bebek de, ciğerlerine su kaçması sonucu yoğun bakıma alınmıştır[323].

Bu durum sosyal medyada platformlarında büyük tepki ile karşılanmıştır. *"Lohusa Hacer Tutuklanamaz"* etiketiyle geniş bir kampanya düzenlenmiştir. Sonrasında savcılık, hastanede Hacer Yıldırım'ın ifadesini alıp ve serbest bırakmıştır[324].

Bir diğer doğumhane vakası mağduru gelir uzmanı Ayşe Ateş'tir. KHK ile ihraç edilen Ateş, tutuklandığında 5 aylık hamiledir. Doğum zamanı gelen Ateş, Çiğli Bölge Hastanesine götürülmüş, doğum sonrası doktorların refakatçi önerileri savcılık tarafından reddedilmiş ve Ayşe Ateş'in odasının önünde asker ve polisler beklemeye başlamıştır[325]. Sonradan korkulan olmuş ve taburcu olan Ayşe Ateş bebeğiyle birlikte Şakran Cezaevine götürülmüştür[326].

---

[323] Boldmedya.com, 'Polis yine doğumhane kapısında: Bebek yoğun bakımda', 1 Ocak 2021, https://boldmedya.com/2021/01/01/polis-yine-dogumhane-kapisinda-bebek-yogun-bakimda/

[324] TR724 Haber, 'Polisin gözaltı için beklediği lohusa anne Hacer Yıldırım serbest bırakıldı', 1 Ocak 2021, https://www.tr724.com/polisin-basinda-bekledigi-lohusa-anne-hacer-yildirim-serbest-birakildi/

[325] Kronos, 'Doğumhane kapısında lohusa Ayşe Ateş için 'utanç' nöbeti', 16 Ocak 2018, https://kronos37.news/dogumhane-kapisinda-lohusa-ayse-ates-icin-utanc-nobeti/

[326] Bold Medya, 'AKP'nin iftihar tablosu: 6 yılda hamile ve lohusa 80 kadın gözaltına alındı ya da tutuklandı', 3 Kasım 2023, https://www.boldmedya.com/2022/07/14/akpnin-iftihar-tablosu-6-yilda-hamile-ve-lohusa-80-kadin-gozaltina-alindi/

d. 20 Aylık Bebeğiyle Tutuklanan Ayşe Ercengiz

KHK'lı bir öğretmen olan Ayşe Ercengiz, Bank Asya'ya para yatırdığı gerekçesiyle 2 yıl 1 ay hapis cezasına mahkum edilmiştir. Cezası onanan Ayşe Ercengiz, 20 aylık ve hala anne sütü ile beslenen, prematüre bebeği ile cezaevinde yaşamak zorunda kalmıştır.

Ayşe Ercengiz haksız şekilde tutuklanıp cezaevine konulan ve bebekleri ile birlikte cezaevinde yaşamak zorunda kalan yüzlerce anneden bir tanesidir[327].

[327] Bold Medya, ¨Bir bebek daha hapiste: Prematüre doğmuş 20 aylık Ela bebek annesiyle cezaevine girdi¨, 26/06/2024, https://boldmedya.com/2024/06/26/bir-bebek-daha-hapiste-premature-dogmus-20-aylik-ela-bebek-annesiyle-cezaevine-girdi/

e. Altı Çocuklu Anne-Babanın Birlikte Tutuklanması

Gülen Hareketine üye olduğu iddiasıyla başlatılan soruşturmalar kapsamında binlerce kadın hamile olmasına veya yeni doğmuş bebeği ya da anne şefkatine muhtaç çocuğu olmasına rağmen tutuklanmıştır. Birçok kadın çocuğunu dışarıda bırakmak yerine kendisiyle birlikte cezaevine götürmüştür.

Tutuklanan kadınlar bakımından Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 100. maddesi anlamında tutuklama koşulları bulunmamasına, bebekleri ve bakıma muhtaç çocukları olmasına rağmen adeta rejim mahkemelerine dönüşen sulh ceza hakimliklerince hükümden önce peşinen cezalandırılmak amaçlı tutuklanmışlardır.

Bunun en yakın örneği Edirne'de yaşandı. Yedi yaşında beşizleri ve 13 yaşında kızları olmak üzere 6 çocuklu Abdülkadir ve Nurcan Arslan çifti Edirne'de tutuklandı. Burada anne bakımına ve şefkatine muhtaç 6 çocuk olmasına ve en önemlisi beşiz çocuklardan biri engelli olmasına rağmen mahkeme hem anneyi hem de babayı tutuklamıştır. Geride bırakılan bu çocukların yasal düzenleme gereği cezaevlerine götürülmesi de mümkün olmadığından çocuklar akrabalarına bırakılmışlardır[328].

[328] Kronos, ¨Biri doğuştan engelli beşizlerin anne ve babası da tutuklandı¨, 30.09.2023, https://kronos36.news/tr/hukuksuzluk-devam-ediyor-besizlerin-anne-ve-babasi-tutuklandi/, 03/10/2023

Nurcan ve Abdülkadir Arslan çifti, 2016 yılındaki darbe girişimi sonrası yürütülen soruşturmalar kapsamında "Gülen Hareketine üye olma" suçlamasıyla yargılanmıştır. Anne Nurcan Arslan'a ByLock kullandığı, Bank Asya'ya para yatırdığı ve kapatılan bir dershanede çalışması gerekçe gösterilerek 6 yıl 3 ay hapis cezası verilmiştir. Baba Abdülkadir Arslan ise benzer iddialar ve dini sohbet toplantıları düzenlediği gerekçesiyle 9 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Ancak her iki ceza da henüz kesinleşmemiş ve dosyaları hâlâ Yargıtay aşamasında bulunuyor iken, çift, "kaçma şüphesi" gerekçe gösterilerek tutuklanmışlardır[329].

Çiftin tutuklanması, Türkiye'nin üçüncü beşizleri olan 7 yaşındaki çocuklarını ve 13 yaşındaki ablalarını sahipsiz bırakmıştır. Çocuklar, bir süre karakolda bekledikten sonra Malatya'da bulunan akrabalarına teslim edilmiştir. Beşizlerden biri engelli ve düzenli sağlık kontrollerine ihtiyaç duymaktadır. Aile yakınları, bu çocukların bakımının anne ve baba olmadan çok zor olduğunu belirterek, tutuklama kararının haksız olduğunu savunmuştur. Özellikle çocukların mağduriyetinin artması, anne ve babalarının bir an önce tahliye edilmesi yönünde çağrılara neden olmuştur[330].

Olay, KHK'lılar ve terör örgütü üyeliği davalarında yaşanan mağduriyetlerin bir örneği olarak kamuoyunda geniş yankı uyandırmıştır. Çocukların durumu, siyasi temsilciler ve insan hakları savunucuları tarafından da gündeme taşınmıştır. DEVA Partisi Milletvekili Mustafa Yeneroğlu, çocukları ziyaret ederek yaşananların on binlerce ailenin yaşadığı trajedinin özeti olduğunu belirtmiş ve hukuk devleti normlarına dönülmesi gerektiğini vurgulamıştır[331]. Aileye yakın akrabalar, özellikle çocukların sağlık sorunları ve psikolojik durumları nedeniyle acilen anne ve babalarının serbest bırakılmasını talep etmiştir[332]. Olay, adil yargılanma hakkı, temel

[329] Serbestiyet, 'Türkiye'nin üçüncü beşizlerinin anne ve babası "kaçma şüphesi" nedeniyle tutuklandı', 5 Ekim 2023, https://serbestiyet.com/featured/ozel-haber-turkiyenin-ucuncu-besizlerinin-anne-ve-babasi-kacma-suphesi-nedeniyle-tutuklandi-144436/

[330] Bold Medya, 'Anne ve babaları tutuklu beşizler KHK TV'nin belgeselinde', 4 Aralık 2023, https://boldmedya.com/2023/12/04/anne-ve-babalari-tutuklu-besizler-khk-tvnin-belgeselinde/

[331] Velev News, 'DEVA Partili Yeneroğlu'ndan anne babaları tutuklu beşizlere ziyaret: 'On binlerce ailenin hikâyesinin özeti', 10 Ağustos 2024, https://velev.news/gundem/milletvekili-yeneroglu-cezavindeki-nurcan-ve-abdulkadir-arslan-ciftinin-cocuklarini-ziyaret-etti/

[332] Aktif Haber 'Anne babası tutuklu beşizlerin teyzesi: Filistinlileri konuşuyoruz. Bu çocuklara yapılan zulüm ne?', 4 Aralık 2023, https://aktifhaber.com/gundem/anne-babasi-tutuklu-besizlerin-teyzesi-filistini-konusuyoruz-bu-cocuklara-yapilan-zulum-ne.html

hak ve özgürlükler ile çocukların korunması konularında derin tartışmaların fitilini yeniden ateşlemiştir.

E. ANNELERİYLE BİRLİKTE CEZAEVLERİNE MAHKUM EDİLEN ÇOCUK SAYISI

Adalet Bakanlığı 15 Temmuz sonrası başlatılan ve milyonları bulan Gülen Hareketine yönelik soruşturmalarda şu ana kadar kaç gebe ve çocuklu annenin tutuklandığına veya hükmünü infaz ettiğine dair verileri kamuoyuyla düzenli olarak paylaşmamaktadır.

Bu konudaki verilerin çoğunluğuna milletvekillerinin verdiği soru önergelerine verilen cevaplarla veya Erdoğan rejiminin medya organlarına verilen demeçlerde ulaşılabilmektedir. Dolayısıyla bu konuda sağlıklı verilere ulaşmak pek mümkün görülmemektedir. Açık kaynaklar esas alınarak elde edilen veriler üzerinden değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

2016 yılında yayınlanan Adalet Bakanlığı Faaliyet Raporuna göre, cezaevinde annelerinin yanında kalan 0-6 yaş arası çocuk sayısı 529'dur[333]. Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğünün 14 Kasım 2018 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu ilettiği verilere göre; 2018 yılı itibariyle cezaevinde **743** çocuğun annesiyle beraber kaldığı, bu çocukların 543'ünün 0-3 yaş, 200'ünün de 4-6 yaş grubunda yer aldığı, 0-3 yaş arası 543 bebekten 37'sinin ise 6 aydan daha küçük olduğu tespit edilmiştir[334].

[333] Teyit Org, Annesiyle birlikte cezaevinde kalan 0-6 yaş çocukların sayısı**, 23.04.2018,** https://teyit.org/analiz/annesiyle-birlikte-cezaevinde-kalan-0-6-yas-cocuklarin-sayisi

[334] Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, Basın Açıklaması, **09.03.2021,** https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/basin-aciklamasi09032021045708

Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürünün Anadolu Ajansına verdiği bilgiye göre 2019 yılında cezaevinde annesinin yanında kalan çocuk sayısı **780'**dir[335]. 2021 yılında pandemi nedeniyle infaz sisteminde yapılan düzenlemeler ile birlikte cezaevinde kalan tutuklu/hükümlü sayısının genel olarak azaldığı ve annesiyle birlikte cezaevinde bulunan çocuk sayısının toplam **345** olduğu görülmektedir[336]. Adalet Bakanlığının 31 Mart 2023 tarihli verilerine göre ise 1 Mart 2023 tarihi itibariyle cezaevlerinde annesiyle birlikte kalan çocuk sayısı **396**'dır[337].

Adalet Bakanlığına verilen soru önergesi cevabına göre, **30/05/2024** tarihi itibariyle; cezaevinde terör suçlarından eşiyle birlikte barındırılan kadın sayısı **488**; anneleriyle birlikte cezaevinde kalan çocuk sayısı ise **706**'dır.

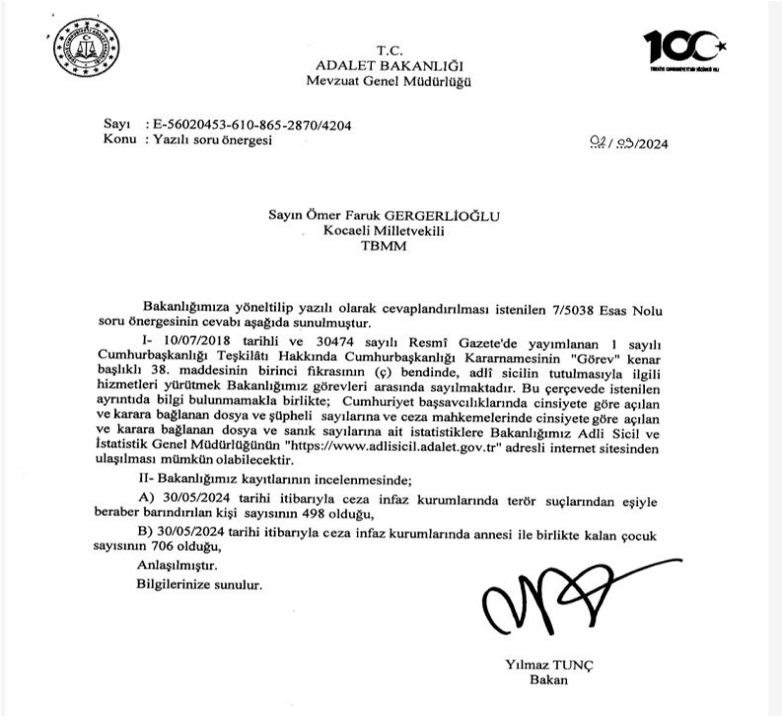

T.C.
ADALET BAKANLIĞI
Mevzuat Genel Müdürlüğü

Sayı : E-56020453-610-865-2870/4204
Konu : Yazılı soru önergesi

02 / 05/2024

Sayın Ömer Faruk GERGERLİOĞLU
Kocaeli Milletvekili
TBMM

Bakanlığımıza yöneltilip yazılı olarak cevaplandırılması istenilen 7/5038 Esas Nolu soru önergesinin cevabı aşağıda sunulmuştur.

I- 10/07/2018 tarihli ve 30474 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilâtı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin "Görev" kenar başlıklı 38. maddesinin birinci fıkrasının (ç) bendinde, adlî sicilin tutulmasıyla ilgili hizmetleri yürütmek Bakanlığımız görevleri arasında sayılmaktadır. Bu çerçevede istenilen ayrıntıda bilgi bulunmamakla birlikte; Cumhuriyet başsavcılıklarında cinsiyete göre açılan ve karara bağlanan dosya ve şüpheli sayılarına ve ceza mahkemelerinde cinsiyete göre açılan ve karara bağlanan dosya ve sanık sayılarına ait istatistiklere Bakanlığımız Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğünün "https://www.adlisicil.adalet.gov.tr" adresli internet sitesinden ulaşılması mümkün olabilecektir.

II- Bakanlığımız kayıtlarının incelenmesinde;

A) 30/05/2024 tarihi itibarıyla ceza infaz kurumlarında terör suçlarından eşiyle beraber barındırılan kişi sayısının 498 olduğu,

B) 30/05/2024 tarihi itibarıyla ceza infaz kurumlarında annesi ile birlikte kalan çocuk sayısının 706 olduğu,

Anlaşılmıştır.

Bilgilerinize sunulur.

Yılmaz TUNÇ
Bakan

Türkiye'de adeta 15 Temmuz Darbe girişimi sonrası kat kat artan bu verileri değerlendiren Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komiserliği, 2018 yılı Mart ayında Ocak-Aralık 2017 raporunda, doğumundan bir süre önce ya da hemen sonra tutuklanan kadınlar olmasının

335 Euronews, Türkiye'de cezaevindeki hükümlü ve tutuklu sayısı 286 bin, çocuk sayısı 780, 15.11.2019, https://tr.euronews.com/2019/11/15/turkiye-de-cezaevindeki-hukumlu-ve-tutuklu-sayisi-286-bin-cocuk-sayisi-780,

336 Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, Basın Açıklaması, **09.03.2021,** https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/basin-aciklamasi09032021045708

337 Serbestiyet, ¨0-6 yaş arası 396 çocuk bu bayrama hapishanede girdi¨, 28.06.2023, https://serbestiyet.com/featured/0-6-yas-arasi-396-cocuk-bu-bayrama-hapishanede-girdi-134049/#:~:text=Adalet%20Bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1n%C4%B1n%20son%20istatisti%C4%9Fi%2031,cezaevinde%20iseler%20anneleriyle%20birlikte%20kalabiliyorlar.

endişe verici olduğunu belirterek, 600'e yakın kadının küçük çocuklarıyla tutuklanmış olduğunu tespit etmiştir[338].

Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi (CPT) tarafından belirlenen standartlara göre çocuğun cezaevinde doğmaması genel kabul gören bir ilke olmasına rağmen[339] özellikle istatistiki verilerden de görüleceği üzere 15 Temmuz sonrası başlayan cadı avıyla birlikte anneleriyle cezaevine giren çocuk sayısı oldukça artmıştır. Erdoğan Rejiminin, Gülen hareketine yönelik operasyonları ve nefret politikaları kapsamında yüzlerce suçsuz çocuk anneleriyle cezaevinde kalmaktadır.

F. ÇOCUĞUNUN HASTALIĞI NEDENİYLE KADIN HÜKÜMLÜNÜN CEZASININ İNFAZININ ERTELENMESİ

Hükümlülerin hastalık durumu önemli olduğu kadar, hükümlünün, başta çocuklar olmak üzere, aile fertlerinin hastalığı da infaz sürecinde dikkate alınması gereken konulardan biridir.

05.04.2023 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanan 7445 sayılı Kanun'un 23. maddesi ile 5275 sayılı Kanun'a 16. maddesinden sonra gelmek üzere "çocuğunun hastalığı nedeniyle kadın hükümlünün cezasının infazının ertelenmesi" başlıklı 16/A maddesi eklenmiştir. 5275 sayılı Kanun'a eklenen 16/A maddesi ile çocuğu hasta olan kadın hükümlülerin cezasının infazına başlanıp başlanmamasına bakılmaksızın infazının ertelenmesi hususu düzenlenmiştir. 5275 sayılı Kanun'a eklenen 16/A maddesi ile çocuğu hasta olan kadın hükümlülerin cezalarının infazının ertelenmesine ilişkin usul ve esaslar belirlenmiştir.

---

[338] Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights , Report on the impact of the state of emergency on human rights in Turkey, including an update on the South-East , January – December 2017, March 2018, s.3

[339] Avrupa İşkencenin ve İnsanlıkdışı veya Onurkırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi (CPT), CPT Standartları, CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2010, s.80, https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4d78827e2,

Maddede kadın hükümlünün cezasının infazının ertelenmesi için bazı şartların gerçekleşmesi gerekmektedir. Düzenlemeden faydalanabilmek için **öncelikle** kadın hükümlünün cezasının toplam on yıl hapis veya daha az süreli hapis cezası olması veya adli para cezası yaptırımı infaz sürecinde hapis cezasına çevrilmiş olması gerekmektedir. **İkinci husus** kadın hükümlünün çocuğunun engelliliği nedeniyle bakıma muhtaç olması veya ağır hastalığa maruz kalması ve on sekiz yaşından küçük olması gerekmektedir. **Bir diğer husus** da kadın hükümlünün cezasının infazının ertelenmesi toplum güvenliği bakımından ağır ve somut bir tehlike oluşturmamalıdır. İnfazın ertelenmesinin ağır ve somut tehlike oluşturmayacağı değerlendirmesi Cumhuriyet Başsavcılığınca yapılacaktır. Kadın hükümlünün çocuğunun engellilik nedeniyle bakıma muhtaç olması veya ağır hastalık hali çocuk hakkında Adli Tıp Kurumunca düzenlenecek raporla veya Adalet Bakanlığınca belirlenen tam teşekküllü hastanelerin sağlık kurullarınca düzenlenip Adli Tıp Kurumunca onaylanan raporla belirlenecektir.

Yukarıda belirtilen şartların gerçekleşmesi halinde kadın hükümlünün cezası infazın yapıldığı yer Cumhuriyet Başsavcılığınca bir yıla kadar ertelenebilecektir. Erteleme süresi her defasında altı ayı geçmemek üzere en çok dört kez uzatılabilecektir. Kadın hükümlünün cezasının infazı düzenleme kapsamda toplamda üç yıl ertelenebilecektir. Ayrıca erteleme süresi içinde zamanaşımı işlemeyecektir.

Cumhuriyet savcısı cezasının infazı ertelenen kadın hükümlünün erteleme süresi içinde;

- Belirli bir yerleşim bölgesini terk etmemek,
- Belirlenen yerlere, belirtilen süreler içinde düzenli olarak başvurmak,
- Ekonomik durumu göz önünde bulundurularak belirlenen güvence miktarını yatırmak, şeklindeki yükümlülüklerden en az birine tabi tutulmasına karar verecektir. Ayrıca hükümlü hakkında Cumhuriyet savcısı tarafından yurt dışına çıkamama yükümlülüğü konulacaktır.

Getirilen düzenleme genel olarak olumlu olmakla birlikte cezanın infazının ertelenmesinin Cumhuriyet Başsavcılığının takdirine bırakılması hatalı olmuştur. Adli Tıp raporu ile kadın hükümlünün çocuğunun engellilik nedeniyle bakıma muhtaç olduğu veya ağır hastalık halinin tespiti halinde Cumhuriyet Başsavcılığınca derhal infazın ertelenmesine karar verilmesi gerekir. Yine maddede toplamda üç yıllık erteleme süresine rağmen çocuğun hastalığının devam etmesi halinde ne şekilde hareket edileceği hususu düzenlenmemiştir. Bu hususun da yapılacak yasa değişikliği ile düzenlenmesi gerekmektedir.

Yine maddede kadın hükümlünün cezasının infazının ertelenmesinin toplum güvenliği bakımından ağır ve somut bir tehlike oluşturup oluşturmadığının Cumhuriyet Başsavcılığınca değerlendirileceği belirtilmiştir. Ancak düzenlemede Cumhuriyet Başsavcılığınca bu değerlendirmenin nasıl ve neye göre yapılacağı belirtilmemiştir. Bu nedenle değerlendirme kriterlerinin açık bir şekilde belirlenmesi gerekmektedir.

G. ÇOCUĞUNUN HASTALIĞI NEDENİYLE TERÖR HÜKÜMLÜSÜ KADININ CEZASININ İNFAZININ ERTELENMESİ

5275 Sayılı Kanun'da 16/A maddesi değişikliği öncesi, özellikle terör hükümlüsü anneler açısından infazın ertelenmesine imkân tanıyan bir düzenleme bulunmamaktaydı. Çok vahim vakalarda bile erteleme kararları verilmiyordu. Ancak, 5275 Sayılı Kanun'un 16/A maddesinde yapılan genel düzenleme ile terör hükümlüleri de dâhil olmak üzere, çocuğu hasta olan kadın hükümlülerin cezalarının ertelenmesi mümkün hale gelmiştir.

Bu düzenlemeye göre, infazına başlanmış olsa bile, toplam 10 yıl veya daha az süreli hapis cezasına mahkûm olan terör hükümlüsü kadınların, engelliliği nedeniyle bakıma muhtaç olan veya ağır bir hastalığa maruz kalan 18 yaşını doldurmamış çocuğunun bulunması durumunda ve toplum güvenliği bakımından ağır ve somut bir tehlike oluşturmayacağı değerlendirildiğinde, cezalarının infazı Cumhuriyet Başsavcılığınca ertelenebilecektir.

Yukarıdaki bölümde de açıklandığı üzere, bir kişinin terör suçlusu olması, onun otomatik olarak tehlike hali taşıyanlar grubunda olduğu anlamına gelmez. Bu noktada, terör hükümlüsünün bireysel olarak doğrudan toplum güvenliği bakımından ağır ve somut bir tehlike oluşturup oluşturmadığının tespit edilmesi gerekmektedir. Soyut gerekçelerle kadın hükümlünün erteleme talebinin reddine karar verilemez.

5275 Sayılı Kanun'un 65. maddesi uyarınca, cezaevinde bulunan kadınların, yanında bulunduramadıkları 6 yaşından büyük çocukları bakımından ciddi sıkıntılar yaşandığı görülmektedir. Özellikle siyasi tutuklular açısından, uygulamada keyfi kararların alındığı dikkati çekmektedir. Engelli veya hasta çocuğu bulunan kadınlar hakkında, orantısız bir şekilde tutuklama tedbiri uygulandığı tespit edilmiştir.

Aynı şekilde, **5275 Sayılı Kanun'un 16/A maddesi öncesinde**, ağır hasta çocuğu olan kadınlar açısından mahkemelerin herhangi bir çözüm üretmediği anlaşılmaktadır. 16/A maddesinin yürürlüğe girmesiyle birlikte kısmen çözümler getirilmiş olmakla birlikte, uygulamada yaşanan sorunlar bu çözümlerin yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır.

Konunun daha iyi anlaşılabilmesi adına, aşağıda bazı örnek vakalara yer verilecektir.

a. Yusuf Kerim Sayın

5275 Sayılı Kanun'un 16/A maddesinin yasalaşmasına ön ayak olan vaka, kanser hastası çocuk Yusuf Kerim Sayın'dır. Annesi Gülten Sayın, Gülen Hareketine üye olma suçlamasıyla hükümlü bulunurken, oğlu Yusuf Kerim Sayın bir kanser türü olan **Ewing Sarkom** hastalığına yakalanmıştır. Yusuf Kerim'in tedavisi sırasında annesinden ayrı kalması, yazılı, görsel ve sosyal medyada büyük tepkilere yol açmıştır. Özel izinle oğlunu ziyaret eden anne, ziyaretin ardından tekrar cezaevine gönderilmiştir[340].

5275 Sayılı Kanun'un 16/A maddesinin yürürlüğe girmesiyle, kanser hastası 6 yaşındaki Yusuf Kerim'in annesine kavuşmasının önü açılmıştır. Kanun teklifinin yasalaşmasından sonra, 18 Nisan 2023 tarihinde Yusuf Kerim Sayın annesiyle yeniden bir araya gelmiştir. Ancak

[340] Euronews, ¨Kanser hastası Yusuf'u annesine kavuşturacak düzenleme kabul edildi¨, 28/03/2023 , https://tr.euronews.com/2023/03/28/kanser-hastasi-yusufu-annesine-kavusturacak-duzenleme-kabul-edild

bu kavuşma ne yazık ki kısa sürmüş, Yusuf Kerim kısa bir süre sonra vefat etmiştir[341] . Yusuf Kerim'in vefatının ardından annesi Gülten Sayın tekrar cezaevine gönderilmiştir.

Yusuf Kerim Sayın, Türkiye'de çocuk yaşta kanserle mücadele ederken annesiyle birlikte olabilmesi için gösterilen toplumsal dayanışmanın sembolü haline gelmiştir. Nadir ve agresif bir kanser türü olan **Ewing Sarkomu**[342] ile mücadele eden Yusuf Kerim, hastalığının zorlu aşamalarında annesi Gülten Sayın'dan ayrı kalmıştır. Gülten Sayın, Gülen Hareketine yönelik soruşturmalar kapsamında yaklaşık altı yıl hapis cezasına çarptırılmış ve cezaevinde bulunduğu için Yusuf Kerim'in tedavi sürecinde yanında olamamıştır. Bu ayrılık, Yusuf Kerim'in ruhsal sağlığı ve moral açısından ciddi sorunlara neden olmuştur[343].

Yusuf Kerim'in annesine kavuşması için başlatılan kampanya, sosyal medyada büyük yankı uyandırmıştır. Pek çok sanatçı, siyasetçi ve insan hakları savunucusu, annenin çocuğunun yanında olabilmesi için çağrıda bulunmuştur. Bu güçlü kamuoyu baskısı sonucunda, Türkiye Büyük Millet Meclisi, hasta çocuğu olan hükümlü annelerin cezasının ertelenmesine olanak tanıyan **5275 Sayılı Kanun'un 16/A maddesini** Mart 2023'te kabul etmiştir[344]. Bu düzenleme, hasta çocukları olan kadın hükümlülere bir yıla kadar infaz erteleme hakkı tanımış ve kamuoyunda "Yusuf Kerim Maddesi" olarak anılmıştır. Ancak düzenlemenin

[341] Gazete Duvar, ¨ Sembol olmuştu: Kanser hastası Yusuf Kerim toprağa verildi¨, 02 Ekim 2023 https://www.gazeteduvar.com.tr/sembol-olmustu-kanser-hastasi-yusuf-kerim-topraga-verildi-haber-1640518,

[342] Wikipedia, "Ewing sarkomu," *Wikipedi, Özgür Ansiklopedi,* https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Ewing_sarkomu&oldid=32806502, (accessed Kasım 21, 2024).

[343] Euronews,'Yaşama şansı yüzde 20': Kanser hastası Yusuf'un babasından yargıya 'annesine kavuşsun' çağrısı', 12 Ocak 2023, https://tr.euronews.com/2023/01/12/yasam-sansi-yuzde-20-kanser-hastasi-yusufun-babasindan-yargiya-annesine-kavussun-cagrisi

[344] Euronews, 'Kanser hastası Yusuf'u annesine kavuşturacak düzenleme kabul edildi', 28 Mart 2023, https://tr.euronews.com/2023/03/28/kanser-hastasi-yusufu-annesine-kavusturacak-duzenleme-kabul-edildi

Resmî Gazete'de yayımlanmasından sonra uygulanması gecikmiş, bu nedenle Yusuf Kerim ancak hastalığının son aşamalarında annesiyle uzun süreli vakit geçirebilmiştir[345].

Yusuf Kerim'in hastalığa karşı verdiği mücadele, sosyal medyada sürekli gündemde kalmış ve geniş kitlelerde duyarlılık yaratmıştır. Ancak tedavi sürecinde sağlığının giderek kötüleşmesi ve yasanın uygulanmasındaki gecikmeler nedeniyle Yusuf Kerim, 2 Ekim 2023'te hayata gözlerini yummuştur. Vefatı büyük bir üzüntüyle karşılanırken, kamuoyunda yasanın daha önce uygulanması gerektiği yönünde tepkiler dile getirilmiştir. Yusuf Kerim'in cenazesi, ailesi ve destekçileri tarafından toprağa verilmiş ve bu süreç, annesi Gülten Sayın için büyük bir trajediye dönüşmüştür[346]. Yusuf Kerim'in ölümünden çok kısa bir süre sonra, annesi hükmün infazı için yeniden cezaevine alınmıştır.

Yusuf Kerim'in hikâyesi, yalnızca hasta çocukların bakım hakkı için değil, aynı zamanda çocukların ebeveynlerinden ayrılmasının yaratabileceği psikolojik etkiler konusunda da önemli bir farkındalık oluşturmuştur. Pek çok kişi, Yusuf Kerim'in mücadele dolu hayatını ve yaşadığı zorlukları unutmamakta, bu tür mağduriyetlerin gelecekte önlenmesi için daha kapsayıcı yasal düzenlemelerin gerekliliğini savunmaktadır.

b. Ahmet Burhan Ataç

Türkiye'deki hasta çocukların ailesinden ayrı düşmesi ve tedavi hakları konusundaki hassas durumlara örnek teşkil eden diğer bir vaka ise Ahmet Burhan Ataç vakasıdır. 8 yaşındaki Ahmet'e kemik kanseri teşhisi konulduğunda, babası Harun Reha Ataş, Gülen Hareketine yönelik soruşturmalar sebebiyle tutuklanmış ve Tarsus Cezaevinde bulunuyormuş. Annesi Zekiye Ataç da aynı soruşturma kapsamında gözaltına alınıp sonrasında serbest bırakılmıştır. Ancak anne yurt dışı çıkış yasağı sebebiyle tedavi sürecinde oğluna refakat edememiştir. Bu durum Ahmet'in tedaviye erişiminde ciddi zorluklara neden olmuştur. Anneye verilen yasağın kaldırılması için defalarca kamuoyu baskısı ve sosyal medya kampanyaları yürütülmüştür[347].

Ahmet, kanser tedavisi için Almanya'ya gitmesi gerekmiş; sanatçılar ve kamuoyunun desteği ile tedavi süreci Almanya'da başlamıştır. Ancak, Zekiye Ataç'ın yurt dışı çıkış yasağı kaldırılmadığı için ilk etapta Ahmet'e 70 yaşındaki babaannesi refakat etmiştir. Ahmet ise tedavi sırasında sürekli annesini yanında görmek istediğini dile getirmiştir. Yasağın kaldırılması için yapılan çağrılar ve girişimlerin ardından, gecikmeli de olsa Zekiye Ataç'a yurt dışına çıkış izni verilmiştir[348].

Mart 2020'de izin çıkan Zekiye Ataç, Ahmet'le birlikte Almanya'ya gitmiştir. Ancak bu süreçte tedaviye zamanında başlanamaması ve yaşanan aksaklıklar nedeniyle Ahmet'in

[345] Gazete Duvar, 'Sembol olmuştu: Kanser hastası Yusuf Kerim toprağa verildi', 2 Ekim 2023, https://www.gazeteduvar.com.tr/sembol-olmustu-kanser-hastasi-yusuf-kerim-topraga-verildi-haber-1640518

[346] Rudav, 'Annesi tutuklu çocukların sembolü olmuştu: Kanser hastası Yusuf Kerim vefat etti', 3 Ekim 2023, https://www.rudaw.net/turkish/middleeast/turkey/031020232

[347] Brokenchalk, 'Ahmet Burhan Atac: The Story of the Child Who Got Killed Collectively', 24 Eylül 2018, https://brokenchalk.org/ahmet-burhan-atac-the-story-of-the-child-who-got-killed-collectively/

[348] SCF, 'Death of Ahmet Burhan Ataç reveals plight of children caught up in Turkey's massive purge', 10 Mayıs 2020, https://stockholmcf.org/death-of-ahmet-burhan-atac-reveals-plight-of-children-caught-up-in-turkeys-massive-purge/

sağlığı daha kötüleşmiştir. Almanya'da kısa süreli tedavi aldıktan sonra Ahmet, Türkiye'ye dönmüş[349] ve birkaç ay sonra, tedavi süreci tamamlanmadan hayatını kaybetmiştir[350].

Bu durum hasta çocuklar ve tutuklu aile bireylerinin hakları üzerine geniş bir kamuoyu oluşturmuş ve devletin bu tür durumlarda daha insani tedbirler alması gerektiği yönünde çağrılar yapılmasına yol açmıştır.

[349] Euronews, 'Anne Zekiye Ataç pasaport alamadı, tedavisine ara verilen kanser hastası Ahmet Türkiye'ye döndü', 9 Şubat 2020, https://tr.euronews.com/2020/02/09/zekiye-atac-pasaport-alamadi-8-yas-ahmet-almanya-da-kanser-tedavisi-yarim-kaldi-khk-video

[350] Euronews, 'Kanser hastası 8 yaşındaki Ahmet Ataç hayata veda etti', 7 Mayıs 2020, https://tr.euronews.com/2020/05/07/kanser-hastasi-8-yasindaki-ahmet-atac-hayata-veda-etti-anne-zekiye-baba-harun-adana-tarsus

SONUÇ

Türkiye'deki cezaevleri, temel insan haklarının korunması açısından ciddi eksikliklerin yaşandığı alanlar haline gelmiştir. Özellikle hasta, hamile ve çocuklu tutuklu ve hükümlülerin karşılaştıkları koşullar dikkat çekici bir insan hakları sorunu oluşturmaktadır. Bu durum, cezaevlerindeki genel uygulamaların hukukun üstünlüğü ve insan hakları standartlarıyla bağdaşmadığını göstermektedir.

Son yıllarda cezaevlerinde hasta mahpusların tedaviye erişiminde yaşanan sorunlar, hamile kadınların ve çocuklu tutuklu ve hükümlülerin yaşam koşulları, cezaevi ölümleri ve intiharlar gibi ciddi insan hakları ihlalleri rapor edilmiştir. Bu tür sorunlar, yalnızca bireylerin hak ihlalleri olarak değil, aynı zamanda sistematik bir yapısal eksikliğin göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

Özellikle 15 Temmuz 2016'daki darbe girişimi sonrası yaşanan süreçte, belirli gruplara yönelik baskıların artmasıyla birlikte, cezaevlerindeki hak ihlalleri sistematik ve yaygın bir karakter kazanmıştır. Başta Gülen Hareketi mensupları olmak üzere, muhalif grupların yoğun bir şekilde hedef alınması, uluslararası insan hakları mekanizmaları tarafından da eleştirilmiştir. Bu dönemde, cezaevlerinin siyasi intikam ve ayrımcılık aracı olarak kullanıldığı yönünde yaygın kanaatler oluşmuştur.

Bu rapor, Türkiye'deki cezaevlerinde yaşanan hak ihlallerine dair detaylı bir analiz sunmakta ve aşağıdaki temel tespitleri ortaya koymaktadır:

1. **Hasta Tutuklu ve Hükümlülerin Durumu**: Tedaviye erişim, ilaç temini ve hijyen gibi temel ihtiyaçlar karşılanmamaktadır.
2. **Cezaevlerindeki Ölümler ve İntiharlar**: Cezaevlerinde yaşanan ölümler ve intiharlar, cezaevlerindeki koşulların vahametini gözler önüne sermektedir.
3. **Hamile Kadınlar**: Hamile tutuklu ve hükümlülerin sağlık ve güvenlik ihtiyaçları gözetilmemekte, alternatif adli kontrol tedbirleri nadiren uygulanmaktadır.
4. **Çocuklu Tutuklu ve Hükümlüler**: Cezaevlerinde anneleriyle birlikte kalan çocukların koşulları, fiziksel ve psikolojik gelişimleri açısından endişe verici seviyededir.

Bu bulgular, insan haklarına dayalı, adil ve hukukun üstünlüğüne uygun bir ceza infaz sisteminin önemini bir kez daha gündeme getirmektedir. Bu kapsamda, ulusal ve uluslararası standartlara uygun düzenlemeler yapılması ve cezaevlerinin bağımsız mekanizmalar tarafından etkin bir şekilde denetlenmesi gereklidir.

- **Hasta tutuklu ve hükümlülerin ağır hak ihlallerine maruz kalması**

Türkiye cezaevlerinde hasta tutuklu ve hükümlülerin durumu son derece kritiktir. Özellikle ağır hastalığı bulunan bireylerin sağlık hizmetlerine erişimde ciddi engellerle karşılaştığı tespit edilmiştir. Cezaevlerindeki sağlık hizmetlerinin yetersizliği, düzenli kontrol eksiklikleri ve tedaviye erişimde yaşanan zorluklar, tutuklu ve hükümlülerin sağlık durumlarının daha da kötüleşmesine yol açmaktadır. İnsan hakları örgütleri ve tıbbi raporların ortaya koyduğu verilere göre, ağır hastalığı olan birçok tutuklu ve hükümlü, cezaevi koşullarına uygun olmayan bir şekilde tutulmaktadır. Bu durum, Anayasa'nın 17. maddesi ile Avrupa İnsan

Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 3. maddesinde güvence altına alınan insan onuruna aykırı muamele ve kötü muamele yasağını ihlal etmektedir.

Özellikle 15 Temmuz darbe girişimi sonrası dönemde, başta Gülen Hareketi mensupları olmak üzere, sağlık sorunları bulunan birçok siyasi tutuklu ve hükümlünün uygun tedavi ve sağlık hizmetlerinden mahrum bırakıldığı gözlemlenmiştir. Tedaviye erişimdeki bilinçli engellemeler, kötü hijyen koşulları ve aşırı kalabalık koğuşlar, hasta mahpusların sağlık durumlarını daha da ağırlaştırmıştır. Cezaevlerinde sağlık ve tedavi hizmetlerinin yetersizliği, kötü koşulların da etkisiyle, birçok hasta tutuklu ve hükümlünün ya cezaevinde ya da tahliye edildikten kısa bir süre sonra vefat etmesine neden olmuştur.

Hazırlanan raporların ilgili bölümlerinde de belirtildiği gibi, cezaevlerindeki sağlık hizmetine erişimin kısıtlanması, revir hakkının reddedilmesi, Adli Tıp Kurumuna, adliyeye veya hastaneye götürülürken kelepçe takılması, sedyede veya revirde kelepçeli tedaviye zorlanması gibi kötü muamele uygulamaları, hükümlü ve tutukluların sağlık sorunlarının zamanında ve etkili bir şekilde çözülmesini engellemiştir. Bu durum, Türk cezaevlerinin kronik bir sorunu haline gelmiştir. Özellikle tedavi süreçlerini güçlükle sürdüren siyasi tutuklu ve hükümlülerin ayrımcı ve keyfi uygulamalara maruz kalması, başka cezaevlerine sürgün edilmesi gibi eylemler, sağlık hizmetlerine erişim hakkına ciddi şekilde zarar vermektedir.

Adalet sisteminde yaşanan sorunlar nedeniyle, binlerce hasta tutuklu ve hükümlü cezaevlerinde yaşam mücadelesi vermektedir. Ağır hastalığı olan ve tedaviye ihtiyaç duyan birçok kişi, kötü cezaevi koşulları nedeniyle hayatını kaybetme riskiyle karşı karşıyadır. Aynı şekilde, cezaları kesinleşmiş olan pek çok hasta hükümlü de infaz erteleme imkânı tanınmaksızın cezaevine gönderilmektedir.

Cezaevine gönderilen veya infaz ertelemesi uygulanmaksızın tutuklanan ağır hastalar, cezaevinde ayrımcı ve keyfi muamelelere maruz kalmıştır. Özellikle Gülen Hareketi mensupları ve muhalif siyasi tutuklu ve hükümlüler, tedavi ve sağlık hizmetlerine erişim konusunda ciddi engellerle karşılaşmış ve bilinçli bir şekilde bu hizmetlerden mahrum bırakılmıştır. Çoğu ağır hasta tutuklu ve hükümlü, tedaviye zamanında başlanmadığı veya yetersiz tedavi gördüğü için hastalığının ilerlemesi sonucu hayatını kaybetmiştir.

Bu süreçte, Erdoğan rejiminin nefret politikalarının etkisi ve cezaevi idarelerinin ayrımcı uygulamaları sonucunda binlerce hasta tutuklu ve hükümlü ciddi hak ihlallerine uğramıştır. Sağlık hizmetlerine erişim konusundaki bu yapısal sorunlar, hem ulusal hem de uluslararası standartlara açıkça aykırıdır.

Cezaevleri 15 Temmuz sonrası başlayan nefret söylemiyle birlikte Erdoğan rejiminin intikam alma merkezlerine dönüşmüşlerdir. Tutuklanan veya hükümlü bulunan insanların insanlık dışı koşullarda barındırılması, **tek kişilik hücrelerde tecrite maruz kalması, ziyaretçi kabul ve telefon haklarının kısıtlanması, sosyal ve kültürel aktivitelerden mahrum bırakılması, koşulları bulunmasına rağmen tahliye, infaz erteleme, denetimli serbestlik ve koşullu salıverilmeden faydalandırılmaması,** hasta tutukluların **infazlarının ertelenmemesi**, sağlık imkanlarından faydalandırılmaması veya yeterli sağlık imkanı

sağlanmaması[351], gibi hukuksuz uygulamalar bu dönemin en vahim nefret saikli cezaevi uygulamalarıdır.

İnsanların yaşam hakkını korumak yükümlülüğü bulunan devlet, aksine insanların cezaevlerinde ölümü için hukuksuz uygulamalar geliştirmektedir. Bu kapsamda Adli Tıp Kurumu, hem 28 Şubat hem 15 Temmuz mağduru olan KHK'lı ve felçli öğretmen **Şerife Sulukan'a**, yüzde 89 engelli olması nedeniyle günlük yaşam aktivitelerinin çoğunda yardıma ihtiyaç duyduğu halde, sürekli hastalık, sakatlık ve kocama hali bulunmadığı için "cezaevinde kalabilir" raporu vermiştir[352]. Sulukan halen cezaevinde başkalarının yardımıyla yaşama tutunmaya çalışmaktadır.

Manisa'da Gülen Hareketine yönelik hukuksuz operasyonlar kapsamında 10 yıl hapis cezasına çarptırılan ve cezası Yargıtay tarafından onanan 86 yaşındaki yatalak hasta Mustafa Said Türk'ün, yaşlılık ve ağır hastalıkları gerekçesiyle yaptığı infaz erteleme başvurusu reddedilmiştir. Türk, hasta yatağından sedye ile alınarak cezaevine götürülmüş ve kısa süre sonra hastaneye kaldırılmıştır.

86 yaşındaki hayırsever Mustafa Said Türk, 25 gün boyunca cezaevi ile hastane arasında dolaştırılmıştır. Adli Tıp Kurumunun infaz erteleme raporu vermesinin ardından, Menemen R Tipi Cezaevinden tahliye edilmiş ancak bu süreçte sedye üzerinde cezaevine götürülen Türk, tekrar sedyeyle evine geri getirilmiştir.

Evine döndüğünde sağlık durumu daha da kötüleşen Türk'ün, vücudunda yaralar oluşmuş, hijyen ve temizlik gibi ağır bir hastanın ihtiyaç duyduğu temel gereksinimlerin sağlanmadığı görülmüştür. Mustafa Said Türk, adeta ölüme terk edilmiştir.

- **Cezaevlerindeki hak ihlallerinin ölümlere ve intiharlara neden olması**

Erdoğan rejiminin ayrımcı, keyfi ve nefret saikli uygulamaları, cezaevlerinde intihar vakaları ve ölüm oranlarının endişe verici düzeylere ulaşmasına neden olmuştur. Kötü muamele, ihmal, psikolojik baskı ve ağır cezaevi koşulları, tutuklu ve hükümlüler arasında ciddi ruhsal ve fiziksel çöküşlere yol açmaktadır. İntihar vakalarının çoğunda, cezaevi idaresinin ihmali ya da kötü muameleye yönelik ciddi iddialar bulunmaktadır. Bu durum, Türkiye'de cezaevi denetim sistemlerinin ne denli yetersiz olduğunu gözler önüne sermektedir.

15 Temmuz 2016 sonrası yaşanan kitlesel tutuklama süreçleriyle birlikte artan insan hakları ihlalleri, cezaevlerinde intihar ve ölüm oranlarını daha da yükseltmiştir. İşkence, fiziksel ve psikolojik baskı, kötü muamele, tecrit uygulamaları ve yetersiz sağlık hizmetleri, mahkumların yaşamlarını tehlikeye atmakta, intihar ve ölümleri tetiklemektedir. Avrupa Konseyi raporlarına göre, Türkiye, cezaevlerinde intihar oranlarının en yüksek olduğu ülkelerden biridir. Özellikle siyasi mahkumlar, ayrımcı ve nefret dolu politikaların hedefi haline gelmiş, kötü cezaevi koşulları nedeniyle yaşamlarını yitirmiştir.

Erdoğan rejimi, nefret politikaları aracılığıyla hem şiddeti teşvik etmiş hem de hukuksuz bir şekilde cezaevlerinde bulunan masum insanları ayrımcı uygulamalara maruz bırakmıştır.

---

[351] Aras, s.5 vd

[352] Bold Medya, ¨Felçli ve yüzde 89 engelli öğretmen Şerife Sulukan cezaevinde nöbet geçirdi¨, 14.06.2022, https://www.boldmedya.com/2022/06/02/felcli-ve-yuzde-89-engelli-ogretmen-serife-sulukan-cezaevinde-nobet-gecirdi/,

Bu uygulamalar, cezaevlerinde bulunan hasta tutuklu ve hükümlüleri fiziki ölüme terk etmiştir. 15 Temmuz darbe girişimi sonrası başlatılan soruşturmalar kapsamında, koşulları bulunmamasına rağmen hasta insanlar tutuklanmış ve kötü cezaevi koşulları veya baskılar nedeniyle binlerce insan cezaevlerinde hastalanmış ya da hayatını kaybetmiştir.

Nefret politikalarının bir sonucu olarak hasta tutuklu ve hükümlüler, kötü cezaevi koşulları ve tedavi hizmetlerinin yetersizliği nedeniyle bilinçli bir şekilde ölüme terk edilmektedir. Bu durumun en çarpıcı örneklerinden biri, OHAL döneminde KHK ile görevinden ihraç edilen ve daha sonra tutuklanan polis memuru Mustafa Kabakçıoğlu'nun trajik ölümüdür. Ağır hasta olan Kabakçıoğlu, Gülen Hareketine mensup olduğu iddiasıyla tutuklu bulunduğu Gümüşhane Cezaevinde, 29 Ağustos 2020 tarihinde tek kişilik bir hücrede, beyaz plastik bir sandalye üzerinde hayatını kaybetmiştir. Kabakçıoğlu'nun tedavi ve tahliye talepleri bilinçli bir şekilde görmezden gelinmiş, bu ihmaller zinciri ölümüne neden olmuştur.

Cezaevlerinde Gülen Hareketi mensubu olma iddiasıyla tutuklu bulunanlara gerekli sağlık yardımlarının ve tedavilerinin yapılmaması adeta idari pratik haline gelmiştir. Bu bağlamda cezaevlerinde Gülen Hareketi mensubu olduğu iddiasıyla tutuklu bulunan ve hastalığı nedeniyle ölüme terk edilen bir diğer vahim vaka ise KHK'lı İngilizce öğretmeni Halime Gülsu'nun cezaevinde ölümüdür. SLE (Sistemik Lupus Eritematozus) hastası olan İngilizce öğretmeni **Halime Gülsu** eşleri tutuklu KHK'lı aileler için içli köfte yapıp satması suçlamasıyla 3 Mart 2018 tarihinde tutuklanmış ve 28.04.2018 tarihinde ise ilaçları verilmediği, revire çıkartılmadığı ve tedavisi yapılmadığı için tutuklu bulunduğu Tarsus Kadın Kapalı Cezaevinde hayatını kaybetmiştir[353].

Yüz binlerce suçsuz insan gibi, 84 yaşındaki **Nusret Muğla** herhangi bir suç unsuru içermeyen Bank Asya'ya para yatırma, Manisa'daki Feza Derneğine üye olma ve Nevbahar adlı bir grup kurma iddialarıyla hakkında Gülen Hareketine üyelik suçlamasıyla başlatılan soruşturma kapsamında tutuklanmıştır. Cezaevinde geçirdiği ameliyatlar sonrası tahliye edilmiş ve daha sonra 6 yıl 3 ay hapis cezasına çarptırılmıştır. Muğla'ya verilen mahkumiyet kararı Yargıtay tarafından onaylandığı için tekrar tutuklanıp Manisa T Tipi Cezaevine konulmuştur. Muğla'nın kalp, tansiyon, romatizma, prostat, böbrek sorunları ve beyinde denge bozukluğu nedeniyle günde 14 ilaç kullanmasına ve 84 yaşında olmasına rağmen infaz erteleme talepleri kabul edilmemiştir[354]. Yıllarca Manisa'da ayakkabıcılık yapan ve AKP'nin kurucularından eski TBMM başkanlarından Bülent Arınç'ın da yakın arkadaşı olan Muğla[355], Cezaevinde Covid salgınına yakalandıktan kısa bir süre sonra vefat etti.

Bir başka vakada, 82 yaşındaki İzmirli hayırsever iş insanı **Yusuf Bekmezci** bilinci kapalı olarak yoğun bakımda bulunduğu sırada tahliye talebi reddedilmiş ve çok geçmeden hastanede vefat etmiştir. Bekmezci tutuklu bulunduğu Kırıklar F Tipi Cezaevinden 4 Ocak 2022 tarihinde göz ameliyatı için gittiği İzmir Katip Çelebi Üniversitesi İzmir Atatürk Eğitim Ve

---

353 TR724 Haber, ¨Cezaevinde göz göre göre bir ölüm daha: Halime Gülsu öğretmen vefat etti¨, 28.04.2018, https://www.tr724.com/cezaevinde-goz-gore-gore-bir-olum-daha-halime-gulsu-vefat-etti,

354 Kronos, ¨Günde 14 ilaç kullanıyordu: 84 yaşındaki Nusret Muğla cezaevinde hayatını kaybetti¨,13.02.2022, https://kronos36.news/tr/gunde14-ilac-kullaniyordu-84-yasindaki-nusret-mugla-cezaevinde-hayatini-kaybetti/,

355 Ahval News, ¨Arınç'tan 84 yaşında cezaevinde ölen dostu Nusret Muğla için mesaj: 'Sana faydalı olamadım'¨, 14.02.2022, https://ahvalnews.com/tr/nusret-mugla/arinctan-84-yasinda-cezaevinde-olen-dostu-nusret-mugla-icin-mesaj-sana-faydali,

Araştırma Hastanesinde ameliyat sırasında kalbi durmuş ve daha sonra yoğun bakımda tedaviye alınmıştı. Yoğun bakımda tedavi görmesi nedeniyle **Adli Tıp Kurumu tarafından 'infazın ertelenmesi' yönünde verilen karara rağmen** İzmir 2. Ağır Ceza Mahkemesi tahliye talebini reddetmiştir. Bekmezci, yoğun bakımda bulunduğu hastanede tahliye edilmeden 20 Ocak 2022 tarihinde vefat etmiştir[356].

Bu dönemde hasta tutuklu ve hükümlülerin muayenesi sırasında jandarmanın muayene odasında bulunması ya da muayenenin hükümlü ya da tutuklu **kelepçeli iken gerçekleştirilmesi veya yatağa kelepçelenerek tedavi edilmesi,** özgürlüğünden mahrum kalmış kişilerin yaşadığı sağlık hakkı ve kötü muamele yasağı ihlallerinin başında gelmektedir[357]. Özellikle muhalif ve siyasi tutuklu ve hükümlülere yönelik kelepçeli muayene ve tedavi uygulamasının bir devlet pratiğine dönüştüğü görülmektedir[358].

Bu alanda kamuoyuna bir çok örnek yansımaktadır. Konunun anlaşılması bakımından aşağıda birkaç vahim vakaya yer verilecektir. Kanun Hükmünde Kararname ile ihraç edilen polis memuru **Veysel Atasoy**, tutuklu bulunduğu Tavşanlı Cezaevinde rahatsızlanması üzerine Tavşanlı Devlet Hastanesi ve Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversite Evliya Çelebi Eğitim ve Araştırma Hastanesine kaldırılmıştır. 12 Eylül 2020'de kaldırıldığı Tavşanlı Devlet Hastanesinde **9 gün,** Kütahya Devlet Hastanesinde ise **25 gün** kaldıktan sonra yaşamını yitirmiştir. Atasoy, ölümünden önce yaklaşık **35 gün** boyunca hastane yatağına kelepçeli bir şekilde yatmış yine yatağa kelepçeli olarak yaşamını yitirmiştir. Atasoy'un kelepçeli bir şekilde 35 gün yatağa bağlanmasına dair ailesinin yaptığı suç duyurusunda kamu görevlileri hakkında soruşturma açılmasına yer olmadığına karar verilmiştir[359].

- **Türk yargısının cezaevlerindeki hak ihlallerine karşı tutumu**

Erdoğan rejiminin OHAL süreciyle birlikte oluşturduğu kaotik ve totaliter düzende, Türk yargısı adeta rejim yargısına dönüşmüştür. Hak ihlallerini önleme noktasında pozitif yükümlülüğü bulunan yargı mercileri, bir bütün halinde Erdoğan rejiminin gerçekleştirdiği hak ihlallerini görmezden gelmekte ve bu ihlalleri meşru göstermek amacıyla keyfi ve hukuksuz kararlar vermektedir.

Türk yargısı, cezaevlerinde yaşanan hak ihlallerine karşı etkili bir denetim mekanizması sağlayamamaktadır. Tutuklu ve hükümlülerin şikâyetleri yeterince dikkate alınmamakta, çoğu zaman bu şikâyetlerle ilgili soruşturma bile açılmamaktadır. Yargının cezaevlerindeki hukuksuzlukları meşrulaştırmaya yönelik tutumu, cezasızlık kültürünü beslemekte ve sorunların çözümünü engellemektedir.

Özellikle siyasi davalarda yargının taraflı tutumu, adalete olan güveni ciddi şekilde sarsmaktadır. Hasta tutukluların tahliye talepleri büyük ölçüde reddedilmekte, bu da adil yargılama hakkı ve yaşam hakkı ihlallerinin görmezden gelinmesine yol açmaktadır. Anayasa

---

356 TR724 Haber,¨ Bilinci kapalı haldeyken bile tahliye edilmeyen Yusuf Bekmezci Hakk'a yürüdü¨, 20.02.2022, https://www.tr724.com/bilinci-kapali-haldeyken-bile-tahliye-edilmeyen-yusuf-bekmezci-hakka-yurudu/,

357 Türk Tabipler Birliği, ¨Özgürlüğünden Yoksun Kalan Kişilerin Muayenesi Hakkında Bilgi Notu¨, 21.09.2022, https://www.ttb.org.tr/haber_goster.php?Guid=ec0bcd00-39ad-11ed-8917-d6bd30b70801

358 İnsan Hakları Derneği , Ankara Şubesi İç Anadolu Bölgesi Hapishaneleri 2023 Yıllık Rapor, 19 Nisan 2024, s.115

359 ¨İHİK, kelepçeli ölümde ihmal görmedi!¨ 13 Eylül 2022, https://yeniyasamgazetesi6.com/ihik-kelepceli-olumde-ihmal-gormedi/

Mahkemesinin, hamile ve hasta mahkumlarla ilgili başvuruları genellikle “kabul edilemez” bulması, mağdurların adalet arayışını sonuçsuz bırakmaktadır. Bu durum, hukukun üstünlüğü ilkesine duyulan güveni daha da zayıflatmaktadır.

Türk yargısının cezaevlerindeki hak ihlallerine karşı takındığı tutum, sorunun bir parçası haline gelmiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) ve diğer insan hakları kuruluşlarının bu konudaki kararları göz ardı edilmektedir. Cezaevlerinde hasta tutuklu ve hükümlülere yönelik keyfi ve ayrımcı uygulamalara karşı yegâne başvuru mekanizması olan yargı, bu süreçte hak ihlallerinin artmasına zemin hazırlamıştır.

Sulh ceza hakimlikleri gibi yapılar, sistematik baskı ve siyasal etkiler nedeniyle tarafsızlıklarını yitirmiştir. Sulh ceza hakimlikleri, tutuklama koşulları bulunmamasına rağmen ağır hastaları tutuklamıştır. Aynı şekilde, esas yargılamayı yapan Ağır ceza mahkemeleri de hasta tutukluların taleplerini görmezden gelmiştir. Cezaevlerindeki hukuksuzlukları denetlemekle görevli olan infaz hakimlikleri de aynı ayrımcı ve keyfi duruşu sergilemiştir.

Ağır ve kötü cezaevi koşullarında, çoğu zaman sedyeye kelepçeli olarak tedavi gören ve cezaevinin güvenliğine, huzuruna ve disiplinine en ufak bir olumsuz etkisi bulunmayan birçok hasta hükümlü, denetimli serbestlik, koşullu salıverilme ve infaz erteleme gibi olanaklardan faydalandırılmamıştır. Bu konuda görevli yargı mercilerinin, özellikle siyasi hükümlüler konusunda, matbu ve soyut gerekçelerle bu haklardan mahrum ettikleri yukarıda verilen örnek vakalarla izah edilmiştir.

Hak ihlallerine karşı bireysel başvuru merkezi olan Anayasa Mahkemesi ise bu noktada hak ihlallerini giderici bir fonksiyon icra etmektense, bu hak ihlallerini örtbas etme çabası içine girmiştir. Zamanında tedavi edilmeyen, yatağa kelepçeli tedavi edilen ya da yıllarca hasta halde cezaevinde bırakılan kişilerin bireysel başvurularını değerlendiren Mahkeme, bu kişilerin daha sonra tahliye edilmiş olmalarını yeterli görerek, başvuruları kabul edilmezlik kararıyla sonuçlandırmıştır.

- **Cezaevlerindeki sistematik hak ihlallerinin insanlığa karşı suçu oluşturması**

Cezaevlerinde yaşanan ayrımcı uygulamalar, uluslararası hukuk çerçevesinde insanlığa karşı suçlar kapsamında değerlendirilebilecek niteliktedir. Roma Statüsü ve Türk Ceza Kanunu'nun 77. maddesi, bu tür eylemleri şiddetle yasaklamaktadır. Raporun ortaya koyduğu sistematik ihlaller, Roma Statüsü'nün 7. maddesi kapsamında 'insanlığa karşı suçlar' teşkil edebilecek niteliktedir. Bir gruba yönelik olarak tutuklama, ayrımcılık, işkence, sağlık hizmetlerinden yoksun bırakma ve kötü muamele gibi eylemler, sistematik, kitlesel ve yaygın bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Bu durum, uluslararası toplumu harekete geçmeye çağırmaktadır. Türk yargısının işlevsizliği göz önüne alındığında, uluslararası mekanizmaların devreye girmesi gerekmektedir.

- **Cezaevi idareleri keyfi ve ayrımcı uygulamaların merkezine dönüşmesi**

Erdoğan rejiminin hakim kıldığı ayrımcı, keyfi ve nefret saikli politikalar cezaevlerinde acımasızca uygulanmıştır. Cezaevi idareleri, bu politikaların uygulayıcısı olmuşlardır. Özellikle siyasi tutuklu ve hükümlülere yönelik olarak cezaevlerini adeta birer beton tabuta dönüştürmüşlerdir. En azılı hükümlülerin bile faydalandığı sosyal, kültürel ve eğitim

faaliyetlerinden, siyasi hükümlü ve tutukluları mahrum bırakacak kararlar almışlardır. Keyfi gerekçelerle hasta tutuklu ve hükümlülerin sağlık imkanlarına ve tedaviye erişimlerini engellemişlerdir. Aynı şekilde, tutuklu ve hükümlülere yönelik kötü muamele, disiplin cezalarının keyfi verilmesi, ziyaretçi kısıtlamaları ve tek kişilik hücre gibi uygulamalar, tutuklu ve hükümlülerin haklarının sistematik olarak ihlal edildiğini göstermektedir. Özellikle siyasi tutuklu ve hükümlülere yönelik ayrımcı politikalar, hukuk devletinin temel ilkelerine aykırı bir durum sergilemektedir.

- **Hasta, hamile, lohusa ve çocuklu kadınların ağır hak ihlallerine uğraması**

Hasta, hamile, lohusa ve çocuklu kadınların yaşadığı sorunlar, cezaevlerindeki temel insan hakları ihlallerini gözler önüne sermektedir. Hamile kadınların uygun sağlık hizmetlerinden yararlanamadığı ve çocukların gelişimlerini olumsuz etkileyen koşullarda tutulduğu birçok kurum tarafından raporlanmıştır. Cezaevindeki çocuklar, yaşlarına uygun eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlerden yoksun bırakılmaktadır. Bu durum, hem ulusal hem de uluslararası hukukun çocuk haklarına ilişkin standartlarına aykırıdır.

Hamile, lohusa ve çocuklu kadınlar cezaevlerinde insanlık dışı koşullara maruz kalmaktadır. Bu kadınların cezaevinde tutulması, ulusal ve uluslararası insan hakları normlarına aykırıdır. Hamile kadınların kötü cezaevi koşullarında düşük yaptığı ve lohusa kadınların bebekleriyle birlikte uygunsuz ortamlarda yaşamak zorunda kaldığı vakalar raporlanmıştır. Çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanmaması ve anneleriyle birlikte cezaevinde bulunmaları, ciddi fiziksel ve psikolojik zararlar doğurmuştur.

Hasta tutuklu ve hükümlülerin yaşadığı sorunların benzerleri, hasta, hamile, lohusa ve bebekli kadınlar tarafından da yaşanmaktadır. Hamile veya lohusa olmasına rağmen alelacele hukuksuz bir şekilde tutuklanan kadınlar, kötü cezaevi koşullarında doğum yapmaya ya da yeni doğan bebeklerine uygun olmayan cezaevi koşullarında bakmaya zorlanmışlardır. Birçok mahkeme, bu konumdaki tutuklu kadınların hükmen tutuklu kalmasına karar vermiştir. Aynı şekilde, hiçbir kaçma ve delilleri karartma şüphesi bulunmayan, bakıma muhtaç çocukları bulunan birçok kadın tutuklanmıştır. Hükmü kesinleşenler ise, cezalarının ertelenmesi mümkünken, bilinçli bir takdirle bu noktada ayrımcı ve keyfi muameleye maruz kalmışlardır. Dolayısıyla, 15 Temmuz darbe süreciyle birlikte Türkiye'ye hakim olan Erdoğan rejiminin hukuksuz düzeninin en mağdur kesimleri, hastalar, kadınlar ve çocuklar olmuştur. Erdoğan rejimi, nefret saikiyle dezavantajlı bu kişilere özellikle cezaevlerinde cehennemi yaşatmıştır.

Cezaevi koşullarında hükümlü kadınlar bakımından hastalık kadar zor olan bir diğer husus ise **hamilelik durumudur**. Türkiye'deki ağır cezaevi koşulları, fiziki yetersizlikler, kalabalık koğuşlar ve yetersiz sağlık hizmetleri gebelik sürecinin hükümlü kadın bakımından ciddi riskli geçmesine ve hayati tehlike yaşamasına neden olmaktadır. Türkiye'de, özellikle 15 Temmuz 2016 darbe girişimi sonrası başlatılan soruşturma ve operasyonlar kapsamında, hamile kadınların ve yeni doğum yapmış annelerin hukuka aykırı şekilde gözaltına alındığı ve tutuklandığına dair birçok vakaya rastlanmaktadır[360].

[360] Bold Medya, 'AKP'nin iftihar tablosu: 6 yılda hamile ve lohusa 80 kadın gözaltına alındı ya da tutuklandı', 3 Kasım 2023, https://www.boldmedya.com/2022/07/14/akpnin-iftihar-tablosu-6-yilda-hamile-ve-lohusa-80-kadin-gozaltina-alindi/

Yirmi sekiz yaşında ev hanımı **Nurhayat Yıldız,** Gülen Hareketine yönelik operasyonlar kapsamında 29 Ağustos 2016'da tutuklandığında 2,5 aylık hamile olup, ikiz bebeklerini beklemekteydi. Sinop Kapalı Cezaevindeki 25 kişilik koğuşa konulduğunun 40. günü, hamileliğinin 19. haftasında bebeklerini kaybetmiştir. İki gün hastanede kaldıktan sonra tahliye edilmeyerek tekrar cezaevine gönderilmiştir. Bebeklerin defin için aileye verilmesi uygun bulunmamıştır. Sinop Ağır Ceza Mahkemesi, 1,5 yıllık tutukluluğunun ardından Nurhayat Yıldız'ı 7 yıl 6 ay hapis cezasına çarptırmış ve hükmen tutuklu kalmasına karar vermiştir[361].

Görüldüğü üzere Erdoğan rejimi tarafından cezaevlerinde uygulanan politikalar, insan hakları standartlarından uzak bir tablo çizmektedir. Siyasi tutuklulara yönelik baskılar, keyfi uygulamalar ve kötü muamele, rejimin otoriter eğilimlerini yansıtmaktadır. Bu politikalar, uluslararası toplum tarafından da eleştirilmektedir.

Cezaevlerinde hasta, hamile ve çocuklu tutuklu ve hükümlülere yönelik keyfi ve ayrımcı uygulamalar yukarıda da anlatıldığı üzere hem ulusal mevzuata hem de uluslararası insan hakları standartlarına aykırılık teşkil etmektedir. Bu insanlar Erdoğan rejiminin nefret politikaları çerçevesinde bilinçli bir tercihle ölüme terk edilmektedir.

- **Cezaevlerindeki hak ihlallerinin önlenmesi için temel öneriler:**

Cezaevlerindeki hasta, tutuklu ve hükümlüler ile hamile, lohusa ve çocuklu kadınların durumu çok vahim bir haldedir. Devletin üzerine düşen başta yaşam hakkının korunması ve her bireyin sağlık hakkı olmak üzere temel haklarını koruyucu yükümlülüklerini yerine getirme konusunda aktif olarak harekete geçmesi gerekmektedir. Bu bağlamda;

- Cezaevlerinde bağımsız denetim mekanizmaları oluşturulmalıdır. İnsan hakları kuruluşlarının ve bağımsız denetçilerin cezaevlerine erişimi sağlanmalıdır.
- Halen hapishanelerde bulunan ağır hasta tutuklu ve hükümlülerin tümü tam teşekkülü herhangi bir hastane raporuna istinaden derhâl salıverilmeli, tedavileri ailelerinin yanında sürdürülmeli ve sağlık sigortası devlet tarafından karşılanmalıdır.
- Adli Tıp Kurumu sağlık sebebiyle infazın ertelenmesi raporlarında son ve tek merci olmaktan çıkarılmalıdır.
- Adli Tıp Kurumu siyasal otoritenin baskısına göre değil tıp bilimi ve etiği doğrultusunda kararlar vermelidir.
- Cezaevlerindeki hak ihlallerine karşı etkili hukuki mekanizmalar geliştirilmelidir. Tutuklu ve hükümlülerin şikâyetlerini hızlı ve etkin bir şekilde değerlendirecek bağımsız bir merci oluşturulmalıdır.
- Sağlık sebebiyle infazın ertelenmesi kararlarında cumhuriyet savcılarının takdir yetkisi kaldırılmalı, hastanelerin verdiği raporlar esas alınarak cezaların infazları ertelenmelidir.
- Hasta hükümlülerin infaz ertelemesi önündeki "toplum güvenliği bakımından tehlike" kriteri kanundan çıkarılmalıdır. infaz ertelemesinin önündeki engel teşkil eden 5275

[361] Bold Medya, ¨Bu fotoğrafa iyi bakın: Bu kimin 28 Şubat'ı¨, 20/02/2021, https://boldmedya.com/2019/02/28/bu-fotografa-iyi-bakin-bu-kimin-28-subati/

sayılı Kanun'un 25. maddesindeki "infaza ara verilemeyeceğine" dair düzenleme ile 107. maddenin 16. fıkrasındaki düzenleme kaldırılmalıdır.

- Hasta hükümlülerin denetimli serbestlik ve koşullu salıverilme haklarına yönelik keyfi ve ayrımcı uygulamalara derhal son verilmelidir.
- AİHM'nin Gülay Çetin-Türkiye kararında belirttiği hususlara uyulmalı, hasta tutuklu ve hükümlülerin tahliye edilmemesinin AİHS'in 3. maddesinin ihlali olduğu hatırda tutulmalıdır.
- Anayasa Mahkemesi, Yargıtay ve yerel yargı mercileri, hasta tutuklu ve hükümlülerin talepleri konusunda adil yargılama ilkelerine ve hakkaniyete uygun değerlendirme yapmalı ve ayrımcı, keyfi nefret saikli kararlar vermekten kaçınmalıdır.
- Cumhurbaşkanının sağlık sebebi ile hükümlülere yönelik af yetkisini düzenleyen genelgesi değiştirilmeli, Adli Tıp Kurumu tek belirleyici olmaktan çıkarılmalı, Cumhurbaşkanı ağır hasta hükümlüler ile ilgili yetkisini ayrım gözetmeksizin kullanmalıdır[362].

[362] İHD, Hasta Mahpuslar, 31 Mart 2020 tarihli basın açıklaması, https://www.ihd.org.tr/hasta-mahpuslar/

KAYNAKÇA

Kitap ve Makaleler

Agai, Bekim: Fethullah Gülen Hareketinin Eğitime İslamî Etik Kazandırma Projesi, 27.02.2003, https://fgulen.com/tr/hayati-tr/hareketi-incelemeler/Bekim-Agai-Fethullah-Gulen-Hareketinin-Egitime-Islami-Etik-Kazandirma-Projesi

Alfred de Zayas: Crimes Against Humanity in Erdogan's Turkey, 26.02.2021, https://www.realclearreligion.org/articles/2021/02/26/crimes_against_humanity_in_erdogans_turkey_661936.html,

Altıok, Zeynep: OHAL Bilançosu Hak İhlalleri Raporu, s.15-16, https://content.chp.org.tr/file/33743.pdf,

Aras, Bahattin: ¨Hükümlü ve Tutukluların İnsan Onuruna Uygun Koşullarda Barınma Hakkı¨, Yaşar Hukuk Dergisi, Cilt:4, Sayı:2, Yıl:2022

Aras, Bahattin/ Güverçin, Sezgin: İnfaz Hukuku, 2. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2024

Arslan, Serdar/Aslantürk, Hüsnunur/Ulucan Özkan, Elvan/Öztürk, Yusuf: ¨Tutuklu Ve Hükümlülerin Sağlık Hizmet Sunumuna İlişkin Tedavi Taleplerinin Ve Şikâyetlerinin Değerlendirilmesi¨, Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi, Y.2017

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi İçtihadına İlişkin Rehber, Mahpus Hakları, Ankara 2019, https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/482020134215mahpus%20haklar%C4%B1%20olarak%20de%C4%9Fi%C5%9Ftirelim%20ba%C5%9Fl%C4%B1%C4%9F%C4%B1.pdf, s.70

Bulut, Nihat: Sanayi Devriminden Küreselleşmeye Sosyal Haklar, XII Levha Yayınları, 2009

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (CİSST), Hekimler İçin Uluslararası ve Ulusal Mevzuatta Mahpusun Sağlık Hakkı, TCPS Kitaplığı, Broşür 1, İstanbul 2016, https://docplayer.biz.tr/59406354-Hek-mler-c-n-uluslararasi-ve-ulusal-mevzuatta-mahpusun-sa-lik-hakki.html,

Çalışkan, Suat: ¨Hükümlü Veya Tutukluların Cezaevinde İntihar Etmesi: Önlemler, yaklaşım ve müdahale ilkeleri¨, 27.12.2022, https://www.hukukihaber.net/hukumlu-veya-tutuklularin-cezaevinde-intihar-etmesi-onlemler-yaklasim-ve-mudahale-ilkeleri#_ftn10

Çengelköylü, Ceyda/Bademci, Özden/Çelik, Dilek/Karadayı, Esma Figen : ¨Anneleri ile Ceza İnfaz Kurumlarında Kalan 0-6 Yaş Çocukların Yaşam Koşullarının ve Deneyimlerinin Annelerinin Bakış Açısıyla Araştırılması¨, Toplum ve Sosyal Hizmet Cilt 33, Sayı 4, Ekim 2022

Demirbaş, Timur: İnfaz Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2013

Doğru, Osman/Nalbant, Atilla: İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Açıklama ve Önemli Kararlar, C.1, Avrupa Konseyi - T.C. Yargıtay Başkanlığı Yayını, Ankara 2012

Döner, Ayhan/Kelek, Mücahit: ¨Negatif Yükümlülükler Açısından Sağlık Hakkı¨, EÜHFD, Y.2015, C. XIX, S. 3–4

Ergil, Doğu: Fethullah Gülen & The Gülen Movement İn 100 Questions, Blue Dome Press (17 Dec. 2012)

Geras, Norman: Crime Against Humanity-Birth of a Concept, Manchester University Press, 2011, s. 34,35

Güler, Fatih. "Türk Siyasal Hayatında Cumhurbaşkanının Bireysel Özel Af Yetkisi ve Uygulaması", İnsan ve Toplum Dergisi, 14/3 (2024), 181-209. https://www.insanvetoplum.org/turk-siyasal-hayatinda-cumhurbaskaninin-bireysel-ozel-af-yetkisi-ve-uygulamasi

Gündoğan, Gündoğan, Şerife: Devletin Bireyin Yaşam Hakkını Koruma Yükümlülüğü Çerçevesinde Zorla Kaybetme, İstanbul Şehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ağustos 2016

Güneş, Gökhan: ¨Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesinin Gökhan Açıkkollu Kararına İlişkin Değerlendirme¨, 02.12.2022, https://www.drgokhangunes.com/makale/birlesmis-milletler-insan-haklari-komitesinin-gokhan-acikkollu-kararina-iliskin-degerlendirme/,

Karakaş Doğan, (İnfaz Hukuku), s.6-8; Demirbaş, Timur**:** "Ceza İnfaz Hukukunun Çağdaş İlkeleri Açısından 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun (CeGTİK) Değerlendirilmesi", Ceza Hukuku Dergisi, Nisan 2008, (İlkeler)

Karakul, Selman: "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Sağlık Hakkı – I", İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 3 (2), Güz 2016

Kirsten, Anderson; "How Effective is the International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance Likely to be in Holding Individuals Criminally Responsible for Acts of Enforced Disappearance?", Melbourne Journal of International Law, Vol.7, s. 258

Koç Başar, Cansu: Roma Statüsü Bağlamında İnsanlığa Karşı Suçlarda Devlet Politikası, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul 2019

Kubat, Adil: Denetimli Serbestlik ve Cezaların İnfazı, 9. Baskı, Ankara 2019

Molu, Benan: ¨Kişilerin Yakınlarını Gömebilme Hakkı¨, https://www.sosyalhukuk.org/2016/03/benan-molu-yazdi-kisilerin-yakinlarini-gomebilme-hakki/,

Özdalga, Elisabeth: 'Worldly Asceticism in Islamic Casting: Fethullah Gülen's Inspired Piety and Activism', Critique, no. 17 (Fall 2000)

Özel İhtiyaçlara Sahip Mahpuslar Üzerine El Kitabı, Ceza Adaleti El Kitapları Dizisi, United Nations, New York, 2009

Öztürk, Kadir: Hukuka Aykırı Tutuklama İle İlgili AİHM'den Yeni Karar, https://www.trkadirozturk.com.tr/post/aihm-bylock-tutuklama-5/

Seymen Çakar, Ayşen: İnsanlığa Karşı Suçlar, TBB Dergisi, Y. 2012, S.103, s.194-195

Terzi, Hülya: ¨İntihar Vakaları Açısından Türkiye¨, September 3, 2020, https://www.institude.org/opinion/intihar-vakalari-acisindan-turkiye

Turam, Berna: 'Between Islam and the State: The Politics of Engagement: The Engagements between the Gülen Community and the Secular Turkish State', McGil University, Montreal, 2001;

Ülkü, Muhammet Murat: "AİHS'nin 3. Maddesi Kapsamında Devletin Hürriyetini Kısıtladığı Kişilerin Gözaltı-Tutma Koşullarına Yönelik Pozitif Yükümlülükleri", Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, S.13, Nisan 2013

Wikipedia: "Ewing sarkomu," *Wikipedi, Özgür Ansiklopedi,* https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Ewing_sarkomu&oldid=32806502

Wikipedia: ¨17-25 Aralık Yolsuzluk ve Rüşvet Operasyonu¨, https://tr.wikipedia.org/wiki/17-25_Aral%C4%B1k_Yolsuzluk_ve_R%C3%BC%C5%9Fvet_Operasyonu,

Wikipedia: ¨15 Temmuz Darbe Girişimi¨, https://tr.wikipedia.org/wiki/15_Temmuz_Darbe_Giri%C5%9Fimi

Wikipedia: Cumhuriyet (gazete), https://tr.wikipedia.org/wiki/Cumhuriyet_(gazete)

Yeneroğlu, Mustafa: "Hukuksuzluğun Sıradanlaşması: Silahlı Terör Örgütü Üyeliği Yargılamaları¨, Eylül 2021, https://cdn.devapartisi.org/422/Hukuksuzlugun-Siradanlasmasi.pdf, s.2,

Yıldırım, Turan/ Göçgün Muhammed: ¨İdarenin Düzenleyici İşlemlerinde Eşitlik İlkesi¨, İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 3 (2), Güz 2016

Yıldız, Ali/Spencer, Leighann: The Erosion of Property Rights in Turkey, 28.05.2020, https://blog-iacl-aidc.org/2020-posts/2020/5/28/the-erosion-of-property-rights-in-turkey

Zengin, Nazmi: "Sağlık Hakkı" ve Sağlık Hizmetlerinin Sunumu, Sağlıkta Performans ve Kalite Dergisi, Y.2010, C. 1, S. 1

Ulusal ve Uluslararası Kurum ve Kuruluş Rapor ve Belgeleri

Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, Basın Açıklaması, **09.03.2021,** https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/basin-aciklamasi09032021045708

Adalet Bakanlığı, "Kovid-19 Pandemi Sürecinde Ceza İnfaz Kurumları–III", https://cte.adalet.gov.tr/ Home/SayfaDetay/kovid-19-pandemi-surecinde-ceza-infaz-kurumlari-iii180220210659 2 8

Advocates of Silenced Turkey (AST): "Global Purge": 144 Abductıons Conducted By The Turkish Government In Turkey And Abroad¨, June 23, 2021, https://silencedturkey.org/global-purge-1-144-abductions-conducted-by-the-turkish-government-in-turkey-and-abroad

Advocates of Silenced Turkey, These Are Their Stories, https://silencedturkey.org/wp-content/uploads/2019/10/AST-booklet-4th-of-Final-version-WEB-VIEW-.pdf

Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığı Demokrasi, İnsan Hakları ve Çalışma Bürosu, "2022 İnsan Hakları Uygulamaları Ülke Raporları, 2022 İnsan Hakları Raporu - Türkiye Yönetici Özeti", s.8, https://tr.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/91/insan-haklari-raporu-turkiye-bolumu-2022.pdf,

Amnesty International Report 2020/21: The state of the world's human rights", April 7, 2021, https://www.amnesty.org/en/documents/pol10/3202/2021/en/

Amnesty International Report 2021/22: The state of the world's human rights", March 29, 2022, https://www.amnesty.org/en/documents/pol10/4870/2022/en/

Amnesty International Report 2022/23: The state of the world's human rights", March 27, 2023,https://www.amnesty.org/en/documents/pol10/5670/2023/en/

Amnesty International, ¨Turkey: Amnesty International's Brief On The Human Rights Situation, 1 February 2019, https://www.amnesty.org/en/documents/eur44/9747/2019/en/

Ankara Tabip Odası: "Cezaevlerinde Sağlık Hakkı İnsan Hakkıdır", 31.08.2021, https://ato.org.tr/basin-aciklamalari/2021-basin-aciklamalari/print:page,1,524-cezaevlerinde-saglik-hakki-insan-hakkidir.html

Avrupa İşkencenin Önlenmesi Komitesi, 9-21 Haziran 2013 Türkiye Ziyareti Raporu, (CPT/Inf (2015) 6, Prg. 94., https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/ uploads/ 2015/05/08/2015-06-inf-eng.pdf

Avrupa İşkencenin ve İnsanlıkdışı veya Onurkırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi (CPT), CPT Standartları, CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2010, s.80, https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4d78827e2,

Avrupa Komisyonu, "AB Genişleme Politikasına İlişkin 2023 Bilgilendirmesi (Türkiye Raporu 2023)", 08.11.2023, https://www.ab.gov.tr/siteimages/resimler/2023%20T%C3%BCrkiye%20Raporu.pdf,

Avrupa Komisyonu, ¨AB Genişleme Politikasına İlişkin 2021 Bilgilendirmesi (Türkiye Raporu 2021)", s. 32, https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/2021_turkiye_raporu_tr.pdf

Avrupa Komisyonu, ¨AB Genişleme Politikasına İlişkin 2022 Bilgilendirmesi (Türkiye Raporu 2022)", sayfa 34-35, 12.10.2022, https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/2022_turkiye_report_tr_27.11.2022_22.05.pdf,

Avrupa Komisyonu, AB Genişleme Politikasına İlişkin 2018 Bilgilendirmesi, 2018 Türkiye Raporu, Strazburg, 17.4.2018, https://www.ab.gov.tr/siteimages/pub/komisyon_ulke_raporlari/2018_turkiye_raporu_tr.pdf

Avrupa Komisyonu, AB Genişleme Politikasına İlişkin 2020 Bilgilendirmesi (Türkiye Raporu 2020)", sayfa 35, 06.10.2020 https://www.ab.gov.tr/siteimages/trkiye_raporustrateji_belgesi_2020/turkey_report_30.10.2020.pdf-,

BM İşkenceye Karşı Komite: Türkiye'nin Dördüncü Periyodik Raporu Üzerine Sonuç Gözlemleri (2016) , https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/content/143-iskenceye-kars-komite/

Bağımsız Türkiye Komisyonu, Avrupa'da Türkiye Değişimin Kaçınılmazlığı, Üçüncü Rapor,, Mart 2014, s.25 vd., https://www.ab.gov.tr/files/ardb/evt/Avrupa_da_Turkiye_Degisiminin_kacinilmazligi_Bagimsiz_Turkiye_Komisyonu-Ucuncu_Raporu-2014-.pdf

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (CİSST), Hapishane İstatistikleri, https://cisst.org.tr/hapishane-istatistikleri/

Council of Europe, The European Prison Rules, https://search.coe.int/cm#{%22CoEIdentifier%22:[%2209000016809ee581%22],%22sort%22:[%22CoEValidationDate%20Descending%22]}

Council of Europe, Annual Penal Statistics, SPACE I 2022 Report, https://wp.unil.ch/space/space-i/annual-reports/

Cumhuriyet Halk Partisi, "Aradığınız Hakka Erişilemiyor!" Cezaevlerinde Sağlığa Erişim" 28.12.2021, https://chp.org.tr/haberler/chp-den-aradiginiz-hakka-erisilemiyor-raporu

European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT), https://www.coe.int/en/web/cpt/council-of-europe-publications

Hak ve Adalet Platformu, "15 Temmuz 2016 Sonrası OHAL'de Yaşanan Toplumsal Sorunlar ve Hak İhlallerinin Sosyal Boyutları" https://www.sivilsayfalar.org/wp-content/uploads/2018/01/HAP_OHAL_RAPOR_2017.pdf; DW Haber, ¨OHAL tutuklularının yüzde 16'sı intiharı düşündü¨, 27.12.2017, https://www.dw.com/tr/rapor-ohal-tutuklular%C4%B1n%C4%B1n-y%C3%BCzde-16s%C4%B1-intihar%C4%B1-d%C3%BC%C5%9F%C3%BCnd%C3%BC/a-41945448

Human Rights Committee, Concluding observations on the second periodic report of Türkiye, CCPR/C/TUR/CO/2, 7 November 2024, https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2FC%2FTUR%2FCO%2F2&Lang=e

Human Rights Council Working Group on Arbitrary Detention , Opinion No. 38/2017 concerning Kursat Çevik (Turkey), 16 June 2017, A/HRC/WGAD/2017/38, https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Detention/Opinions/Session78/A_HRC_WGAD_2017_38.pdf

Human Rights Watch 2021 Türkiye Raporu, https://www.hrw.org/world-report/2021/country-chapters/turkey#8d3ef8

Human Rights Watch 2022 Türkiye Raporu, https://www.hrw.org/tr/world-report/2022/country-chapters/turkey#38508f

Human Rights Watch 2023 Türkiye Raporu, https://www.hrw.org/tr/world-report/2023/country-chapters/383631#2a5507,

Human Rights Watch 2024 Türkiye Raporu, https://www.hrw.org/world-report/2024/country-chapters/turkey

Human Rights Watch, ¨Gözaltında Türkiye'de Polis İşkencesi ve İnsan Kaçırma¨, Ekim 2017, s.1 vd., https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/turkey1017tu_web.pdf,

Human Rights Watch, "A Blank Check: Turkey's Post-Coup Suspension of Safeguards Against Torture", October 25, 2016, https://www.hrw.org/report/2016/10/26/blank-check/turkeys-post-coup-suspension-safeguards-against-torture

Human Rights Watch, ¨Açık Çek Türkiye'de Darbe Girişimi Sonrası İşkenceye Karşı Koruma Tedbirlerinin Askıya Alınması¨, Ekim 2016, https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/turkey1016turkish_web.pdf,

Human Rights Watch, ¨Turkey: COVID-19 Puts Sick Prisoners at Grave Risk¨, https://www.hrw.org/news/2020/04/03/turkey-covid-19-puts-sick-prisoners-grave-risk#:~:text=(Istanbul)%20%E2%80%93%20An%20examination%20of,arrest%20despite%20their%20conviction%20under

Human Rights Watch, Turkey: Emergency Decrees Facilitate Torture, October 25, 2016, https://www.hrw.org/news/2016/10/25/turkey-emergency-decrees-facilitate-torture

International Covenant on Civil and Political Rights, Adopted 16 December 1966, General Assembly resolution 2200A (XXI), https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights

International Journalists Association (IJA), ¨Zaman Eski Yazı İşleri Müdürü Ali Odabaşı Keyfi Olarak Tutuklu Tutuluyor¨, 13 Mayıs 2024, https://internationaljournalists.org/zaman-eski-yazi-isleri-muduru-ali-odabasi-keyfi-olarak-tutuklu-tutuluyor/

Istanbul Protocol: Manual on the Effective Investigation and Documentation of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (2022 edition), https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/publications/2022-06-29/Istanbul-Protocol_Rev2_EN.pdf

İnsan Hakları Derneği, Hasta Mahpuslar, 31 Mart 2020 tarihli basın açıklaması, https://www.ihd.org.tr/hasta-mahpuslar/

İnsan Hakları Derneği , Ankara Şubesi İç Anadolu Bölgesi Hapishaneleri 2023 Yıllık Rapor, 19 Nisan 2024, s.115

İnsan Hakları Derneği , Ankara Şubesi İç Anadolu Bölgesi Hapishaneleri 2023 Yıllık Rapor, 19 Nisan 2024, s.115

İnsan Hakları Derneği, 2023 Yılı Türkiye Hapishanelerinde Hak İzleme Raporu, 1 Haziran 2024, https://www.ihd.org.tr/wp-content/uploads/2024/06/2023-Y%C4%B1l%C4%B1-Hapishane-Raporu.pdf

İnsan Hakları Derneği, ¨2017 İnsan Hakları İhlalleri Raporu: OHAL Altında Geçen Bir Yıl¨, 26.06.2018, https://www.ihd.org.tr/26-haziran-iskenceye-karsi-mucadele-ve-iskence-gorenlerle-dayanisma-gunu-2/

İnsan Hakları Derneği, ¨2017 İnsan Hakları İhlalleri Raporu: OHAL Altında Geçen Bir Yıl¨, 06.04.2020, https://www.ihd.org.tr/2017-insan-haklari-ihlalleri-raporu-ohal-altinda-gecen-bir-yil/,

İnsan Hakları Derneği, ¨Hasta Mahpuslarla İlgili Cumhurbaşkanlığının Af Yetkisini Düzenleyen Adalet Bakanlığı Genelgesi Hakkındaki Görüşümüz¨, 4 Ocak 2023, https://www.ihd.org.tr/hasta-mahpuslarla-ilgili-cumhurbaskanliginin-af-yetkisini-duzenleyen-adalet-bakanligi-genelgesi-hakkindaki-gorusumuz/

İnsan Hakları Derneği, 2016 Yılı Türkiye İnsan Hakları İhlalleri: Fiili Otoriter Başkanlık Dönemi, 14 Nisan 2017, https://www.ihd.org.tr/2016-yili-turkiye-insan-haklari-ihlalleri-fiili-otoriter-baskanlik-donemi/

İnsan Hakları Derneği, Türkiye Hapishaneleri Hak İzleme Raporu 2023, s.40, https://www.ihd.org.tr/wp-content/uploads/2024/06/2023-Y%C4%B1l%C4%B1-Hapishane-Raporu.pdf

Justice Square, Violation Decisions Against Türkiye By The ECtHR Post-15 July (May 2024), https://justicesquare.org/violation-by-the-ecthr-15-july-may-2024/

Justice Square, Türkiye'de Yaşanan Adam Kaçırma ve Kaybetme Vakaları, Amsterdam 2024, https://justicesquare.org/turkiyede-adam-kacirma-ve-kaybetme/

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights , Report on the impact of the state of emergency on human rights in Turkey, including an update on the South-East , January – December 2017, March 2018, s.3

Prison Insider, Türkiye: Prisons in 2024. https://www.prison-insider.com/en/articles/turkiye-prisons-in-2024

Solidarity with Others, Erdoğan Rejiminin Nefret Söylemi:"Fetö", Nisan 2023, https://tr.solidaritywithothers.com/_files/ugd/b886b2_a19495c590774e08a3bec5433be47b02.pdfs.27

Teyit Org, Annesiyle birlikte cezaevinde kalan 0-6 yaş çocukların sayısı**, 23.04.2018,** https://teyit.org/analiz/annesiyle-birlikte-cezaevinde-kalan-0-6-yas-cocuklarin-sayisi

The Finnish Immigration Service, Turkey; Individuals associated with the Gülen movement; The Finnish Immigration Service's fact-finding mission to Ankara and Istanbul 2 - 6 October 2023, p. 45, https://migri.fi/documents/5202425/5914056/FIS_Turkey_Individuals+associated+with+the+G%C3%BClen+movement_June_2024+(2).pdf/a14fa35f-a65a-9339-e331-fec99e9cd8c3/FIS_Turkey_Individuals+associated+with+the+G%C3%BClen+movement_June_2024+(2).pdf?t=1723630918594

The United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules), https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Nelson_Mandela_Rules-E-ebook.pdf

TUİK, Ölüm ve Ölüm Nedeni İstatistikleri, 2023, 14 Haziran 2024, https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Olum-ve-Olum-Nedeni-Istatistikleri-2023-53709

Türk Tabipler Birliği, ¨Özgürlüğünden Yoksun Kalan Kişilerin Muayenesi Hakkında Bilgi Notu¨, 21.09.2022, https://www.ttb.org.tr/haber_goster.php?Guid=ec0bcd00-39ad-11ed-8917-d6bd30b70801

Türk Tabipler Birliği, ¨Özgürlüğünden Yoksun Kalan Kişilerin Muayenesi Hakkında Bilgi Notu¨, 21.09.2022, https://www.ttb.org.tr/haber_goster.php?Guid=ec0bcd00-39ad-11ed-8917-d6bd30b70801

Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV), 10 Aralık 2023 Verilerle 2023 Yılında Türkiye'de İnsan Hakları İhlalleri, https://tihv.org.tr/wp-content/uploads/2023/12/EK-Verilerle-2023-Yilinda-Turkiyede-Insan-Haklari-Ihlalleri-2.pdf

UN Committee against Torture, Experts of the Committee against Torture Commend Türkiye on its Strong Commitment to Fight Violence against Women, Ask about Life Sentences in Prison and the Communication of Detainees with Family Members, 18 July 2024, https://www.ohchr.org/en/news/2024/07/experts-committee-against-torture-commend-turkiye-its-strong-commitment-fight-violence

UN Human Rights Committee, 30/11/2022, CCPR/C/136/D/3730/2020, https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g23/012/81/pdf/g2301281.pdf?token=lpkEbBqhWC01H JqBDh&fe=true

UN Human Rights Committee, Alakuş v. Türkiye, CCPR/C/135/D/3736/2020, 15 November 2022, https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2FC%2F125%2FD%2F2980%2F2017&Lang=en

UN Human Rights Committee, Communication No 2980/2017, İsmet Özçelik and Turgay Karaman v. Turkey, UN Doc. CCPR/C/125/D/2980/2017., 23 September 2019, https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2FC%2F125%2FD%2F2980%2F2017&Lang=en

UN Human Rights Committee, General Comment 21, Article 10 ((Humane Treatment of Persons Deprived of Their Liberty), https://www.refworld.org/legal/general/hrc/1992/en/12211

United Nations, Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT), 10 December 1984, General Assembly resolution 39/46, https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-against-torture-and-other-cruel-inhuman-or-degrading

World Health Organization (WHO), Health in Prisons, A WHO Guide To The Essentials İn Prison Health,

https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/107829/E90174.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları

- Sabanchiyeva ve Diğerleri v. Rusya Kararı , B. No: 38450/05, K.T:06/06/2013, Prg.138,
- Kudla/Polonya Kararı, Başvuru No:30210/96, K.T:26/10/2000, Prg.94
- Tanrıbilir/Türkiye kararı, KT: 16/11/2000; Kılavuz/Türkiye Kararı, K.T: 21/10/2008
- Mouisel / Fransa Kararı, B. No: 67263/96, K.T:14/11/2002, Prg. 36-48
- Henaf/Fransa Kararı, B. No. 65436/01, K.T:27.11.2003
- Melnik/Ukrayna Kararı, B. No: 72286/01, K.T:28.03.2006
- Khudobin/Rusya Kararı, B. No: 59696/00, K.T: 26/10/2006 Prg. 93
- Pilcic/Hırvatistan Kararı, B. No:33138/06, K.T:17.01.2008
- Ketreb / Fransa Kararı, B. No:38447/09, K.T: 19/07/2012
- Gülay Çetin/Türkiye Kararı, Başvuru No: 44084/10, K.T:05/03/2013
- Gülay Çetin v. Türkiye Kararı, B. No. 44084/10, KT.05.3.2013, Prg.102.
- Varnas/Litvanya Kararı, Başvuru No: 42615/06, K.T: 09/07/2013
- Raffray Taddei/Fransa Kararı, Başvuru No: 36435/07, K.T: 21.12.2010
- Cătălin Eugen Micu/Romanya Kararı, Başvuru No:55104/13, K.T:05/01/2016
- Salakhov ve Islyamova/Ukrayna Kararı, B. No: 28005/08, K.T:14/03/2013

Anayasa Mahkemesi Kararları

- Cezmi Demir ve Diğerleri Kararı, Başvuru No: 2013/293, K.T:17/7/2014, Prg.90
- 2010/29 E. , 2010/90 K., 16.07.2010 T.
- Hayati Kaytan Kararı, Başvuru No: 2014/19527, K.T:16/11/2016, Prg. 44
- Hüseyin Yılmaz Kararı, Başvuru No: 2014/3718, K.T: 9/5/2018, Prg.39
- Fatma Törer Kararı, B. No: 2017/14734, K.T: 16/9/2020,
- Zehra Reyyan Güven Kararı, B.No: 2021/4587, K.T: 22/04/2021,
- Şerif Ağu, Kararı, B. No: 2019/14028, K.T: 18/1/2022,
- Fener Bozkurt ve Siraç Bozkurt, B. No: 2019/22743, K.T: 2/2/2022, Prg. 43-46
- Sinan Gülsu Kararı, B. No: 2019/34602, K.T:11/5/2022,
- Sinan Büyükoral Kararı, B. No: 2019/17034, K.T: 14/9/2022,
- Beyza Demir Kararı, B. No: 2019/1463, K.T:11/1/2023, § 82-83,

- Kadir Altınışık Kararı, B. No: 2021/18544, K.T: 15/11/2023,
- Deniz Şah (5) Kararı, B. No: 2020/13465, K.T: 21/11/2023,
- Batuhan Gökçe Ve Diğerleri Kararı B. No: 2018/36427, K.T: 06/10/2021)

Türkiye'nin cezaevlerindeki insan hakları ihlalleri, toplumsal adalet ve insanlık onuru kavramlarını derinden sarsmaktadır. Stichting Justice Square tarafından hazırlanmış olan ¨Türk Cezaevleri Raporu (2016 - 2024)¨, hasta tutuklu ve hükümlülerin yaşam hakkını tehdit eden ihmallerden, hamile ve çocuklu kadınların insanlık dışı koşullara maruz kalmasına kadar uzanan geniş bir yelpazede, sistematik hak ihlallerini gözler önüne sermektedir. Özellikle cezaevlerinde hasta tutuklu ve hükümlülerin durumuna, meydana gelen ölümlere, intiharlara ve cezaevlerindeki hasta, lohusa ve çocuklu kadınların durumuna ışık tutulmaktadır.

Raporda yer alan çarpıcı veriler ve örnek vakalar, Türkiye'deki cezaevlerinin karanlık yüzünü ortaya koymaktadır: Yetersiz sağlık hizmetleri nedeniyle artan ölümler, cezaevi koşullarında yaşanan intiharlar, keyfi ve ayrımcı muamelelerle derinleşen mağduriyetler...

Erdoğan rejiminin sistematik, ayrımcı ve nefret saikli gerçekleştirdiği uygulamaların uluslararası hukuk çerçevesinde insanlığa karşı suç teşkil edeceği açıkça vurgulanmaktadır.

Türk yargısı, bu yaşananlar karşısında tarafsızlığını yitirmiştir. Cezaevlerinde yaşanan ihlal ve işkenceleri soruşturmak, yargılamak yerine, kararları ile meşrulaştırmıştır.

Cumhuriyet Başsavcılıkları, sulh ceza hakimlikleri, Yargıtay gibi rejimin maşasına dönüşmüş yargı kurumları, verdikleri kararlar ile hak ihlallerinin cezasız kalmasını sağlarken; AİHS, Roma Statüsü ve diğer ulusal ve uluslararası hukuk normlarını ihlal etmektedirler.

Bu Rapor, insanlık onurunun yok sayıldığı bir sistemde, adaletin yeniden tesis edilmesi için güçlü bir çağrı niteliğindedir. Hasta tutuklu ve hükümlülerin haklarından, cezaevlerinde büyüyen çocuklara kadar pek çok sorunu detaylarıyla ele alarak, Türkiye'nin adalet ve insan hakları mücadelesine ışık tutmaktadır. İnsan hakları savunucuları, hukukçular ve toplumsal adaletle ilgilenen herkes için bir başvuru kaynağı niteliği taşımaktadır.

JUSTICE SQUARE